

originaliter trahant ut peccatū ade.

Quomodo in illo peccato primo plu-
ra reperiunt.

An peccatū ade sit grauius ceteris.

An illud peccatum sit primis paren-
tibus dimissum.

Quomodo peccata parentū visitent in
filios et nunc visitentur.

De peccato actuali que fuerit origo et
causa primi peccati.

Que fuit secundaria causa malorum
et non nisi in bona re sit malum.

Et in his vallit dyalecticorum regula de
contrariis.

Quid sit peccatum.

De peccato.

Utrum mali actus inquantū peccatū
est sit corruptio vel priuatio boni.

Quomodo peccatū possit corrumpere
bonum cum nihil sit.

Qualiter se homo elongat a deo.

An pena sit priuatio boni.

Quodam simul sunt peccatū et pena
peccati. quedam vero sunt peccata et
causa peccati.

An peccatū sit causa peccati inquan-
tum peccatum est.

Non omne peccatū est pena peccati
Utrum peccata aliqua essentialiter sint
pene peccati.

Cum peccatum sit in pena peccati
peccatum est ab hac pena a deo.

De quibusdā quod indubitāter sunt pec-
cata et pene et inquantū eis partim et
peccata non sunt.

Aliqui putāt malos actus nullo mo-
do esse a deo.

Ex quo sensu dictum sit deus non est
mali auctor.

De voluntate et eius fine.

Quid sit bonus finis scilicet caritas.

Omnes bone volūtales unū finem
habent. et tamē quedam diuersos fi-
nes sortiuntur.

De differentia voluntatis et intentio-
nis et finis.

Quare voluntas dicitur peccatū cū
sit de naturalibus quorum nullum aliud
peccatum est.

Quare actus volūtatē sit peccatum
si actus aliarum potentiarum non sint peccata
Ex quo sensu dicat naturaliter omnis
homo velle bonum.

An ex fine actus pensari debeant vel
ex affectu vel fine omnes sint boni vel mali
An omnis intentio et actio infidelium
sit mala.

Quibus modis dicat bonum.

Quomodo intelligat illud peccatum
a deo est voluntarium.

Et illud nusquam nisi in voluntate pecca-
tum est.

Et item non nisi in voluntate peccat.

Quia mala voluntas est volūtarium peccatū

An volūtas et actio mala in eodem et
circa idem sint unū peccatū vel plura.

Si peccatū ab aliquo commissum in eo
sit. usquequo peniteat.

Quibus modis accipiat reatus.

De modis peccatorum.

Quo differant delictum et peccatū.

De septem principalibus viciis.

De supbia.

Quomodo supbia dicatur radix om-
nium malorum et cupiditas cum sup-
bia non sit cupiditas.

De peccato in spiritū sanctum.

De potentia peccandi. an sit homi-
ni vel dyabolo a deo.

An aliquando resistendū sit potestati.

Incipit liber secundus.

Nota unū esse rerū principiū
ostendit non plura. ut quidam
putauerunt.

Creatio **DI** I
nem rerū insinuans
scriptura. deum esse
creatoris initiumque
temporis atque omnium vi-

sibiliū vel insensibiliū creaturarum. in
primordio sui ostendit dicens. In prin-
cipio creauit deus celū et terrā. His
etenim verbis. moyses spiritus dei afflat.

¶ Plato dixit
tria principi
a esse.

¶ Ex qua rōne
pprie dicitur
creator. et qd
sit creare. et
qd facere.

in vno principio a deo creatore mūdū
factus refert. elidēs errorem quorundā.
plura sine principio fuisse principia opi
nantium. Plato namq; tria incia exti
mauit. deū scz. exemplar. et materiā.
et ip̄a increata sine principio. et deū q̄si
artificem nō creatorē. Creator em̄ est
qui de nichilo aliqua facit. Et creare
pprie est de nichilo aliqd facere. Fa
cere vero nō modo de nichilo aliquid
opari. sed etiam de materia. Unde et
homo et angelus dicitur aliqua facere.
sed nō creare. vocatq; factor sine arti
fex. sed nō creator. Hoc em̄ nomē soli
deo p̄gruit. qui et p̄pe de nichilo qdā
et de aliquo aliqua facit. Ip̄e est ergo
creator et opifex et factor. sed creatio
nis nomē sibi pprie retinuit. Alia ve
ro etiā creaturis cōmunicauit. In scri
ptura tam̄ sepe creator accipit tamq̄
factor. et creare tanq̄ facere sine disti
ctione significationis pprie.

¶ Ex hec verba scz agere et facere
et huiusmodi non dicuntur de
deo fm̄ eam rationē qua dicitur
tur de creaturis.

¶ Veruntamē sci

endum est. hec verba creare scz facere
et agere et alia huiusmodi de deo nō
posse dici fm̄ eam rōnem qua dicunt
de creaturis. Quippe cum dicimus eū
aliquid facere nō aliq̄ in opando mo
tum illi in esse intelligam̄ vel aliquaz
in laborādo passionem. sicut nobis so
let accidere. sed eius sempiternae volū
tatis nouū aliq̄ significamus effectū
id est eterna eius volūtatē aliquid no
uiter existere. Cum ergo aliquid dicitur
facere tale est. ac si dicatur iuxta
eius voluntatē vel p̄ eius volūtatē ali
quid nouiter p̄tingere vel eē. vt in ip̄o
nichil noui p̄tingat. sed nouū aliqd sic
in eius eterna volūtatē fuerat. fiat sine
aliqua motiōe vel sui mutatiōe. Nos
vero opando mutari dicimur. qz mo
uemur. Nō em̄ sine motu aliqd facim̄
deus ergo aliquid agere vel facere di

¶ Ex quo sen
su dicitur deus
aliqd facere.

cif. qz causa est rez nouiter existenci
um. dū eius voluntate res noue esse i
cipiunt que ante non erant absq; ip̄i
agitatione vt actus pprie dici nō que
at. cū videlicet actus omnis in motu p̄
sistat in deo autem motus nullus est.
sicut ergo ex calore solis aliqua fieri
p̄tingit nulla tamen in ip̄o vel in ei⁹ ca
lore facta motiōe vel mutatiōe. Ita
ex dei volūtatē noua habent esse sine
mutatiōe auctoris qui est vnum et so
lum et omnium p̄cipiū. Aristotiles
vero duo posuit p̄cipia scz materiam
et sp̄tiem et tertiū operatorium dic
tū mūdū quoq; semp esse et fuisse.

¶ simile oñdit

¶ Strabus ari
stotiles

¶ Quod catholicum est docet

¶ Horum ergo et si

miliū errorem spūscūs euacuās veri
tatisq; disciplinā tradēs. deū i p̄nci
pio temporū mūdū creasse. et aū tpa
eternali extitisse. significat ip̄ius eter
nitatē et oīpotentiā cōmendans. Cui
voluisse facere ē. qz vt p̄dixim⁹ ex ei⁹
volūtatē et bonitate res noue existūt
Credam⁹ ergo rerū creaturarū cele
stiu terrestriu visibiliū vel inuisibiliū
cām non esse nisi bonitatē creatoris q̄
est deus ver⁹ vnus. cui⁹ tāta est boni
tas. vt sūme bon⁹ btitudinis sue. qua
eternaliter btūs ē alios velit esse par
ticipes. quā vidit et p̄mūicari posse et
minui oīmo nō posse. Illud ergo bo
nū qd ip̄e erat et quo btūs erat. sola
bonitate nō necessitate alijs p̄munica
ri voluit. qz summe boni erat p̄desse
velle. et oīpotētissimi noceri nō posse

¶ Quare rōnalis creat̄a facta sit

¶ Et qz non valet

eius btitudinis p̄iceps existere aliqd
nisi p̄ intelligentiā q̄ q̄ntomagis intel
ligit tanto plen⁹ habet. fecit deus ra
tionalē creaturā. q̄ sūmum bonū intel
ligeret. et intelligēdo amaret et amā
do possideret. ac possidendo fruere.

Eamq; hoc modo distinguit vt pars in
sui puritate pmaneret. nec corpi vnire
tur scz angeli. pars corpi vniretur scz
an' me. Distincta est itaq; rationalis cre
atura in incorpoream et corporeā. et in
corporea qdem angelus. corporea vero
homo vocat. ex a' m i rationali z carne
subsistēs. Cōditio ergo rationalis crea
ture p'mam causā habuit dei bonitatē

eo. cui suire regnare est. In hoc ergo
p'fuit seruiens non ille cui seruitur

Sicut factus est homo vt serui
ret deo sic mundus vt seruiret
homini

Et sicut factus.

est homo ppter deū. id ē vt ei seruirz
ita mūdus fact' ē ppter hoīem scz vt
ei suiret. positus ē g homo in medio
vt et ei suiret et ipe suiret vt accipet
vtrinq; et resueret totū ad benū hoī
nis. et q' accepit obsequiū z q' impen
dit. Ita em voluit de' sibi ab hoīe su
ri vt ea fuitute nō de' sed hō suies iu
uaret. et voluit vt mūdus suiret hoī.
z ex inde silr iuuaret hō. Totus ergo
bonū hoīs erat z qd factū est ppter ip
sum et ppter qd factus est ipe. Omnia
em vt ait aplūs n'ra sunt scz supiora et
eq'lia z inferiora. Supiora quidē n'ra
sunt ad pfruendū vt de' trinitas. Eq'
lia ad puiendū scz angli. Qui etsi no
bis mō supiores sint. in futuro erūt e
q'les. q' z mō n'ri sunt. q' ad vsū nobis
sunt. Sic res dñoz dicunt esse famu
loz nō dñoz. sed q' sunt ad vsum eoz
Ipsq; angeli i qbusdā scripture locis
nobis seruire dicuntur dum ppter nos
in ministerium mittuntur.

Aug. Quō
omnia n'ra sunt

Quare creat' sit hō vel angelus

Ideoq; si que ^{raf}
re creatus sit homo vel angelus. breui
smone responderi potest ppter bonita
tem eius. Unde aug'. in libro de do
ctrinā christiā. quia bonus est deus
summus. et inqntū sumus boni sum'.

Ad quid creata sit rōnalis crea
tura.

Et si queritur ^{ad}
creata sit rationalis creatura. Respon
detur ad laudandum deum. ad seruien
dum ei. ad fruendum deo. in quib' pfi
cit ipsa. non deus. Deus em perfectus
et summa bonitate plenus. nec augeri
potest nec minui. Ergo rationalis cre
atura facta ē a deo. referēdū est ad cre
atoris bonitatē et ad creature utilitatē

Breuiissima responsio cū queri
tur quare vel ad quid facta sit
rationalis creatura.

Cum ergo queri

tur quare vel ad quid facta sit ratōna
lis creatura breuissime responderi po
test ppter dei bonitatem z suam utilita
tem. Utile nempe ipsi est seruire deo z
frui eo. Factus ergo angelus siue ho
mo ppter deum dicit esse. non quia
creator deus z summe beat' alterutri'
indiguerit officio qui bonoz nostrorū
non eget. sed vt suiret ei ac frueretur

Quō dī aliqui in scriptura hō
fact' est ppter repatōz angelici
casus.

De hoīe quoq; i

scripta interdū repit q' fact' sit ppter
repatōm angelice ruine. qd nō ita est
intelligēdū qsi nō fuisset hō fact' si nō
peccassz angelus. s' q' inter alias cās
scz p'cipuas. hec etiā nōnulla cā exti
tit. N'ra ergo sūt supiora. z eq'lia n'ra
etiā sunt inferiora. q' ad suiedū nobis
facta.

Quare ita sit homo institutus
vt anima sit vnita corpori pri
ma causa et secunda

Bolet etiaꝫ que

ri cum maioris dignitatis esse videtur anima si absqꝫ corpore permansisset cur vnita sit corpori. Ad qđ primo dici potest qđ deus voluit et volūtatē eiꝫ causa querenda non est. Secūdo autem potest dici qđ ideo deus voluit eam corpori vniri vt in humana ostenderet conditione nouum exemplum beate vniōnis que est inter deum et spiritū in q̃ diligitur ex toto corde et videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse vniri creatori suo tanta propinquitate. ut enī tota mente diligeret et cognosceret. nisi videret spiritū qđ ē excellentissima creatura tam infirme. id est carni. que de terra est in tanta delectatione vniri vt non valeat artari ad hec vt velit eam relinquere. si cut ostendit apostolus dicens. Volutus corpore expoliari sed supuestiri per qđ ostenditur spiritū creatū spiritui increato ineffabili amore vniri.

Pro exemplo ergo future societatis que inter deum et spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat animam corporeis indumentis. et terrenis mansionibus copulauit. lute amqꝫ materiā fecit ad vite sensum vegetare. vt sciret homo. quia si potuit deus tam disparem naturā corporis et anime in federationem vnā et in amicitiam tantam coniungere. nequaquā ei impossibile futurū rationalis creature humilitatem. licet longe inferiorem ad sue glorie participationē sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsqꝫ ad prorsum terreni corporis humiliatus est ne forte in hoc nimis depressus videretur. addidit ei prouidentia vt postmodum cū eodem corpore glorificato ad consortium illorum qui in sua permanserunt puritate sublimaretur. vt quod minus ex dispensatione creatoris sui acceperat conditus. postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor deus rati-

onales spiritus. varia forte pro arbitrio voluntatis sue disponens illos qđ in sua puritate reliquerit sursum in celo mansionem. Illis vero quos corporibus terrenis soliciauerat deorsum in terra habitationem constituit vtriusqꝫ regulam imponens obedientie. quatenus et illi ab eo vbi erant non caderent et isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaqꝫ deus hominem ex duplici substantia. corpus de terra componens. Animam vero de nichilo faciens. Ideo etiam vnite sunt anime corporibus vt in eis deo famulantes maiorem mereantur coronam

Post sacramētum trinitatis de creatura tripertita agēduꝫ est et prius a digniori. id ē angelica.

Ex premissis ap

paret rationalem creaturam in angelicā et humanam fuisse distinctā. quarum altera est tota spiritualis. id est angelica. Altera ex parte spiritualis et ex parte corporalis. id est humana. Cum itaqꝫ de his tractandum sit scilicet de spūali et corporali creatura. de rationali et non rationali. Primo de rationali et spirituali. id est de angelis agendum videtur vt a proutu creatoris ad cognitionem creature dignioris ratio nostra intēdat. deinde ad considerationem corporee tā illius qđ ē rationalis. qđ illius qđ nō ē rationalis descendat vt trinitatis increate sacramētū tripertite creature eiꝫ creatoris atqꝫ contingentium sequatur documentum.

Que cōsideranda sunt de angelica natura.

De angelica

itaqꝫ natura hec primo consideranda sunt qñ creata

fuerit et ubi et qualis facta dū primus cōderetur. Deinde qualis effecta auerfione quorūdam et puerfione quorūdam. De excellēcia quoq; et ordinib; et denoz differētia et de officijs ac nominibus alijsq; plūbus aliqua dicenda sunt.

Quādo facti sūt āgeli prius dicit in quo videntur libi obuiare auctoritates.

Quedaz auctori

tates vident inuere q ante omnem creaturā creati sunt angeli. Unde illd primo omniū creatā est sapiētia. qd i telligūtur de angelica natura q in scriptura sepe vita. sapiētia. et lux dicitur. Nam sapiā illa q deus est creatā non est. Filius enim sapiā patris est genitā nō factā. nec creatā. et tota trinitas vna sapientia est. q non factā nec creatā est. nec genitā vel pcedēs. De angelica ergo vita illud accipiendum est. de qua dicit scriptura. quando factā ē scz pmo omniū. Sed rursūz alia scriptura dicit. In principio creauit deus celum et terram. et in ppheta. In initio tu dñe terram fundasti. et opa manūz tuarum sunt celi. et videt cōtrarietas quedā oriri assertionibus istis. Nam si pmo omniū creatā est sapiētia. omnia post ipsam factā vident. et ita post ipsam factā videretur celum et terra et ipsa factā ante celū et terram. Item si in principio creauit deus celū et terrā nichil factū est ante celum et terrā. nec ipa sapiētia factā est ante celū et terram. Cum ergo hec ptraria videantur nec in diuina scriptura phas sit sētere aliquid esse ptrarietatis. requiram; intelligentiam veritatis.

Quid tenēdū sit docet premis las auctoritates determinādas

Videtur itaq;

hoc esse tenendū q simul creatā est spiritalis creatura. id est angelica et corporalis. Scdm q potest accipi illd salomonis. Qui viuit in eternum creauit omnia simul. id est spūalem et corpale naturam. et ita non prius tempore creati sunt angeli q illa corporalis materia quatuor elementorum. et tamen pmo omniū creatā est sapiētia. quia et si nō tempore pcedit. tamē dignitate. Qd aut simul creatā fuerit corporalis spiritalisq; creatura augustin' sup gen. aperte ostendit dicens. Per celum et terrā spūalem corporealemq; creaturā intelligi. et hec creatā sunt in pncipio temporis scz vel in principio. quia primo factā sunt.

Qd nichil factum est ante celū et terram nec etiam tempus. cum tempore enim creatā sūt sed non ex tempore.

Antea enim ni

chil factum est. nec etiam tempus factum est ante spūalem scz angelicam naturam. et ante corpalem scz materiam illam quatuor elementorū cōfūsam. Illa enim cum tempore creatā sunt. nec ex tempore: nec in tempe. Sicut nec tempus in tpe creatum est. quia nō fuit tempus anteq; esset celū et terra. Unde aug'. in libro de trinitate dicit. Q deus fuit dñs anteq; tempus esset. et non in tempore cepit esse deus. quia fuit dñs temporis quando cepit esse tempus. nec utiq; temp' cepit esse in tempore. quia non erat tempus anteq; inciperet tempus.

Simul cum tempore et cum mundo cepit corporalis et spiritalis creatura.

Simul ergo cu;

tempore factā est corporalis et spūalis creatura et simul cū mundo nec fuit

Augustinus

Simul creatā fuit corporalis et spūalis creatura aucte firmat

Augustinus

Hieronim' p
tradidere vi/
des quasi an/
geli fuerūt an
tempus.

ātea āgelica creatura q̄mūd' qz vt ait
aug'. Nulla creatura creata est ante se
cula. sed a seculis cū quibus cepit. **H**ie
ronim' tamē sup̄eplam ad titum aliud
videt sentire dicens. Sex milia nec dū
nostri temporis implentur annorū. et
quātas prius eternitates / q̄nta tempo
ra / quātas seculorū origines fuisse arbi
trādum est. **I**n q̄bus angeli throni do
minatōnes ceteriqz ordines seruierunt
deo absqz tempoz vicibus atqz mensu
ris et deo iubente substiterūt. **H**is ver
bis quidam adherētes dixerunt cū mū
do cepisse temp' seculare. sed ante mū
dum extitisse tempus eternum sine mu
tabilitate. et in eo immutabiliter et in
tempaliter astruūt angelos deo iubēte
substiterisse ei qz fuisse. **N**os autē qz prius
dictum est p̄ captu intelligentie nostre
magis appbamus salua tamē reueren
tia secretorū in quibus nihil temere as
serendū est. et illud hieronimū dixisse
non ita sentiendo sed aliorū opinionez
referendo arbitramur.

Ubi angeli mox creati fuerūt
in empir eo scz qz statiz factum
repletum est angelis.

Jam ostēsuz est.

quando creata fuerit angelica natura.
Nūc autē attēdēdum est vbi facta fuerit
Testimonis quarūdā autoritatz cui
denter monstratur angelos ante casum
fuisse in celo et inde corruisse quosdam
ppter supbiam. alios vero qui nō pec
cauerunt illic pstitisse. **U**nde dñs in e
uangelio ait. **A**idebām sathanā tamqz
fulgur de celo cadentem nec appellatur
hoc celum firmamentū qd secunda die
factum est. sed celum splendidū qd di
citur empireum id est igneum a splēdo
re non a calore qd statim factū angelis
est repletum quod est sup̄a firmamen
tum. et illud empireum quidā exposito
rum sacre scripture nomine celi intelli
gi volunt vbi scriptura dicit. **I**n prin
cipio creauit deus celum et terrā. **L**e

lum inquit strabus nō visibile firmamē
tum hic appellat. sed empircū. id est ig
neum vel intellectuale. qd non ab ardo
re sed a splēdore dicitur. quod statiz
factum repletum est angelus. **U**nde
iob. **C**um me laudarēt astra matutina
zē. **D**e hoc quoqz beda ita ait. hoc su
perius celum qd a volubilitate mundi
secretum est mox vt creatū ē sanctis an
gelis impletum ē. quos in principio cū
celo et terra cōditos testatur dñs dicēs
Ubi eras cum me laudarent astra ma
tutina. et iubilarent omnes filij dei. **A**
stra matutina et filios dei eosdem ange
los dei vocat. **C**elum enim in quo posi
ta sunt luminaria. non in principio sed
secūda die factum est. **E**x hīs liquet qz
in empirico omnes angeli fuerunt ante
quorundam ruinam simulqz creati sunt
angeli cum celo empirico et cum infor
mi materia omnium corporalium.

Quod simul creata est visibiliū rez
materia et inuisibilium natura
et vtraqz informis fm aliquid
et formata fm aliquid.

Simul ergo visi

bilium rerum materia et inuisibilium
natura p̄dita est et vtraqz informis fuit
fm aliquid et formata fm aliquid. **D**ic
em corporaliū materia confusa et p
mixta que fm grecos dicta est chaos in
illo exordio p̄ditionis p̄marie et formā
confusiois habuit. et non habuit formā
distinctionis et discretionis. donec po
stea formaretur atqz distinctas recipet
species. ita spūalis et angelica natura
in sua p̄ditione fm nature habitum for
mata fuit. et tamen illam quam postea
p̄ amorem et cōuersionē a creatore suo
acceptura erat formam non habuit. sz
erat informis sine illa. **U**nde aug'. m̄
tipliciter expōnens p̄missa verba gen.
p̄ celum dicit intelligi informez naturā
vite spiritualis sicut in se potest existe
re non cōuersa ad creatorem in quo for
matur. p̄ terram corporalem materiaz

Strabus

Iob.

Beda.

LI

sine omni q
teria form

Quom
fla: an
similis

Hic

celo emp
facti sunt
cit lucien
bo solū n
sed ibi c
cui parific
nam in cel

Quales
qz quat
in ipio

E

est in ocl
ipo pmo
quidē an
in in: cio
plex. id e
lis et disc
turaliter
et voluta
arbitriū.
tatis sue
tas. **P**o
sine viol
bet ppi

In om
geli in tr
in essent

Hic

est. vti in
pientia rō
oibus in
vt sit pma

Augustinus.

sine omni q̄litate que apparet in materia formata.

Quomodo dicat lucifer scdm ysaia. ascenda in celum. et ero similis altissimo cum esset in celo

Hic q̄ri solet si in

celo empireo fuerunt angeli q̄ statim facti sunt. quomodo ut legitur in ysaia dicit lucifer. Ascenda in celum et exalta bo solium meum. et ero similis altissimo. Sed ibi celum vocat dei celsitudinem. cui parificari volebat et esset tale. Ascendam in celum. id est ad equalitatem dei.

Quales facti fuerint angeli et quatuor eius attributa sunt in ipso inicio sue conditionis.

Ecce ostensum

est ubi angeli fuerint mox ut creati sunt nunc persequens est investigare quales facti fuerint in ipso principio sue conditionis. et quatuor quidem angelis videntur esse attributa in inicio subsistentie sue scilicet essentia simplex. id est indivisibilis et imateria. lis et discretio personalis. per rationem naturaliter insitam intelligentiam. memoria et voluntas sine dilectione. liberum quoque arbitrium. id est libera inclinande voluntatis sine ad bonum sine ad malum facultas. Poterat enim per liberum arbitrium sine violentia et coactione ad utrumlibet propria voluntate deflecti.

An omnes fuerint equales angeli in tribus. scilicet in sapientia. in essentia. in libertate arbitrii

Hic considerandum

est. utrum in sua substantia spirituali et sapientia rationali et libertate arbitrii quod omnibus inerant omnes equales fuerint ut sit prima consideratio de substantia.

secunda de forma. tertia de potestate. Persona quippe substantia est. sapientia forma. arbitrium potestas. et ad substantiam quidem pertinet nature subtilitas. Ad formam vero intelligentie perspicacitas. et ad potestatem rationalis voluntatis abilitas.

Ille ergo essentie rationales que persone erant. et spiritus erant naturae simplices et vitae imortales. Dissimulantem essentie tenuitatem. et differenter sapientie perspicacitatem. atque differenter arbitrii libertatem et abilitatem. recte habuisse intelliguntur. sicut in corporibus nonnulla differentia est secundum essentiam ac formam et pondus. Quedam enim alijs meliorem ac digniorem essentiam et formam habet. et alia alijs leviora atque agilia sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas convenientes sue puritati et excellentie. et in essentia et in forma et in facultate differentias accepisse. in exordio sue conditionis. quibus alij inferiores alij superiores. dei sapientia constituerentur. Alijs maiora alijs minora dona praestantur. ut qui tunc per naturalia bona alijs excellere. ipsi etiam post per munera gratiae eisdem praesentent. Qui enim natura magis subtiles. et sapientia amplius perspicaces creati sunt. hi etiam maioribus gratiae muneribus praediti sunt. et dignitate excellentiores alijs constituti. Qui vero natura minus subtiles. et sapientia minus perspicaces conditi sunt. minora gratiae dona habuerunt. inferioresque constituti sunt. sapientia dei equo moderamine cuncta ordinatis. In ipsa facultate arbitrii differentia animadvertenda est secundum differentem nature virtutem et differenter cognitionis et intelligentie vim. Et sicut differens vigor et subtilitas nature infinitatem non adducit. minorque cognitio sapientie ignorantiam non ingerit. sic libertas inferior nullam arbitrii necessitatis voluntatem imponit.

Que communia et equalia habuerunt angeli.

Hic dicitur differenter erant illis per similitudinem corporum. ita esse ostendit.

Secundum quod est consideranda differentia arbitrii. quod nec minor tenuitas nec infirmitatem nec minor cognitio sapientie ignorantia. nec inferior libertas necessitatem inducit

Et sicut in predi

ctis angeli differebant. ita et quedam cōmunia et equalia habebāt q̄ spirit⁹ erant q̄ indissolubiles et immortales erant cōmune omnibus et equale erat. In subtilitate vero essentie et intelli⁹ gentia sapientie et libertate volūtatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilib⁹ naturarū ille solus cōprehēdere potuit et pōdera⁹ re qui tunc cuncta fecit in pondere numero et mensura.

An boni vel mali iusti vel iniusti creati sunt angeli. et an aliqua mora fuerit inter creationem et lapsum.

Illud quoqz in-uestigatione dignum videt qđ etiam a pluribus queri solet. vtrum boni vel mali. iusti vel iniusti creati sunt angeli et an aliqua mora fuerit inter creationem et lapsum. vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderūt.

Opinio quorundā dicentium angelos in malicia creatos et sine omni mora ruisse.

Putauerūt enī

quidam angelos qui ceciderunt creatos esse malos et non libero arbitrio in maliciam declinasse. sed etiam in malicia a deo factos esse nec aliquaz fuisse moram inter creationē et lapsum. sed ab initio apostataste. alios vero creatos fuisse plene beatos. qui opinionez suam muniūt auctoritate ambro. super genesim ita dicētis. Non frustra putari potest ab initio tempis dyabolum cecidisse. nec cum sanctis angelis peccatum aliquando vixisse et beatū. sed mox apostataste. Unde dñs ait. Ille homicida erat ab initio. et in veritate non stetit ex quo creatus est qui staret

si stare voluisset. Idē in eodem. Non frustra inquit putandū est ab ipso initio tempis vel pditionis sue dyabolū cecidisse et nunq̄ in veritate stetisse. Un quidā in hac maliciā libero arbitrio nō esse flexum. sed in hanc q̄nis a deo putant esse creatū. scēm illud bñ iob. Hoc est inquit iniciū figmenti dei qđ fecit deus vt illudat ei ab angelis ei⁹. et ppheta ait. Draco iste quē formasti ad illudendū ei tanq̄ primo factus sit malus invidus et dyabolus. nec voluntate depuatus. His alijsqz testimonijs vtut⁹ qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse malos et sine mora corruisse. eos vero qui psteriūt pfectos et beatos fore creatos. astruunt auctoritate augustini. qui sup genesim dicit. p celum significari creaturā spūalem que ab exordio quo facta est et pfecta et beata est semp.

Aliorū sententia ptabilis qui dicūt omnes angelos creatos esse bonos et aliquā morulam fuisse inter creationē et lapsum

Alijs aut videt

omnes angelos creatos esse bonos et in ipso creationis initio bonos exiit⁹ se. id est sine vicio iustosqz fuisse. id ē innocētes sed non iustos. id est virtutum exercitiū habentes. Qđum enī p̄diti erant virtutib⁹ que stantibus apposite fuerūt in cōfirmatione p gratiā alijs vero p liberū arbitriū subiacentibus. et ideo cadētib⁹ aliquā etiā fuisse morulam aiunt inter creationem et lapsum et pfirmationē. et in illa breuitate tempis omnes boni erant. nō quidem p vsum liberi arbitrii. sed p creationis bñficiū. et tales erant qui stare poterāt. id est non cadere p bona creationis et cadere per liberum arbitrium. Poterant enī peccare et non peccare. sed nō poterāt p̄ficere ad meritum vite. nisi grā supaddere que addita est quibusdā in cōfirmatione.

Augustinus
auctoritate il
la confirmat
hic esse.

Ratio idem
astruit.

Et ad hoc pfirmādū vtunt testimonio
aug. qui sup genesim dicit. angelicaz
naturam pmo informiter creatam et
celum dictum postea formataz et lucē
appellatā. quando ad creatorē est cō/
uerfa pfecta dilectione ei inherēs. vñ
prius dictum est. In principio creauit
deus celum et terram. et postea sub/
ditum. dixit deus. fiat lux. et facta ē
lux. quia in pmo agit de creatōe spi/
ritualis nature informis. postea de
formatione eiusdē. Ratio quoq ob/
uiat illis qui dicunt angelos creatos
fuisse malos. Non em potuit creator
optimus auctor mali esse. et ideo to/
tum bonum erat. qđ ex ipso illis erat
et totum bonū erat. quoniā ex ipso to/
tum erat. hoc mō pbatur qđ boni erāt
omnes angeli qñ primo facti sunt. sed
ea bonitate quā natura incipiens ac/
ceperat.

Probatōne augustini contra
illos inducit qui dicunt ange
los factos malos. verba etiam
iob determinant que illi pro
se inducebant

Ideoqz aug. ex

terminās opinionē eorū qui angelos
creatos fuisse malos putāt. auctorita/
te et ratione pbat bonos fuisse crea/
tos. et verba pmissa beati iob. que il
li pro se inducebant quomō sunt intelli/
genda aperit dicēs sup genesim. Om
nia inquit fecit deus valde bona. Na/
turam ergo angeloz bonam fecit. et
quia iniustū est vt nullo merito hic in/
aliquo qđ creauit deus dānet. nō na/
turam sed voluntatē malam puniendā
esse credendū est. nec eius naturā signi/
ficatam esse cum dicit. hoc est iniciūz
figmenti dei zc. Sed corpus aereum
quod tali voluntati aptauit deus vel
ipsam ordinationē dei in qua eū inui/
tum etiam fecit vtilem bonis vel ip/
sius angeli facturam. quia z si psciret
deus voluntate malū futurū. fecit tñ

cum puidens quanta de illo sua boni/
tate esset factururus. Figmentum ergo
dei illud dicit. quia cum sciret eū de/
voluntate malum futurū vt bonis no/
ceret. creauit tñ illū vt de illo bonis
prodesset. hoc aut fecit vt illudat ei.
Illuditur em ei cum sanctis. pficit tē/
ptatio eius sicut et mali hoies quos
deus malos futuros puidens. creauit
tñ ad sanctorū vtilitatē. illudunt cum
pstatut sanctis eorū temptatōe pfecta
Sed ipse est iniciū. quia pcedit antiq/
tate et pncipatū malicie. Nec aut illu/
sio sit angelis malis et hoibus malis
p angelos sanctos. quia subdit eis an/
gelos malos et hoies malos vt nō qñ/
tum nitunt. sed qñtam sinunt possint
nocere. Ecce apte ostendit qualiter
pdicta verba iob intelligenda sint. et
angelicā naturam bonam creatam eē
asseruit.

Quomō intelligenda sint ver
ba premissa dñi disserit euidē
ter tradens angelos esse crea
tos bonos. et post creationem
cecidisse.

Deinde quali

ter verba dñi que supra posuit accipiē/
da sint aug. aperit. vbi etiam sua que
pdxit verba determinat euidēter do/
cens angelos bonos fuisse creatos. et
post creationē interposita aliqua mo/
rula cecidisse ita inquit. Q putat
dyabolus nunq in veritate stetit.
nunq beatā vitam duxisse. sed ab ini/
cio cecidisse. Non sic accipiendum.
est vt malus a bono deo creatus esse
putetur quasi ab initio nō cecidisse di/
ceret. Non em cecidit si talis. sed ma/
lus factus est. A quo enim caderet. fa/
ctus ergo pñs statim a veritate se auer/
tit. ppria potestate delectat beateqz
vite dulcedinē non gustauit. quā acce/
ptam nō fastidiuit. sed nolendo acci/
pere amisit. Sui ergo casus pscius
esse non potuit. quia sapientia fruct?

Augustinus

Origenes su
per ezech.

est pietatis continuo autem ut factus
est cecidit non ab eo quod accepit. sed
ab eo quod acciperet. si deo subdi vo-
lisset. **E**cce hic aperte declarat ange-
los bonos creatos fuisse. et post creati-
onem cecidisse. et fuit ibi aliqua moru-
la licet breuissima. Quod origenes con-
firmat super ezech dicens. Serpens ē
hostis contrarius veritati. non tamen
a principio nec statim supra pedes et
ventrem suus ambulauit. sicut adam et
eua non statim peccauerunt. ita et ser-
pens aliquando non serpens. cum i pa-
radiso deliciarum moraretur. deus eni
maliciam non fecit. **E**cce aperte dicit
post creationem interposita morula ce-
cidisse. Ideoque illa verba sic accipien-
da videntur. homicida erat ab initio
vel mendax. id est statim post initium

Quando sibi equalitatem dei pro-
misit et seipsum occidit. qui homo dicitur
in euangelio. nec in veritate stetit. quia
ea non fuit. sed ab initio temporis. id
est statim post initium temporis apo-
statauit. potest etiam et sic accipi illud
ab initio homicida fuit vel mendax. id
est ex quo homo fuit conditus. quia p
inuidiam in morte precipitauit et fal-
laciē seduxit. **E**x predictis ergo liquet
angelos bonos omnes esse creatos. et
post creationem cecidisse quosdam a bo-
no quod habuissent si perstitissent.

Quod triplex fuit sapientia in ange-
lis ante casum vel confirmatio-
nem.

Hic inquiri solet

quam sapientiam habuerunt ante ca-
sum vel confirmationem. **E**rat in eis
triplex naturalis cognitio. quia sciebant
quod facti erant et a quo facti erant. et cum
quo facti erant. et habebant aliquam bo-
ni et mali noticiam intelligentes quid
appetendum vel respuendum illis foret.

An aliquam dei habuerint dilec-
tionem vel sui inuicem.

Solet etiam que

ri vtrum aliquam dei vel sui dilectionem
inuicem habuerint. **A**d quod dici potest
quod naturalem dilectionem habeant. ut
memoriam et intellectum et ingenium
qua deum et se aliquatenus diligebant
per quam tamen non merebantur.

An perfectos et beatos creauit de-
us angelos. an miseros et im-
perfectos.

Post hoc vi-
dendum est vtrum per-
fectos et beatos crea-
uit deus angelos. an mi-
seros et imperfectos. **A**d quod dici po-
test quod nec in beatitudine nec in miseria
creati sunt. **M**iseri enim ante peccatum
esse non potuerunt. quia ex peccato mi-
seria est. **N**am si non fuisset peccatum
nulla esset miseria. **B**eaati quoque nun-
quam fuerunt illi qui ceciderunt. quia sui
euentus ignari fuerunt. id est peccati et
supplicii futuri. **S**i enim lapsum suum
prescierunt. aut vitare voluerunt. sed
non potuerunt. et ita erant miseri. aut
potuerunt. sed noluerunt. et ita erant
stulti et maligni. **I**deoque dicimus quia

non erant prescienti euentus sui. nec eis
data est cognitio eorum que futura e-
rant super eos. **B**oni vero et qui perse-
terunt. forte sue beatitudinis prescienti fue-
runt. **U**nde angelus super genesim. quomo-
do inquit beatus inter angelos fuit qui
futuri peccati atque supplicii prescius non
fuit. **Q**ueritur autem cur non fuerit. for-
te hoc deus reuelare dyabolo noluit.
quid facturus vel passurus esset. **C**ete-
ris vero reuelare voluit quod in veritate
mansuri essent. **H**is verbis videtur angelus
significare. quod angeli qui corruerunt non
fuerunt prescienti sui casus. **I**deoque beati
non fuerunt. **E**t quod angeli qui perstiterunt
beatitudinem sibi assuturam prescuerunt.
atque de ea certi spe exstiterunt. **U**nde
quodammodo iam beati erant et reuera

Quod non fuerit
mali angeli pre-
scienti sui casus
Boni vero.
forte fuerunt
prescienti futuri
boni

Ex p
sequitur.
quam bea-
titudinis ac-
tione in quo
vero qui

si ita fuisset. possz dici aliquo modo fu-
isse beatos. alios vero non qui nescie-
runt euentum suum.

¶ Opinando hoc dixerit nō as-
serendo scz q̄ angeli qui persti-
terunt p̄sciz fuerūt tibi boni

¶ Bed hoc magis.

opinando et querendo dicit aug. quas
asserendo. Unde et huic opinioni opo-
nens consequenter subdit. **¶** Bed quare
discernebant illi a ceteris vt deus istis
que ad ipsos pertinerēt non reuolaret.
Alijs vero reuelaret cum nisi p̄ius sit
ipse vltor quam aliquis peccator. non
em̄ damnat ipse innocentes. **¶** Sic vide-
tur innuere q̄ non peccatoris futurum
malum nec permansuris futurum bonū
reuelauerit. **¶** Ideoqz nec illi qui cecide-
runt vnquam nec qui perstiterunt vsqz
ad consummationē beati fuerunt. qz
beati non poterant esse. **¶** Si de beatitu-
dine certi non erant vel si damnationis
incerti erant. **¶** Unde augustinus. in eo-
dem dicere inquit de angelis q̄ in suo
genere beati esse possunt damnationis
vel salutis incerti. quibus nec spes es-
set q̄ mutandi essent immelius nūmā p̄-
sumptio est. **¶** Quomodo enim beati es-
se possunt quibus est incertia sua beati-
tudo.

¶ Summam colligit predictoz
confirmans omnes agelos an-
te confirmationem vel lapsuz
non fuisse beatos nisi per bea-
titudinem accipiat illum. Ita-
tum innocentie in quo fuerunt
ante casum.

¶ Ex predictis cō

sequitur. q̄ angeli qui corruerunt. nū-
quam beati fuerunt. nisi beatitudinem
aliquis accipiat illum statum innocen-
tie in quo fuerunt ante peccatum. Illi
vero qui perstiterunt aut suaz beatitu-

dinem futuram deo reuelante p̄scie-
runt et ita spei certitudine aliquo mo-
do beati fuerunt. vel incerti extiterūt
sue beatitudinis. et ita aliter beati nō
fuerunt. quam reliqui qui ceciderunt.
¶ Sibi autem quod posterius dictum
est. p̄babilius videtur.

¶ Responsio ad id quod quere-
batur scilicet an angeli essent
creati perfecti aut imperfecti.
et dicitur quod perfecti fuerūt
secundum aliquid. et imper-
fecti secundum aliquid.

¶ Ad hoc autem q̄

querabatur vtrum perfecti vel imperfe-
cti fuerint creati. dici potest quia quo-
dāmodo perfecti fuerunt. et quodāmo-
do alij imperfecti. **¶** Non em̄ vno modo
aliqd dicitur perfectum sed pluribus.

¶ Qz tribus modis dicitur perfe-
ctum v̄m tempus v̄m naturaz
z vniuersaliter perfectum.

¶ Dicitur namqz

perfectum tribus modis. **¶** Est em̄ perfe-
ctum scdm tempus z est perfectū scdm
naturā. et est vniuersaliter perfectum
¶ Scdm tempus perfectū est quod habet
quidquid tempus requirit et conuenit
scdm tempus haberi. et hoc modo an-
geli erant perfecti ante p̄firmationem
vel lapsum. **¶** Scdm naturam perfectum
est qd̄ habet quidquid debitum est vel
expedit nature sue ad glorificationem
et hoc modo perfecti fuerūt angeli post
p̄firmationem. z erunt sancti post resur-
rectionem. **¶** Vniuersaliter et summe p̄-
fectū est cui nichil vnqz de est et a quo
vniuersa pueniunt bona quod est soli-
us dei. **¶** Prima ergo perfectio est natu-
re condite. secunda nature gloriificate.
tercia nature increate.

¶ Predicta bñter t̄agit addēs

Distinctio quarta. **C**ontinet conclusiones tres.

Prima conclusio

Angeli non fuerunt creati beati nec miseri. nisi quis vellet appellare beatitudinem statum illum quo creati fuerunt qui status nec beatitudinis nec miserie erat.

Secunda conclusio

Angeli mali non presciti fuerunt sui casus. nec future damnationis boni neque angelis sue future beatitudinis fuerunt presciti. licet alii dicant quod reuelatiue futura sue beatitudinis presciuerunt. quod autem probabilius videtur tene.

Tercia conclusio.

Angeli fuerunt creati perfecta perfectione. secundum tempus id est que eis competebat secundum tempus. non autem perfectione que est secundum naturam quando quis habet quicquid est ei debitum et expedit sue nature ad glorificationem.

Istam enim habuerunt boni post confirmationem. nec etiam fuerunt creati perfecta perfectione vniuersaliter que est summa perfectio. Cui nichil unquam de esse potest et a quo vniuersa proueniunt bona. quod est solius dei.

quales fuerunt angeli in cōuer-
sione et auersione.

Quales fuerūt

āgeli in creatōe ostensū ē. boni scz z
nō mali : iusti. id est inocentes et pfe-
cti qdāmodo. Alio vero mō impfecti be-
ati vero nō fuerūt vsq ad cōfirmatōez
nisi beatitudo accipiat ut iam dictū
est. ille status innocentie et bonitatis
in quo cōditi sunt.

De cōuersiōe et cōfirmatōe stā-
tium. et auersione et lapsu cade-
tium.

DI V

Dist hec ^{cōside} ratio
adducit inq̄rere q̄les
effecti sint. dum diuide-
rent auersione et con-
uersiōe. Post creatiōē nanq̄ mox q̄-
dam cōuersi sunt ad creatorem suū. q̄-
dam auersi cōueri ad deū fuit. et carī-
tate adherere. auerti. odio habere vel
inuidere. Inuidie nanq̄ mater est su-
perbia. qua voluerūt se parificare deo
in cōuersis āsi in speculo relucere ce-
pit dei sapiētia q̄ illuminati sūt. Auer-
si vero excecati sunt et illi q̄dem cōuer-
si sunt et illuminati a deo gratia appo-
sita. Isti vero sunt excecati nō in missio-
ne malicie sed desertiōe gratie a qua
deserti sunt. nō ita q̄ p̄us dedita sub-
traheret. sed q̄ nūq̄ est apposita ut
cōuerterentur. Hec est ergo conuersio
et auersio q̄ diuisi sunt qui natura boni
erant ut sint alij supra illō bonū p̄ iusti-
ciam boni. alij illo corrupto p̄ culpam
mali. cōuersio iustos fecit. z auersio in-
iustos. Utraq̄ fuit voluntatis et vo-
luntas vtriusq̄ libertatis.

De libero arbitrio breuiter tā-
git docens quid sit.

Habebant enīz

omnes libez arbitriū qd est libera po-

testas et abilitas volūtatis rationalis
Poterant enim voluntate eligere qd
libet et ratione indicare. id est discer-
nere in quibus cōstat liberū arbitriū
nec creati sunt volentes auerti vel con-
ueri. sed abiles ad volendū hoc vel il-
lud. et post creatiōem spontanea volū-
tate alij elegerūt malū. alij bonum. z
ita discreuit deus lucē a tenebris. sic
dicit scriptura. id est bonos angelos
a malis. et lucē appellauit diē. noctē ve-
ro tenebras. q̄ bonos angelos gratia
sua illuminauit. malos vero excecavit.

Post creationē aliquid datus
est statibus p̄ qd cōuerteretur
nec merito aliquo scz gratia co-
operans.

Si autēz queris

vtrū post creatōez cōuersis aliquid col-
latū sit p̄ qd cōuerteret. id est diligeret
deū. Dicimus q̄ est eis collata gratia
cooperans sine q̄ nō pōt p̄ficere rationa-
lis creatura ad meritum vite. Cadere
enī pōt p̄ se. s̄z p̄ficere nō pōt sine gra-
tia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus
et qua non.

Non indigebat

āgelus gratia p̄ quā iustificaret q̄ ma-
lus nō erat. s̄z q̄ ad diligendū deū p̄fe-
cte z obediendū adiuuaret. Operans
qdē gratia dicit q̄ iustificat impi. i. d
ipio sit pius. de malo bon. Cooperans
vero gratia q̄ iuuat ad beniuolēdum
efficaciter z deū p̄ oibus diligendū et
ad opandū bonū z ad p̄senerādū i bo-
no z hmoi de q̄bus postea plen⁹ dice-
m⁹. Data ē ḡ āgelis q̄ p̄siterūt coop̄as
gratia p̄ quā cōuersi sūt ut deus p̄fecte
diligeret. Cōuersi aut sūt a bono qd
habebāt nō p̄dito ad mai⁹ bonū qd nō
habebāt z ē facta ista cōuersio p̄ gratiā
coopantē libero arbitrio q̄ alijs gratia
qui ceciderūt apposita non fuit.

An sit iputādū illis q̄ auersi sūt

Que sit gra-
tia opans et
q̄ cooperans

Ideoq; a quib^{us} obici solet nō esse imputandū illis q̄ a uersi sunt et nō cōuersi. q̄ sine gr̄a con uerti non poterāt. **P**ed illa nō est eis data. nec culpa illoz fuit q̄ nō est data q̄ in eis nulla culpa adhuc p̄cesserat. **A**d qd̄ dici potest quoniā quib^{us} apposi ta est ipsa gratia nō fuit ex meritis eo rū. alioquin iam nō esset gratia. sed ex merito qd̄ esset ante gratiam daref

Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt.

Qd vero alijs

non est data culpa eozū fuit q̄ cū stare possent noluerūt quousq; gratia appo neref. sicut alij p̄siterūt donec illis ca dentib^{us} p̄ supbiam eis gratia apposita est. **A**pte ergo cadentiū culpa in hoc dephendi pōt. q̄ licet sine gratia ne quirent p̄ficere quā nōdum acceperāt p̄ id tamē qd̄ eis collatū erat in creati one poterant nō cadere. id est stare q̄ nichil erat qd̄ ad casum eos p̄pelleret sed sua spontanea volūtate declinaue runt. qd̄ si nō fecissent qd̄ datū est alijs utiq; daretur et istis.

Quod angeli in ipsa cōfirmatōe be ati fuerūt sed utrū eam merue rūt p̄ gratiā tūc sibi datā ambi guū est. de hoc enim diuersi di uersa sentiunt.

Hic queri solet

utrū in ipsa cōfirmatiōe beati fuerint āgeli. et an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. **Q**uod in ipsa cōfirmati one beati fuerint plures cōtestant̄ auto ritates et ideo p̄ cōstanti habendū est. **U**trū vero p̄ gratiā tūc sibi datā ipam beatitudinem meruerint ambiguum ē. **Q**uibusdam enim placet q̄ eam merue runt p̄ gratiam quā in cōfirmatōe p̄ce perunt simulq; in eis meritum et p̄mi um fuisse dicūt nec meritum p̄cessisse p̄ mū tpe sed causa. **A**lijs aut̄ videt q̄

beatitudinē quā rēceperūt in cōfirma tione p̄ gratiā tūc appositā non merue runt dicētes tūc nō fuisse eis collatam gratiā ad merēdū sed ad beate vinēdū nō tūc eis datū esset bonū quo mererē tur. sed quo feliciter fruerent. **Q**uod aut̄ tūc in p̄miū acceperūt p̄ obsequia nobis exhibita. post ex dei obedientia et reuerētia mereri dicūt et ita p̄miū p̄cessit merita. et hoc mihi magis pla cere fateor.

Quod de maioribus et minoribus quidam ceciderūt. inter quos vnus fuit celsior scilicet lucifer

Rete^{rea sciri o/} portet quo nā sic de maioribus et d minoribus quidā p̄siterūt ita de vtroq; gradu qui dam corruerunt. **I**nter q̄s vnus fuit omnib^{us} alijs cadētib^{us} excellētiōr. nec inter stātes aliquis eo fuit dignior sic testimonijs autoritatū monstret. **A**it enim iob. **I**p̄e p̄ncipiū viay dei. **E**t in ezechiele. legif. **T**u signaculū similitu dinis plenus scientia. et p̄fectōe decori in delicijs paradisi dei fuisti. **Q**uod greg. exponēs ait. **Q**uāto in eo subtilior est natura. eo magis in illo ymago deisi milius insinuat imp̄ssa. **I**tē in ezech. legif. **O**mnis lapis p̄ciolus operimen tū eius. id ē omnis angel^{us} quāsi operi mētum eius erat. q̄ ut dicit. greg. in alioz cōpatōe ceteris clariōr fuit. vnde vocat^{ur} ē lucifer. sic testat̄ ysaias **Q**uo modo inquit cecidisti lucifer qui mane oriebaris et ē. qui nō vn^{us} ordo sed vn^{us} spūs accipiēd^{us} est. qui teste ysodoro. **P**ostq; creat^{us} est eminētiā nature p̄tū ditatē sciētie sue p̄pendēs in suū crea torē supbiuit intm q̄ etiā dō se equare voluit vt in ysaiā dicit. **I**n celū ascēdā sup astra celi et exaltabo soilū meum et ero similis altissimo. **S**imil^{iter} qd̄ dō es se voluit nō p̄ imitatōem. sed p̄ equali tatem potentie.

Quod de quo dictus fuerit me rito sue supbie.

DI VI

Job. Ezechiel

hie meri
quo cus
caligin
tatis p
apoca
traxit
ille alijs
ali mult
q; cadet
culū rece
onē factu
causa. **Q**
nobis ad
mūdi hui
braz p̄tra
stib^{us}. q̄ de
et nequā
ppinquo
et dyabol

Qd̄ nō el
in celo

Don

peccum h
est et amer
mines nim
foli petr
traditā in
carcer vsq
tus est. **A**
ratrum in
dicti in ign
dyabolo c

Qd̄ demon
habent e

Et sic

nos angelos
malos alijs
subiecti quā
angelis. dem
bominibus p
nia cuacubi

Et tante super

bie merito de celo id est de empireo in quo cum alijs fuerat deiectus est in istum caliginosum arerem cum omnibus suis prauitatis partibus. Nam ut iohannes ait in apoca. Draco de celo cadens secum traxit terciam partem stellarum. quia lucifer ille alijs maior non solum cecidit. sed cum eo alij multi qui ei in malicia praeferunt eosque cadentes huius caliginosi aeris habitaculum recepit. Et hoc ad nostram probationem factum est. ut sit nobis exercitatio causa. Unde apostolus. colluctatio est nobis aduersus principes et potestates mundi huius et aduersus rectores tenebrarum contra spiritualia nequie in caelestibus. quia demones qui sunt spirituales et nequa in hoc turbulento aere nobis propinquo quod celum appellat habitant. Unde et dyabolus princeps aeris dicitur.

Quod non est concessum eis habitare in celo vel in terra.

Non enim est eis

concessum habitare in celo quia clarus locus est et amenus nec inter nos ne homines nimis infestaret. Sed iuxta apostoli petri doctrinam in epistola canonica tradita in aere isto caliginoso quod eis quasi carcer usque ad tempus iudicii deputatus est. Tunc autem detrudentur in baratrum inferni. secundum illud. Ite male dicti in ignem eternum qui paratus est dyabolo et angelis eius.

Quod demones alij alijs praeferunt et habent etiam alias prelationes.

Et sicut inter bo

nos angelos alij alijs praesunt ita et inter malos alij alijs prelati sunt et alij alijs subiecti quam diu durat mundus angeli angelis. demones demonibus. homines hominibus praesunt. Sed in futuro omnibus euacuabitur praetio ut docet apostolus

Habent quoque secundum modum scientie maioris vel minoris prelationes alias maiores vel minores. Quidam enim vni provincie. alij vni homini. alij vni vicio praesunt. Unde dicitur spiritus superbie. spiritus luxurie et huiusmodi quia de illo vicio maxime potest homines temptare a quo nominatur. Inde etiam est quod nomine demonis diuitie vocantur secundum mammona. Est enim in mundo nomen demonis. quo nomine vocantur diuitie secundum sirach ligum. Hoc autem non ideo est quia dyabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit sed quia eis utitur ad hominum temptationem et deceptionem.

An omnes demones sint in hoc aere caliginoso an aliqui sint in inferno.

Bolet autem que

ri utrum omnes in isto aere caliginoso sint. an aliqui iam sint in inferno. Quod in inferno quotidie descendant aliqui demonum veresimile est. quia animas illuc cruciandas deducunt. et quod illic aliqui semper sint alternatis forte vicibus non parum est a vero qui illic animas detinet atque cruciant. Quod autem anime malorum illic descendat atque illic puniantur. ex eo constat quod Christus ad inferos descendit ut iustos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebant multo magis iniusti. et sicut tradit auctoritas cum iustos eduxit iniquos ibi reliquit. Homo enim dicitur infernum non absorbit.

Quidam putant luciferum esse in inferno relictum ex quo temptauit christum et victus fuit quem dicunt primum hominem temptasse. et vicisse.

De lucifero autem

quidam opinantur quod ibi relictus sit et ad nos temptandos nunc accessum non habeat. quia in apocalypsi legitur.

Cū psumati fuerit mille anni. soluet sathanas d carcere suo et exiet et seduct gētes. qd erit nouissimo tpe anticristi quādo erit tanta tribulatio. vt etiā si fieri potest moueant electi. Quē ibi religatū dicūt ab eo tpe quo temp tavit xpm ī deserto vel in passione et vid' est ab eo. Ip̄m putant primū hominem tēptasse et vicisse et scdo deū s3 ab eo fictū esse et ideo in inferno religatū. Alii aut putāt ex quo cecidit p peccati sui magnitudine illuc fuisse demersum.

Ex lucifer non habet potestatem quā habebit tpe anticristi.

Bed siue ī infer

num demersus sit siue non. credibile est eū nō habere potestatem accedēdi ad nos quā habebit in tpe anticristi ī quo fraudulēter ac violenter operabit. et ideo forte dicitur tūc soluedus. qz tūc dabit ei potestas a deo temptandi homines quam modo non habet.

Ex demōes semel victi a sanctis nō accedūt amplius ad alios.

Origenes.

Alijs quoq3 qui

a sanctis iuste et pudice vinētibus vincuntur potestas alios temptādi videt adimi. **Uñ origenes** Puto idē san qz scti repugnantes aduersus istos incitores et vincentes minuāt exercitum demonū vt q3 plurimos eorum interimāt nec vltra fas sit illi spiritui q ab aliquo sancto caste et pudice viuendo victus ē impugnare itez aliū homīez. Hoc aut putāt quidē intelligendū tantū de illo vicio in quo superatus est vt si de superbia aliquē virū sanctū temptat et vincitur vltērius nō liceat illi illū vel aliū de superbia temptare.

Ex boni angeli a deo sunt confirmati p gratiā vt peccare nō possunt.

sint. et mali ita obdurati ī malo vt bene viuere nequeant.

Pradic DI VII

Ptū est q angeli qui p̄stiterūt p gratiā p̄firmati sunt et qui ceciderunt a gratia dei deserti sunt. et boni quidā intantum p̄firmati sunt p gratiā q peccare nequeūt. Mali vero p maliciam adeo sunt obstinati q bonā volūtatē habere siue bene velle non valent et si bonū sit qd aliquādo volūt. Volūt em aliquando aliquid fieri qd deus vult fieri. et utiq3 illud bonū est et iustum fieri. nec tū bona volūtatē illud volūt

Ex vtriq3 liberū arbitriū habēt nec tū ad vtrūq3 flecti possūt.

Bed cum nec bo

ni peccare possunt nec mali bene velle vel bene operari. videt q iam nō habent libez arbitriū. qz in vtrāq3 partē flecti nō possunt cū liberum arbitrium ad vtrūq3 se habeat. **Uñ hiero** in tractatu de p̄digo filio vicit. Solus deus est in quē peccatū cadere nō pōt cetera cū sint liberi arbitrii in vtrāq3 partē flecti possunt. Sic videtur dicere q omnis creatura in libero arbitrio p̄stenta flecti potest ad bonū et ad malū. Sed si est ergo et boni angeli et mali ad vtrūq3 flecti possunt. ergo et boni possunt fieri mali et mali boni. Ad qd dicim' qz boni tanta gratia confirmati sunt vt nequeant fieri mali. et mali in malicia adeo obdurati sunt vt nō valeāt fieri boni. et tamē vtriq3 habēt libez arbitriū. qz et boni nō aliqua cogente necessitate sed p̄p̄a ac sp̄tanea voluntate. per gratiā quidē adiuti bonū eligūt et malū respuūt. et mali similiter sp̄tanea volūtatē a gratia destituti bonū vitāt et malū sequūtur et mali habent libez arbitriū sed depressum atq3 corruptum q surgere ad bonū nō valēt.

Hieronymus.

¶ Qd boni post confirmationē li-
berius arbitriū habet q̄ ante.

Boni vero arbi

trium habent multo liberius post con-
firmationē q̄ ante. Et em̄ auḡ tradit
in encheridion non ideo carēt libero ar-
bitrio q̄ male velle non possunt. mul-
to quippe liberius est arbitriū qd non
potest seruire peccato. Neq̄ culpāda
est voluntas aut voluntas non est. aut
libera dicenda non est quia beati esse
sic volunt. vt esse miseri nō solū nolint
sed nec prius velle possunt. Nō pos-
sunt itaq̄ boni angeli velle malum vel
velle esse miseri. neq̄ hoc habet ex na-
tura sed ex gratie beneficio. Ante gra-
tie namq̄ p̄firmationem potuerunt pec-
care angeli et quidā etiam peccauerūt
et demones facti sunt. Un̄ auḡ in li. cō-
tra maximinum. Creaturarum natura
celestiūz mori potuit q̄ peccare potuit.
Nam angeli peccauerunt et demones
facti sunt quorū diabolus est princeps
et qui non peccauerunt peccare potu-
erunt et cuiusq̄ creature rationali pre-
stat ut peccare non possit. nō est hoc
nature pprie sed dei gratie. Ideoq̄
solus deus est qui nō gratia cuiusq̄. s̄
natura sua non potuit. nec pōt nec po-
terit peccare. Ecce hic insinuat q̄ āgeli
ante p̄firmationem peccare potuerūt
sed post p̄firmationē non possunt. et
q̄ potuerunt fuit eis ex libero arbitrio
qd est eis naturale. Q̄ vero modo nō
possunt peccare non est eis ex natura
id est libero arbitrio. sed ex gratia ex
qua gratia etiam est vt ipsum liberum
arbitriū iam nō possit peccato seruire.

¶ Qd post cōfirmationē angeli nō
possunt ex natura peccare sic āte
nō q̄ debilitatū sit eorum arbi-
trium sed confirmatum

Nō ergo post cō

firmationem angeli de natura sicut āte

peccare poterunt. non q̄ liberum ar-
bitrium eorū debilitatū sit p̄ gratiam.
sed ita potius p̄firmatum vt iam per
illud nō possit bonus angelus peccare
qd vtiq̄ non est ex libero arbitrio sed
ex gratia dei. Q̄ ergo hiero' ait. Cete-
ra cum sint liberi arbitriū possunt flecti
in vtrāq̄ ptem accipi oportet secundum
statum in quo creata sunt. Taliter em̄
et homo et angel' creati sunt qui ad v-
trāq̄ flecti poterāt sed postea boni an-
geli ita per gratiaz sunt confirmati vt
peccare non possint et mali ita in vicio
obdurati vt bene viuere nequeāt. Si-
militer etiam illud ysidori intelligēdū
est. Angeli mutabiles sunt natura. im-
mutabiles sunt gratia q̄ ex natura. in
primordio sue p̄ditionis mutari potu-
erunt ad bonum siue malum. sed post
per gratiam ita bono addidi sunt vt
inde mutari nequeant. Ad hoc em̄ re-
pugnat gratia non natura.

¶ Qd angeli mali viuacem sensum
n̄ p̄diderūt et quib' modis sciāt

Et licet mali an

geli ita p̄ malitiam sint obdurati vnici
tamen sensu non penitus sunt priuati.
Nam vt tradit ysidorus triplici accu-
mine scientie vigent demones sc̄z sub-
tilitate nature. experientia temporū
revelatione supernorum spiritū. Be-
hoc etiam auḡ. ait. Spūs mali quedā
vera de tēporalib' rebus noscere pmit-
tūt p̄tim subtilitate sensus. partim ex-
perientia temporū calidiores. ppter
tam magnam longitudinem vite p̄tim
sanctis angelis. qd ipi ab omnipotēti
deo discūt iussu eius sibi reuelantibus
Aliquando idem nefandi spiritus et
q̄ acturi sunt velut diuinādo predicūt.

¶ Qd magice artes virtute et scien-
tia dyaboli valent que virtus
et scientia est ei data a deo vel ad
faciendū malos vel ad monendū
vel exercendū bonos.

aperit quō-
do predicta
verba Iero-
nimi sint intel-
ligenda.

auḡ.

Quorum sciētia

atq; virtute etiam magice artes ex
ercentur quibus tamen tam sciētia q̄
potestas a deo data est v' ad fallēdū
fallaces v' ad monēdū fideles vel ad
exercendā pbandāq; iustorū patiētia
Unde aug. in li. iij. de trini. Video
inquit infirme cogitationi quid possit
occurrere. Cur scz ista miracula etia
magicis artib' fiant. Pā z magi pha/
raonis serpentes fecerunt et alia. sed
illud est amplius ammirandum quomō
magorum potentia que serpentes fa/
cere potuit vbi ad muscas minutissimas
scz cinifes ventum est omnino defecit
qua tertia plage egiptus cedebatur.
Ibi certe defecerunt magi dicētes. di
gitus dei est hic vnde intelligi datur
nec ipos quidem transgressores ange/
los et aereas potestates in vnā ymā
caliginem tanq̄ in sui generis carcerē
ab illius sublimis et herce puritatis
habitatione detrusos. Per quos ma
gice artes possunt quiddā possint va/
lere aliquid nisi data desuper potesta/
te Datur aut vel ad fallēdos fallaces
sicut in egiptios. et in ipsos etiā mag/
os data est. vt in eorū spiritū opatiōe
viderentur ammirādi a quibus fiebāt
damnandū vel ad monendos fideles ne
tale aliquid facere pro magno deside/
retur. ppter qd etiā nobis inscriptura
sunt prodita. vel ad excedam pban
dam manifestandam q̄ iustorum paci/
entiam.

Q̄ trāsgressoribus angelis nō
seruit ad nutū materia rerum
visibilem.

Nec putādū
est istis transgressoribus
angelis ad nutum seruire
hanc visibilem rerū ma/
teriā. sed deo pot' a quo hec potestas
datur quantum incōmutabilis iudicat

Q̄ non sunt creatores licet per
eos magi ranas z alia fecerint
sed solus deus.

Nec sane cre
atores illi maligni angeli
dicendi sunt. qz per illos
magi ranas et serpentes
fecerunt non em̄ ipi eas creauerunt.

De seminibus omnium corpo
rum quorum creator ipse solus
creator est.

Dominū quippe

rerum que corporaliter visibiliterq;
nascuntur occulta quedam semina in
corporeis mundi hui' elementis latēt
q̄ deus originaliter eis indidit. Ipe
ergo creator est oīm rerū qui creator
est invisibilem seminū. qz quecūq; nase
endo ad oculos nostros exeūt. ex ocul
tis seminibus accipiunt progrediendi
hec primordia z i cremēta debite ma/
gnitudinis distinctionesq; formarū ab
originalibz vt ita dicā regulis sumūt.

Sicut parētes nō dicūtur crea
tores filiorū nec agricolae fru/
gū. ita nec boni angeli nec ma
li et si peorū ministerium fiant
creature.

Sicut ergo nec

parentes dicimus creatores homi/
num nec agricolas creatores frūgū
quamuis eorum extrinsecus adhibitis
motibus ista creanda dei virtus inte/
rius operetur. ita non solum malos
sed nec bonos angelos fas est putare
creatores. Sed pro subtilitate sui sen
sus et corporis semina istarū rerum
nobis occultiora nouerūt. z ea p pgru

as tpationes elementoz latenter spar
gunt. atq; ita et gignēdaz rez z acce
lerādorū incrementorū prebēt occa
siones. Sed nec boni hoc nisi quātum s
ua iubet. nec mali hoc iniuste faciunt.
nisi quātū iuste ipse permittit. Nam in
igni malicia volūtatem suam habet in
istam potestatem autem non nisi iuste
accipit siue ad suam penam siue ad ali
orum vel penam maloz vel laudem bo
norum.

Sicut iustificationē mētis ita
creationem rerū solus deus o
peratur. licet creatura extrise
cus seruiat.

Sicut ergo men

tem nostram iustificādo formare nō po
test nisi deus. predicare aut extrise
euāgelium etiā homines possūt nō solū
boni p veritatem. sed etiā mali p occa
sione. ita creationē rez visibilitū deus
in erius operat. Exteriores aut ope
rationes atq; ttemptationes siue occasio
nes ab angelis t. in bonis quaz malis
vel etiam hominibus adhibentur. Sed
hec ab hominibus tāto difficilius adhi
bētur. quātū eis desunt sensuū subtili
tates. et corpey mobilitates in mēbus
terrenis et pignis. An qual betēq; ā
gelis vicinas causas ab elemētis ptra
here. quāto facilius ē tāto mirabilio
res in hūmōi operibus eoz existūt cele
ritates. sed nō est creator nisi qui pn
cipaliter ista format nec quisq; hoc pōt
nisi vnus creator deus. Aliud est enim
ex intimo ac summo causarum cardine
pderē ac ministrare creaturam. q; fa
cit solus creator deus. Aliud autēz p
distributis ab illo viribus et facultati
bus aliquā operationem forinsecus ad
mouere vt tūc vl tunc. sic vel sic exeat
qd creat. Ista quippe originaliter z p
mordialiter in quadā textura elemen
toz cūcta iam creata sunt. sed acceptis
oportunitatibus postea pdeunt.

Et angeli mali multa possunt p
nature vigore que non possunt
propter bonoz angeloz et dei
prohibitione. idē quia nō per
mittuntur.

Illud quoq; sci

endū est q; angeli mali qdaz possunt
p nature subtilitatem. que tamē nō pos
sunt ppter dei vel bonoz angeloz phi
bitionē id est q; nō pmittit illa facere
a deo vel ab angelis bonis. possent vti
q; f. cisse cinifes q; ranas sei pētesq; se
cerūt. Quedā vero non possunt facere
etiā si pmittat ab angelis superiori
bus quia nō pmittit deus. Unde aug
in libro. iij. de trini. Ex ineffabili po
tētā dei fit vt qd possent mali angeli
si pmitterē. ideo nō possunt quia non
permittit. Neq; enim occurrit alia ra
tio cur nō poterant facere cinifes q; ra
nas serpētesq; fecerūt. nisi quia maior
aderāt dominiatio prohibentis dei per
spiritum sanctum. quod etiā magi cō
tessi sunt dicentes. Digitus dei est hic.
Quid aut p naturā possint nec possit
propter prohibitionem. et quid per ip
sius nature sue conditionem facere non
sinantur. nomini explorare difficile est
immo impossibile. Nouimus homines
posse ambulare. et neq; hoc posse si nō
permittatur. volare autem non posse
etiā si permittatur. Sic et illi ange
li quedam possunt facere si permittan
tur ab angelis potentioribus ex impe
rio dei. Quedam vero non possunt eti
am si ab eis permittantur. quia ille nō
permittit a quo est illis talis nature.
modus qui etiam per angelos suos il
la plerumq; non permittit. que conces
sit vt possint

Utrum angeli omnes corpo
rei sunt quod quibusdam vili
est quibus augustinus consen
tire videtur dices angelos om
nes ante casum habuisse corpo
ra tenuia et spiritualia. sed

Augustinus
Quare nō po
tunt pdu
cere cinifes q;
ranas et ser
pentes fecerūt

in casu mutata indeterius ma-
lor corpora . vt in eis possent
patri.

C

Detest etiaz

in questione versari apud doctos. vtrum angeli omnes boni scz ac mali corpori sint. id ē corpora habeant sibi vnita. quod aliqui putant imitantes verbis aug. qui dicere videtur. qd angeli omnes ante confirmationem vel lapsum corpora aerea habuerunt de puriori ac superiore aeris parte formata. ad faciendum a/bilia non ad paciendum. et angelis bonis qui perstiterunt talia sunt obseruata corpora vt in eis possint facere. et non pati. que tante sunt tenuitatis vt a mortalibus videri non valeant. nisi superuēstita aliqua grossiori forma q̄ assumpta videntur. depositaqz videri d̄sunt. Angelis vero malis mutata sūt in casu corpora in deteriozem qualita-tem spissioris aeris. Vident enim a loco digniori in inferiorem locum. id est in caliginosum aerem deieci sunt. Ita illa corpora tenuia mutata sunt et trans- formata in deteriora corpora et spissi- ora. in quibus pati possent a superiori elemento. id est ab igne. et hoc aug. sensisse videtur sup̄ gen̄sim ita dicens. Demones dicuntur aerea animalia. qz corporum aereorum natura viget. nec per mortem dissoluntur. quia plena- let in eis elementum apcius ad faciendū quam ad paciendum. Ad patiendū enī humor et humus. Ad faciendum aer et ignis aptitudinem p̄bent. Transgresso- res vero angeli cū p̄cipe suo nūc dya- bolo tūc archangelo. nō mirum si post peccatū in hanc caliginem detrusi sunt. Neqz etiam hoc mirū est si conuersi sūt ex pena in aeream qualitatem qua pos- sunt ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum p̄missi sint qui eis quasi carcer sit vsqz ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur aug. id tra- dere quod quidam opinantur de cor-

poribus angelorum. Hoc autem cum alij dixisse asserunt. non ita sentiendo sed opinionem aliorum referendo qd ex ipsius verbis diiudicare volunt. qd bus ait. Demones dicuntur aerea ani- malia non ait sunt. ita enim quidā di- cebant. De habitatione vero caligino- si aeris in quem detrusi sunt non opi- nando sed rei veritatem asserendo eū tradidisse dicunt. quod ipsius locutio- nis distinctio ostendit. Vident quoque plurimos catholicos tractatores in b̄ cōuenisse atqz id p̄corditer docuisse qd angeli in corporei sint nec corpora ha- bent sibi vnita. Assumunt autem aliqn- do corpora deo preparante ad impleti- onem ministerij sui sibi a deo iniundi. eademqz post expletionem deponunt in quibus corporibus hominibus appa- ruerunt atqz locuti sunt. et aliquando quidem locuti sunt ex persona dei sū- distinctio alicuius persone. Aliquan- do ex persona patris vel filij siue spiri- tualandi.

facultate per-
discere. Tūc
rem dixi oc-
cultissimā au-
daciori asser-
tione. qd de-
bui. Nam p̄-
uenire ista ad
noticiā demo-
nū. p̄ nonnul-
la exp̄mēta
p̄pertū ē. Si
vterqz qdaz
singa dentur
ex corpore co-
gitacium. illi
sensibilia. Nos
auertēcia an-
alia vi spiri-
tuali ista cog-
noscant. Aut
difficilime ab
hominibus an-
nullaten po-
test inueniri.

Deus in corporalibus illis
antiquis formis apparuit.

Nec dubitandū

est deum in corporalibus formis appa- ruisse hominibus. sicut aug. in. ij. li. d̄ trini. ostendit conferens diuersa scrip- ture testimonia. ex quibus deus in cor- poreis figuris hominibus apparuisse p- bat. et aliquando ex persona dei sine distinctio. aliquando sub distinctioe personarum sermonem esse factus eis.

De perplexa questione quā po-
nit aug. querens an ad exhibē-
dū has corporales apparitiones
creatura noua sit formata an ā-
geli qui ante erāt missi. et si ip-
si missi sunt. vtruz seruata sui
spiritualis corporeis qualitate
aliquam speciem corporales
corpulentiori materia assump-
serint an p̄prium corpus suū

Augustinus i
ij. li. retrac-
tationū. qd
dā loco dixit
demones ali-
quando hoī-
num dispositi-
ones. nō solū
voce. platas
vez etiā cogi-
tatione p̄ceptis
cū signa que
dam ex anīo
ex p̄munt in
corpore tota

mutauerint in speciem actioni
sue aptam.

Bed ubi deum

hominibus in corporalibus ymaginib' apparuisse asserit. perplexam questio- nem proponit quam nec absoluit que-rens. vtrum in illis corporalibus appa- ritionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum in qua deus ho- minibus appareret. an angeli qui ante erant ita mitterentur vt manentes in suis spiritalibus corporib' assumerent ex corpulenta inferiorum elementoz. materia aliquam speciem corporalem quam coaptatam quasi aliquam vestem mutaret in quolibet species corporales veras quidem. an corpus suum p- prium verterent in species aptas actio- nibus suis per virtutem sibi a deo da- tam. **At** enim ita aug. in ij. li. de tri- nitate. querendum est in illis antiquis corporalibus formis et visis. **Utrū** ad hoc opus tantum creatura formata sit in qua deus sicut tunc oportuisse indi- cavit humanis ostendetur aspectibus. an angeli qui iam erant ita mitteban- tur vt ex persona dei loquerent assu- mentes corporalem speciem de creatu- ra corporea in vsum ministerij sui. aut ipsum corpus suum cui non subdunt. sed subditū regunt. mutantur atq; ver- tentes in species quas vellent acomo- datas atq; aptas actionibus suis secu- dum attributam a creatore sibi poten- ciam. **Bed** fateor excedere vires intē- cionis mee. vtrum angeli manēte spiri- tuali sui corporis qualitate p hanc oc- cultius operantes assumant ex inferio- ribus elementis corpulentioribus q si- bi coaptatum quasi aliquem vestem mu- tent et vertant in quolibet species cor- porales et ipsas veras sicut aqua ve- ra in vinum verum conuersa est a dño. **An** ipsa ppria corpora et sua trāsfor- ment in id quod volunt accomodatus ad id quod agunt. **Bed** quod horū sit quoniam hemo sum nullo experimen-

to comprehendere valeo. sicut angeli q hoc agunt. **Attende** lector quia que- stionem ppositam non soluit. sed indi- scussam relinquit. vtrum angeli q mit- tebantur seruatis suis pprijs spirita- libus corporibus superueneret aliqua corpulentiori specie in qua possent vi- deri an ipsum corpus mutarent et trās- formarent in quamcumq; vellent speci- em in qua possēt cerni. **In** quib' ver- bis videtur aug. attestari angelos es- se corporeos ac ppria et spiritalia habere corpora.

Q deus in specie qua deus est.
nunquā mortalibus apparuit

Ceterum velut

hec nimis profunda atq; obscura relin- quentes illud indubitāter teneamus. **Q** deus in specie essentie sue nunquā mortalibus apparuit sic famulo suo moy- si dicit. **Nō** videbit me homo et viuet et in euangelio iohānis legitur. **Deū** nemo vidit vnq;. **Visibile** enim quicq; non est q non sit mutabile. **I**deo sub- stantia siue essentia dei quoniam nullo modo mutabilis est. nullo modo p se- ipsam visibilis est. **P**roinde illa omni- a que patribus visa sunt euz deus illis presenteretur per creaturam facta es- se manifestum est. **E**t si nos latet quo- modo ea ministris angelis fecerit de- per angelos tamen facta esse dicimus. **A**udeo ergo fiducialiter dicere nec de- um patrem nec verbum eius nec spiri- tum eius qui est vnus deus per id qd est atq; idipsum est vilo modo esse mu- tabilem. ac per hoc multo minus esse visibilem.

Utrum demones intrent cor-
pora hominum substantialiter
an illabāter mentibus homi-
nū an per effectū id dicatur.

Illud etiā con

Concedendū
est anglis m t
ti h' reliq; ex-
pediri nō suf-
ficiat.

sideratione dignissimū videtur. vtrūq;
demonēs siue corporei siue incorporei
sint hominū substantialiter intrent
corpora eorumq; animabus illabant.
an ideo intrare dicantur. quia malicia
sue ibi effectum exercent dei permissio
ne opprimendo atq; vexando eas. vel i
peccatum pro voluntate sua trahendo
Quod in homines introeant atq; ab
eis expulsi exeant. euangelium aperte
declarat commemorans demonia i q̄
dam ingressa et per christum eiecta. s;
vtrum fm substantiā in fuerint ingressa
an propter mali effectum dicantur in
gressa non adeo perspicuum est. **De**
autem gemadiis in diffinitione **Be**
clesiasticorum dogmatum ait. **Demo**
nes per inergiam operationem nō cre
dimus substantialiter illabi anime. sed
applicatione et oppressione vniri. **Illa**
bi autem menti illi soli possibile est qui
creauit. qui natura subsistens incorpo
reus capabilis est sue facere. **Ece** hic
videtur insinuari q; substantialiter nō
illabantur demones vel introeant cor
da hominum. **Be**da quoq; super illum
locum actus apostolorū vbi petrus ait
ananie. cur temptauit sathanas cor tu
um dicit. **Notandum** q; mentem homi
nis iuxta substantiā nichil implere pos
sit nisi creatrix trinitas. quia tantūmo
do scdm operationem et voluntatis in
stinctum anima de his que sunt creata
impletur. **Implet** vero sathanas cor
alicuius nō quidem ingrediens i eū et
in sensum eius. neq; introiens aditum
cordis. siquidem potestas hec soli dei
est sed calida et fraudulenta deceptiōe
animam in affectum malicie trabēs p
cogitationes et incentiua vicioz quib;
bus plenus est. **Impleuit** ergo satha
nas cor ananie nō intrādo. sed malicie
sue vires inferendo. **Item** spiritus im
mundus flamma virtutum. de cordib;
fidelium expulsus doctoz verita
tis. venenū persecutionis infudit. **His**
autoritatibus ostenditur q; demones
nō substantialiter intrāt corda hominū
sed propter malicie effectum de quibus

pellī dicantur. cum nocere nō sinūtur

**De ordinum distinctione qui et
quot sunt.**

Est predic **DI** IX
ta super est cognoscere de
ordinibus angeloz quid
scriptura tradat. que in pluribus locis
nouem esse ordines angelorum pmul
gat. scilicet angelos. archangelos. prin
cipatus. potestates. virtutes. domina
tiones. thronos. cherubin et. seraphi
Et inueniūt in istis ordinibus tria ter
na esse. et in singulis tres ordines. vt
trinitatis similitudo in eis insinuetur
impressa. **Unde** dionysius tres ordines
angeloz esse tradit. ternos in singulis
ponens. **Sunt** enim tres superiores.
tres inferiores. tres medi. **Superio**
res seraphin cherubin troni. **Medij**
dñationes principatus potestates. **In**
feriores virtutes archangeli angeli.

Dionysius.

**Quid appelletur ordo et que
sit ratio nominis cuiusq;.**

Hic consideran
dum est quid appelletur ordo. **Deinde**
vt i ab ipsa creatione fuerit distinctio
illoz ordinum. **Ordo** angelorum di
citur multitudo celestium spirituum.
qui iter se i aliquo munere gratie simi
lantur. sicut et in naturalium datorum
munere cōueniūt. **Et** verbi gratia se
raphi dicūtur qui pre alijs ardēt carita
te. **Seraphin** enim interpretatur ardēs
vel succēdēs. **Cherubin** qui pre alijs i
sciētia eminēt. **Cherubin** enim interp
tatur plenitudo sciētie. **Thronus** dici
tur sedes **Troni** autē vocātur vt bea
tus gregorius ait. qui tāta diuinitatis
gratia replentur vt in eis sedeat deus
et per eos iudicia decernat atq; infor
met. **Dominationes** vocantur qui prin
cipatus et potestates trāscēdūt. **Prin**
cipatus dicūtur. qui sibi subiectis que

Gregorius

sunt agenda disponant eisq; ad exple-
da diuina ministeria principant. Po-
testates nominant hū qui hoc ceteris
potentius in suo ordine acceperunt. vt
virtutes aduerse eis subiecte eorū re-
frenentur potestate ne hoies tm tēp-
tare valeant. quantū desiderant. Vir-
tutes vocantur illi per quos signa et
miracula frequēter fiūt Archangeli q̄
maiora nuntiant. Angeli qui minora.

Quod hec nomina nō ppter se sed
propter nos eis data sunt que
assumpta sūt a donis gratie que
non habēt singulariter sed ex-
cellenter et a precipuis nomi-
nantur.

Nec nomina
illis non ppter se. s; ppter
nos eis data sunt. qui em̄
sibi noti sunt cōtemplatōe
nobis innotescunt cognominatōe. Et
nominant singuli ordines a donis gra-
tiarum que non singulariter sed excel-
lenter data sunt in participatione. In
illa em̄ celesti curia vbi plenitudo bo-
ni est. licet quedam data sint excellen-
ter nihil tamen possidet singulariter
Omnia em̄ in omnibus sunt. non qui-
dez equaliter. quia alij alijs sublimius
possident. que tamen omnes habent.
Cumq; omnia dona gratiarum super-
iores ordines sublimius et pfectius per-
ceperint. tñ ex p̄cipuis sortiti sunt vo-
cabula. Inferioribus cetera relinque-
tes ordinibus ad cognominationē. Ut
seraphim qui ordo excellentissim⁹ esti-
matur. tam dilectionem q̄ cognitionē
diuinitatis. et cetera virtutum dona.
ceteris omnibus sublimius et pfecti⁹ p-
cepit. et tñ ab excellentiori dono. i.
a caritate nom̄ accepit ille superior or-
do. Maius enim donū est ip̄a caritas
q̄ scientia. Itē maius est scire q̄ indi-
care. scientia namq; informat iudicium
Ideoq; secundus ordo a secundo do-
no idē cognitione veritatis appellatus

est sc; cherubin. Ita et de alijs itelligē-
dum est. Assignatur ergo excellentia
ordinum scdm excellentiā donoz. Et
tamen sicut gregorius ait. illa dona om-
nibus sunt communia. Omnes enim ar-
dent caritate. et scientia pleni sunt.
Sic et de alijs. sed superiores alijs
excellētius vt iam dictum est ipsa ac-
ceperunt a quibus et nominantur. Unde
gregori⁹ in illa summa ciuitate quisq;
ordo eius rei censetur noīe q̄ plenius.
accepit in munere.

Questio ex verbis gregoriū
orta.

Ped oritur
hic questio talis Si quisq;
ordo ab illo dono nomina-
tur quod plenius possidet
tunc cherubin in scientia p̄minet om-
nibus quia a scientia nominatur. sed
qui magis diligit plus cognoscit. Tā-
tū em̄ vt tradit autoritas cognoscit
ibi quisq; quantū diligit. Itaq; serap-
him non solum in caritate. sed etiam in
scientia p̄minet. Itq; autoritas illa
sic videtur intelligenda vt cōparatio
non referatur ad omnes ordines. sed
ad quosdā scilicet inferiores. Ille em̄
ordo non plenius seraphim accepit sci-
entiam in munere. sed plenius alijs
ordinibus qui sunt inferiores. Nec nō
minatur quisq; ordo ab omni re. q̄ ple-
nius alijs accepit. sed ab aliqua reruz
quas accepit. Vel pōt compatio refer-
ri non ad ipsos ordines sed ad alia
dona nec ad omnia alia dona. sed ad
quedam. Sicut em̄ homines cum plu-
ra habeant dona quedam alijs excellē-
tius possident. Ita forte et angeli qui
busdam muneribus magis pollent. et
alijs quibusdam minus.

Explanatio.
illius auto-
tatis.

Alia dermia
tio eiusdem.

Utq; ordines ab initio creatio-
nis ita distincti fuerint.

Item nunc in

quirere restat **U**trum et isti ordines a creatōis initio ita fuerit distincti. ita fuerūt distincti a p̄ordio sue p̄ditionis videt̄ testimoio autoritatis insinuari q̄ tradit d̄ singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine namq; superiori lucifer ille fuit nullus dignior conditus est. **A**postolus etiam principatus et potestates tenebrarum nominat ostendens de ordinibus illis cecidisse qui cum in malis ministerium exerceant / penitus tamen non noibus ordinum suorum privati sunt. Sed non videt̄ illud posse stare. Non em̄ tunc caritate ardebant nec sapientia pollebāt neq; in eis deus sedebat. Si hoc em̄ habuisset nō cecidissent. Non ergo tunc erant cherubin vel seraphin vel throni. Ad qd̄ dicimus. qz an casum quorundam nō erant isti ordines quia nōdum habebāt dona in quorum participationib; conveniunt. Sed quibusdam cadentibus alijs apposita sūt eisq; q̄ ceciderūt collata fuissent eadez dona si p̄stitisset. Ideoq; scriptura dicit de singulis ordinibus aliquos cecidisse nō quia fuissent in ordinibus. et postea corruerūt sed qz si p̄stitissent. eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus qui et in nature tenuitate et in forme p̄spicacitate differentes gradūs habebant sicut illi qui p̄stiterunt. Alij em̄ vt predixim; superiores. alij inferiores conditi sūt. Superiores qui natura magis subtiles et sapiētia magis perspicaces. Inferiores q̄ natura minus subtiles / et in telligentia minus perspicaces facti sūt. Has autem invisibiles differentias inuisibilium solus ille ponderare potuit qui omnia in nūmero et mensura et pōdere disposuit. **A**ug. sup̄ genesim id est in se ipso qui est mensura omni rei modum p̄figens. et numerus omni rei speciem p̄bens. et pondus omnem rem ad stabilitatem trabens id est terminās et formans et ordinans omnia.

Utrum omnes angeli eiusdem ordinis sunt equales.

Pretereacōside

rari oportet. vtruz omnes angeli eiusdem ordinis equales sint. Ita esse quibusdam placuit. sed non est hoc probabile asserere dignū nec qz lucifer q̄ fuit de collegio superiorum ipsis etiaz dignior extitit qui alijs excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur q̄ si p̄stitisset in ordine superiori fuisset. et alijs eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo apostolorum et alter martirum. et tamen in apostolis alijs alijs sunt digniores. Similiter et in martirib; alijs alijs sunt superiores. ita et in ordinibus angelorum recte creditur esse.

p simile ostēdit nō omnes eiusdē ordinis pares esse.

Quomodo dicat scriptura decimum ordinem ex hominib; compleri / cum non sint nisi novem ordines.

Notandum eti

am qz decimus ordo legitur de hominibus restaurandus. Sed cum nō sint nisi novem ordines nec plures fuissent etiam si illi qui ceciderūt p̄stitissent mouent̄ lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. **G**regorius namq; ait. homines assumendos in ordine angelorum quorum alijs assumuntur in ordine superiorum. qui scz magis ardent caritate. Alij in ordine inferiorum qui scz minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem tanquam nouum sint angelorum et decimus hominum sed homines p̄ qualitate meritorum statuendos in ordinibus angelorum. **E**rgo legis decimus ordo complendus de hominibus ex tali sensu dictus fore accipi potest. quia de hominibus restaurabitur quod in angelis lapsus est de quibus tot corruerunt / vt posset fieri decimus ordo. Propter quod apostolus dicit. Restaurati omnia in xpo que in celis

Quod an casus quorundam fuerint huius ordinis quia non habebant dona gratie que quibusdam cadentibus alia appositae fuerunt

Aug.

et quæ etiam interris sunt. quia p̄ xp̄s redemptum est genus humanum. de quo fit reparatio ruine angelice tamē non minus saluaretur homo / si angelus non cecidisset.

¶ Homines assumuntur iuxta numerum stantium non lapsorum

Non enī iuxta numerum eorum qui ceciderunt. sed eorum qui per manserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Unde gregorius supra illa ciuitas ex angelis et hominibus constat ad quam credimus tantos humani generis ascendere quātos illic contigit angelos remansisse. sicut scriptū est in cātico deuteronomij. Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei.

¶ Quidam dicunt scdm̄ numerum lapsorum angelorum hoīes reparandos.

Alquibusdam tamen putatur q̄ homines raparentur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt ut illa celestis ciuitas nec suorum ciuium numero priuetur nec maiori copia regnet. Quod augustinus in enchiridion sentire videtur. non asserens d̄ hominibus plus saluare q̄ corruiť d̄ angelis / sed non minus ita dicēs. Superba hierusalem mater noster ciuitas dei nulla ciuium suorum numero / sitate fraudabitur. aut vberiore etiā copia fortasse regnabit. Neq̄ enim numerum aut sanctorum hominum aut in mūdorum demonum nouimus. in quorum locum succedentes filij catholice matris que sterilis apparebat in terris in ea pace d̄ qua illi ceciderunt sine ullo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus siue qui est siue qui fuit siñ qui futurus est in cōtemplatione eius artificis. qui vocat

ea que non sunt tanquam ea que sunt. Ecce aperte dicit non minus de hominibus saluari q̄ corruiť de angelis sed plus non asserit.

¶ An om̄s spiritus celestes mittantur. et ponit alias opiniones et autoritates quibus mittuntur.

Hoc etiam **DI X** inuestigandū est. Atrū omnes illi celestes spūs ad exteriora nunciāda mittantur. Quidam putant aliquos i illa multitudine esse qui foras pro officio exeunt. alios q̄ in tus semper assisunt. sic scriptum est in danielē. Milia milium ministrabant ei. et decies centenamilia assisabant ei. Item dyonisiū in ierarchia. que sacer principatus dicit de platio ne spirituum ait / supiora illa agmīa ab intimis nunquam recedunt quoniā ea que p̄minent vsum exterioris officij nunquam habent his autoritatibus mittuntur qui angelos mitti nisi inferiores inficiantur.

¶ Obiectio circa illos

Quibus obijciť quod isaías ait. Volauit ad me vnus de seraphim qui ordo superior est et excellentior. Ideoq̄ si de illo ordine mittuntur non est ambigēdū quin etiā et de alijs mittantur. Apostolus quoq̄ ait. Omnes sunt administratorij spiritus in ministeriū missi. His testimonijs asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri / si etiam superiores mittātur cum et ille qui creator est omnium ad hec inferiores descenderit.

¶ Questio si omnes mittuntur. cur vnus tantum ordo nomine

angelorum censetur.

Hic questio orit

si omnes mittuntur / et nunc dei exi /
sunt quare vnus tantum inter novem
ordines angelorum nomine censetur
Ad quod quidam dicunt omnes quidem
mitti sed alios sepius et quasi ex offi /
cio iniungendo qui ppe angeli vel arch /
angeli nominantur Alios vero rarius
mitti .s. maiores causa extra comunez
dispensationem aborta qui cum ange /
lorum ministerium suscipiunt / etiam no /
men assumunt Unde in ps. Qui facit
angelos suos spiritus. quia illi q natu /
ra spiritus sunt aliquando angeli .i. nu /
ci fiunt.

Responsio q
rundam

Putant quidam michael ga /
briel raphael de superiori or /
dine fuisse et sunt nomina spiri /
tuum non ordinum.

Et putat illi mic

hael gabriel raphael de superiori or /
dine fuisse Michael interpretatur qs
vt deus. Gabriel fortitudo dei. Rap /
hael medicina dei. Nec sunt ista nomina
ordinum sed spirituum. Et dicunt qui
dam singulum horum vnus prope ac
singulariter spiritus esse nomen. Alij
vero no vnus singulariter et determi /
nate sed nunc huius nunc illius esse no /
men secundum qualitatem eorum. ad q
nuncianda vl gerenda mittuntur sicut
et demonum quedam nomina sunt que
quidam putant esse vnus propa. Alij
vero pluribus communia. Byabolus
quippe qui grece ita vocatur et crimi /
natur interpretatur vel deorsus fluens
hebraice dicitur sathan .i. aduersarius
Dicitur et belial .i. apostata et absq
ingo. Dicitur etiam leuiathan . id est
additamentum eorum. et alia plura re /
peries nomina que vel vnus spiritus
sunt propa vel pluribus communia.

Quomodo determinet predic

tas autoritates que videtur ad /
uersari qui dicunt omnes an /
gelos mitti.

Qui autem oēs

angelos mitti asserunt premissas au /
toritates danielis .s. et dyonisi ita te /
terminant dicuntur superiora agmina
deo assistere . et ab intimis nunquam
recedere nisi quin aliquando mittatur
sed quia rarissime ad exteriora pdeunt
neq tuc ab intimis recedunt . sed dei
presentie et contemplationi semper as /
sistunt . quod etiam faciunt qui frequē /
ter mittuntur .

Quos alij dicant mitti et quos
dicant non mitti cum determi /
natione autoritatum que vide /
tur sibi aduersari.

Alij vero dicunt

tres ordines supremos .s. cherubin se /
raphin et thronos ita creatori assistere
q ad exteriora no exeunt . Inferiores
autem tres ad exteriora mitti. Tres
vero medios inter vtrosq consistere no
modo dignitate vel loco . sed etiam of /
ficio quia preceptum diuinum a sup /
ioribus accipiunt et deferunt ad inferi /
ores. Ideoq cum supremi medij et
medij imis atq huius hominibus precep /
tum dei nunciant . merito omnes ange /
li nominari debent Et ob id forte apo /
stolus ait. Omnes spiritus administra /
tores esse filij et mitti in ministerium .
vel per omnes non singulos ordines sz
de inferioribus ordinibus singulos an /
gelos complexus est. Illud vero quod
isaias ait per verba dyonisi determi /
nant dicentis. Huius spiritus qui mittun /
tur percipiunt horum vocabulum quo /
rum gerunt officium. Unde dicunt il /
lum angelum qui missus est ad isaiam .
vt mundaret et incenderet labia pphete
fuisse de ordine inferioru. Sed ideo
dictus est forte de seraphin . quia venie

bat incedere et psumere delicta isaye

¶ Queqz anima habet angelu bonum ad sui custodiam dele-
gatum et malum ad exercitiu

DI XI

Illud quo

q sciendum est q ange
li bñi deputati sunt ad
custodiam hominũ . ita

ut quisq electorum habeat angelu ad
sui profectum atq custodiam speciali
ter delegatum. Unde in euangelio ve
ritas a pusillorum scandalo prohibens
ait. Angelos eorum semper vident faci
em patris. Angelos dicit eorum esse
quibus ad custodiam deputati sunt.
Super quem locus iberonimus tradit
vnamqz animam ab exordio na
tuitatis habere angelum ad sui custo
diam deputatum. inquit ita. Mag
na dignitas animarum est ut vna que
q habeat ab ortu natiuitatis in custo
diam sui angelum delegatum. Grego
rius quoq dicit. q quisq vnum bonu
angelum sibi ad custodiam deputatus
et vnum malum ad exercitiu habet.
Cum enim omnes angeli boni nostruz
bonum velint / cõmuniterq saluti om
niũ studeant. ille tamen qui deputa
tus est alicui ad custodiam eum speci
aliter hortatur ad bonum / sicut legis
de angelo thobie . et de angelo petri
in actibus apostolorum. Similiter et
mali angeli cum desiderent malum ho
minum magis tamen hominem ad ma
lum incitat et ad nocendum fortius in
stat ille qui ad exercitiu eius depu
tatus est.

¶ Utrum singulis hominibus sin
guli angeli an pluribus depu
tatus sit vnus.

¶ Bolet autẽ que

ri vtrum singuli angeli singulis homi
nibus / an vnus pluribus ad custodiam

vel exercitiu deputatus sit. Sed cũ
electi tot sunt quot et boni angeli sunt.
plures cõstat esse omnes simul bonos
et malos homines q̃ boni angeli sunt.
etenim tot sunt electi. quot angeli boni
et angeli boni plures sunt quam mali.
pluresq sunt homines mali quam bñi.
non est ambigũ plures esse bonos ho
mines. q̃m sint mali angeli . et plures
esse malos homines. quam sint mali an
geli vel boni angeli.

¶ Confirmat vnum angeluz plu
ribus hominibus deputari si
ue simul siue tẽporibus diuer
sis.

¶ Ideoqz dici o

eundemq angelum bonum vel maluz
pluribus hominibus deputari ad cu
stodiam vel exercitiu. siue eodem tẽ
pore siue diuersis temporibus. Ideo
autem dicimus eodem tempore vel di
uersis temporibus. quia videtur qui
busdam q omnes homines qui sunt si
mul in aliquo tempore. singuli singu
los angelos habere possint bonos vel
malos. qz licet maior sit numerus ho
minum computatis in vnum omnibus
qui fuerunt et sunt. et futuri sunt quã
angelorum. tamen quia homines dece
dentibus hominibus succedũt. et ideo
nunquam simul sunt in hac vita Ange
li vero nõquam decedũt sed simul om
nes sunt. esse potest vt singuli homin
um in hac vita sunt singulos habeãt
angelos bonos vel malos ad sui custo
diam vel exercitiu destinatos. Cete
rum siue ita sit siue non nõ est dubitan
dum vnumquemq habere angelu sibi
deputatum / siue pluribus simul desti
natus sit / siue vni singulariter. Nec ẽ
mirandum vnum angelu pluribus ho
minibus ad custodiam deputari. cum
vni homini plurium custodia depute
ita vt eorum quisq suum dicatur ha
bere dominum vel episcopum vel ab
batem.

Utrum angeli perficiant in merito vel in premio usque ad iudicium.

Quibusdam videtur quod perficiant in utroque.

Preterea illi ^{confi-}dera-
ri oportet. **U**trum angeli boni in premio vel in merito perficiant usque ad iudicium. **Q**ui in meritis perficiant atque quotidie magis ac magis mereantur quibusdam videtur ex eo. quod quotidie hominum utilitatibus inserviunt. eorumque perfectibus student. Quibus etiam nihilominus videtur quod et in premio perficiant. scilicet in cognitione et dilectione dei. **L**icet enim ut aiunt in confirmatione beatitudinis acceperint eternam atque perfectam augetur tamen quotidie eorum beatitudo. quod magis ac magis diligunt atque cognoscunt. et est eorum caritas qua deum et nos diligunt. et meritum et premium. **M**eritum quod per eam et obsequia quia ex ea nobis impensa merentur. et in beatitudine perficiunt. et ipsa eadem est premium. quia ea beati sunt.

Auctoritatibus confirmant quod dicunt.

Et quod angeli

perficiant in cognitione ac per hoc in beatitudine testimonium sanctorum confirmant. **D**icit enim ysaias ex persona angelorum christi ascendentis magnificentiam admirantium. **Q**uis est iste qui venit de edo cinctis vestibus de bosra. **E**t in psalmo. **Q**uis est iste rex glorie. **E**x quibus apparet quod misterium verbi incarnati plenius cognoverunt angelis post impletionem quam ante. **E**t sicut in cognitione huius misterii profecerunt ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. **Q**ui autem in huiusmodi misterii cognitione profecerint evidenter docet apostolus dicens. **Q**ue sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo ut in notescat multi formis sapientia dei per ecclesiam principibus et potestatibus in celestibus. **S**uper quem locum dicit hieronimus angelicas dignitates prefa-

Hieronimus

tum misterium ad purum non intellexisse donec completa est passio christi et apostolorum predicatio per gentes dilatata.

Qui in hac sententia videtur augustinus adversari hieronimo

His autem videtur

dicere augustinus super eundem locum epistole dicens. **N**on latuit angelos misterium regni celorum quod opportuno tempore revelatum est per salutem nostram. **I**llis ergo a seculis innotuit supra memoratum misterium. quia omnis creatura non ante secula sed a seculis est. at tunc lector quia videntur dissentire in hac sententia illustros doctores. **I**deo quod ut omnis repugnancia de medio tollatur predicta verba aymone sequentes ita determinemus ut illis angelis qui maioris dignitatis sunt et per quorum misterium illa nuntiata sunt ex parte cognita a seculis fuisse utpote familiaribus et nunciis. **I**llis vero qui minoris dignitatis sunt in cognita extitisse dicamus usquequo impleta sunt et per ecclesiam predicata. et tunc ab omnibus angelis perfecta fuerunt cognita. **C**onstat itaque omnes angelos in cognitione divinarum misteriorum secundum processum temporis profecisse. **E**t unde non in congruenter ipsi dicunt angelorum scientiam ac beatitudinem augeri usque ad futuram consummationem quando in scientia ac beatitudine ita perfectissimi erunt. ut nec augeant amplius nec minuantur.

Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibusdam predicatorum non profecisse.

Alii autem dicunt

angelos in confirmatione tanta deitatis dilectione atque noticia fuisse predictos ut in hijs ulterius non profecerint. nec perfecturi sint. **P**rofecerunt tamen in scientia rerum exteriorum sicut in cognitione sacramenti incarnationis et huiusmodi. sed non in contemplatione deitatis. quod trinitatem

Determinatio predictarum auctoritatum

Quedam denuntiantur

Qui

en videtur autoritatem dorus in hijs angelis in antiquam nec omnia dixit. et tunc ficere non re libro oratione quod ibi nesciam a seculis ubi

in unitate / atq; unitatem in tri-
nitate. non plenius intelligunt. si-
ne intelleduri sunt / quam ab ip-
sa confirmatione perceperunt.
Ita etiam dicunt eos in caritate
non profecisse post confirmationē
quia eorum caritas postea non
est aucta. Et sic dicunt eos non
profecisse in meritis. sed hoc quā-
tuz ad vim merendi. sed nō quā-
tuz ad numeruz meritoruz. **P**lu-
ra enim bona fecerūt postea que
tunc non fecerant. sed eorum ca-
ritas ex qua illa processerunt nō
est aucta / ex qua tantum merue-
runt antequam ista adderentur.
quantum postea his adiectis. **I**l-
lud vero quod alij superius di-
cunt probabilius videtur. scilicet
q; angeli vsq; ad iudicium in sci-
entia et alijs proficiant.

Quedam auctoritates vi-
dentur obuiare probabi-
liori sententie.

Quibus tam

en videtur obuiare quarundam
auctoritatum verba. **A**it enim **A**u-
dorus in libro de summo bono.
Angeli in verbo dei omnia sciūt
antequam fiant. sed nec omnes
nec omnia perfecte angelos scire
dixit. et ideo eos in scientia pro-
ficere non remouit. **G**regorius i
libro dyalogorum ait. **Q**uid est
q; ibi nesciant vbi scientem omni-
a sciunt vbi videtur dicere q; om-

nia sciunt angeli et nichil sit quod
nesciant. **S**ed accipiendum est
hoc de his quorum cognitio bea-
tum facit cognitozem. vt sunt ea
que ad misterium trinitatis et vni-
tatis pertinent.

Post considerationem de
angelis habitam agitur de
aliarum rerum creatione
et precipue de operum sex
dierum distinctione.

Hec de angelice natu-
re conditione
dicta sufficiant.
Nunc super

est de aliarum quoque rerum
creatione ac precipue de operum
sex dierum distinctione nonnulla
in medium proferre. **C**um deus
in sapientia sua angelicos condi-
dit spiritus alia etiam creauit.
sicut ostendit supradicta scriptu-
ra genesis que dicit in principio
deum creasse celum idest angelos
et terram scilicet materiam qua-
tuor elementorum ad huc confu-
sam et informem que a grecis di-
cta est chaos. et hec fuit ante om-
nem diem. **D**einde elementa dis-
tinxit deus et spetice proprias at-
q; distinctas singulis rebus secun-
dum genus suum dedit / que non
simul vt quibusdam sanctorum pa-
trum placuit. sed per intervalla

temporum ac sex volumina dierum
ut alijs visum est formavit.

**Quod sancti tractatores
videntur super hoc quasi
aduersa tradidisse alijs di-
centibus omnia simul fac-
ta in materia et forma ali-
is per intervalla tempo-
rum.**

Quidam nan

q; sanctorum patrum q; verba dei
atq; archana excellenter scrutati
sunt sup hoc quasi adusa scripsisse
videntur. Alij quide tradiderunt
omnia simul in materia et forma
fuisse creata. Quod **Augustinus**
sensisse videtur Alij vero hoc ma-
gis probauerunt ac asseruerunt.
ut prima materia rudis atq; in-
formis quatuor elementorum co-
mitionem atq; confusionem te-
nens creata sit. **Postmodum**
vero per intervalla sex dierum.
ex illa materia rerum corporali-
um genera sint formata secundu
speties proprias. Quam senten-
tiam **Gregorius**. **Hieronimus**. et
Beda. aliq; plures commendat
ac perferunt. Que etiam scriptu-
re geneleos / vnde prima huius
rei ad nos manavit cognitio ma-
gis congruere videtur.

Augustinus.

Gregorius.
Hieronimus
Beda.

**Quo per interualla temporis
res corporales condite sunt.**

Secunduz hanc

ita traditionem ordinem atq; modum creationis formationisq; reruz inspiciamus. sicut supra memoratū est. In principio creauit deus celum. i. angelicam naturam. sed adhuc informem vt quibusdam placet. Et terram. i. illam confusam materiam quatuor elementoz quam nomine terre vt augustinus ait ptra manicheos. ideo appallauit moyses. quia terra inter omnia elemēta minus est speciosa. et illa inanis erat et in composita ppter omniū elementoz cōmixturem. Eandem etiam vocat abissum dicens. Et tenebre erant super faciem abissi etc. quia confusa erat et comixta specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua super quam ferebatur spiritus domini sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis. quia subiacebat bone voluntati creatoris. quod formandum perficiendumq; inchoauerat. qui sicut dominus et pctor pceerat fluitanti et puse macerie vt distingueret p species varias qñ vellet et sicut vellet. Nec iō dicta est aqua. quia omnia que in terra nascuntur siue animalia siue arbores vberbe et similia ab humore inceperunt formari atq; nutriti. His omnibus vocabulis vocata ē illa informis materia vt res ignota ignotis vocabul' insinuetur imperitijs et non vno tantū Nam si vno tantum significaretur vocabulo hoc esse putaretur quod consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est maceria illa cōfusa et informis que nulla specie cerni aut tractari poterat. i. nominibus visibilium rerum que inde future erant ppter infirmitatem paruulorum qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere. Et tunc erāt tenebre. i. lucis absentia. Nō enim tenebre aliquid sunt sed ipsa lucis absē

tia. sicut silentium non aliqua res est p vbi sonus non est silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est sed in corpore vbi tegumentum non est nuditas dicitur. sicut et inanitas nō est aliquid sed inanis dicitur locus esse vbi non est corpus et inanitas est absentia corporis

**Quo sensu tenebre non dicantur
esse aliquid et quomodo dicantur
esse aliquid.**

Attēde quia hic

augustinus tenebras dicit non esse aliquid. cuz alibi tenebre inter creaturas ponantur que benedicunt dominum. Unde dicitur benedicite lux et tenebre domino. Ideoq; sciendum est tenebras diuersis modis accipi scz vel pro lucis absentia. qualiter supra accepit augustinus. iuxta quam acceptionem non sunt aliquid. Vel pro aere obscurato. siue aeris obscura qualitate et secundum hoc aliqua res creata sunt. Nō ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abissi. quia nondum erat lux quasi esset et superesset et superfunderetur sed non dum lucis gratia opus suuz deus venustauerat. q̄ postea in primo die formata est.

**Duo hic considerata sunt q̄
re illa materia confusa sit dic-
ta informis et vbi ad esse pro-
dūt quantumq; in altitudine
ascendit.**

De qua priusq;

trademus duo nobis discutiēda occurrunt. primum quare illa materia pnsa informis dicat. an quia omni forma caruerit. an ppter aliud. Secūdo vbi ad esse pderit. et quantum in altum ascēderit. Ad illud ergo quod pmo positum est breuiter respondentes. dicimus illā primam materiam non ideo dictam fore informem. q̄ nullam omnino formā habuerit quia non aliquid corporeum tale existere potest q̄ nullam habeat

**Ad p̄mū bre-
uiter rēdit.**

Aug. Quare
illa p̄fusa ma-
cerie vocet
circa abissus
aqua.

formam. si ideo non ab surde informas appellari posse dicimus. quia in confusione et permixtione quadam subsistens nondum pulchram apertamque et distinctam receperat formas qualem modo terminamus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul et semel sunt creata. Postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo inductione propositum fuit scilicet quare illa materia dicatur informis.

¶ Hic ad id quod secundo queritur batur respondet.

¶ Nunc superest quod

secundo proponebat explicare ubi scilicet illa materia subsisteret et quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temere asserentes dicimus quod illa prima rerum omnium moles quando creata est ibidem adesse videtur prodixisse ubi nunc formata subsistit. Eratque terrenum hoc elementum in uno loco eodemque medio subsidens. ceteris in una confusione permixtis. eisdemque circumstantiis in modo cuiusdam nebule oppressis ita obvolutum erat ut apparere non possit quod fuit. Illa vero tria in una permixtione confusa circumquaque suspensa. eo usque in altum porrigebantur quousque nunc summities corporee nature pertingit. Et sicut quibusdam videtur ultra locum firmamenti extendebatur illa moles que in inferiori parte spissior atque grossior erat. In superiori vero rarior ac leuior atque subtilior existerat. De qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas que super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio priusquam reciperet formam vel dispositionem.

¶ Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio incipit

prosequi operum sex dierum distinctionem.

¶ Nunc superest ut

dispositionem illam qualiter perfecta sit ordine prosequamur. Sex diebus sic docet scriptura genesis distinguit deus et in formas redegit proprias cunctaque simul materialiter fecerat. Perfecitque opus suum die sexto. et sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo. id est cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus sex rerum genera distinguit nihilque postea fecit quod in aliquo illorum non contineatur. operatus est tamen postea sicut veritas in euangelio ait. Pater meus operatur usque nunc et ego operor illud.

¶ De quatuor modis diuine operationis.

¶ Quatuor enim

modis ut ait Alcuinus super genesim operatur deus. Primo in verbo omnia disponendo. Secundo in materia informi quatuor elementorum de nihilo eam creando. Tunc qui vixit in eternum creauit omnia simul. Omnia scilicet elementa vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tercio per opera sex dierum varias distinguit creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus non in cognite oriuntur nature. sed note sepius reformantur ne pereant.

¶ Que fuerit prima distinctio operatio.

¶ Prima autem distinctio operatio fuit formatio lucis. sicut ostendit scriptura gen. que commemorata rerum in formitate earum dispositionem a luce inchoauit subdens. Dixit deus fiat lux et facta

est lux. et
pellauitque
tem. Et
ca. vna.
ce cepit
viderent
¶ Quali
talis.
¶ Si
lis illa lu
ritualis
tis legim
quia lux
intelligi
angelica
informis
ad creatu
sit. Alcu
significat
cipio cre
vero eiu
ait. fiat
angelica
lux fuit
et in per
perfectio
a tenebr
nelim. B
perfectio
amore p
do conue
verbi. E
quod vi
fuisse int
quod non
materia f
rim luce
prima ex
dies fuit
¶ Ex lux ill
ret que
¶ Bia

est lux. et diuisit lucem a tenebris. Ap-
pellauitq; lucem diem. et tenebras noc-
tem. Et factum est vespere et mane di-
es vnus. Congrue mundi ornatus alu-
ce cepit. vnde cetera que creanda erant
viderentur.

**Qualis fuerit lux illa corpo-
ralis. an spiritualis**

Si querit qua

lis illa lux fuerit corporalis. i. an spi-
ritualis. id respondemus quod a sanc-
tis legimus traditum. Dicit enim aug.
quia lux illa corporalis vel spiritualis
intelligi potest. Si spūalis accipitur.
angelica natura intelligitur. que prius
informis fuit. s. postea formata est cum
ad creatorem puerfa ei caritate adhe-
sit. Cuius informitatis creatio superi-
significata est. vbi dictum est. In prin-
cipio creauit deus celum et terras. Sic
vero eiusdem formatio ostenditur cum
ait. fiat lux. et facta est lux. Nec ergo
āgelica natura. prius tenebre et postea
lux fuit. quia prius habuit informitatem
et in perfectionem. deinde formationis
perfectionem. et ita diuisit deus lucem
a tenebris. Nam vt ait aug. super ge-
nesim. Huius creature informitas et in-
perfectio fuit antequam formaretur in
amore pditoris. Formata vero est quā-
do conuersa est ad incōmutabile lumen
verbi. Si vero corporalis fuit lux illa
quod utiq; probabile est corpus lucidū
fuisse intelligitur. velut lucida nubes
quod non de nichilo sed de prefacienti
materia formaliter factus est vt lux esset
et vim lucendi haberet. Cum qua dies
prima exorta est. quia ante lucem nec
dies fuit. nec nox licet tempus fuerit.

**Quia lux illa facta est vbi sol appa-
ret que in aq; lucere poterat.**

Si autem queri

tur vbi est facta lux illa. cum abissus om-
nem terre altitudinem tegeret dici po-
test in illis partibus facta. quas nunc il-
lustrat solis diurna lux. Nec mirum lu-
cem in aquis posse lucere cum etiam nau-
tarum operatione sepius illustrentur.
Qui in pfundum merfi. misso ex ore o-
leo aquas sibi illustant. que multo ra-
tiores fuerunt in principio quā modo
sunt. quia nondum pgregate fuerat in
vno loco. Facta est ergo lux illa. vices
et locus solis tenebat. que motu sui cir-
cumagitata noctem diemq; discernebat.
Ibi ergo primum lucem apparuisse ve-
rū simile ē vbi sol quotidiano cursu cir-
cumuectus apparet. vt eodem tramite
lux circumuectus. ac primo ad occasū
descendens vespere faceret. deinde
reuocata ad ortum. auroz. i. mane il-
lustraret. et ita diuisit deus lucem et te-
nebras. et appellauit lucem diem. et te-
nebras noctem.

**Quia dies diuersis modis accipi-
tur.**

Hic notandum q

dies diuersis modis accipitur in scrip-
tura. Dicitur enim dies lux illa que il-
lo triduo tenebras illuminabat. et dici-
tur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur
etiam dies spacium vigintiquatuor
horarum. qualiter accipitur cum dicitur.
Factum est vespere et mane dies vnus.
Quod ita distinguendum est. factum
est vespere prius et postea mane. et ita
fuit dies vnus expletus vigintiquatu-
or horarum. Dies scilicet naturalis q
habuit vespere s. non mane. Mane
enī dicitur finis precedentis et initium
sequentis diei quod est auroza que nec
plenam lucē nec omnino tenebras habet.
Mane ergo primus dies nō habuit qz
nec dies precesserat. qui sequentis diei
initio terminaretur. et eo precipue. qz
luce apparente mox super terram ple-
nus atq; preclarus dies extitit. qui nō

Qualitē distin-
gui debeat il-
lud Et factus
est vespere et ma-
ne dies vnus

¶ Beda.

ab auroa / sed a plena luce inchoavit
et mane sequentis diei consummatus ē
Unde beda super genesim Decebat ut
dies a luce inciperet. et in mane sequē
tis diei tēderet. ut opera diei a luce in
choasse. et in lucem completa esse signi
ficaretur. Reliqui autē dies mane ha
buerunt et vespere. Quorū quisq; a
suo mane incipiens vsq; ad alterius di
ei mane tendebatur.

¶ De naturali ordine computa
tionis dierum. et de illo qui p
misterio introductus est.

Hic est naturalis

ordo distinctionis dierum ut distinguā
tur atq; computentur dies a mane vsq;
ad mane. Postea vero in ministerio fa
ctum est ut dies computentur a vespe
ra in vespere et adiungatur dies pre
cedenti nocti in cōputatione. cum iux
ta naturalem ordinem precedens dies
sequenti nocti adiūgi debeat. quia ho
mo a luce per peccatum corruit intene
bras ignorantie et peccatorum. Dein
de per xpm a tenebris ad lucē rediit.
Unde apostolus. Eramus aliquando
tenebre. nunc autem lux in domino.
Primus itaq; dies / non ab auroa s;
a plena luce incipiens. et post vespere
paulatim occidente luce ex cipiē / ma
ne sequētis diei expletus est. Unde be
da occidente luce paulatim et post spa
cium diurne longitudinis inferiores p
tes subeunte factum est vespere. sicut
nunc vsitato cursu solis fieri solet. Fa
ctum est autem mane eadem super ter
ram redeunte / et alium diem inchoāte
et dies expletus est vnus. xxiij. hora
rum. Fuitq; nox illo triduo omnino te
nebrosa / que post creata sidera aliqua
luce claruerit.

¶ Cur sol factus est si lux illa suf
ficiebat.

Bolet autē que

ri quare factus est sol si lux illa facien
do diei sufficebat Id quod dici potest
quoniam lux illa forte superiores par
tes illustrabat. et ad illuminationez in
feriorum soles fieri oportebat. Vel po
tius ideo quia facto sole diei fulgor au
ctus est. Ampliori enī multo luce radi
auit dies postea quā ante. Si autem
querit quid de luce illa factū sit cū mo
do non appareat Potest dici aut de ea
corpus solis formatum. aut in ea par
te celi esse in qua sol est. non q; ipsa sit
sol / sed sic est ei vnita ut discerni non
valeat

¶ Quomodo accipiendum sit il
lud dixit deus. an sono vocis
deus id dixerit an aliter.

Preterea inue

stigandum est quomodo accipiendum
sit quod ait. dixit deus. Utrum tem
poraliter vel sono vocis illud dixerit.
an alio modo. Augustinus super gene
sim tradit. nec temporaliter. nec sono
vocis deum locutum fuisse. q; si tempo
raliter et mutabiliter et si corporaliter
dicatur sonuisse vox dei. Nec lingua e
rat qua loqueretur. Nec erat quem o
porteret audire et intelligere. Bene er
go vox dei ad naturam verbi per quod
omnia facta sunt refertur. Dixit ergo
deus fiat etc. non temporaliter. non so
no vocis. sed in verbo sibi coeterno. i.
verbum genuit Intemporaliter in quo
erat et disposuit ab eterno ut fieret in
tempore et in eo factum est.

¶ Quo accipiendum sit q; dici
tur pater operari in filio vel p
filium. vel in spiritu sancto.

Hic queri solet

quomodo accipiendum sit quod dicitur. pater operari in filio. vel per filium. vel in spiritu sancto. Hoc enim scriptura frequenter nobis proponit. ut omnia in sapientia fecisti domine id est in filio et in principio. id est in filio creavit deus celum et terram. Et illud. per quem fecit et secula. Super illum quoque psalmi locum Verbo domini celi firmati sunt etc. Dicit autem. quod pater operatur per verbum suum et spiritum sanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum est. putaverunt quidam heretici quod pater velut auctor et artifex filio et spiritu sancto in rerum operatione quasi instrumento utentur. Ex predictis verbis errandi occasione sumentes. quod velut blasphemum atque sane doctrine adversum abiicit pia fides. Non est itaque intelligendum ideo scripturam frequenter commemorari patrem operari in filio vel per filium tantquam filius non posset facere. si ei non porrexisset pater dextram vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis. sed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio et spiritu sancto operari. et sine eis nichil facere.

Contra hanc expositionem surgit hereticus.

Bed dicit here

ticus hac ratione posse dixisse filium operari per patrem vel in patre. et spiritum sanctum cum utroque vel per utrumque quod filius cum patre et spiritu sancto cum utroque operatur cui breviter respondetur. ideo illud dictum esse et non istud. ut in patre monstraretur auctoritas. Non enim pater a filio. sed filius a patre operatur. et spiritus sanctus ab utroque. Ideoque etiam filius per spiritum sanctum legitur operari. quia cum spiritu sancto operatur. hoc ipsum a filio habet ut operetur.

Alia predictorum expositio.

Potest et aliter

illud accipi. ut dicatur pater in filio vel per filium operari. quia eum genuit omnium opificem. sicut dicitur pater per eum iudicare. quia genuit iudicem. ita et per spiritum sanctum dicitur operari siue pater siue filius. quia ab utroque procedit spiritus sanctus factor omnium. Unde iohannes crisostomus in expositione epistolae ad hebraeos sic ait. Non ut hereticus inaniter suspicatur tamquam aliquod instrumentum patris extiterit filius. neque per eum pater dicitur fecisse. tamquam ipse facere non posset. sed sic dicitur pater iudicare per filium. quia iudicem genuit. Sic etiam dicitur operari per filium. quia eum constituit opificem genuisse. Si enim causa eius pater est secundum quod pater est multo amplius eorum causa est quae per filium facta sunt. Nec de opere prime diei dicta sunt.

De opere secunde diei quod factum est firmamentum.

Trist quo

quod deus fiat firmamentum in medio aquarum et dividat aquas ab a-

quis. Divisitque aquas quae erant sub firmamento ab his quae erant super firmamentum. Sciendum est quod illius celi describitur hic creatio. sicut ait Beda super genesis in quo fixa sunt sidera cui supposite sunt aquae in aere et in terra. et superposite aliae. de quibus dicitur. Qui tegis aethera superiora eius. In medio ergo firmamentum est id est sidereum celum quod de a quo factum esse credi potest. Crisostomus enim lapis cui magna est firmitas et perspicuitas de aquis factus est. Si quem vero movet quomodo aquae natura fluide et in imbibiles super celum possint consistere. de deo scriptum esse meminerit qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra celum ligat aquas ad tempus

Iohan. crisostomus

DI. XIII.

Beda quod celum dicitur hic creari

De qua materia sit factum illud celum.

Quomodo aquae possunt esse super celum et quales sint illae aquae.

vaporibus nubium retentas potest etiam super celi speram non vaporali tenuitate sed glaci ali soliditate aquas suspendere labantur. Quales autem et ad quid condite sint. ipse nouit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis quod celum factum sit. scilicet illud in quo sunt fixa sidera. id est quod excedit aerem. et de qua materia. scilicet de aquis. et quales sint aque que super illud celum sunt scilicet ut glacies solidate.

cuius figure sit celum. Sed spiritus sanctus quoniam auctores nostri sciuerint per eos dicere noluit. nisi quod posset saluti. Queritur etiam si stet an moveatur celum. Si moveatur inquit quomodo est firmamentum? Si stat quomodo in eo fixa sidera circueunt? Si firmamentum dei potest non propter stationem sed propter firmitatem vel terminum aquarum intrare gressibilem. Si autem stat. nihil impedit moueri et circuire sidera.

Utrum stet an moveatur celum.

Quare dicat firmamentum.

Alii putant celum illud esse ignee nature quibus consentit Augustinus.

Quare tacuit scriptura de opere secunde diei quod in alijs dixit.

Quidam vero ce

um quod excedit aeris spacia ignee nature dicunt. asserentes super aerem purum ignem esse qui dicitur esse celum de quo igne sidera et luminaria facta esse coniectant quibus Augustinus consentire videtur. Utrum vero nomine firmamenti celum quod excedit aerem an ipse aer hic intelligatur. idem Augustinus querit nec absoluit. magis tamen approbare videtur. celum illud hic accipi quod spacia aeris excedit. Aquas autem que super illud celum sunt dicit vaporum liter trahi et leuissimis suspendi guttibus. Sicut aer iste nubilosus exalatione terre aquas vaporum trahit et per subtiles minutias suspendit. et post copulentius congregatas pluuiam refundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias peruenire ut feratur vaporum super aerem aquis naturaliter leuiorem. Cur non credamus etiam super illud leuius celum minutioribus guttibus et leuioribus immanare vaporibus. sed quoquo modo ibi sint ibi esse non dubitamus.

Augustinus

Que sit figura firmamenti.

Queritur etiam solet

Post hoc queri

solet quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus. vidit deus quod esset bonum. Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo enim fortassis non est hic dictum. quod tamen sicut in alijs factum est quia binarius principis alteritatis est et signum diuisionis.

De opere tercie diei quando aque congregate sunt in vnum locum.

Sequitur. Dixit

deus. Congregentur aque in locum vnum et appareat arida. Tercie diei opus est congregatio aquarum in vnum locum. Congregate sunt enim omnes aque celo inferiores. in vnam matricem ut lux que preterito biduo aquas clara luce lustrauerat in puro aere clarescere fulgeat. et appareat terra que cooperta latebat. et que aquis limosa erat fieret arida et germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem lignumque faciens fructum. Si autem quare ubi congregate sint aque que totum tunc erat spatium usque ad celum potuit fieri ut

terra su
ret ubi
est etia
res fuit
ras. sed
et ideo
cum
et flum
aquis
omniun
quia cu
mari in
cogreg
cit plur
propter
omnib
est.

Beo
fada su

Be

deus:
celi et
denti tr
huius m
distrib
die que
tes dies
parti mu
et aque
desuper
quarum
sua colle
seruatur
ta illis di
et ordinat
diebus or
ta. Quart
mentum so
aer in vola
omamenta
terra iumet
que omnia
in terra. no
terram

terra subsidens concavas partes preberet ubi fluctuantes aquas reciperet. **P**rotest etiam credi primarias aquas rariores fuisse que sicut nebula tezerent terras. sed congregatione esse spissatas. et ideo facile in unum posse redigi locum. Cumque multa constet esse maria et flumina in unum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationes omnium aquarum que in terris sunt. quia cuncta flumina et maria magno mari iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in unum locum. Deinde dicit pluraliter. congregationesque aquarum propter multifidos sinus earum quibus omnibus ex magno mari principium est.

De opere quarte diei quando facta sunt luminaria.

Sequitur dixit

deus: **F**iant luminaria in firmamento celi et diuidant diem ac noctem. In precedenti triduo disposita est vniuersitas huius mundi machina et partibus suis distributa. Formata enim luce prima die que vniuersa illustraret. duo sequentes dies attributi sunt summe et infime parti mundi firmamento. scilicet. aeri terre et aque. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tercia vero aquarum mobilibus intra receptacula sua collectis. terra est reuelata atque aer seratus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt et ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum sole. et luna et stellis. Quinta aer in volatilibus et aque in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta. et reptilia et bestias post que omnia factus est homo. de terra et in terra. non tamen ad terram. nec propter terram. sed ad celum et propter

celum.

Ante alia de ornatu celi agitur sicut prius factum est.

Quia ergo celus

ceteris elementis speciem prestat priusquam alijs factum est. ideo ante alia ornatur in quarto die quo sunt sidera. **Q**ue ideo facta sunt ut per ea illustretur inferior pars. ne esset habitantibus tenebrosa. In firmitatibus hominum. primum est. ut circueunte sole potirentur homines diei noctisque vicissitudine propter dormiendi vigilandique necessitatem et ideo ne nox indecora remaneret. Sed luna ac sideribus consolarentur homines quibus in nocte operandi necessitas incumberet. Et quia quedam animalia sunt que lucem ferre non possunt. Quod autem subditur. et sint in signa et tempora et dies et annos. quomodo accipiendum sit queri solet. Ita enim dictum videtur quasi quarto die cepissent tempora. cum prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora que sunt per sidera non spacia morarum sed vicissitudinem aeris qualitatibus debemus accipere quia talia motibus siderum sunt. sicut dies et anni quos vitate nouimus. Sunt enim in signa serenitatis et tempestatis. et in tempora. quia per ea distinguimus quatuor tempora anni scilicet ver. estatem. autumnum. hiemen. vel sunt in signa et in tempora id est in distinctione horarum temporum. quia priusquam fierent ordo temporum nullis notabatur indicibus. vel meridiana hora vel qualibet hora hec quarta die facta sunt.

De opere quinti diei quando creauit deus ex aquis volatilia et natatilia.

Quia utilitate facti sunt ei luminaria.

Quomodo accipiendum sit quod ait ut sint in signa et tempora.

DI XV

Dixit etiā
deus. Producat aque
reptile anime viuētis ⁊
volatile sup̄ terraz ⁊c.

Opus quinte diei est formatio piscium
et auū quib' duo elemēta ornant d̄ ea
dē materia. i. de aquis pisces et aues
creauit. volatilia leuans in aer a. ⁊ na
talia remittens gurgiti.

De opere sexti diei quando cre
ata sunt animalia ⁊ reptilia terre

Sequitur dixit

deus. Producat terra animam viuen
tem. iumenta. et reptilia ⁊ bestias ter
re secūduz species suas ⁊c. Sexte diei
opus describit cum terra suis anima
libus ornari dicat.

Utrū post peccatuz venenosa
animalia noxia facta fuerint an
ppter peccatum nocere cepint
prius facta in noxia.

Querī solet de

venenosis et pnciosis animantib' utrū
post peccatuz hominis ad vindictā cre
ata sint. an potius creata in noxia pec
catoribus nocere cepint. Hanc dici po
test. q' creata nibli homini nocuissent si
non peccasset. Puniendoz nanq' vici
orum et terendorum. vel pbande ⁊ p
ficiende et pfruende virtutis causa no
cere ceperunt. Fuerunt ergo creata in
noxia. sed ppter peccatum facta sunt
noxia.

Utrum minuta animalia tūc
creata fuerint.

De quibusdam

etia' minutis animantibus questio est
Utrum in p̄mis conditionibus creata
sint an ex rebus corruptis postea orta

sint. Pleraq' enim de humidoz corpo
rum vicis vel exalatiōibus terre siue
de cadaveribus gignuntur. Quedā eti
am de corruptione lignoz et herbaruz
et fructuū et deus auctor omnium est.
Potest autem dici q' ea que de corpo
ribus anim. lium. maxime mortuoruz
nascūtur cum animalibus creata non
fuerint. nisi potētialiter et materiali
ter. Ea vero que ex terra vel ex aquis
nascūtur. vel ex eis que terra germinā
te orta sunt. tunc creata fuisse non in cō
grue dici potest.

Quare post omnia factus ē hō

Omnibus autē

creatis atq' dispositis nouissime fact'
est homo tanq' dominus et possessor q'
et omnibus p̄ferendus erat. vnde sedt
Vidit deus q' esset bonum. et ait. Sa
ciamus hominem ⁊c. Sed antequam
de hominis creatione tractemus / qd
supra breuiter tetigimus plenius ver
santes clarius faciamus. In hac enim
rerum distinctōe catholici tractatores
dissentire vbi supra diximus inueniū
tur. Alijs dicentibus res creatas atq'
distinctas secūduz species suas p̄ iter
ualla sex dierum. Quorum sentētie qz
litera genesis magis in seruire videtur
atq' catholica ecclesia magis approbat
ideo hactenus studiose docuimus. quo
modo ex illa cōmuni materia prius in
formiter facta. postea rerū corpaliū
genera p̄ sex dieruz volumina distincti
sint formata. Alijs autem videt' q' nō
p̄ interualla temporū facta sint. sed si
mul ita formata ad esse p̄dierunt. qd
augustinus super genēs pluribus mo
dis nititur ostendere. dicens elementa
quatuor ita formata sicut modo appa
rent ab initio extitisse. ⁊ celum siderib'
ornatum fuisse. Quedam vero non for
maliter sed materialiter tunc facta fu
isse. Que post p̄ tempis accessum forma
liter distincta sunt. vt herbe arbores et
forte animalia. Omnia ergo in ip̄o t̄pis

Antequā de
factura homi
nis agat de
mō p̄me con
ditionis rerū
vñ supra bre
uiter tetigit
plenus agat
vbi viri catho
lici dissentire
videt'

Alijs dicenti
bus mundus
in materia ⁊
forma ita fu
isse simul alijs
vero p̄ inter
ualla tempo
rū et dierum
scdm que ex
ip̄o p̄missa
hucusq' edu
cta est.

initio facta esse dicunt. scz qdā formali / ter et scdm species q̄s habere cernim⁹ / vt maiores mundi ptes. quedam vero / materialiter tantū. Sed vt dicunt moy / ses loquēs rudi et carnali populo locu / cionis modum temperauit de deo lo / quens. a simili hominis qui per moras / temporum opera sua pficit cū ipse si / mul sua opera fecerit. Unde augustin⁹ / Ideo inquit moyses diuissim refert de / um illa opera fecisse. quia nō potuit si / mul ab homine dici / quod a deo simul / potuit fieri. Itē potuit diuidere scrip / tura loquendi temporibus qd̄ deus o / perandi temporibus non diuisit. Illi / qui his autoritatibus et alijs huiusmōi / inherentes dicunt quatuor elemēta at / q̄ celi luminaria ita formata simul esse / et habuisse illos sex dies quos scripture / commemorat sex rerū genera. id est / distinctiones appellant que simul facte / sunt partim formaliter partim causali / ter

Quomodo intelligendum sit / deum requieuisse ab omni ope / suo.

Jam de septime

diei requie aliquid nos eloqui oportet / scriptū est. quia cōpleuit deus die sep / timo opus suū ⁊ requieuit die septimo / ab vniuerso opere quod patrat. Re / quieuisse dicitur deus die septimo / nō / quasi operando lassus. sed ab vniuerso / opere requieuit. quia nouam creaturā / facere cessauit. Requiescere em̄ cessare / dicitur. Unde in apocalipsi dicit. Nō / habeant requiem dicentia. Sanctus. / Sanctus. Sanctus. i. dicere non cessa / bant. Requieuisse ergo deus dicitur. / quia cessauit a faciendis generis crea / ture. quia vltra noua non condidit. vs / q̄ nunc tamen vt veritas in euangelio / ait. operatur pater. Pater cum filio / scz amministrazione eorūdem generū / que tunc instituta sūt. creatoris enim / virtus / causa subsistēdi ē omni creatu.

re. Ergo dicitur. Pater meus vsq̄ / modo operatur ⁊ ego operor illud vni / uerse creature cōtinuam amministratio / nem ostendit. Die ergo septimo requie / uit vt nouam creaturam vltius non / faceret cui⁹ materia vel similitudo nō / p̄cesserit. sed vsq̄ nunc operatur. vt q̄ / condidit continere et gubernare non / cesset.

Qualiter accipiendum sit qd̄ / dicitur deus compleuisse opus su / um septimo die cum tūc requi / euit ab omni ope suo.

Sed q̄ritur quo

modo septimo die dicatur deus cōple / uisse opus suū. cum ab omni opere illo / die requieuerit. nec aliquod genus no / uum rerum fecerit. Alia translatio h̄z / Consumauit deus die sexto opera sua / que nihil quēstionis affert. quia manife / sta sunt que in eo facta sunt. et omniū / cōsumatio. eo die p̄fecta est sicut scrip / tura ostendit cum ait. Vidit deus cū / cta que fecerat / et erant valde bona. Scdm aliam / Omnia quidem naturaliter bona erāt / nihilq̄ in sui natura vicij habentia et / sunt bona que condidit deus etiā sin / gula. Simul vero vniuersa valde bona / quia ex omnibus cōsistit vniuersitatis / ammirabilis pulcritudo. in qua etiam / illud quod malum dicitur bene ordina / tum et loco suo positum eminenti⁹ cō / mendat bona. vt magis placeant et / laudabiliora sint dum cōparantur ma / lis. Sexto ergo die facta est operum / cōsumatio. Ideo p̄missa oritur quēstio / quomodo dicatur deus die septimo o / pus suū cōpleuisse quod hebraica veri / tas habet. in quo tamen nihil nouū / creasse dicitur. nisi forte dicat die sep / timo cōpleuisse opus suū. quia ipsū / benedixit et sanctificauit. sicut subicit / scriptura. benedixit diei septimo / et / sanctificauit illum. Opus enim est bñ / dictio et sanctificatio. sicut salamon / aliquid opis fecit cū tēplū dedificauit

Scdm aliam / lram nihil ibi / est quēstionis / quam sequit / agustinus

Hic reddit / ad quēstioez / posita scilicet / quō verū sit / deū septimo / die compleuisse / opus suū.

Que sit sanctificatio et benedictio septimi diei.

Illum autem ^{diem} ^{sancti} ficasse et benedixisse dicitur. quia mi-
stica p̄ceteris benedictione sanctificati-
one eum donauit. Unde in lege dicit
Memorote sanctificare diem sancti
sabati. Et inde est q̄ numerādo dies
vsq̄ ad septimum p̄cedimus et dicim⁹
septem esse dies quorū repetitiōe om-
ne temp⁹ agitur n̄. quin alius sit ab illis
dies octauus et nonus. et sic de ceteris.
Ved quia in sex diebus rerum ge-
nera distincta sunt. et in septimo licet
non fuerit nouum genus rerum institu-
tum. fuit tamen in eo quasi quidam no-
uus status sanctificationis operum et
requietōnis opificis. Potest etiam sic
exponi illud. Compleuit deus die sep-
timo opus suum. id est cōpletum et cō-
sumatum vidit.

**De hominis creatione ubi con-
siderandum est quare creatus
sit homo et qualiter sit institu-
tus que duo supra tractata sūt
et qualiter factus et qualiter lap-
sus postremo quomodo sit re-
paratus. que discutienda sunt**

CIXVI

His excu-
lis que supra de homi-
nis creatione p̄misimus
effectui mancipare atq̄
ordine explanare nūc suscipimus. vbi
hec cōsideranda videntur. s. quare cre-
atus sit homo et qualiter institutus. et
qualis quomodo factus. Beinde qua-
liter sit laps⁹ postremo qualiter et per
que sit reparatus. Horum autem p̄mo
et secundo posita. i. causam creationis
humane et modū institutionis supe-
rius p̄ modulo nostre facultatis tracta-
uimus. Ideoq̄ superest vt qualis vel
quomodo factus sit discutiam⁹. In ge-
n̄si legitur faciam⁹ hominem ad ima-

**Beda qmō i-
telligendū sit**

ginem et similitudinē nostram etc. In
eo q̄ dicit faciam⁹ vna opatio trius
personarum ostendit. In hoc vero q̄
dicit ad imaginem et similitudinē no-
stram. vna et equalis substantia trium
personarum monstratur. Ex persona
enim patris hic dicitur ad filium et spi-
ritum sanctum. Non vt quidem putat
angelis. quia dei et angelorū non est
vna et eadem imago vel similitudo.

**Q̄ imago et similitudo hica di-
uerlis accipitur varie a quibul-
dam increata. ab alijs creata et
increata. vel essentia trinitatis
vel filius et spiritus sanctus.**

Imago autem et
similitudo in hoc loco vlt⁹ increata intel-
ligeretur. i. trinitatis essentia ad quā
factus est homo vel creata in qua fact⁹
est homo. et ipsa homini concreata.
Increata enim imaginem que deus ē
intellexisse videtur beda cum dicit. nō
esse vnam imaginem dei et angelorū
sed trium personarum. et ideo p̄sona
non angelis sit ibi sermo. In p̄p̄e ta-
men imago dicitur. quia imago relati-
ue ad aliud dicitur / cuius similitudinē
gerit et ad quod representandum facta ē
sicut vna imago cessaris que ipsius si-
militudinē p̄ferbat ipsum quodam-
modo representabat. In p̄p̄e autem ima-
go dicitur id ad quod aliud sit. Sicut
exemplū dicitur quod sumit⁹ p̄p̄e ex ali-
quo. et exemplar ex quo sumitur aliqd
ponitur tamen et aliquando abusive
alterum p̄ altero. Ita et minus p̄p̄ie
accipitur imago. essentia trinitatis. si
tamen ea nomine imaginis hoc loco i-
telligitur.

**Opinio eorum qui putauerūt
filiū p̄ imaginem et similitu-
dinē hic accipi.**

Filius vero p̄p̄e

imago patris dicitur sic supra tractatu de trinitate diximus. Unde fuerunt nonnulli qui ita distinxerunt. ut imaginem in hoc loco intelligerent filium. hominem vero non imaginem sed ad imaginem factum dicerent. quos refellit apostolus dicens. Vir quid est imago et gloria dei. Hec namque imago. i. homo cum dicitur fieri ad imaginem non quasi ad filium dicitur fieri. Alioquin non diceret ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram. diceret cum filius solius patris imago sit. Fuerunt autem et alij perspicacius hoc tractantes qui per imaginem filium et per similitudinem spiritum sanctum intelligerent qui similitudo est patris et filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram. id referentes ad similitudinem tantum. ad imaginem vero sub intelligendum esse meam. Hominem vero et imaginem esse et ad imaginem et similitudinem factum esse tradiderunt. et imaginem imaginis esse et similitudinis.

Hec horum sententiam approbat sed imaginem et similitudinem dei in homine querendam et considerandam docet ut imago et similitudo creata intelligatur.

Verumtamen hec distinctio licet reprobabilis penitus non videatur. quia de medio montium. id est autoritatibus sanctorum non manat congruentius in ipso homine imago et similitudo querenda est et consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem dei et similitudinem secundum mentem qua irrationabilis antecellit. scilicet ad imaginem secundum memoriam et intelligentiam et dilectionem. Ad similitudinem secundum innocentiam et iustitiam que in mente rationali naturaliter sunt vel imago consideratur in cognitione veritatis. similitudo in amore virtutis. vel imago in alijs omnibus. simili-

tudo in essentia quia et immortalis et indivisibilis est. Unde augustinus in libro de quantitate anime Anima facta similis deo. quia immortalem et in dissolubilem fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam similitudo ad naturam. Factus est ergo homo secundum animam ad imaginem et similitudinem non patris vel filij vel spiritus sancti sed totius trinitatis ita et secundum animam dicitur homo esse imago dei. quia imago dei in eo est. Sicut imago dicitur et tabula et pictura que in ea est. sed propter picturam que in ea est simul et tabula imago appellatur. Ita propter imaginem trinitatis etiam illud in quo est hec imago nomine imaginis vocatur.

Quod homo dicitur imago et ad imaginem filius vero et imago non ad imaginem.

Quocirca homo

et imago dicitur et ad imaginem. filius autem imago non ad imaginem. quia natus non creatus. equalis et in nullo dissimilis homo creatus est a deo non genius non paritate equalis sed quadam similitudine accedens ei. Unde augustinus in libro vii. de trinitate. In genesi legitur. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Faciamus et nostram pluraliter dixit et nisi ex relativis accipi non oportet. ut facere intellegantur pater et filius et spiritus sanctus ad imaginem patris et filij et spiritus sancti. ut subsisteret homo imago dei. Sed quia non omnino equalis fiebat illa imago tanquam imago non ab illo nata sed ab eo creata. Ideo ita imago dicitur quod et ad imaginem quia non equatur paritate sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago sed non ad imaginem quia equalis patri. Dicitur est ergo homo ad imaginem propter imparem similitudinem. Et ideo nostram. ut imago trinitatis esse homo intelligatur. non

Aug. i libro vii. de trinitate.

trinitati equalis / sicut filius patri. Ecce ostensum est secundum quid homo sit similis deo .s. secundum animam. Sed et in corpore quandam proprietatem habet. quod hic indicat. quia est erecta statura. secundum quam corpus anime rationali congruit. quia in celum erectum est.

De creatione anime utrum de aliquo facta sit vel non. et quando facta. et quam gratiam habuerit in creatione.

DI.
XVII.

Hic de origine anime plura queri solent. scilicet unde creata fuerit. et quando. et quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur cum dicitur. Formauit deus hominem de limo terre. ita eiusdem secundum animam factura describitur cum subditur. et inspirauit in faciem eius spiraculum vite. Corpus enim de limo terre formauit deus. cui animam inspirauit. Vel secundum aliam litteram flauit vel sufflauit. non quod faucibus sufflauerit. vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim deus est. nec limamenti membrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus deum corporeis manibus formasse corpus vel faucibus inspirasse animam. sed potius hominem de limo terre. sed corpus formauit iubendo volendo. id est. voluit et verbo suo iussit. ut ita fieret. et inspirauit in faciem eius spiraculum vite. id est. substantiam anime / in qua viveret / creauit non de materia aliqua corporali vel spiritali. sed de nichilo.

Nota quod non corporeis instrumentis formasse se vel sufflasse

Opinio quorundam hereticorum qui putauerunt animam esse de substantia dei.

Putauerunt enim quidam heretici deum de sua substantia

animam creasse verbis scripture potestiter in herentes quibus dicitur inspirauit vel insufflauit etc. cum fiat inquit vel spirat homo de se flatum emittit. Sic ergo cum dicitur deus flasse. vel spirasse spiraculum in faciem hominis. ex se spiritum hominis emisisse intelligitur. id est. de sua substantia. Qui hoc dicunt non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit vel flauit. id est. flatum hominis scilicet animam fecit. Flare enim est flatum facere. flatum facere est animam facere. Unde dominus per ysaiam. Omne flatum ego feci. Non sunt ergo audienti qui putant animam esse partem dei. Si enim hoc esset. nec a se nec ab alio decipi posset. Nec ad malum faciendum vel paciendum compelli. nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit factus est a deo. non de deo nec de aliqua materia. sed de nichilo.

hic quando facta sit anima ante corpus an in corpore.

Sed utrum in corpore

vel extra corpus etiam inter doctos scriptulosa questio est. Augustinus enim super genesim tradit animam cum angelis sine corpore fuisse creatam. postea vero ad corpus accessisse. neque compulsa est incorporari. sed naturaliter illud voluit. id est. sic creata fuit. ut vellet. sicut naturale nobis est velle viuere. Male autem velle viuere. non nature sed voluntatis est peruerse. Alii vero dicunt animam primi hominis in corpore fuisse creatam. ita exponentes verba illa. Inspirauit in faciem eius spiraculum vite. id est. animam in corpore creauit que totum corpus animaret. faciem tamen specialiter expressit. quia hec pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quiddam de anima primi hominis estimetur de alijs certissime sentiendum est quod in corpore creentur. Creando enim infundit eas deus. et infundendo creat. Dicendum est etiam animam

Opinio aug.

illam / non
est operi
In qua
fecerit
Vol
ri / vtrum
nili etate
tes auge
tris vter
De adam
et hoc se
res causa
potentia
no alligan
in racon
funt. nli
sus in nou
facit. non
am illud
creatura
se fieri
hoc eni
re / sed i
volunta
sario fut
Multa
sas futur
ra non fu
ra sunt. p
vbi pte
ergo fact
seriores
causis se
cundum
operante
bus erat.
Ex homi
atus in
quare it
Bon
ita formau
docet et po
quas plant.

illam / non sic esse creatam. vt p[re]scia
ess[et] operis futuri iusti vel iniusti.

**In qua etate deus hominem
fecerit.**

Bolet etia[que]

ri / vtrum deus hominem repente in vi
rili etate fecerit. an perficiendo ⁊ eta
tes augendo / sicut nunc format in ma
tris vtero. **Aug.** super genesim dicit.
Q[uod] adam in virili etate p[er]tinuo factus ē
et hoc secundum superiores nō infio
res causas. i. secundum voluntatem et
potentiam dei. quam nature generib[us]
nō alligauit q[ua]li[te]r et v[er]ga moysi p[er]uersa ē
in draconem. **Nec** talia p[er]tra naturam
fiunt. nisi nobis quib[us] aliter nature cur
sus innouit. deo autem natura est q[uo]d
facit. non ergo contra dispositionez su
am illud fecit deus. **Erat** em̄ in p[ri]ma
creaturarum p[ro]ditione sic homine[re] pos
se fieri s[ed] nō sibi erat necesse vt sic fieret
hoc em̄ non erat in conditione creatu
re / sed in beneplacito creatoris cuius
voluntas necessitas est. hoc enim neces
sario futurum est quod vult et p[re]scit.
Multa vero secundum inferiores cau
sas futura sunt. s[ed] in p[re]sentia dei futu
ra non sunt. **Si** autem ibi aliter futu
ra sunt. potius futura sunt sicut ibi sūt
vbi p[re]scit ille qui non potest falli. **Vic**
ergo factus est adam. non secundum in
feriores causas. q[uia] non erat in rerum
causis seminalibus vt ita fieret. sed se
cundum superiores non contra naturā
operantes. q[uia] in rerum causis naturali
bus erat. vt ita posset fieri.

**Q[uod] homo extra paradysum cre
atus in paradiso sit positus ⁊
quare ita factum sit.**

Hominem autē

ita formatum tulit deus. vt scriptura
docet et posuit in paradiso voluptatis
quaz plantauerat a principio. **His** ver

bis aperte moyses insinuat / q[uod] homo ex
tra paradysum creatus. postmodum in
paradiso sit positus. **Quod** ideo factu[us]
dicitur / quia non erat in eo permanfu
rus / vel vt non nature sed gratie hoc as
signaretur. **Intelligitur** autē paradysus
localis et corporalis in quo homo loca
tus est. **Tres** em̄ generales de paradi
so sententie sunt. **Una** eoz qui corpo
raliter intelligi volunt tantu[us]. **Alia** eo
rum qui spiritualiter tantu[us]. **Tercia**
eorum qui vtroq[ue] modo paradysum ac
piunt. **Terciam** michi placere fateor.
vt homo i[n] corporali paradiso sit p[er]f[ec]tu[us]
qui ab illo principio plantatus accipi
potest / quo terram omnem remotis a
quis. herbas ⁊ ligna p[ro]ducere iussit. q[uia]
et si p[re]sentis ecclesie vel future t[em]p[or]is
tenet ad literam tamen intelligen
dum est esse locum amenissimū fructuo
sis arboribus magnum / ⁊ magno fonte
secundum quod dicimus a principio /
antiqua translatio dicit ad orientem.
Unde volūt in orientale parte esse pa
radysum longe interiacente spacio vel
maris vel terre / a regionibus quas in
colunt homines secretum et in alto sitū
vsq[ue] ad lunarem circulum p[er]tingentem
vnde nec aque diluuij illuc peruenerit.

**De lignis paradisi inter que
erat lignum vite ⁊ lignu[m] scie
tie boni et mali.**

In hoc aute[que] pa

radiso erant ligna diuersi generis inter
que vnum erat quod vocatum est lig
num vite. alterum vero lignum scien
tie boni et mali. **Lignum** aute[que] vite di
ctum est sicut docet beda et strabus. q[uia]
diuinitus accepit hanc vim. vt qui ex
eius fructu cōmederet / corpus eius sta
bili sanitate et perpetua soliditate fir
maretur. nec vlla infirmitate vl[ter] etatis
imbecillitate in deterius vel in occasu
labaretur.

Quare vocatum sit lignum

**Qualis sit lo
cus paradisi
et vbi.**

**Quare dictu[us]
sit lignu[m] vite.**

scientie boni et mali.

Lignum autem

scientie boni et mali / nō natura hoc nō
mē accepit sed ab occasione rei postea
secute. Arbor em̄ illa non erat mala.
sed scientie boni et mali ideo dicta est.
quia post prohibitionem erat in illa trās
gressio futura qua homo experiendo
disceret quid esset inter obedientie bo
num / et inobedientie malum. Non er
go de fructu qui nasceretur inde posi
tum est illud nomen. s. de re transgres
sionem secuta. Cognouit em̄ homo pri
usq̄ tangeret hoc lignum bonum et ma
lum. sed bonum per prudentiam et ex
perientiam. et malum per prudentiam
tantum. Quod etiam per experientia
nouit / usurpato ligno vetito. q̄ per ex
perientia mali didicit. qd sit int̄ bonu
obedientie / et malum in obedientie. Si
vero primi parentes obedientes esset.
nec p̄tra p̄ceptum peccassent / nō ideo
tamen minus diceretur lignu scientie
boni et mali. q̄ hoc ex eius tactu acci
deret si usurparetur. A ligno ergo ho
mo phibitus est quod malum non erat
vbi ipsa p̄cepti p̄seruatio bonum illi
esset. transgressio malum. Nec melius
p̄sideratur quantum malum sit inobe
dientia quam hoc modo cum sc̄z ideo
reus factus esse hoc intelligitur. q̄a p̄
hibitus rem tetigit / quam si non p̄hibi
tus tetigisset. nec peccasset / nec pe
nam sensisset. Si em̄ venenosam her
bam phibit⁹ tetigeris / pena sequitur
et si nemo phibuisset similiter p̄seque
retur. Si etiam phibetur res tangi q̄
non tangenti tantum / sed phibenti ob
est. sicut aliena pecunia. ideo phibitu
est peccatum. quia phibenti est dam
nosum. Cum vero tangitur quod nec
tangenti obest / si non phibetur. nec cui
libet si tangatur. Ideo phibetur vt p̄
se bonum obedientie / et malum inobe
dientie monstratur. Sicut primus ho
mo a re bona phibitus penam in cur
rit. vt non ex re mala / sed ex inobediē

Q si primi pa
rentes nō pec
cassent nō ideo
minus scie bo
ni et mali.

tia pena esse monstratur. sicut ex obedi
entia palma.

De formatione mulieris.

De eodem

DI.
XVIII.

I quoq̄ paradiso mulie
rem formauit de de sub
stantia viri / sic post plā
tatu paradisu hominemq̄ in eo posi
tum / et post vniuersa animalia ad euz
ducta / suisq̄ nominibus designata sub
nectit scriptura. immisit deus soporem
in adam. cunq̄ obdormisset / tulit vnaz
de costis eius et formauit eam in mulie
rem.

Quare virum prius. et postea de viro mulierem creauit. nō simul vtrumq̄.

Hic attendenduz

est quare nō creauit simul virum et mu
lierem sicut angelos. sed prius virum.
deinde mulierem de viro. Ideo scilicet
vt vnum esset generis humani prin
cipium. quatinus in hoc et supbia dia
boli p̄funderetur. et hominis humilitas
dei similitudine sublimaretur. Dyabo
lus quippe aliud a deo principium esse
p̄cupierat. Ideoq̄ vt eius superbiare
tūderetur. hoc homo in munere accē
pit quod dyabolus p̄ter se rapere vo
luit sed obtinere non potuit. Et p̄ hoc
imago dei in homine apparuit. Quia si
cut deus omnibus rebus existit princi
pium. creationis. ita homo omnib⁹ ho
minibus principiu generationis. Ideo
etiam ex vno homine omnes esse voluit
deus vt dum cognoscerent se ab vno es
se omnes se quali vnum amarent.

Alia rō qua
re ex vno ho
mine oēs ho
mines.

Quare de latere viri non de a lia corporis parte formata sit

Cum autem his

de causis facta sit mulier de viro / nō de qualibet parte corporis viri / sed de latere eius formata est / vt ostenderet qz in consortiū creabat dilectionis ne forte si fuisset de capite facta / viro ad dominationē videret preferenda / aut si de pedibus ad seruitutem subiicienda. Quia igit viro nec domina nec ancilla parabatur sed socia. Nec de capite nec de pedibus / sed de latere fuerat producenda vt iuxta se ponendam cognosceret / quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare dormienti et non vigilianti costa subtracta est.

Non sine causa

dormienti quoqz viro / potius qz vigilianti detracta est costa de qua mulier in adiutorium generationis viro est formata sed vt nullam in eo sensisse penā monstraretur et diuine simul potentie opus mirabile ostēderetur que hominis dormientis latus aperuit / nec eum tamen a quiete soporis excitauit. In quo etiam opere sacramentum christi et ecclesie figuratum est. Quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est / ita ecclesia ex sacramentis que de latere christi in cruce dormientis pfluxerunt / scz sanguine et aqua quibus redimimur a penis atqz abluimur a culpis.

De illa costa sine extrinseco additamento facta fuit per dei potentiaz sicut quinqz panes in se multiplicati sunt.

Bolet etiaz que

ri vtrum si illa costa sine adiectione rei extrinsece facta sit mulier / quod quibusdam non placuit. Ceterum si ad pficiendum corpus mulieris deus extrinsecum augmentum addidisset / maius illud esset qz ipsa costa. Ideoqz potius de illo qz de costa mulier facta deberet

dict. si quo plures accepisset substantie ptes. Restat ergo vt de sola ipsius costae substantia sine omni extrinseco additamento per diuinaz potentiam in semetipso multiplicata mulieris corpus factū dicat eo sane miraculo quo postea de quinqz panibus ihesu celesti benedictione multiplicatis quinqz milia hominum satiata sunt. Illud etiam sciri oportet qz cum angeloz ministerio facta sit mulieris formatio / non est eis tamen tribuēda creationis potentia. Angeli em nullam possunt creare naturaz ergo non formare costam in mulierem / nec carnis supplementum in locum costae / non qz nihil agant vt aliquid creent sed non ideo creatores sunt. Sicut nec agricolae segetum vel arborz. Solus deus id est trinitas est creator. Facta est ergo femina a deo / etiam si costa ministrata sit p angelos.

Utrum fm superiores an inferiores causas ita facta sit mulier id ē an ratio seminalis id haberet vt ita fieret an tantuz vt ita fieri posset / sed vt fieret in deo tantū esset causa.

Bz queritur an

ratio quam deus primis operibus creauit id haberet vt fm ipsam ex viri latere feminam fieri necesse foret. In hoc tm vt fieri posset. Ad quod sciendum est omnium rerum causas in deo ab eterno esse. Ut em homo sic fieret / velequus et huiusmodi in dei potentia et dispositione ab eterno fuit. Et hec dicuntur primordiales cause / qz istas alie non precedunt. Sed iste alias que sunt cause causarum. Cūqz vnum sit diuina potentia dispositio siue voluntas et ideo vna omnium principalis causa tamen propter effectus diuersos pluraliter dicitur. Augustinus causas primordiales omnium rerum in deo esse / inducens similitudinem artificis in cuius dispositione est / qualis futura sit archa.

Et licet angelica ministratio sit illud opus expletū non tñ creato res fuerūt angeli.

Aug. sup ge. nesi de causis rez lacius disputat qz cause que in deo sunt pprie dicuntur primordiales et quare pluraliter dixit.

Quod nominis q
sunt cœ sunt
in creaturis.

Quod cause etia
que sūt in cre
aturis licet in
pprie tñ dicū
tur p̄mordia
les.

Alia rō qua
re dicunt p̄i
mordiales

Ita et in deo vniuscuiusq rei future
causa precessit. In creaturis vero qua
rundam rerum / sed non omnium / cause
sunt. vt ait augustinus. Quia inseruit
deus seminales rationes rebus secun
dam quas alia ex alijs pueniunt. vt de
hoc semine tale granum de hac arboze
talis fructus et huiusmodi. Et hec quo
q dicuntur primordiales cause / et si n̄
adeo pprie. quia habent ante se causā
eternam / que pprie et vniuersaliter p̄
ma est. Illa vero ad res aliquas dicun
tur prime. que scz ex eis proueniunt.
Ideo etiam primordiales dicuntur. qz
in prima rerum p̄ditiōe rebus a deo ī
site sunt. ⁊ sicut creature mutabiles sūt
ita et hec cause mutari possunt. Que au
tem in immutabili deo causa est / muta
ri non potest.

Distinctio causarum rerum p
utilis. scz q quedam in deo ⁊
in creaturis. quedam in deo
tantum.

Omnium ergo re

rum cause in deo sunt. sed quarundam
cause et in deo sunt et in creaturis.
Quarundam cause in deo sunt. et illa
rum rerum cause dicuntur abscondite ī
deo. quia ita est in diuina dispositione
hoc vel illud fiat quod non est in semi
nali creature ratione. Et illa quidem
que secundum causam seminalem sūt /
dicuntur naturaliter fieri. quia ita cur
sus nature hominibus innouit. Alia
vero preter naturam quorum cause tā
tum sunt in deo. Sic autē dicit agusti
nus esse illa que per gratiam fiunt. vel
ad ea significanda non naturaliter sed
mirabiliter fiunt. Inter que mulie
ris facturam de costa viri ponit. ita di
cens / vt mulierez ita fieri necesse foret
non in rebus p̄ditum sed in deo abscon
ditum erat. Omnis creature cursus ha
bet naturales leges. super hunc natu
ralem cursum creator habet ap̄ se pos
se de omnibus facere aliud / quā eorum

naturalis ratio habet. vt scilicet virga
arida repente floreat / fructum gignat.
et in iuuentute sterilis / in senectute pa
riat. vt asina loquatur et huiusmodi.

De gemino opere prouidentie.

Dedit autem na

turis vt ex his etiam hec fieri possent.
non vt in naturali motu haberent. Ha
bet ergo deus in se absconditas quorū
dam futurorum causas quas rebus cō
ditis non inseruit easq implet. nō ope
re prouidentie quo nature subsistunt vt
sint / sed quo illas am̄istrat vt volue
rit / quas vt voluit cōdidit. Omnium
ergo que ad gratiam significandam nō
naturali motu rerum / sed mirabiliter
facta sunt abscondite cause in deo sue
runt. quorum vnum erat q mulier fac
ta est de latere viri dormientis. Non ha
buit prima rerum p̄ditiō vt semina sic
fieret / sed vt fieri posset. ne contra cau
sas quas deus voluntarie instituit mu
tabili voluntate aliquid facere putaret.

De anima mulieris que non ē
ex aia viri / vt qdaz putauerūt
dicetes animas esse extraduce

Quemadmodū

mulieris corpus de viri corpore tradi
tum fuit. ita putauerunt aliqui ipsius
animaz de viri anima ppagatam ⁊ om
nes animas preter primam detraduce
esse sicut corpora. Alij autem putave
runt simul omnes animas ab initio cre
atas. Catholica autem ecclesia nec si
mul nec extraduce factas esse animas
docet. sed in corporibus per coitum se
minatis atq formatis infundi. et infun
dendo creari. Vñ in ecclesiasticis dog
matibus. Animas hominum nō esse ab
initio inter ceteras intellectuales natu
ras / nec simul creatas sic origenes fin
git. dicimus neq in corporibus p coitū
seminari. sicut luciferiani et cirillus ⁊

Alioz opinio
qui putauerūt
oēs animas si
mul ab initio
creari.

quidem latinozū. presumptozes affir-
mant. Sed dicimus corpus tantum p
coniūgij copulam seminari. Creatio
nem vero anime solum creatozem nosse
Eiusq; iudicio corpus coagulari in vul-
ua et compingi atq; formari. ac forma-
to iam corpore animam creari atq; insū-
di vt uiuat in vtero homo ex anima cō-
stans et corpore z egrediatur viuus ex
vtero / plenus humana substātia. Vie-
ronimus etiam anathematis vinculo
illos condemnat. qui animas ex tradu-
ce dicunt. inducēs auctoritatez prophe-
te. Qui finxit singillatim corda eozum
Hoc satis inquit innuit ppheta q non
ipsam animā de anima facit deus. sed
singillatim animas de nichilo creat.

**De primo hominis statu ante
peccatum scilicet qualis fue-
rit secundum corpus z secun-
dum animam.**

Solēt que-
ri plura de primo ho-
minis statu ante pec-
catum scz qualis fue-
rit homo priusquam peccaret / z in cor-
pore / et in anima mortalis an immor-
talis. passibilis an impassibilis. De ter-
mino inferioris vite z de transitu ad su-
periozem de modo propagationis filio-
rum et alia multa que nō inutiliter sciū-
tur. licet aliquando curiositate queran-
tur. At priusquam ad animi qualitatē
pertinentia prosequamur. de qualita-
te eius secundum corpus et modo pro-
pagationis filiorum et de alijs quibus-
dam inspiciamus. Prim⁹ ergo homo
secundum naturam corporis terreni.
et immortalis fuit quodammodo secun-
dum aliquid quia potuit non mori. et
mortalis quodammodo quia potuit mo-
ri. In illo nāq; primo statu habuit pos-
se mori. et posse non mori. Et hec fuit
prima humani corporis immortalitas
scz posse non mori. In secūdo vero sta-
tu post peccatum habuit posse mori. et

non posse non mori. qz in hoc statu mo-
riendi est necessitas In tercio statu ha-
bebit posse nō mori et nō posse mori. qz
ad illum statum pertinet moriendi im-
possibilitas / quod ex gratia erit / non
ex natura. In primo statu fuit corpus
hominis animale. id est egens alimo-
nīs cibozum.

**Quomodo dicitur homo fa-
ctus in animam viuente.**

Unde z homo fa-

ctus dicitur in animam viuente. non
spūalem. i. in animam corpus sensifica-
tez. quod adhuc erat animale / nō spiri-
tuale / quod egebat cibis vt per animā
viueret. Factus est ergo in aīam viuē-
tem. i. vitam corpori dantem tñ per su-
stentamenta ciboz. et tunc erat corpus
mortale et immortale. qz poterat mori
et poterat non mori. Post peccatū ve-
ro factum est mortuum. sicut vt dicit a-
postolus. Corpus ppter peccatū mor-
tuum est. i. necessitatez moriendi in se
habet. In resurrectione vō erit spūale
scz agile cibis non egens. z immortale
nō sicut in statu primo tantū fuit scz q
possit nō mori. sed etiam q poterit nō
mori. Unde aug. super genolim aposto-
lus ait. Corpus quod mortuum est pp-
ter peccatum zc. Prius de limo terre
formatū est corpus animale non spūale
cum quasi resurgemus. Renouabitur
em a vetustate non in corpus aīale qua-
le fuit. sed in melius. i. spūale cum hoc
mortale induet immortale in quod mu-
tandus erat adam. nisi mortem corpo-
ris animalis peccando meruisset. Non
ait apostolus corpus mortale est ppter
peccatum / sed mortuum. Illud em an-
te peccatum mortale. et immortale e-
rat. quia poterat mori et non mori Ali-
ud est autēz non posse mori. aliud pos-
se non mori. Ideo factum est per pecca-
tum non mortale quod erat. sed mortu-
um / quod non fieret nisi peccaret. Ani-
male em non est hoc corpus. sicut pmi

mortalis. In
scdo vero sta-
tu fuit mortal'
z mortuus scz
post peccatū
In tercio sta-
tu erit omni-
no immortal'
.i. non potēs
mori.

hominis fuit / sed iam deterius est. **H**abet enim necessitatem moriendi.

Corpus hominis ante peccatum mortale et immortale fuit.

Ecce hic eviden

ter aperit aug. q. corpus hominis ante peccatum mortale et immortale fuit. si non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodē beda super genesim ait. **N**ō est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora / sicut modo. **A**it enim apostolus. **C**orpus ppter peccatū mortuum est. sed licet fuissent animalia nō dum spūalia / non tamen mortua / que scz necesse esset mori.

Utrum immortalis quaz habuit ante peccatum esset de cōditione nature an ex gratie beneficio.

Bolet hic queri

cum homo primus mortale et immortale corpus habuerit. vtrum ex pōitione nature ipsius corporis habuerit vtz q. an alterum beneficiū esset gratie scz immortalitas. i. posse nō mori. **A**d qd dici potest. q. alterum habebat in natura corporis. i. posse mori. **A**lterū vero scz posse nō mori. erat ei ex ligno vite scz ex dono gratie. **U**nde aug. sup genes. **Q**uodāmodo creatus est homo immortalis / quod erat ei de ligno vite. non de conditione nature. **M**ortalis erat de pōitione corporis animalis immortalis beneficio conditoris. **N**ō enim immortale erat / q. omnino mori non posset. quod non erit nisi cū fuerit spūale. **A**perte dicit q. non natura sed ex ligno vite habebat posse non mori. **P**ropter hoc aliqui dicunt q. nisi illo ligno vite vteret / nō semp viveret. q. peccaret. **P**eccaret enim si illo ligno nō vteretur. quia preceptum erat ei / vt comederet de omni ligno paradisi / nisi de

ligno scientie boni et mali. **S**icut ergo peccavit comedendo quod erat prohibitum / ita etiam peccaret si nō comederet / quod erat iustum.

Si non foret preceptum vt de illo ligno comederet et alijs non illo vteretur an posset nō mori.

Bed adhuc que

ritur si non esset preceptum vt de ligno vite ederet et alijs et non illo vesceretur nunquid posset non mori. **S**i semper viveret non vtens de illo ligno / non erat ei ex illo ligno posse non mori. **S**i vero non posset semper vivere / id erat ei ex illo ligno posse. **A**lii quidem dicunt / q. si non fuisset et preceptum vesci de illo ligno et alijs / et non illo vesceretur viveret semper. **S**ic determinantes illud quod supra dixit augustinus. erat ei de ligno vite / non de pōitione nature tantum. scz quasi non ex conditione nature solummō erat ei. sed etiam ex ligno illo. **A**lijs autē videtur q. ex ligno vite erat ei posse non mori / non ex natura. **I**deo em dicitur potuisse non mori. q. poterat vt illo ligno. de quo edens non moreretur.

Questio augustini quomō immortalis factus sit homo.

De hac vero ho

minis immortalitate qualis fuerit augustinus super genesim questionem mouens / sic ait. **Q**ueritur quō immortalis factus sit homo pte alijs animātibus. **E**t quomodo cum illis communem accepit alimoniam. **S**ed alia est immortalitas carnis quā in adam accepimus alia quam in resurrectione speramus p xpm. **I**lle factus est homo immortalis vt nō posset mori / si non peccaret / moreretur autem si peccaret. **F**ilijs vero resurrectionis nec poterūt ultra peccare nec mori. **C**aro nostra non tunc egebit

Ratio qua dī aliter fuisse dī nature pōitione scilicet posse mori aliter ex grē dono scz posse nō mori

Alii dicūt q. si nō vteret adam de ligno vite nō semp viveret q. peccaret.

refectione ciborum. quia nulla poterit esse defectio. Caro adeo ante peccatum ita immortalis creata est ut per alimoniam adiuta esset mortis et doloris experta. Sic ergo immortalis et incorruptibilis posita est caro hominis ut suam immortalitatem et incorruptionem per observationem mandatorum dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur ut de illis lignis concessis manducaret et ab interdito abstinere. Per horum edulium immortalitatis dona conseruaret. donec corporalibus incrementis perductus ad etatem que conditori placeret multiplicata progenie ipso iubente sumeret de ligno vite. quo perfecte immortalis factus cibi alimenta ulterius non requireret.

Summatim superiorum verborum sententiam perstringit.

Ecce his verbis

videtur augustinus tradere quod caro primi hominis immortalitatem in se habuerit quam per alimoniam ciborum conseruaretur usque ad tempus sue translationis in melius. quando de ligno vite comedere et fieret omnino immortalis. ita ut non posset mori.

Quod ex predictis consequi videtur hominem de nature sue conditione quo fuisse immortalem sed non omnino fieret immortalis non participatio ligno vite

Ideo aliqui dicunt

quod immortalitatem de natura habebat qua poterat non mori que aliorum lignorum esu poterat preservari. sed non poterat presumari nisi per assumptionem ligni vite. quod videtur augustinus sentire super genesim dicens. Hoc quoque addo tale cibum illam arborem prestitisse quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur. non sicut ex alio cibo sed inspi-

ratione salubritatis occulta. hic innuere videtur quod cum alijs cibis posset corpus sustentari hoc cibo indeficienti sanitate firmaretur. Ex quo consequi videtur quod sicut in natura sua habuit immortalitatem quandam secundum aptitudinem moriendi. ita aliquam immortalitatem in natura sui habuit. id est aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus. sed si persistisset immortalitatis perfectio esset ei de ligno vite. Sed qui hoc tradunt quomodo superiora augustinus verba quibus dicit quod erat immortalis ex ligno vite. huic sententie non contradicunt. sed diligenter inquirent.

De modo precreationis filiorum si non peccassent primi parentes et quales nascerentur filii.

Est hoc ubi

Dicendum est qualiter primi parentes si non peccassent filios precreassent et quales ipsi filii nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso misceri non potuisse nisi post peccatum dicentes concubitu sine corruptione vel macula non posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio nec macula in homine esse poterat. quoniam ex peccato hec consecuta sunt. Ad quod dicendum est quod si non peccassent primi homines sine omni peccato et macula in paradiso carnali copula convenissent. et esset ibi thorus immaculatus et commixtio sine concupiscentia atque genitalibus membris sicut ceteris imperarent ut ibi nullum mortuum illicitum sentirent. et sicut alia membra corporis alijs admoveamus ut manus ori sine ardore libidinis. ita genitalibus uterentur membris sine aliquo puritu carnis hec enim letalis egritudo membris humanis ex peccato inheret. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatum et sine corruptione. Cur non credamus primos homines ante

peccatum genitalibus membris ad p^r creationem imperare potuisse sicut ceteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtunt. Incredibile em̄ non est deum talia fecisse illa corpora. vt si nō peccassent illis membris sicut pedibus imperarent. nec cū ardore seminarent. vel cum dolore parerent. sed post peccatum motum illum meruerunt quē nuptie ordinant / cōtinentia cohibet. Infirmitas em̄ prona in ruina in turpitudinis excipit honestate nuptiali. et qđ sanis esset officiu / egrotis est remediū. Emissi quidem de paradiso puenerunt et genuerunt. sed potuerunt in paradiso eis esse nuptie honorabiles / et thoro immaculatus / sine ardore libidinis / sine labore pariendi.

Quare in paradiso non coierit

Lur ergo nō coi

erunt in paradiso? qz creata muliere / mox transgressio facta est / et eiecti sunt de paradiso. Vel qz nondum deus iusserat vt coirent et poterat diuina expectari auctoritas vbi cupiscentia nō agebat. Deus vero non iusserat. qz casum eorū presciebat / de quibus homo ppagandus erat. Ecce ex p^resse habes de modo ppagationis filiorum.

De terminatio illius inferioris vite. vtruz natis filiis per successiones. an simul omnes transferendi fuissent.

De termino vno

temporis quo transferent ad spūalem celestemq; vitam certum aliquid scriptura non tradit. Et ideo ambiguus est vtrum parentes genitus filiis pfectaq; humani officij iusticia / ad meliorem statum transferent. non per mortes sed p aliquam mutationem. an patres in aliquo statu vite remanerent / ligno vite videntes / donec filij ad eundem statum p

uenirent. et sic impleto numero omnes simul ad meliora transferent. vt essent sicut sancti angeli in celis. De quo augustinus ambigue differit sup genesi ita inquit. Potuerunt pmi homines in paradiso filios gignere. non vt morientibus patribus succederent filij. sed in aliquo forme statu manentibus et de ligno vite vigore sumentibus et filij ad eundem perducerent statum / donec impleto numero sine morte animalia corpora in aliam qualitatem transirent in qua omnino regenti spiritui de seruirent. et solo spū viuificante sine corporeis alimentis viverent. Vel potuerūt parentes filijs cedere. vt per successiones numerus impleteretur. Qui genitis filijs pfectaq; humani officij iusticia ad meliora transferent / non per mortes. s; per aliquam mutationez. Ecce hic dicimus de transitu hominis ad meliora. s; incertum nobis relinquitur vtrū simul transferantur / an per successiones.

Quales pcrearent filios vtruz perfectione stature et vsum membrorum habentes qualis homo primus fuit conditus.

Si vero querit

quales si non peccasset homo filios genuissent. vtrum videlicet sicut ipse primus homo secundum staturam corporis et vsum membrorum perfectus mox conditus extitit. ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent qui ambulare et loqui et cuncta facere possēt responderi potest. Quia filios paruulos nasci oportebat / propter materni vteri necessitatē. Sed vtruz mox nati perfectionem stature et membrorum vsuz haberent / an paruuli et in minori etate constituti vt possent membrorum officijs an p intervalla temporū eo modo quod tunc sit perfectionez stature et vsum membrorum recepturi essent de auctoribus diffinitum non habemus.

Responso vti vno fine ambiguo posito tripliciter subicit distinctionum

**Ambigua augustini verba po-
nit ubi tamen videtur innuere
q[uod] filij et parvuli possent mem-
brorum uti officiis.**

Et sup hoc aug^s

ambigue loquitur. **A**dmonet nos inquit si primi homines non peccassent vtriusque tales filios essent habituri qui nec lingua nec manibus nec pedibus uterentur. Nam propter vteri necessitatem forte necesse erat parvulos nasci. Sed quia vis exigua pars corporis sit costa non propter hoc parvulam viro coniugem fecit. Unde et eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grades facere. Sed ut hoc omittam poterat certe eis prestare quod multis animalibus prestitit. quorum pulli quamvis sint parvuli tamen mox ut nascuntur currunt et matrem sequuntur. Contra homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt nec manus saltem ad scalpendum abiles. et iuxta se mammis positus nascentes magis possent esuriētes flere quam sugere. Proprieque infirmitati mentis pergruit hec infirmitas carnis. His ubi videtur insinuari quod filij etiam parvuli officiis membrorum valeant uti.

Quibusdam non absur de placuit quod filij parvi nascerentur. et per accessum temporis in statura et in alijs sicut nunc perficeretur quod non esset vitio imputandum.

Bed cum aug^s

sub assertione de his nichil tradat non irrationabiliter quibusdam placuit prius mox parentum filios nascituros parvos ac deinde per intervalla temporum eadem lege qua et nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus stature incrementum et membrorum usum recepturos ut in illis expectaret etas ad ambulandum et loquendum sicut modo in nobis. quod utique non esset vitio imputandum. sed con-

ditioni nature sicut a cibo abstinere penitus non valebant. nec tamen illud erat ex vitio sed ex natura conditionis.

Oppositio quorundam volentium probare eos posse vivere sine alimonia.

Ad hoc autem oppo-

nitur ita. Si non peccarent non morerentur sed non peccarent si non comederent. Poterant igitur sine alimonia vivere. Letetur sicut supra diximus non solum peccarent si de ligno vetito ederent sed etiam si percussis non uterentur. quia sicut erat eis preceptum non illo ligno uti ita alijs vesci. Preterea contra naturalem rationem facerent. quia intelligebant de illis esse edendum quod et naturaliter appetebant. Itaque opponitur. Cum fames sit pena peccati si non peccaret famem non sentirent. sed sine fame superfluum videretur comedere. An putat quidam eos cibis non indiguissse ante peccatum. quia non poterant esurire si non peccassent. Ad quod dici potest quod fames vere defectus est et pena peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi cui non subiacisset homo si non peccasset. sed proculdubio peccaret nisi hunc defectum cibo preueniret. Habebat enim naturale appetitum et moderatum cui ita satisfaciendum erat ne defectus famis sentiret. Sicut ergo non ex vitio sed ex nature conditione erat quod ante peccatum homo cibis indigebat. ita non ex vitio esset sed de natura. Si hominis positio in principio suo. id est in primo parente a perfecto inchoata in subsequenti procreatione a modico ad maiora perficeretur. ut scilicet per intervalla temporis stature corporee incrementa. usumque membrorum susciperet.

Utrum sicut statura corporis ita etiam sensu mentis parvuli nascerentur et per accessum temporis proficerent in sensu et

Ratio alia.

noticia veritatis scz an mor
nati in his essent perfecti.

Et cū de corpore

humano non sit absurdum uel inconueniens hoc existimare queri solet. vtrūq; de sensu anime et cognitione veritatis eodem modo sentiendum sit. vt scz hī qui sine peccato nascerent sēsu et intelligentia mentis imperfecti existerēt. et p accessum tempis in his proficerēt vsq; ad pfectionem an mor conditi pfectionez sensus et cognitionis perciperent. Illi q; sentiunt paruulos natos in statura corpis et vsu membrorum per accessum tempis profeduros non diffitētur eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere. et per interval lum tempis in sensu et cognitione pficere vsq; ad perfectum.

Contra illozum sententiaz op
ponunt quidam.

Ad qd quidā op

ponunt dicentes. Si mor nati non haberent pfectionem sensus et intelligētie ignorantia in eis esset. ignorantia autē peccati est pena. Sed qui hoc dicunt nō satis diligenter pferant quia non omnis qui aliquid nescit vel min⁹ perfecte aliqd scit statim ignorantiam habere. siue in ignorātia dicendus est. qz ignorantia non dicitur nisi cū id qd sciri et nō ignorari debet nescit. Talisq; ignorātia pena peccati est cū mēs vitio obscuratur. ne cognoscere valeat ea que scire deberet.

De hoīs translatōne in melio
rem statū et d' duobus bonis al
tero hic dato altero pmissio.

Talis erat homi

nis institutio ante peccatum scdm cor poris pditionem. De hoc autem statu

transferendus erat cū vnuerſa poſte ritate ſua ad meliores dignioresq; ſta tus. vbi celeſti et eterno bono in celis ſibi parato frueretur. Sicut enim ex du plici natura cōpactus eſt homo. ita illi duo bona p̄ditor a principio prepara uit. vnum tempale. alterum eternum. vnum viſibile. altez inuiſibile. vnū car ni. alterum ſpūi. Et quia primū eſt qd eſt animale. deinde quod eſt ſpūale. te porale ac viſibile bonum prius dedit. Inuiſibile aut et eternum promiſit. et meritis querendum p̄poſuit.

De rōnem naturalem et precep
tū dedit de homini ad ſuan
dum bonū quod acceperat et p
merendū quod pmiſſū erat.

Ad illius autem

custodiam qd dederat. et ad illud merē dum quod pmiſerat. naturali rationi i creatione anime hominis idite qua po terat inter bonū et malum diſcernere p̄ceptum addidit obedientie. per cuius obſeruantiam datum non perderet et pmiſſum obtineret. vt per meritum veniret ad premium.

De inuidia dyaboli qua ad ho
mines temptandū acceſſit.

UIdens DI.
XXI. ergo dyabolus hominem per obedientie humilitatem poſſe aſcendere. vn

de ipſe per ſuperbiam corruerat. inui dit ei. et qui prius per ſuperbiam dyabolus fuerat id eſt deoſum lapſus. et zelo inuidie factus eſt ſathan id eſt ad uerſarius. Unde et mulierem tempta uit in qua minus quā in viro rationem vigere nouit. eius malicia ad temptan dum virtutem timida humanā naturā in ea parte. vbi debilior videbatur ag greſſa eſt. Et ſi forte illic aliquatenus p̄uuleret. Poſtmodū fiducialius ad

Quare ad ſe
minam p̄mua
venit.

alteram que robustior fuit / pulsanda
vel potius subuertendam accederet.
Primum ergo solitariam feminam ex
plorauit. vt in ea primum omnes sue te
ptationis vim ex periretur.

Quare in aliena forma venit.

Sed qz illi per
violentiam nocere non poterat / ad frau
dem se conuertit / vt dolo homines sub
plantaret. quem virtute superare neq
ret. Ne autem fraus illius nimis mani
festaret / in sua specie non venit / ne ap
te cognosceretur / et ita repellere. Ite
rum ne nimis occulta foret fraus eius /
que cauere non posset. et homo simul vi
deretur iniuriam pati. si taliter circum
ueniri permetteret eum deus vt preca
uere non posset. in aliena quidem forma
venire premissus est dyabolus / sed in ta
li in qua eius malicia facile posset rep
bendi. Et ergo in propria forma non
veniret voluntate sua propria factum e
st. Ut autem in forma sue malicie congru
enti veniret / diuinitus factum est. Ve
nit ergo ad hominem in serpente qz for
tasse permitteret in columbe specie ve
nire malisset. Sed non erat dignum
vt spiritus malignus illam formam ho
mini odiosam faceret. in qua spiritus
sanctus appariturus erat.

**Quare non nisi in forma ser
pentis accessit.**

Non ergo nisi per
serpentes temptare permissus fuit dia
bolus vt per illud quod foris erat astu
ciam temptantis animaduertere femina
quiret. Dyabolus enim per serpentes
temptabat in quo loquatur.

**Quare dictus est serpens cal
lidior cunctis animantibus**

Ideoqz serpēs

dictus est esse callidior cunctis animan
tibus terre. quia vt ait aug. Mali an
geli licet superbia deiecti. natura tamen
sunt excellentiores omnibus bestijs. ppe
eminentiaz rationis / quamuis serpens non
rationali anima / sed spiritu diabolico possit
sapientissimus dici. Non ergo mirum si
dyabolus spiritu suo implens serpentem si
cut vates implebat sapientissimum red
diderat omnium bestiarum / quem tamen ad
temptandum non elegit dyabolus. sed
per quod animal permissum fuit tempta
uit. Unde aug. super genesim. Non e
putandum qd dyabolus serpentem per
quem temptaret elegerit / sed cum deci
pere cuperet non potuit / nisi per quod
animal posse permissus est nocendi et
voluntas inest cuius a se. sed potestas a
deo. Sicut autem loquebatur dyabolus
per serpentem ignorantem / sicut per i
erguminos vel pphanaticos loquitur.
Serpente enim velut organo est usus mo
uens naturam eius ad ex primendum so
nos verborum / et signa quibus suam mo
straret voluntatem. Serpens ergo nec
verba intelligebat / nec rationalis e fa
ctus. Callidissimus tamen est dictus prop
ter astuciam diaboli. locutus est autem
sicut asina balaam / hoc dyabolicum il
lud angelicum fuit. boni enim et mali an
geli similiter operant. Sic queri solet **Quare muli
er non horruit serpentem.** qz
cum nouerit creatus esse etiam officium
loquendi a deo accepisse putauit.

De modo temptationis.

Temptatio aut

hoc modo facta est. Stans coram femi
na hostis superbus / non audit in verba
persuasionis exire metuens deprehen
di. Sed sub interrogatione eas aggre
ditur / vt ex responsione colligeret / qua
liter in malicia pcedere posset. Cur in
quit precepit vobis deus / vt non come
deretis de omni ligno paradisi? Cui re
tis.

**Quare ex in
terrogatione
exorsus est.
Verba serpe
tis.**

Responsio
mulieris.

Addit serpens
natus fiducia
ex vbis mulie
ris pmissione
falsam.

spondit mulier. **D**e fructu lignorum q
sunt in paradiso vescimur. **D**e fructu
vero ligni quod est in medio paradisi
precepit nobis deus / ne comederemus
et ne tangeremus / ne forte moriamur
In quo verbo dedit locum temptandi
cum dixit ne forte moriamur. vñ mox
dyabolus dixit ad mulierem / nequaquā
moriemini. **S**cit enim deus q in quo /
cunq; die comederitis ex eo / aperient
oculi vestri / et eritis sicut dñ scietes bo
num et malum. **A**ttende ordinem ac p
gressum humane perditionis. **P**rimo
deus dixerat. **Q**uacunq; die comede
ritis ex eo morte moriemini. **D**einde
mulier dixit / ne forte moriamur. **P**o
uissime serpens dixit / nequaquā morie
mini. **D**e affirmavit / mulier quasi am
bigendo illud dixit. dyabolus negavit
Que ergo dubitavit ab affirmante re
cessit. et neganti appropinquavit.

De versutia dyaboli qui vt fa
cilis per suaderet malum re
mouit / et bonum in pollicito
duplicauit.

Qui ad suaz per

suationem pleniter suffultiendam. i. vt
malum qd intendebat libere persuade
ret / et malum qd mulier timuit negan
do remouit. et repromissiones addidit
Et vt eius persuasio citius reciperetur
pmissionem duplicauit. **U**na nemp
comestionez suadens. duo in premio p
posuit / similitudinem dei. scientiamq;
boni et mali spondens. **U**bi tribus mo
dis hominem temptauit scz gula. in p
suatione cibi cum dixit. **I**n quocunq;
die comederitis. inani gloria. in pmissi
one deitatis cum dixit. **E**ritis sic dñ
Auaricia in promissione scientie / cum
dixit. scientes bonum et malum. **G**ula
est immoderata cibi auaritia. **V**ana
gloria amor pprie excellentie. **A**uari
cia immoderata habendi cupiditas q
non est tantum pecunie sed etiam alti
tudinis et scientie cum supra modū sub

Aug q homo
tribus modis
teptatus ē gu
la. vana glia
auaritia.

limitas ambitur.

De duplici teptationis specie

Porro scienduz

est duas esse species temptationis. in
teriozem scz et exteriorem. **E**xterior tē
ptatio est quādo nobis extrinsecus ma
lum visibiliter suggeritur vbo vel sig
no aliquo / vt ille cui fit ad consensum
peccati declinet. et talis temptatio tñ
fit ab aduersario. **I**nterior vero temp
tatio est qñ inuisibiliter malum intrin
secus nobis suggeritur. **E**t hec temp
tatio aliqñ fit ab hoste. aliquādo a car
ne. **N**am et dyabolus inuisibiliter ma
la suggerit. et ex carnis corruptōne sub
oritur motus illicitus. et ipsa titillatio
praua. **I**deoq; temptatio que ex carne
est non fit sine peccato. **Q**ue autem est
ab hoste nisi ei cōsentiatur / non habet
peccatum / sed est materia exercende
virtutis. **T**emptatio autē carnis inte
rior difficilior vincitur. quia interior
oppugnans de nostro ptra nos roborat
tur. **H**omo ergo qui sola exteriori tēp
tatione pulsatus cecidit. tanto graui
us fuerat prostratus. **E**t tamen quia a
liquam licet modicam cadendi occasio
nem habuit. **I**dcirco per dei gratiam
inuari potuit ad veniam. vt qui per ali
um ceciderat / per alium erigeretur. q
ergo incitatorez habuit ad malum. nō
iniuste reparatorez habuit ad bonum
Dyabolus vero / qz sine alicuius temp
tatione peccauit. per alium vt surge
ret inuari non debuit. nec per se potuit
Et ideo irremediabile peccatum eius
exstitit. peccatum vero hominis sicut p
alium habuit initium / ita per alium ha
buit remedium.

Quare homo
per aliu surge
re potuit et nō
dyabolus et ho
minis remedi
abile dyaboli
vero non.

Quare homo non angelus sit
redemptus.

Preterea ange

lica natura qm̄ non tota perierat. sed ex parte perstiterat / non est redempta humana vero tota perierat. Et ideo ne penitus perderetur / ex parte est redēpta. vt inde ruina suppleretur angelica. **Unde augustinus in encheridion** Placuit vniuersitatis creatori et moderatori. vt qm̄ non tota multitudo angelorū deum deserendo perierat / ea que perierat in perpetua perditione remaneret. Que autē cum deo illa deserente perstiterat. de sua certissime cognita semp felicitate ganderet. Ad vero creatura rationalis que in hominibus erat. qm̄ peccatis atq; supplicis tota perierat ex parte poterat reparari. Unde angelice societati suppleretur quod ruina illa minuerat. hoc enim promissum ē sanctis q; erunt equales angelis dei.

Quod non soli viro preceptum fuit datum.

Illud etiam no

tandum est / q; non soli viro preceptum videtur esse datum cum ipsa mulier testetur sibi etiam esse mandatum dicens **Precepit nobis deus etc.** Supra tamē legitur ante factam mulierē deum dixisse viro de ligno sciētie boni et mali ne comedas non dixit ne comedatis. Forte quia saturus erat mulierem sic precepit / vt per virum ad mulierem perueniret mandatum quia mulier q; subiecta viro fuit / non nisi mediante viro diuinum debuit accipere preceptum. Unde apostolus. Si quid discere voluerint domini viros suos interrogēt. Si queritur quomodo loqui poterūt vel loquentem intelligere q; non didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio dicimus. quia deus eos tales fecerat qui possent loqui. et discere ab alijs si essent.

De origine illius peccati.

Hic videtur diligenter inuestigandum esse que fuerit origo et radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis precessisse ex q; dyaboli suggestioni consensit. quod videtur augustinus innuere super genesim ita inquit. Non est putandum q; homo deiceretur nisi precessisset in eo quedam elatio cōprimenda. vt per humilitatem peccati sciret q; falso de se presumpserit. et q; non bene se habet natura si a faciente recesserit. Item in eodem. Quomodo verbis temptatoris crederet mulier deum se a re bona et vtili prohibuisse / nisi inesset eius menti amor ille proprie potestatis. et de se superba presumptio que per temptationem fuerat pūscenda aut perimenda. Deniq; non contempta suasionē serpentis aspexit lignum bonum esu. decoruz aspectu. nec credens se inde posse mori. forte putauit deum alicuius causa significationis illa dixisse. Ideo manducauit et dedit viro suo fortassis cum aliqua suasionē quam scriptura intelligendaz reliquit. Vel forte non fuit suaderi necesse / cum eam mortuam esse illo cibo non videret vir. Sicut ergo nō est permissus dyabolus temptare feminaz nisi per serpentem. ita nec virum nisi per feminam. vt sicut preceptum dei per virum venit ad mulierē. ita dyaboli temptatio per mulierem transiret ad virum. In muliere vero que rationalis erat nō est ipse locutus vt in serpente sed persuasio eius quāuis instindu adiuuaz interius quod per serpentem gerebat exterius. Ex predictis temptationis modis atq; pgressus insinuat. Necnon etiā quod prediximus innui videtur. scz q; temptationem precesserat aliqua elatio et presumptio in mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem precessisse in mente.

Aug super genesim.

Aug. sup genesim q; aliter locutus ē dyabolus in muliere quam in serpente.

Quo loqui poterunt et loquentē intelligere.

Quod si ita fuit

nō ergo alterius suggestionē prius peccavit cum auctoritas tradat ideo peccatum dyaboli incurabile esse / quia non suggestionē sed ppria superbia cecidit hominis vero curabile. qz non per se / sed per alium cecidit. et ideo per alium resurgere potuit.

Quomodo intelligenda sint illa verba hic diffinit.

Quocirca predi

cta verba augustini pium ac diligenter lectorē efflagitant que sic intelligere sane quimus. Non deiceretur homo in actum illius peccati / vt scz lignum vetitum ederet. et in has miseras per temptationem dyaboli / nisi elatio compremenda precessisset / non utiqz temptationem / sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus. Dyabolus temptando dixit. Si comederitis eritis sicut dy scientes bonum et malum. quo audito statim menti mulieris subrepsit elatio quedam et amor pprie potestatis. ex quo placuit ei facere quod dyabolus suadebat / et utiqz fecit. Suggestione igitur peccavit / quia temptatio precessit ex qua in mente eius orta est elatio quam peccatum operis secutum est et pena peccati.

Que fuit elatio mulieris.

Et talis quidem

elatio in mente mulieris fuit pro certo qua credidit et voluit habere similitudinem dei / cum equalitate quadam. putans esse verum quod dyabolus dicebat. Et ideo specialiter mulierem commemorat augustinus inquiring. Quomodo crederet mulier dyabolo nisi esset in mente eius superba presumptio. Et quod ibi sequitur scz que per temptationem fuerat convincenda vel per

menda / ad mulierem referendus est vt intelligatur que mulier non elatio fuerat per temptationem zc.

Que fuit elatio viri an crediderit z voluerit quod mulier.

Bolet qri vtruz

illa talis elatio z amor pprie potestatis in viro fuerit sicut in muliere Ad quod dicimus quia adam non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putavit esse verum quod dyabolus suggerbat. In eo tamen fuisse seductum credi potest qz commissum veniale putaverit quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit. nec in eo in quo mulier vt crederet deum illud lignum ideo tangere phibuisse. qm si tangerent fierent sicut dy. Verumtamen prevaricator fuit adam vt testatur apostolus. Poterat enim aliqua elatio meti eius inesse illico post temptationem / ex qua voluit lignum vetitum experiri cū mulierem non videret mortuam / esca illa percepta. Unde augustinus super genesim. Cum apostolus adam prevaricatorem fuisse ostendit dicens. In similitudinem prevaricationis ade seductum tamen negat vbi ait. Adam non est seductus sed mulier. Unde et interrogatus non ait. mulier seduxit me / sed dedit michi et comedi. Mulier vero dixit. Verpens seduxit me.

Quam apostolus vocaverit seductionem qua mulier seducta est non vir.

Hanc autē sedu

ctionem pprie vocavit apostolus p quā id quod suadebatur cum falsum esset verum putatum est scz qz deus lignum illud ideo tangere phibuerit. quia sciebat eos si tetigissent / sicut de futuros tanquam eis divinitatem invideret qz eos homines fecerat. Sed si viz ppter

Ad adam an fuit seductus? sicut mulier scz non crederet verum quod dyabolus suadebat et tñ in aliquo fuit seductus scz vt veniale putaret peccatum.

aliqua tere no perien ret ac Nec mente disse q

Quia

Ex

te animi peccatum videt pare di presumpturum de penitavit di suasionem et a se arbitra le delictum non esset potest prior scz illud esse tavit vtr rem gerere haberet. penitentie vit. Post vocavit. e luit eam p suo solatio omnino in victu pcurerat / sed tñ qua p us / ne offerere nō debet expius ind mudo ipe tñ em diu tui vt ven dolo illo p nullo mō a

aliquam mentis elationem que deus latere non poterat / sollicitavit aliqua experiendi cupiditas cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam. Nec tamen eum arbitror si iam spirituali mente peditus erat nullo modo credidisse quod dyabolus suggerabat.

Quis plus peccavit adam vel eua.

Ex quo manifeste

animadverti potest quis eorum plus peccaverit adam scilicet vel eua. Plus enim videtur peccasse mulier que voluit usurpare divinitatis equalitatem et nimia presumptione elata credidit ita esse futurum. Adā vero nec illud credidit et de penitentia / et dei misericordia cogitavit dum uxori morem gerens eius persuasioni persensit nolens eam contristare et a se alienatam relinquere / ne periret arbitratus illud esse veniale non mortale delictum. Unde apostolus ait. Adā non est seductus. Quod utique ita accipi potest / ut intelligatur non esse seductus prior scilicet vel in eo mulier ut scilicet crederet illud esse verum. Eritis sicut deus / si putavit utrumque posse fieri / ut uxori morem gereret / et per penitentiam veniam haberet. Minus ergo peccavit qui de penitentia et dei misericordia cogitavit. Postquam enim mulier seducta manducavit / eique dedit ut simul ederent noluit eam contristare quam credebatur sine suo solatio perire. et a se alienatam omnino interire. Non quidem carnali victus cupiditate / quam nondum senserat / sed amabili quadam benivolentia / qua plerumque fit ut offendatur deus / ne offendatur amicus. quod eius facere non debuisse divine sententie / iustus exitus indicavit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim divine severitatis in eo falli potuit ut veniale crederet esse commissum sed dolo illo spontaneo quo mulier seducta est nullo modo arbitror illum potuisse seduci

Ex his dat intelligi quod mulier plus peccaverit in qua maioris tumoris presumptio fuit. Que etiam in se et in proximum et in deum peccavit. Vir autem tantum in se et in deum. Inde etiam colligitur quod mulier plus peccaverit / quia gravius punita est / cui dictum fuit in dolore paries filios etc.

Quid predicte sententie ad verum lari videtur.

Sed huic videtur

contrarium quod augustinus super genesim de viro et muliere peccatum suum excusantibus ait. Dixit adam mulier quaz dedisti michi dedit michi de ligno et comedi. non dicit peccavi. Superbia enim habet perfusionis deformitatem / non confessionis humilitatem. Nec etiam mulier perficitur peccatum / sed refert in alterum dicens. Serpens decepit me et comedi. in impari sexu / sed pari fastu. Ecce hic dicit augustinus. quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbi erunt et pariter peccaverunt.

Determinatio predicte autoritatis.

Sed hoc ita determinari

potest ut dicamus parem utriusque fuisse fastum in excusatione peccati / et etiam in esu ligni vetiti / sed disparem. et in muliere multo maiorem in eo quod credidit et voluit esse sicut deus quod non vir. Verumtamen et de viro legitur quod voluit esse sicut deus. Dicit enim augustinus super illum locum psalmi. Que non rapui tunc exolvebam. Rapuit adam et eua presumens ut dyabolus de divinitate rapere voluerunt divinitatem et perderant felicitatem. Item super illum locum psalmi. Deus quis similis tibi. Qui per se vult esse ut deus / perverse vult esse similis deo / ut dyabolus qui

Ex pena etiam plus peccasse probatur mulier.

De viro etiam legitur quod voluerit esse sicut deus.

In quo adam deceptus et in quo non.

noluit sub eo esse. et homo qui ut servus noluit teneri precepto. et voluit ut nullo sibi dominante esset quasi deus. Item super illum epistole locum non rapinam arbitratus est se esse equalem deo. quia non usurpavit quod suum non esset ut dyabolus et primus homo.

Quorundam scientia quod ad ambierit esse ut deus sed non crediderit possibile.

Ideo quibusdam videtur quod etiam adam ambierit esse si cut deus non tamen credidit id fieri posse. et ideo falsum esse quod dyabolus promittebat cognovit. Et licet divinitatis equalitatem percipierit. non tamen adeo exarsit. nec tanta est affectus ambitione sicut mulier que illud fieri posse putavit. et ideo magis illud ambiendo superbivit. Virum autem aliqua forte ambitionis subreptio movit. et non ita ut illud putaret verum vel possibile fore. Illis autem videtur ideo dictum esse quod adam illud voluerit quia mulier de eo sumpta illud voluit. sicut inquit peccatum dicitur per unum hominem intrasse in mundum. id est in humanam naturam cum tamen mulier ante virum peccaverit. quia per mulierem intrauit et viro facta est. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse. quia etiam peccante muliere si vir non peccasset et humani generis minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccavit vir quam mulier.

Obiectio contra id quod dictum est virum minus peccasse.

His autem oppositum solet hoc modo. Tribus modis ut psidorus ait peccatum geritur scilicet ignorantia infirmitate industria. Et gravior est infirmitate peccare quam ignorantia. graviorque industria quam infirmitate

Eva autem videtur ex ignorantia peccasse quia seducta fuit. Adam vero ex industria quia non fuit seductus ut apostolus ait. Ad quod dicimus quia licet eva in hoc per ignorantiam deliquerit quod putavit verum esse quod dyabolus suadebat. non tamen in hoc quantum novit illud dei esse mandatum et peccatum esse contrarie. Et ideo excusari a peccato per ignorantiam non potuit.

Ex ignorantia alia excusat. alia non.

Est enim ignorantia

que excusat peccantem. et est ignorantia talis que non excusat scilicet ignorantia vincibilis. et ignorantia invincibilis. Excusatio omnis tollitur ubi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia que excuset et que non.

Est autem ignorantia

triplex et eorum scilicet qui scire non lunt cum possint. que non excusat quia et ipsa peccatum est. et eorum que volunt sed non possunt que excusat. Et est pena peccati non peccatum. et eorum qui quasi simpliciter nesciunt non renuentes vel proponentes scire que neminem plene excusat. sed sic fortasse ut minus puniatur. Unde augustinus ad valentium. Eis auferatur excusatio qui mandata dei novenerunt quas solent habere homines de ignorantia. Et licet gravius sit peccare scienter quam nescienter. Non ideo tamen fugiendum est ad ignorantie tenebras ut in eis quisque excusationem requiratur. Aliud est enim nescisse. aliud dicere noluisse. quia in eis qui intelligere noluerunt ipsa ignorantia peccatum est. In eis vero qui non potuerunt pena peccati. Ignorantia vero que non est eorum qui scire nolunt. sed eorum qui tamquam simpliciter nesciunt nullum sic

Aliorum sententia quod propter eam de viro sumptum id dictum putant.

excusat. ut eterno igne non ardeat. sed fortasse ut mitius ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia cum et mandatum nouerit et peccatum esse secus agere non ignorauerit

Unde processerit consensus illius peccati cum natura hominis esset incorrupta.

Bolet etiam que

ri cum sine vitio esset natura hominis unde consensus mali processerit. Ad quod responderi potest quia ex libero arbitrio proprie voluntatis fuit. In ipso enim et in alio causa extitit ut fieret deterius. In alio quia in dyabolo qui suavit. in ipso quia voluntate liberi arbitrii consensit cum liberum arbitrium sit bonum ex re utique bona / malus ille consensus provenit et ita ex bono malum manavit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus cum origo mali et in qua re coalescat investigabitur.

An voluntas precesserit illud peccatum.

Si vero queritur

utrum voluntas illud peccatum precesserit. dicimus quia peccatum illud et in voluntate et in actu persistit. et voluntas actum precessit / sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non preest atque ex dyaboli persuasionem et hominis arbitrio illa voluntas mala prodit qua iusticiam deseruit / et iniquitates inchoavit / et ipsa voluntas iniquitas fuit.

Quare deus permiserit hominem temptari sciens esse casum.

Reterea
queri solet cur deus hominem temptari permiserit quem decipien-

dum fore presciebat. sed non esset laudabile homini si ideo bene vivere possit quia nemo male vivere suaderet. cum in natura posse et in potestate haberet velle non consentire suadenti deo iuvante. et est gloriose non consentire quod temptari non posse.

Quare deus creavit quos presciebat malos futuros.

Reuventur etiam

quidam dicentes cur creavit deus quos futuros malos presciebat. quia prevenit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit ut relinqueret eis unde aliquid facerent. et si culpabiliter aliquid facerent / illum de se laudabiliter aliquid operantem invenirent. A se habent voluntatem malam / ab illa naturam bonam / et iustam penam. Frustra ergo dicitur. non deberet deus creare quos presciebat malos futuros. Sciebat enim bonos profuturos. et iuste pro mala voluntate punire. Addunt etiam talem hominem deberet facere qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam esse que omnino peccare nollet. Concedant et ipse non esse malam que talis facta est ut posset non peccare si vellet / et iuste punitam que voluntate non necessitate peccavit. Cum ergo hec bona sit / illa melior / cur non utramque faceret ut vberius laudaretur de utraque. Illa enim de sanctis angelis. hec de hominibus est. Item inquit. Si deus vellet et illi boni essent. Et hoc quidem concedimus. sed melius voluit ut quod vellent essent. Et boni quidem non infructuose. mali vero non impune essent. Item inquit. Posset deus voluntatem eorum vertere in bonum. quia omnipotens est. Posset reuera cur non fecit. Quia noluit. Cur noluit? Ipse novit. Non debemus plus sapere quam oportet sapere.

Hic qualis secundum animas
et agit de scientia hominis an
te peccatum.

Et quidez secun

dum animam rationalis fuit homo ha/
bens discretionem boni et mali. Scien/
tiam quoque rerum creatarum et cogni/
tionem veritatis / que prime perfectio/
ni congruebat mox conditus non incō/
grue accepisse putatur. et ad illam nō
studio vel disciplina aliqua per inter/
ualla temporis profecisse / sed ab exor/
dīo sue conditionis diuinitus illam per/
cepisse.

Quātriplicem habuit homo an/
te lapsum cognitionem scilicet
rerum propter se factarum et
creatoris. et sui.

Fuitque homo ^{prim^o} ante
lapsum triplici cognitione peditus / re/
rum scilicet propter se factarum. et creatoris
et sui. Rerum quippe cognitionem ho/
minem accepisse perspicuum est / cum
non ipse creator vel angelus aliquis scilicet
homo omnibus animantibus nomina ī/
posuerit / vt ostenderetur quod singulorum
noticiam homo ipse habuerit. Que enī
propter illum creata erant / et ab illo re/
genda et disponenda erant horum om/
nium deus illi. et scientiam tribuit. et
pudentiam atque curam reliquit. Quia
vt ait apostolus nō est cura deo de bo/
nis. Quorum aliorumque animalium de/
us homini curam reliquit et pudenti/
am vt dominationi eius subiecerentur
et ratione illius gubernantur / vt scilicet
illis necessaria puidere a quibus emo/
lumentum debebat recipere. Hanc au/
tem scientiam homo peccando nō per/
didit sicut nec illam qua carnis neces/
saria prouidentur. Et idcirco in scrip/
tura homo de huiusmodi non eruditur
sed de scientia anime quam peccando
amisit.

De cognitione creatoris.

Cognitionē quo

que creatoris primus homo habuisse cre/
ditur. Cognouit enim a quo creat^{us} fue/
rat / non eo modo cognoscendi quo ex/
auditu solo percipitur quomodo a cre/
dentibus absens queritur / sed quadā
interiori aspiratione qua dei presentia
contemplabatur non tamen ita excellen/
ter sicut post hanc vitam sancti visuri sūt
neque ita in enigmate qualiter in hac vi/
ta videmus.

De sui cognitione.

Porro sui cogni

tionem idem homo talem accepisse vi/
detur / vt et quid deberet superiori / et
quid equali et inferiori non ignoraret.
Conditionem quoque suam et ordinem
scilicet qualis factus esset et qualiter ince/
dere deberet. quid agere / quid caue/
re intellexit. Si horum noticiam nō ha/
buisset nō esset reus preuagationis.
neque seipsum cognouisset.

Utrum homo prescius fuerit
eorum que sibi futuri erant.

Si autem queri

tur vtrum homo scientiam habuerit eo/
rum que circa eum futura erant. i. si sui
nam suam prescruerit. et similiter pre/
scierit bona que habiturus fuisset si in/
obedientia persistisset responderi pōt
quod ei magis facienda indicta sunt quam
futura reuelata. Accepit enī scientiam
et preceptum eorum que facienda fue/
rant. sed non habuit prescientiam eorum
que futura erant. Non fuit ergo homo
prescius sui casus. sic et de angelo dixi/
mus. Quod aug^{ustinus} super genes. asserit
ratione vtēs quā supra posuimus. Nec
de scientia hominis quantū ad primū
statum pertinet dixisse sufficiant.

Respondeo quare
dicitur non habere
futurorum prescientiam.

De gratia hominis et potētia ante casum.

Nam si habuisset / perseverasset. His testimonijs evidenter monstratur qd homo rectitudinem et bonam voluntatem in creatione accepit / atq; auxiliū quo stare poterat. alioquin nō sua culpa videretur cecidisse.

Qualis fuerat illa rectitudo et bonitas voluntatis in qua creatus est.

Bed quomodo

rectam et bonam voluntatez habuit homo si per eam nec mireri vitam valuit nec ea stare voluit. Quia nec aliquid mali ea tunc volebat. et ad tempus stare voluit. sed nō perseveranter. et ideo recta et bona fuit tunc volūtas hominis

Oppositio contra illud quod dictum est hominē non potuisse proficere.

Ad hoc autem qd

diximus hominem non potuisse proficere vel mereri per gratiam creationis solet opponi sic. Per illud auxiliū gratie creationis potuit stare in bono qd acceperat. Potuit ergo resistere temptationi. Bed resistere temptationib; atq; suggestionibus malis meritum est ac bonum remunerabile. Omne autē bonum meritum pfectus est. Per gratiā ergo creationis pficere potuit sine adiectione alterius gratie. Ad quod dicimus quia resistere malo et non cōsentire temptationi non fecisset illi meritum. et si non cōsensisset. quia nichil in eo erat qd ad malum impelleret. sicut angelis qui non ceciderunt non fuit meritum qd steterunt. i. qd non corruerunt. Nobis autem meritū est aliquando si malum non facimus sed resistimus. ibi dumtaxat vbi causa subest que nos id facere mouet. quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Ubi autem non interuenit causa nos

resistē malo aliqui meriti est aliqui nō.

Inc dīlī

genter inuestigari oportet quam gratiaz vel potentiam habuerit homo ante casum. Et vterum per eam potuerit stare vel non. Sciendum est ergo qd hominī in creatione sicut de angelis diximus datum esse per gratiaz auxiliū et collata potentia per quaz poterat stare. Id est non declinare ab eo quod acceperat. sed non poterat proficere in tantum vt per gratiam creatoris sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxiliū gratie creationis resistere malo. sed non perficere bonum. Poterat tamē per illud bene vivere quodamō qd poterat viuē sine peccato. s; nō poterat sine alio gratie adiutorio spiritualiter vivere quo vitam mereretur eternam. An augustinus in encheridion. Sic factus est homo rectus vt et manere in ea rectitudine posset nō sine diuino adiutorio et suo fieri peruersus arbitrio vtrumlibet horum elegiss; dei voluntas fieret vel ab illo vel de illo. Et quia suaz maluit facere voluntatem qd dei de illo facta est voluntas dei. Itē in eodez. Sic homines prius oportebat fieri vt et bene posset velle et male. Nec frustra si bene. nec ipune si male. Augustinus quoq; in libro de correctione et gratia ait. Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti sunt defuisset quomodo non talis natura facta erat vt sine diuino auxilio posset manere si vellet. nō utiq; sua culpa cecidisset. defuisset quippe adiutorium sine quo manere non posset. Idem dederat deus homini bonam voluntatem. in illa quippe eum fecerat rectum dederat adiutorium sine quo non poss; in ea manere si vellet. et per quod posset. vt autem hoc vellet in eius dimisit arbitrio. In eodem. Acceperat posse si vellet. sed non habuit velle quo poss;

ad malum impellens non meremur / si ab eo declinamus. Declinare enim a malo semper vitat penam / sed non semper meretur palmam.

De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat.

Hic consideran

dum est quale fuerit illud adiutorium homini datum in creatione quo poterat manere si vellet. Illud utique fuit libertas arbitrii ab omni labe et corruptela immunis. atque voluntatis reductio et omnium naturalium potentiarum anime sinceritas atque viuacitas.

De libero arbitrio.

Liberum vero ar

bitrium est facultas rationis et voluntatis qua bonum eligitur gratia assistente vel malum eadem desistente. Et dicitur liberum quantum ad voluntatem quam ad utrumlibet flecti potest. Arbitrium vero quantum ad rationem cuius est facultas vel potentia illa cuius etiam est et discernere inter bonum et malum. Et aliquando quidem discretionem habens boni et mali. quod malum est elegit. aliquando vero quod bonum est. Sed quod bonum est nisi gratia adiuta / non eligit. malum vero per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis qua naturaliter vult bonum / licet tenuiter et exiliter nisi gratia iuvet que adueniens iuvat eam et erigit / ut efficaciter velit bonum. Per se autem potest velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis anime potentia qua bonum vel malum potest velle utrumque discernens liberum arbitrium nuncupatur / quod bruta animalia non habent. quia ratio ne careant. habent tamen sensus et appetitum sensualitatis.

De sensualitate.

Est enim sensua

litas quedam vis anime inferior ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio vero vis anime est superior que ut ita dicamus duas habet partes vel differentias superiorem et inferiorem. Secundum superiorem supernis conspiciendis vel consulendis intendit. Secundum inferiorem ad temporalium dispositionem prospicit. Quid quid ergo in anima nostra nobis prestantibus occurrit quod non sit commune cum bestiis ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum bestiis ad sensualitatem pertinet. Et ubi nobis gradatim in consideratione partium anime progressibus primum aliquid occurrit quod non est commune cum bestiis / ibi incipit ratio. Hoc autem augustinus docet in duodecimo libro de trinitate ita dicens. Videamus ubi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisque confinium. Quidquid enim habemus in animo commune cum pecore. recte dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus exterior homo deputabitur. sed adiuncta quadam vita sua qua compages corporis et omnes sensus vigent. quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendentibus ergo introsum quibusdam gradibus prestant rationes per anime partes ubi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestiis ibi incipit ratio / ubi homo interior iam possit agnosci. Rationis autem pars superior eternis rationibus conspiciendis vel consulendis adherescit. Porro inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio qua contemplamur eternam / sapientiam deputatur. Illa vero qua bene utimur rebus temporalibus scientie deputatur. Cum vero differimus de natura mentis humane / de una quadam re differimus nec eam in hec duo commemoravimus / nisi per officia geminam. Carnalis autem vel sensualis anime

De ratione que habet duas partes quantum ad officia.

motus qui in corporis sensus intendit nobis pecoribusque communis est. qui seclusus est a ratione sapientie. rationi autem scientie vicinus est.

Quod talis est ordo peccandi vel cadendi in nobis qualis fuit i primis hominibus.

Illud quoque pre-

termittendum non est quod talis nunc in vno homine temptationis est ordo et progressio qualis tunc in primis precessit parentibus. Ut etenim tunc serpens malum suavit mulieri. ipsaque consensit. deinde viro suo dedit. Sicque consummatum est peccatum. ita et nunc in nobis pro serpente est sensualis motus anime pro muliere inferior portio rationis. pro viro superior rationis portio. Et hic est vir qui secundum apostolum dicitur imago et gloria dei. et illa est mulier que secundum eundem dicitur gloria viri.

Atque inter hunc virum et hanc mulierem est velud quoddam spirituale coniugium naturalisque contractus quo superior rationis portio quasi vir debet preesse et dominari. Inferior vero quasi mulier debet subesse et obedire. Ideo vir secundum apostolum non debet habere velamen sed mulier. Et sicut in cunctis animalibus non est repertum homini adiutorium simile sibi. sed de illo scriptum quod ei formaretur in coniugium. ita in partibus anime quas cum pecoribus habemus communes. nullum menti nostre simile est adiutorium. Unde augustinus in eodem. Illud nostrum in actione temporalium tractandorum ita versatur ut non sit in nobis commune tu peccore rationale est quidem. sed ex illa rationali mente qua subheremus intelligibili et incommutabili veritati tamquam ductum et inferioribus tractandis gubernandisque deputatum est. Sicut enim in omnibus pecoribus non est inventum viro adiutorium simile illi. nisi de illo tractum in coniugium formaretur. ita mentem

nostram qua supernam consulimus veritatem. nullum est ad usum rerum temporalium quantum nature hominis sat est simile adiutorium ex anime partibus quas communes cum pecoribus habemus. Ideoque rationale nostrum non ad unitatis divortium separatum. sed in auxilium societatis quasi derivatum in suo disperitur officio. Et sicut una caro est duorum in masculo et in femina. sic intellectum nostrum et actionem siue rationem et appetitum rationalem. vel si aliquo modo significantius dici possunt una mentis natura complectitur. ut sicut de illis dictum est erunt duo in carne una. sic de his dici possit duo in mente una. Ecce ex his aperte intelligi potest qualiter in anima hominis existat imago illius coniugii et qualiter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria. scilicet vir. mulier. serpens.

Qualiter per illa tria in nobis consumetur temptatio.

Nunc superest o-

stendere quomodo per hec tria in nobis consumetur peccatum. ubi agnosci poterit si diligenter intendatur quid sit in anima mortale vel veniale peccatum. Ut enim ibi serpens sua sit mulieri. et mulier viro. Itaque et in nobis sensualis motus cum illecebram peccati conciperit. quasi serpens suggerit mulieri. scilicet inferiori parti rationis. id est. rationi scientie. quæ si consenserit illecebre mulier edit cibum vetitum. Post de eodem dat viro cum superiori parti rationis. id est. rationi sapientie eandem illecebram suggerit. quali consentit. tunc vir etiam cum femina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensuali tantum peccati illecebra teneatur veniale ac levissimum est peccatum.

Quando mulier sola manducat cibum vetitum.

Si vero inferior

pars rationis p[re]senserit / ita ut sola cogitationis delectatione / sine voluntate p[er]ficiendi teneat mulier sola manducavit non vir. cuius auctoritate cohibetur voluntas. ne ad opus usque perveniat. Si vero adsit plena voluntas p[er]ficiendi / ut si adsit facultas ad effectum perducat vir quoque manducat. quia superior pars rationis illecebre consensit. et tunc est damnabile et grave peccatum. Quando autem mulier sine viro gustat. aliquando est mortale. aliquando veniale peccatum. Ut enim dictum est tunc mulier sine viro gustat / cum ita delectatione cogitationis peccatum teneat / ut faciendum non decernatur. vel cum quidam terminus et mensura peccato adhibetur a viro ut non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi.

¶ An est mortale peccatum in gustu mulieris discernere aliquando mortale aliquando veniale peccatum.

¶ Repetit quando mulier sine viro gustat ubi ostendit quoniam veniale et quoniam mortale est.

Si vero peccatum

non diu teneatur delectatione cogitationis. sed statim ut mulierem tetigit / viro auctoritate repellat veniale est. Si vero diu in delectatione cogitationis teneat et si voluntas p[er]ficiendi desit / mortale est. et pro eo damnabitur simul vir et mulier. id est totus homo. quia et tunc vir non sicut debuit / mulierem cohibuit. unde potest dici p[re]sensisse.

¶ Repeticio summa p[re]stringens

Itaque ut breviter

summam p[re]stringam / quando peccatum ita in anime p[re]cipit ut illud facere disponat. vel etiam p[er]ficiat. aliud frequenter. aliud semel. vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur mortale est. Cum vero in sensuali motu tantum est ut p[re]diximus. tunc

levissimum est. quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem supra dixi aliud frequenter / aliud semel. quia quedam sunt que si tantum semel fiant / vel facienda disponantur. damnant. quedam vero non nisi sepius fiant. vel facienda decernantur / ut de ocioso verbo et huiusmodi. Nec augustinus in xii. libro de trinitate tradit ita. Sicut in illo pinguio priorum hominum serpens manducandum persuasit. Mulier autem non manducavit sola sed viro suo dedit et simul manducauerunt. Ita et in quodam secreto pingui quod in uno homine geritur et dinoscitur eius rationi scientie que in rebus temporalibus agendi ratiocinandi vinacitate versatur animalis sensus ingerit quandam illecebram tunc velut serpens alloquitur feminam. Huic autem illecebre consentire de ligno vetito est edere. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est. Superiori vero auctoritate ita retinentur membra ut non exhibeantur arma iniquitatis peccato sic habendum estimo. velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensu illo ita decernitur quoque peccatum. ubi si sit potestas etiam opere impleatur. intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suaviter verum etiam perpetrandum efficaciter mente decerni. nisi et illa mentis intentio. penes quas summa potestas est membra in opus movendi vel ab opere cohibendi male actioni cedat.

¶ Quia autem ita esse confirmatur.

¶ Utrum sit mortale quod in sola delectatione tenetur cogitationis.

Nec sane cum sola

cogitatione mens oblectatur illicitis. non quod decernens esse facienda tenens tamen et volens libenter / quod statim ut attigerint animam respui debuerunt negandum est

esse peccatum. sed longe minus quasi si et ope. statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est pectusque percuciendus et dicendum. **D**imitte nobis debita nostra. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat. Et ideo si sola mulier cibum edisset illicitum. sola utique mortis supplicio plecteretur. ita dici potest in homine uno. si delectationibus illicitis a quibus continuo se deberet auertere cogitatio libenter sola pascatur nec facienda decernantur mala. sed tamen suauiter in recordatione teneantur quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Nec quippe una persona est unus homo est totusque damnabitur. nisi hec que sine voluntate operandi. sed tamen cum voluntate animi talibus oblectandi solius cogitationis sentiuntur esse peccata per mediatoris gratiam remittantur. Idemque in libro contra manicheos de hoc eodem sic ait apostolus dicens. Secundum principes potestatis aeris huius spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentie. Nunquit ergo visibiliter eis apparet aut quasi corporeis locis accedit ad eos et operatur. Sed miris modis per cogitationem suggerit quid quid potest. quibus suggestionibus resistendum est. non enim ignoramus astutias eius. Quomodo enim accessit ad iudam quando ei persuasit ut dominum traderet. Nunquam in locis aut per hos oculos ei visus est. Sed utique ut dictum est in cor eius intravit. Repellit autem illum homo si paradisi mentis custodiat. Posuit enim hominem deus in paradiso ut operetur et custodiret. quia sic ecclesie dicitur in canticis canticorum. Portus conclusus fons signatus. quo utique non admittitur perversitatis ille persuasor sed tamen per mulierem decepit. Non enim etiam ratio nostra deduci ad consensionem peccati potest. nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi quae debet obtemperare rationi tamquam rectori viro. Etiam in unoquoque nostrum ni-

hil aliud agitur. cum ad peccatum quod delabatur. quod tunc actum est in illis tribus serpente muliere et viro. **P**rimo fit suggestio siue per cogitationem siue per sensus corporis vel videndo vel tangendo vel audiendo vel gustando vel olfaciendo. **Q**ue suggestio cum facta fuerit si cupiditas nostra non moneatur ad peccandum excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit quasi iam mulieri persuasum erit. sed aliter quando ratio viriliter etiam commota cupiditatem refrenat et compescit. Quod cum fit non labimur in peccatum. sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat. et quod libido commoverit facienda esse decernat ab omni beata vita tamquam de paradiso expellitur homo. Jam enim peccatum imputatur etiam si non subsequatur factum quando rea tenetur in consensione conscientia.

Quare hec de anime partibus dixit.

Hec de anime parti-

bus interseruimus. ut ipsius anime natura plenius cognosceretur. et secundum quam sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur scilicet secundum rationem quo omne peccatum mortale geritur sed non omne veniale. illud scilicet quod in solo motu sensualitatis existit.

Quod sensualitas sepe in scriptura aliter quam supra accipitur scilicet ut etiam in inferioris rationis portio eius nomine intelligatur.

Non est autem si-

lentio pretereundum quod sepe in scriptura nomine sensualitatis non id solum in anima quod est nobis commune cum peccato sed etiam inferioris portio rationis quam temporalium dispositioni intendit intelligitur. Quod diligens lector in locis

scripture ubi de ipsa sit mentio vigilanter annotet.

Redit ad liberi arbitrii considerationem.

DI.
XXV.

Iam vero ad propositum redeamus scilicet ad liberi arbitrii tractatum. Quod philosophi diffinientes dixerunt liberum de voluntate iudicium. quia potestas ipsa et habilitas voluntatis et rationis quod supra diximus esse liberum arbitrium. libera est ad utrumlibet quod libere potest moveri ad hoc vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium quantum ad voluntatem quia voluntarie moveri et spontaneo appetitu ferri potest ad ea que bona vel mala iudicat vel iudicare valet.

Quod liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum nec ad omne futurum.

Hoc autem sciendum est quod liberum arbitrium ad presens vel ad preteritum non refertur sed ad futura contingentia.

Quod enim in presenti est determinatum est. nec in potestate nostra est ut tunc sit vel non sit quando non est. potest enim vel non esse vel aliud esse postea. sed potest non esse dum est vel aliud esse dum. id est quod est. sed in futuro an hoc sit vel illud ad potestatem liberi arbitrii spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrii veniunt. sed ea tantum que per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac disponat facere quod in eius nullatenus sit potestate. vel quia sine ipsius dispositio ne eque fieret in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

Quod supraposita descriptio liberi

arbitrii non convenit deonec his qui glorificati sunt.

Et quidam secundum

predicam assignationem in his tantum videtur esse liberum arbitrium quod voluntatez mutare et in contraria possit deflectere. In quorum videlicet potestate est eligere bonum vel malum et utrumlibet secundum electionem facere vel dimittere. Secundum quod nec in deo nec in his omnibus qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati. ut iam peccare nequeant liberum arbitrium esse nequit. Sed quod deus liberum arbitrium habeat augustinus docet in libro. xxiij. de civitate dei ita inquit. Certe deus ipse. nunquam quod peccare non potest ideo liberum arbitrium habere negandus est. Ambrosius quoque in libro de trinitate ait. Paulus dicit quod omnia operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult. id est pro libere voluntatis arbitrio non pro necessitatis obsequio.

Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium.

Bz aliter accipitur

liberum arbitrium in creatore quam in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima et omnipotens voluntas que non necessitate sed libera bonitate omnia facit prout vult. Ideoque hieronimus attendens non ita esse liberum arbitrium in deo sicut est in creaturis ab ipso videtur liberum arbitrium excludere in omelia quadam de filio prodigo dicens. Solus deus est in quem peccatum non cadit. nec eadere potest. Cetera cum sint liberi arbitrii in utramque partem flecti possunt. Dum ait cetera indicat liberum arbitrium sicut est in ceteris non ita esse in deo.

Quod angeli et sancti qui iam beati sunt habent liberum arbitrium.

LI
XXV.
di qui i
atqz ita
fuit vt
posset li
de angust
te dei ait
it quā pe
mori. ita
non pecc
care. Ad
bat pinc
posset et
male vell
libero ar
liber
do pecc
Ru
berius e
terit ser
non est
beati esse
solum nol
velle poss
nunc habe
le iniquita
ordo serva
stendere q
am peccare
q peccare n
evidenter a
pfirmatione
arbitrium q
nunc in ang
dio sunt. et
to a peccato
nime. Quo e
te de qua scr
tum servus
tanto in elig
bet iudicium
ciatur / libe
quia sine coa
appetere vel
creverit.

Angeli vero et sancti

Angeli qui iam cum domino feliciter viuunt atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt / ut ad malum flecti non velint / nec possint libero arbitrio non carent. Unde Augustinus in libro .xxij. de ciuitate dei ait. Sicut prima immortalitas fuit quam peccando adam perdidit / posse non mori. ita primum liberum arbitrium posse non peccare. nouissimum non posse peccare. Ideo in encheridion. Sic oportebat prius hominem fieri ut bene velle posset / et male. Postea vero sic erit ut male velle non possit. nec ideo carebit libero arbitrio.

Quod liberius erit arbitrium quando peccare non poterit.

Multo quippe liberius

erit arbitrium quam omnino non poterit seruire peccato. neque aut voluntas non est / aut libera / et licenda non est. quia beati esse sic volumus. ut esse miseri non solum nolumus. sed nequaquam prorsus velle possumus. Sicut ergo anima ista nunc habet nolle infelicitatem / ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit quo deus noluit ostendere quod bonum sit animal rationale quam etiam peccare possit. quamuis sit melius quam peccare non possit. Ecce his verbis euidenter asstruitur / quod post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium quo peccare non poterit / et nunc in angelis est et in sanctis qui cum domino sunt. et tanto utique liberius quanto a peccato immunius et ad bonum propius. Quo enim quisque ab illa seruitute de qua scriptum est. Qui facit peccatum seruus est peccati longius absistit tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Unde si diligenter inspicatur / liberum videtur dici arbitrium quia sine coactione et necessitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

De libertatis arbitrii differentia secundum diuersa tempora.

Ex predictis per

specuum fit quod maior fuit libertas arbitrii prima quam secunda. et tertia multo maior quam secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrii fuit in qua poterat peccare / et non peccare. Ultima vero erit in qua poterit non peccare. et non peccare poterit. Media vero in qua poterit peccare et non potest non peccare. ante reparationem etiam mortaliter. post reparationem vero saltem venialiter.

De quatuor statibus liberi arbitrii.

Et possunt in homine

notari quatuor status liberi arbitrii. Ante peccatum enim ad bonum nil impendebat / ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum / et habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio indicare et voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum vero ante reparationem gratie premis a concupiscentia et vincitur. et habet infirmitatem in malo / sed non habet gratiam in bono. et ideo poterit peccare / et non potest non peccare etiam dannabiliter. Post reparationem vero ante confirmationem premis a concupiscentia / sed non vincitur. et habet quidem infirmitatem in malo. sed gratiam in bono / ut possit peccare propter libertatem et infirmitatem / et possit non peccare ad mortem / propter libertatem et gratiam adiuuantem. nondum tamen habet posse omnino non peccare / vel non posse peccare propter infirmitatem nondum perfecte absorptam. et propter gratiam nondum plene consummatam. Post confirmationem vero in firmitate penitus consumpta et gratia confirmata. nec vinci poterit nec premi. et tunc habebit non posse peccare.

Quidam et suscipiunt rationem quod re dicat esse liberum arbitrium.

De corruptione liberi arbitrii per peccatum

Unde manifest

tus est / q̄ p̄t̄ alias penalitates p̄ peccato illo incurrit homo penam in cor / ruptione et de p̄ssione liberi arbitrii per illud nanq̄ peccatum naturalia bona in ipso homine corrupta sunt. gratuita detracta. **N**ic est enim ille qui a latronibus vulneratus est et spoliatus. **V**ulneratus quidā in naturalibus bonis q̄bus non est priuatus. alioquin nō posset fieri reparatio. **S**poliatus vero gratuitis que per gratiam naturalibus addita fuerat. hec sūt data optima et dona p̄fecta. **Q**uoz̄ alia sunt corrupta per peccatum. i. naturalia. vt ingeniu3 memoria / intellectus. alia subtracta id est gratuita. quanquā et naturalia ex gratia sint. **A**d generalem dei quippe gratiam pertinet. sepe tamen huiusmodi sit distinctio cum gratie vocabulum ad speciem non ad genus refertur. **C**orrupta est ergo libertas arbitrii per peccatum et ex parte perditā. **U**nde **aug.** in encheridi. libero arbitrio male vtēs homo et se perdidit / et ipsum. **C**um em̄ libero arbitrio peccaretur victore peccato amissum est et liberum arbitrium. **A** quo enim quis deuictus est. huic seruus additus est. **E**cce liberum arbitrium dicit hominē amisisse. non q̄a post peccatum non habuerit liberum arbitrium. sed quia libertatem arbitrii perdidit / non quidem omnem / sed libertatem a miseria et a peccato.

De tribus modis libertatis arbitrii.

Est namq̄ liber

tas triplex sc̄z a necessitate. a peccato a miseria. **A** necessitate et ante peccatum et post eque liberum est arbitriu3. **S**icut enim tunc cogi non poterat / ita nec modo. **I**deoz̄ voluntas merito a /

pud deum iudicatur / que semper a necessitate libera est / et nūquam cogi potest. vbi necessitas ibi non est libertas. vbi non est libertas nec voluntas / et idē nec meritum. hec libertas in omnibus est tam in malis quam in bonis. **E**st et alia libertas a peccato sc̄z de qua dicit apostolus. **U**bi spiritus domini ibi libertas. **E**t veritas in euangelio. **S**i filius vos liberauerit / vere liberi eritis hec libertas a seruitute peccati liberat et seruos iusticie facit. sicut e conuerso seruitus peccati liberos iusticie facit. vnde ap̄lus **L**iberati a peccato serui facti estis iusticie. **E**t item. **C**uz̄ serui estis peccati liberi fuistis iusticie. **H**ęc libertatem peccando homo amisit. **I**ō q̄z **aug.** dicit q̄ homo male vtens libero arbitrio et se perdidit et ip̄m. quia perditā est per peccatum libertas. non a necessitate sc̄z a peccato. **Q**ui em̄ facit peccatum seruus est peccati.

Qui habent hanc libertatem sc̄z a peccato et per quid de libertate a necessitate.

Istam libertatē

que est a peccato illi soli nunc habent quos filius per gr̄am liberat et reparat nō ita q̄ penitus sint sine peccato i hac mortali carne. sed vt in eis peccatū nō dñetur neq̄ regnet. **E**t hec est vera et bona libertas que bonam parit seruitutē sc̄z iusticie. **U**nde **aug.** in encheridi. ait. **A**d iusticiam faciendam non erit aliquis liber / nisi a peccato liberatus esse iusticie ceperit seruus. et ipsa est vere libertas p̄pter recti facti leticiam. si mul et pia seruitus. p̄pter p̄cepti obedientiam. **E**st alia libertas nō vera male seruituti adiuncta que est ad malum faciendum vbi ratio dissentit / a voluntate iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit. **A**d bonum vero faciendū p̄cordat ratio volūtati. et idē ibi vera libertas est et pia. **D**e libertate

autem ad malum et seruitute mala ait
aug. in encheridion. Serui addidi que
potest esse libertas nisi quando euz pec
care dilectat. Liberaliter em̄ seruit q̄
sui domini voluntatez libenter facit. ac
per hoc ad peccandum liber est. q̄ pec
cati seruus est.

**Questio de libertate ad maluz
an sit ipsa libertas liberi arbi
trij an alia.**

Hic queri potest

vr̄um hec libertas qua quis liber est
ad malum sit libertas arbitrij. Si
enim libertas arbitrij est bonum qui
dem est qz libertas arbitrij bonū natu
rale est. Quibusdam videtur q̄ sit ipsa
libertas arbitrij q̄ semper bona est. sz
ppter peccati seruitutem ad malū sit li
berior et p̄rior. 7 ideo dicitur non esse
vera libertas. qz ad malum est. Alijs
autem videt q̄ hec libertas ad malum
quam supra cōmemorauit augustinus
nō sit ipsa libertas arbitrij. sed sit que
dam p̄ntas peccandi et curuitas que
ex peccato est et mala est.

**Questio alia de libtate ad bo
num an ipsa sit libertas arbi
trij an non.**

Similiter etiāz

queri solet. vr̄ū illa libertas vera que
est ad iusticiam faciendam sit ipsa liber
tas arbitrij. Quidam dicunt illam ean
dem esse. sz reparatam per gratiaz qua
iuuante libera est ad bonum. sine gra
tia vero non est libera ad bonum. Unde
augustinus in encheridion. Ista liber
tas ad bene faciendum vnde erit homi
ni addito et v̄dito sub peccato nisi eū
redimat qui dicit. Si filius vos libera
uerit. vere liberi eritis. Quod anteq̄
fieri in homine incipiat quomodo quis
quam de libero arbitrio gloriatur qui
nondum est liber ad opandū bene Ec

ce aperte offendit liberum arbitrij p
gratiam liberari. vt per illud bene o
peretur quis. Ideoqz dicunt illā liber
tatem veram que ē ad bene faciendum
Cuius supra meminit aug. esse liberta
tem ipsam arbitrij. gratia dei libera
tam et adiutam. Alij vero putant nō
esse ipsam arbitrij libertatē. sed aliam
quandam que ex gratia et libero arbi
trio in mente hominis deo operante in
cipit esse cum reparatus est.

**Certa determinatio vtriusqz
questionis qua dicitur liber
tas ad bonum et ad malum es
se libertas arbitrij.**

Verum nobis

magis placet. vt ipsa libertas arbitrij
sit et illa qua q̄s liber est ad malum. et
illa qua quis liber est ad bonū facien
dum. Ex causis em̄ varijs sortitur di
uersa vocabula. Dicitur em̄ libertas
ad malū faciendum anteq̄ per gratiaz
sit reparata. sz cum per gratiam fuerit
reparata dicitur libertas ad bonum faci
endū. quia ante gratiam libera est vo
luntas ad malū. per gratiaz vero libe
ra sit ad bonum. Semp ergo voluntas
hominis aliquo modo libera est. sz non
semper bona est. Non enim est bona ni
si a peccato liberata. est tamen a neces
sitate libera. Unde aug in libro de gra
tia et libero arbitrio. Semp in nobis
voluntas libera est. sed non semper bo
na est. Aut enim libera est iusticie quā
do seruit peccato tunc est mala. aut a
peccato libera est quādo seruit iusticie
et tunc est bona.

De libertate a miseria.

Est iterum liber

tas a miseria de qua apostolus ait. Et
ipsa creatura liberabitur a fuitute cor
ruptionis in libertatem glorie filiorū
dei. hanc libertatez habuit homo ante

peccatum. quia omni carebat miseria et nulla tangebatur molestia. et plenius habebit in futura beatitudine ubi miser esse non poterit. Sed in hac vita que est inter primum peccatum et ultimam confirmationem nemo a miseria liber est. quia pena peccati non caret.

Repetit de corruptione liberi arbitrii. ut addat alia.

Ex predictis ap

paret in quo per peccatum sit imminutum vel corruptum liberum arbitrium quia ante peccatum nulla erat homini difficultas. nullumque impedimentum de lege membrorum ad bonum. nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur et malum instigatur. ut non possit vel le et perficere bonum nisi per gratiam liberetur et adiuuetur. quia ait apostolus peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cum semper et in singulis sit liberum. non est tamen pariter liberum in bonis et in malis. et ad bona et ad mala. Liberius enim est in bonis ubi liberatum est quia in malis ubi liberatum non est. Et liberius est ad malum quod per se potest quam ad bonum quod nisi gratia liberetur et adiuuetur non potest.

De libertate que fit ex gratia et que ex natura.

Libertas ergo a

peccato et a miseria per gratiam est. libertas vero a necessitate per naturam utramque libertatem nature scilicet et gratie. notat apostolus cum ex persona hominis non redempti ait. Nulle adiacet michi. perficere autem non in venio. Ac si diceret. habeo libertatem nature. sed non habeo libertatem gratie. Ideo non est apud me perfectio boni.

Quid non possit per se homi-

nis voluntas. et quid per gratiam

Nam voluntas

hominis quam naturaliter habet. non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum. nisi per gratiam liberetur et adiuuetur. Libere quidem ut velit. et adiuuetur ut perficiat. Quia ut ait apostolus. Non est volentis velle neque currentis currere. id est operari. sed miserentis dei qui operatur in nobis velle et operari bona cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio. sed ipsa gratia voluntatem preuenit. preparando ut velit bonum. et preparatam adiuuat ut perficiat.

De gratia operante et cooperante.

Hec est gratia DI. XXVI.

operans et cooperans. Operans enim gratia preparat hominis voluntatem ut velit bonum. Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit. Unde augustinus in libro de gratia et libro arbitrio. Cooperatio deus in nobis perficit. quod operando incipit. quia ipse ut velimus operatur incipiens quod volentibus cooperatur perficiens. ut ergo velimus operatur. Cum autem volumus et sic volumus ut perficiamus nobis cooperatur. tamen sine illo. vel operante ut velimus. vel coopante cum volumus bona pietatis opera nihil valeamus. Ecce his verbis satis aperitur. que sit operans gratia. et que cooperans. Operans enim gratia est que preuenit voluntatem bonam. ea enim liberatur et preparatur hominis voluntas ut sit bona. bonumque efficaciter velit.

Que sit gratia operans et que cooperans.

Cooperans vero

gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuvando. Unde aug. contra iulianum hereticum qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tantum esse dicebat. atque hominem per liberum arbitrium posse bonum velle et operari. sine gratia asserere ait. Apertam de commendatione gratie apostolus sententiam protulit cum ait. Non est volentis neque currentis. sed dei misericordis. hec si attenderes iuliane non extenderes contra gratias merita voluntatis humane. Non enim ideo miseretur deus alicuius quia voluit et cucurrit. sed ideo voluit et cucurrit quia misertus est deus. Paratur enim voluntas hominis a deo et a domino gressus hominis diriguntur.

De perfectione iusticie.

Ideoque congrue

ait. Non est volentis neque currentis. sed misericordis dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agatur. sed quia voluntas nostra nil boni agit. nisi diuinitus adiunetur. Unde alibi apostolus ait. Non autem ego sed gratia dei mecum. Non ideo dicit quia nihil boni agebat sed quia nichil boni ageret si illa non adiuuaret. His testimonijs aperte insinuat quia voluntas hominis gratia dei preuenitur atque preparatur ut fiat bona. non ut fiat voluntas. quia et ante gratiam voluntas erat. sed non erat bona et recta voluntas.

Quid sit voluntas.

Voluntatem ip

sam augustinus in libro de duabus animabus ita diffinit. Voluntas est animi motus cogere nullo ad aliquid non admittendum vel adipiscendum hec autem ut non admittat malum et adipiscatur bonum preuenitur et preparatur dei gratia. Unde apostolus gratiam preuenientem et subsequenter commendans. i. operantem et coope-

rantem vigilantem dixit. Non est volentis neque currentis sed misericordis dei. et non econverso non est misericordis dei sed volentis et currentis. Nam si ut quibusdam placuit. quod dictum est ita accipiatur. Non est volentis neque currentis sed misericordis dei. tanquam diceretur non sufficit sola voluntas hominis si non sit etiam misericordia dei. Contra dicere non sufficit etiam misericordia dei si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si recte dictum est illud. quia id voluntas hominis sola non implet. cur non etiam a contrario recte dicitur non misericordis est dei sed volentis et hominis. cum id misericordia dei sola non impleatur. Homo enim credere vel sperare non poterit nisi velit. nec peruenire ad palmam nisi voluntate currat. Restat ergo ut ideo ita recte dictum intelligatur ut totum detur deo qui hominis voluntatem bonam preuenit et preparat adiuvandam et adiuvat preparatam nolentem preuenit ut velit. volentem subsequens ne frustra velit. Ecce his verbis et alijs premissis euidenter traditur quia voluntas hominis preparatur et preuenitur gratia dei. ut velit bonum. et adiuvatur ne frustra velit.

Quia bona voluntas comitatur gratiam.

Itaque bona vo

luntas comitatur gratiam non gratia voluntatem. Unde augustinus ad bonifacium papam scribens contra pelagianos inquit. Cum fides impetrat iustificationem sicut unicuique deus partitus est mensuram fidei non gratiam dei aliquid meriti precedit humani sed ipsa meretur augeri. ut auda mereatur et perfici. voluntate comitante non ducere pedissequa non preuia. Ecce hic aperte habes quod gratia preuenit bonam voluntatis meritum et ipsa bona voluntas pedissequa est gratie non preuia.

Aug. ad paulum,

Que sit gratia voluntate preueniens scilicet fides cum dilectione.

Et si diligenter i

tendas nichilominus tibi monstratur q̄ sit ipsa gratia voluntatem preueniens et preparans scz fides cum dilectione. **I**o q̄ augustinus in eodem tractans quo modo iustificati sumus ex fide et tamen gratis. vtrumq̄ em̄ dicit **A**postolus q̄ dicit iustificati ex fide. alibi ait. **I**ustificati gratis per gratiam. **H**oc em̄ iso dixit. ne fides ipsa superba sit ne dicat sibi si ex fide iustificati. quomodo gratis? **Q**uod enim fides meretur cur non potius redditur quam donat. non dicat homo fidel. q̄a cum dixerit habeo fidem vt merear iustificationem. respōdetur ei quid habes quod non acceperis. **F**ides enim qua iustificatus es. gratis tibi data est. **H**ic aperte ostenditur q̄ fides est causa iustificationis. et ipsa et gratia et beneficium quo hominis preuenitur voluntas et preparatur. **E**n de augustinus in primo libro retractionum. **V**oluntas est qua et peccatur et recte viuatur. **V**oluntas vero ipsa nisi dei gratia liberetur a seruitute qua peccati serua facta est. et vt vita supet et adiuuetur. recte pieq̄ vini a mortali bus non potest. et hoc beneficium quo liberatur nisi eam preueniret. iam meritis daretur. et non esset gratia que vti q̄ gratis datur. **P**reuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratie beneficio quo liberaretur et preparatur. **E**t illud beneficium fides christi recte intelligitur. sicut augustinus in encheridiō euidenter ostendit dicēs. **I**psam arbitrium liberandum est post illam ruinam a seruitute peccati. **N**ec omnino per se ipsum s̄ per solam dei gratiam que in fide dei xpi posita est liberatur. vt voluntas preparatur. **E**cce aperte dicit gratiam per quam liberatur arbitrium et preparatur voluntas sitam esse in fide christi. **F**ides em̄ christi vt in eodem ait impe-

trat quod lex imperat.

Que voluntas bona que preuenitur gratia quedam dei dona preuenit.

Ipsa tamen ea

dem voluntas quedam gratie dona preuenit. **U**nde augustinus in encheridiō **P**recedit bona voluntas hominis multa dei dona. sed non omnia. que ante non precedit. ipsa in eis est et ipsa iuuat. **N**am vtrumq̄ legitur in sanctis eloquijs. et misericordia eius preuenit me. et misericordia dei subsequet me. **N**olentem quispe preuenit vt velit. volentem subsequit ne frustra velit. **C**ur em̄ ammonemur orare pro inimicis nostris nolentibus pie viuere nisi vt deus in eis opere et velle. **I**temq̄ cur amouemur petere vt accipiamus nisi vt ab illo fiat quod volumus. a quo factus est vt velimus. **I**nde apostolus ait. nō est volentis neq̄ currentis sed dei miserentis. **E**x his apparet q̄ bona hominis voluntas quedam dona dei preuenit. quia eam committatur gratia adiuvans et quibusdam preuenitur quia eam preuenit gratia operans scz fides cum caritate.

Que predictis videantur aduersari scz q̄ videtur dici fidem esse ex voluntate.

Non est tamen is

norandum quod alibi augustinus significare videtur q̄ ex voluntate sit fides de illo verbo apostoli. **C**orde creditur ad iusticiam ita super iohannez tractās **I**deo non simpliciter apostolus ait creditur. sed corde creditur. quia cetera potest homo nolens credere non nisi volens intrare ecclesiam et accedere ad altare potest nolens sed nō credere. **I**te super genesim vbi laban et batuel dixerunt. **V**ocemus puellam et queram?

et eius voluntatem / dicit expositio q2 si /
des est voluntatis non necessitatis. Ad
quod respondentes dicimus / non hec
ita accipienda fore ut ex voluntate ho /
minis fides intelligatur puenire. cum
ipsa sit pprie dei donum ut ait aposto /
lus. et ex ea bona hominis merita inci /
pian. Per hanc em ut augustinus su /
per ps. lxxvj. Iustificatur impius. i. fit
de impio pius. ut deinde ipsa fides in /
cipiat per dilectionem operari. vñ om /
nia bona merita incipiunt. sed potius
hec ideo ita dicta sunt. quia nō est fides
nisi in eo qui vult credere cui bonaz vo /
luntatem fides preuenit non tempore s /
causa et natura. Unde aug. supra con /
gruenter dixit / q bona voluntas in eis
donis est que non precedit / et ipsa iu /
uat quia ea iuuat / quibus preuenitur
dum eis consentit ad effectum boni et in
eis est. quia tempore ab eis non prece /
ditur.

Quedā adhuc addit que gra /
uiorem faciunt questioez sci /
licz q cogitatio boni precedit /
fidem.

Deterum hanc

questionem magis acuiunt. et vrgent v /
ba augustini quibus in libro de prede /
stinatione sanctorum vtitur per tractas
illud verbum apostoli. Non q sufficiē /
tes simus cogitare aliquid quasi ex no /
bis. Attendant inquit hoc. et verba
ista perpendent qui putant ex nobis es /
se fidei ceptum. et ex deo esse fidei sup /
plementum. Commendans enim istam
gratiam que non datur secundum ali /
qua merita. sed efficit omnia bona me /
rita inquit. nō quod sufficientes simus
cogitare aliquid boni scz ex nob. Quis
autem non videat prius esse cogitare q
credere. Nullus quippe credit aliquid
nisi prius cogitauerit esse credendum.
Si ergo cogitare bonum non est ex nob
ut h apostolus tradit nec credere quā /
quam et ipsum credere / nichil est aliud

quam cum assensione mentis cogitare.
hic videtur insinuare q cogitatio bona
precedat fidem. et ita bona voluntas
preuenit fidem / nō preueniatur quod
pdictis aduersari videtur. Ad hoc au /
tem dicimus q aliquando cogitatio bo /
na siue voluntas preuenit fidez. sed nō
est illa bona volūtas vel cogitatio qua
recte viuatur. Illa enim sine fide et ca /
ritate non est.

Determinatio.

Quaz ut ait aug.

ad anastasiū sine spū non est volūtas
hominis libera / cum cupiditatibus vin /
catur non est libera ad bonum nisi libe /
rata fuerit. Non autem liberatur nisi
per spiritum sanctum diffundatur cari /
tas in cordibus. nō est libera voluntas
nisi eā liberet gratia per legez fidei. i.
non est libera sine fide operante per di /
lectionem / et illa sufficienter bona est.
non est enim fructus bonus q de carita /
tis radice non surgit. Si vero adsit fi /
des operans per dilectionem fit delecta /
tio boni.

De illa cogitatione boni que /
precedit fidem plene differit.

**Illā autem cogi /
tatio siue voluntas que fidem et carita /
tem aliasq iustificationes precedit / nō**

sufficit ad salutem. nec reda ea viuatur
Hac volūate concupiscitur illa bona
voluntas que est magnum bonum. ista
vero non. Alia ergo illa est voluntas
siue cogitatio alia ista. Et sicut illa istā
precedit ita illam preuenit intellectus.
Unde augustinus ista distinguens sup
illum locum psalmi. Concupiuit a. m.
desi. iu. ait. Concupiuit desiderare in /
quit non desideravi. Videmus enī ra /
tione nonnunquam quam vtilis sunt
iustificationes dei. sed infirmitate pre /
pediti aliquādo nō desideramus. ppe

Augustinus.

volat ergo intellectus sequitur tardus
aut nullus affectus. Scimus bonum nec
delectat agere / et cupimus vt delectet
Hic iste olim desiderare concupiscebat /
que bona esse cernebat cupiens eorum
habere delectationem quorum potuit vi
dere rationem. Ostendit itaque quibus
quasi gradibus ad eas pueniatur / prius
enim est vt videantur quia sint utiles et
honeste. deinde vt earum desiderium con
cupiscatur. Postremo vt proficiente
gratia delectet earum operatio quarum
sola ratio delectabat. Attende hunc or
dinem gratiarum quem hic distinde as
signat augustinus qualiter scilicet intellec
tus bonorum pcedit concupiscentiam eo
rundem / et ipsa concupiscentia delectatio
nem que fit per fidem et caritatez. qua
habita vere bona est voluntas qua recta
vivitur. Ipsa quoque fidei comes est non pre
uia. qui verba augustini premissa secun
dum hanc distinctionem considerat nullam
ibi repugnantiam fore animaduertit.
non ignorans etiam ante gratiam pre
uenientem et operantez / qua voluntas
bona preparat in homine pcedere quam
dam bona ex dei gratia et libero arbi
trio. quedam etiam ex solo libero arbi
trio quibus tamen vitam non meretur
nec gratiaz qua iustificatur. Illius enim
gratie percipiende que voluntatem ho
minis sanat. vt sanata legem impleat
nulla merita pcedunt. Ipsa est enim
qua iustificatus impius fit iustus qui pri
us erat impius. meritis autez impij non
gratia sed pena debet. nec ista esset gra
tia si non daretur gratuita. datur autem
gratuita. quia nichil boni ante fecera
mus vnde hoc mereremur. Non nega
mus tamen multa ante hanc gratiam et
preter hanc gratiaz ab homine fieri bo
na per liberum arbitrium vt tradit au
gustinus in responsionibus contra pela
gianos vbi dicit homines per liberum
arbitrium agros colere. domos edifi
care. et alia plura bona facere sine gra
tia cooperante.

Utrum vna eademque sit gra

**tia que dicitur operans et co
operans.**

Hic consideran

dum est cum predictum sit per gratiam
operantem et puenientem voluntatem
hominis liberari ac preparari vt bonum
velit et per gratiaz cooperantem et sub
sequentem adiunari / ne frustra velit vt
vna et eadem sit gratia. id est. vnum munus
gratis datum quod operetur et coope
retur. an diuersa alterum operans et
alterum cooperans.

**Hic dicit quod vna sit / sed prop
ter diuersos effectus diuersa so
lunt nomina.**

Quibusdam non

irrationabiliter videtur quod vna et eadem
sit gratia. id est. donum. eadem virtus que
operatur et cooperatur. sed propter di
uersos eius effectus et dicitur operans
et cooperans. Operans enim dicitur in
quantum liberat preparat voluntatem
hominis vt bonum velit. Cooperans in
quantum eandem adiuvat ne frustra ve
lit. scilicet vt opus faciat bonum. Ipsa enim
gratia non est ociosa / sed meretur auge
ri vt acta mereatur perfici.

**Quid sit ipsa gratia et quomodo
meretur augeri queritur.**

Si vero queritur

quomodo ipsa gratia pueniens mereatur
augeri et perfici / cum nullum meritum
sit absque libero arbitrio. et quid sit ipsa
gratia an virtus / an non? et si virtus
an actus vel non. vt hoc aperte insinua
ri valeat pmittendum est tria esse gene
ra bonorum. Alia namque sunt magna.
alia minima. alia media vt augustinus
ait in primo libro retractationum. Vir
tutes inquit quibus recte vivitur mag
na bona sunt. Species autem quorumlibet

**Antequam sol
uat pmittit di
tribus generi
bus bonorum.**

**Aug. de spiritu
et littera.**

corporum sine quibus recte vivi potest minima bona sunt. Potentie vero animi sine quibus recte vivi non potest. media bona sunt. Item virtutibus nemo male vitur. Ceteris autem bonis id est medijs et minimis non solum bene sed etiam male quisque uti potest. et ideo virtute nemo male vitur. quia opus virtutis est bonus vsus istorum quibus etiam non bene uti possumus. Nemo autem bene vitendo male vitur. Non solum autem magna sed etiam media et minima bona esse prestat bonitas dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Queritur autem

in quibus bonis contineatur liberum arbitrium. De hoc augustinus in primo libro retradationum ita ait. In medijs quidem bonis invenitur liberum voluntatis arbitrium. quia et male illo uti possumus. sed tamen tale est ut sine illo recte vivere nequeamus. Bonus autem vsus eius iam virtus est que in magnis reperitur bonis. quibus male uti nullo potest. Et quia bona et magna et media et minima ex deo sunt. sequitur ut ex deo sit etiam bonus vsus libere voluntatis qui virtus est. et in magnis numeratur bonis.

Premissas autoritates considerari et confiteri iubet ut possit solui quod querebatur.

Attendendum diligenter

que dicta sunt et confer in unum. Sic enim aperietur quod supra querebatur. Dixit equidem opus virtutis esse bonum vsu illorum bonorum quibus etiam non bene uti possumus id est mediorum in quibus posuit liberum arbitrium. cuius quoque bonum vsu dixit esse virtutem. Quod si est. non est ergo opus virtu-

tis quod supra dixit. quia aliud est virtus / aliud opus eius.

De virtute quid sit et quid actus eius.

Ita videntur

duo est quid sit virtus et quid sit actus vel opus eius. Virtus est ut ait

augustinus bona qualitas mentis qua recte vivit et qua nullis male vitur quod deus solus in homine operatur. Ideo quod opus dei tantum est sicut de virtute iusticie augustinus docet super illud locum psalmi. Feci iudicium et iusticiam ita dicens. Iusticia magna virtus animi est / quare non facit in homine nisi deus. Ideoque cum ait propheta ex persona ecclesie. feci iusticiam non ipsam virtutem / quam non facit homo. sed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte insinuat hic quod iusticia in homine non est opus hominis sed dei. quod et de alijs virtutibus itidem intelligendum est.

De fide itidem dicit quod non est ex homine sed ex deo tantum.

Item de gratia

fide ephesius scribens apostolus similiter fidem non ex homine sed ex deo tantum esse asserit inquit. Gratia estis salvati per fidem et hoc non ex vobis dei enim donum est. Quod a sanctis ita exponitur hec scilicet fides non est ex vi nature nostre. quia donum dei pure est. Ecce et hic aperte traditur quod fides non est ex libertate arbitrii siue ex arbitrio voluntatis quod superioribus consonat / ubi dictum est gratiam prevenientem vel operantem esse virtutem que voluntatem hominis liberat et sanat. ut augustinus. in libro de spiritu et littera ait. Iustificati sumus non per liberam voluntatem sed per gratiam christi / non quod sine voluntate nostre fiat. sed voluntas nostra

Exemplum ponit de iusticia quod de alijs itidem de intelligendum est.

Aug. in li. de spu et littera.

offenditur infirmia per legem vt sanet gratia voluntatem. et sana voluntas impleat legem.

De gratia que liberat voluntatem que si virtus non est ex libero arbitrio. et sic non est motus mentis.

Si ergo gratia que

sanat et liberat voluntatem mentis hominis virtus est vel vna vel plures cum ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis. sed ea potius sanet ac preparat vt bona sit. persequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio. et ita non sit motus vel affectus mentis. Cum omnis motus vel affectus mentis sit ex libero arbitrio. si bonus ex gratia est et libero arbitrio malum vero ex libero arbitrio tantum. Ut enim ait augustinus in libro retractationum. homo sponte et libero arbitrio cadere potuit non etiam resurgere. Idem in libro de duabus animabus. Anime si libero ad faciendum et non faciendum motu animi careant. si denique his ad abstinendum ab opere suo potestas nulla conceditur earum peccatum tenere non possumus. Sic aperte ostenditur quod motus animi siue ad bonum siue ad malum ex libero arbitrio est. Ideoque si gratia vel virtus motus mentis est ex libero arbitrio est. Si vero ex libero arbitrio vel ex parte est iam non solus deus sine homine eam facit.

Hic aperit ad quid predicta tendent vt innotesceret an virtus sit motus mentis vel non.

Propterea qui

dam non ineredite tradunt virtutem esse bonam mentis qualitatem siue formam que animam informat. et ipsa non est motus vel affectus animi. sed ea liberum arbitrium iuuatur. vt ad bonum moueatur et exigitur. et ita ex virtute

et libero arbitrio nascitur bonus motus vel affectus animi. et ex inde bonum operum procedit exterius sicut pluuia rigatur terra vt germinet et fructum faciat nec pluuia est terra. nec germen. nec fructus. nec terra germen vel fructus. nec germen fructus. Ita gratia terre mentis nostre. id est libero arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuine benedictionis id est inspiratur gratia quod solus deus facit non homo cum eo. quia rigatur voluntas hominis. vt germinet et fructificet. id est sanatur et preparatur vt bonum velit secundum quod dicitur operans et iuuatur vt bonum faciat secundum quod dicitur cooperans. et illa gratia virtus non incongrue nominatur. quia voluntatem hominis infirmam sanat et adiuuatur.

Ex quo sensu dicuntur ex gratia incipere bona merita. et de qua gratia hoc intelligatur.

Utrum ergo ex gratia

dicuntur esse bona merita et incipere aut intelligitur gratia gratis dans id est deus. vel potius gratia gratis data que voluntatem hominis preuenit. Non enim est magnum si hec a deo dicerentur esse a quo sunt omnia. sed potius eius gratia gratis data intelligitur ex qua incipiunt bona merita. que cum ex sola gratia esse dicantur non excluditur liberum arbitrium. quia nullum meritum est in homine quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bonis meritis cause principalitas gratie attribuitur. quia principalis causa bonorum meritum est ipsa gratia qua excitatur liberum arbitrium et sanatur atque iuuatur voluntas hominis vt sit bona.

Ex bona voluntas gratie principaliter est et etiam gratia est sic et omne bonum meritum.

Qualiter intelligatur cum ex sola gratia esse dicuntur.

Quomodo gratia est et gratia preuenit et ex ipso hominis a gratia. et hoc ritum sicut te et bonum te motus bilis. sed i te et liber tus bonum valde. sic gendum e dus meri remur. et alla que nobis op

Ex qua meriti

Utrum

fides mereri nam ex ea per actum de caritate capitur. S ueniens di est meritum tris origine est sic dicitur est eius me ritas siue e re meritum re quia cari a iure qual est vt eis a cetur. Sine citur virtus mam.

Que ipsa etiam

donum dei est et hominis meritum. im-
mo gratie quia ex gratia principaliter
est et gratia est. Unde aug⁹. ad hixtum
presbiterum. Quid est meritum hominis
ante gratiam. Cum omne bonum no-
strum meritum non in nobis facit nisi
gratia. Ex gratia enim ut dictum est q̄
preuenit et sanat arbitrium hominis.
et ex ipso arbitrio pereatur in anima
hominis affectus. siue bonus motus me-
tis. et hoc est primum bonum hominis me-
ritum. sicut verbi gratia ex fidei virtu-
te et hominis arbitrio generatur in me-
te motus quidam bonus et remunera-
bilis. scz ipsum credere. Ita ex carita-
te et libero arbitrio alius quidam mo-
tus bonus puenit. scz diligere bonus
valde. sic de ceteris virtutibus intelli-
gendum est. et isti boni motus vel affe-
ctus merita sunt et dona dei quib⁹ me-
remur. et ipsorum augmentationem et
alia que consequenter hic et in futuro
nobis opponuntur.

**Ex qua ratione dicitur fides
mereri iustificationem et alia.**

Lū ergo dicitur

fides mereri iustificationem et vitā eter-
nam ex ea ratione dictum accipitur. qz
per actum fidei meretur illa. Similiter
de caritate et de iusticia et de alijs ac-
cipitur. Si enim fides ipsa virtus pre-
ueniens diceretur esse metis actus qui
est meritum. iam ipsa ex libero arbi-
trio originem haberet. quod quia non
est sic dicitur esse meritum. quia actus
est eius meritum si tamen adsit ipsa ca-
ritas. sine qua nec credere. nec spera-
re meritum est vite. Unde apparet ve-
re quia caritas est spiritus sanctus. que
a iure qualitates informat et sanctifi-
cat. ut eis anima informetur et sanctifi-
cetur. Pone qua anime qualitas non di-
citur virtus. quia non valet sanare ani-
mam.

**De muneribus virtutum et de
gratia que non est sed facit me-
ritum.**

Ex muneribus

itaqz virtutum boni sumus et iuste vi-
uimus. et ex gratia que non est meritū
sed que facit. non tamen sine libero ar-
bitrio pueniunt merita nostra scz boni
affectus eorumqz pgressus atqz bona o-
pera que deus remunerat in nobis. et
hec ipsa sunt dei dona. Unde augustinus.
ad hixtum presbiterum. Cum coronat
deus merita nostra. nichil aliud coro-
nat quam munera sua. Unde vita eter-
na que in fine a deo meritis precedenti-
bus redditur. quia et eadem merita q̄
bus redditur non a nobis sunt. sed in
nobis facta sunt per gratiam. recte et ip-
sa merita gratia nuncupatur. quia gra-
tis dantur. Nec ideo gratis. quia non
meritis dantur. sed quia data sunt per
gratiam. et ipsa merita quibus dant⁹.

Epilogus ut alia addat.

Ex predictis iaz

innotescere nobis aliquatenus potest.
qualiter gratia preueniens meretur au-
geri et alia. et quid ipsa sit an virtus an
aliud. et si virtus an sit actus vel non.
Ostensum enim est supra ex parte quo-
rundam q̄ ipsa est virtus. quia virtus
non est actus sed eius causa. non tamen
sine libero arbitrio. Unde q̄ supra au-
gustinus dixit bonum vsum liberi arbi-
trij esse virtutem ita accipi potest id est
actum virtutis. Alioquin sibi contradi-
cere videret. qui etiā opus virtutis sup-
dixit esse bonū vsum eorum quibus nō
bene uti possumus in quibus posuit li-
berum arbitrium. Si vero bonus vsum
liberi arbitrij. opus virtutis est. iam v-
tus non est. Cum ergo bonum vsum ei⁹
virtutem esse dixit nomine virtutis ip-
sius vsum significavit.

**Exponit quō
intelligendus
sit illud bon⁹
vsum li. ar. vlr
tus est.**

Quod idem vsus est virtutis et li-
beri arbitrii sed virtutis prin-
cipaliter.

Idem nempe ^{vsus bonus}

ex virtute est et ex libero arbitrio sed
ex virtute principaliter. Et bonus ille
vsus in magnis bonus adnumerandus
est. Illa autem gratia preueniens que
et virtus est non vsus liberi arbitrii est
sed ex ea potius est bonus vsus liberi
arbitrii que nobis est a deo. non a nobis
vsus vero bonus arbitrii et ex deo est
et ex nobis. et ideo bonum meritum est
Ibi enim solus deus operatur hic deus
et homo hoc meritum ex illa purissima
gratia puenit. quod apostolus notauit
dicens. Gratia dei sum id quod sum
et gratia eius in me vacua non fuit. Su-
per quem locus augustinus ita ait. Re-
cte gratiam nominat. primum enim sola
gratiam dat deus. et non nisi gratiam
cum non precedunt nisi mala merita / s-
post per gratiam incipiunt merita bo-
na. et ut ostenderet etiam liberum arbi-
trium addit. et gratia eius in me vacua
non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gra-
tia dei putetur aliquid boni posse. sub-
dit. Non autem ego solus sed sine gra-
tia sed gratia dei mecum id est cum li-
bero arbitrio. Plane cum data fuerit
gratia incipiunt esse nostra merita bo-
na. per illa tamen quia si illa defuerit
cadit homo.

Aliorum sententia hic ostendi-
tur. qui dicunt virtutes esse bo-
nos vsus liberi arbitrii. i. ac-
tus mentis.

Alij vero dicunt

virtutes esse bonos vsus naturalium vir-
tutum potentialiter non tamen omnes
sed tantummodo interiores qui in me-
te sunt. Exteriores vero qui per corp-
geruntur non virtutes esse dicuntur / s-
opera virtutum.

Qualiter predicta verba au-
gustini huic sententie conue-
niunt.

Et ideo quod augu-

stinus dicit opus virtutis esse bonum
vsus naturalium potentiarum de vsu
exteriori accipiunt. Quod vero dicit bo-
num vsus liberi arbitrii virtutem esse
et in magnis numerari bonis / de vsu i-
teriori intelligunt. Et virtutes nihil a-
liud esse quam bonos affectus vel motus
mentis asserunt / quos deus in homine
facit non homo. quia licet illi motus sint
liberi arbitrii. non tamen esse queunt ni-
si deus ipsum liberet et adiuuet gratia
sua operante et cooperante quam dei
gratuitam voluntatem accipiunt / quia
deus est qui et operatur in nobis velle
et operari bonum.

Quod virtutes sint motus mentis

Quod autem vir-

tutes sint motus mentis. testimoniis san-
ctorum astruunt. Dicit enim augustinus
super iohannem. Quid est fides? Cre-
dere quod non vides. credere autem
motus mentis est. Idem in libro tercio
de doctrina christiana. Caritatem autem
voco motum animi. Si vero caritas et fi-
des motus animi sunt. Virtutes ergo mo-
tus animi sunt. Quibus et alij respon-
dentes premissa verba augustini ita in-
telligenda fore inquirunt. Fides est cre-
dere quod non vides. i. fides est virtus
qua creditur quod non videtur. Itz
caritas est motus animi. id est gratia
qua mouetur animus ad diligendum.
Et quod hec et his similia ita accipienda
sint ex his conicitur que alibi augustinus
ait. Nam in primo libro questionum e-
uangelij inquit. Est fides qua credun-
tur ea que non videntur que proprie di-
citur fides. Itz in tredecimo libro de
trinitate. Aliud sunt ea que creduntur
aliud est fides qua credunt. Ex quibus

Quo alio bis
rideant p-
ta determinat-
tes.

Determinatio
nez confirmant
auctoritatibus

Gratia pre-
ueniens que vir-
tus intelligitur
non est li. ar.
vsus sed ex ea
bonus vsus li.
ar. et omnia bo-
na merita.

verbis sic argumentando procedunt. Aliud est credere. aliud illud quo creditur. Predictum est autem fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere non est fides quia credere non est id quo creditur. Addunt quoque virtus opus dei tantum est quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est usus vel actus liberi arbitrii. sed credere est actus liberi arbitrii. non est itaque virtus.

Harum sententiarum iudicium lectori relinquitur.

Premissisq; aliis rationibus ac testimoniis innituntur uterque. Porum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini ad alia proferans.

Predicta reperitur alia addat diffinitam assignationem ponens de gratia et libero arbitrio contra pelagianos.

In vero in concusse et incunctanter teneamus liberum arbitrium sine gratia preueniente et adiuvante non sufficere ad iusticiam et salutem obtinendam. nec meritis precedentibus gratia dei advocari sicut pelagiana heresis tradidit. Nam ut ait augustinus in primo libro retractationum. Noni heretici pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium ut gratie dei non relinquunt locum quam secundum merita nostra dari asserunt.

Quae sit heresis pelagianorum de gratia et libero arbitrio.

Pelagianorum

heresis omnium recentissima a pelagio monacho est exorta. Et dei gratie qua

predestinati sumus. et quia meruimus & potestate tenebrarum erui. in tantum inimici sunt ut sine ac credant hominem posse facere omnia divina mandata. Denique pelagius a fratribus increpatus quod nichil tribueret adiutorio gratie dei. ad eius mandata facienda non eam libero arbitrio proponebat. sed infideli caliditate supponebat. dicens ad hoc eam dari hominibus. ut que facere per liberum arbitrium iubentur facilius possint implere per gratiam. Dicendo utique facilius possint implere per gratiam. voluit creditum etiam si difficilius. tamen posse homines sine gratia facere iussa divina. Illam vero gratiam dei sine qua nichil boni possumus facere. non esse dicunt nisi in libero arbitrio quod nullis suis precedentibus meritis ab illo accepit nostra natura ipso ad hoc tamen iuvante nos per suam legem atque doctrinam. ut discamus que facere et que sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti. ut quod didicerimus esse faciendum faciamus. Accipit per hoc divinitus nobis dare scientias consentitur qua ignorantia pellitur. caritatem autem negant divinitus dari quae pie vivitur. ut scilicet sit donum dei scientia que sine caritate inflat et non sit donum dei ipsa caritas. que ut scientia non inflet edificat. Destruunt etiam orationes quas facit ecclesia siue pro infidelibus et doctrine dei resistentibus ut convertantur ad deum. siue pro fidelibus ut augeatur eis fides et perseverent in ea. Nec quippe non ab ipso accipere. sed a seipsis homines habere contendunt. gratiam dei qua liberamur ab impietate dicentes secundum merita nostra dari. Parvulos etiam sine ullo peccati originali vinculo asserunt nasci.

hic ponit ea quibus suum confirmant errores verbis augustinus circa ipsum utentes.

Quod vero dicunt

sine gratia hominem per liberum arbitrium

Testimonium
aug⁹. inducit
pelagius p se

omnia iussa implere huiusmodi induc-
tionibus muniunt. Si inquit non pot
ea facere homo q iubentur / non est ei i
putandum ad mortē. Sicut tu ipse au-
gustine in li. de libero arbitrio asseris.
Quis in quis peccat in eo qd nullo mo-
do caveri pot. Peccatum autē caveri
ergo potest. hoc testimonio aug⁹. pela-
gius vsus est disputans aduersus eum
immo aduersus gratiam sicut aug⁹. in
libro retractationum illud et alia huius-
modi retractans cōmemorat. inqens.
In his atq; huiusmodi vbis meis qd
gratia dei commemorata nō est de qua
nunc non agebat. putant pelagiani su-
am nos tenuisse sententiaz. sed frustra
hoc putant. Voluntas quippe est qua
peccatur et recte viuif quod his vbis
ezimus sed ipsa nisi dei grā liberetur z
vt vicia superet. z adiunet recte a mor-
talibus viuī non pōt. Ecce aperte de-
terminat. ex quo sensu illa dixerit in-
micos gratie refellens.

**Aliud testimonium agustini
ponunt non quo pelagius pro
se utebatur.**

Similiter et ini-

tebatur pelagius vbis agustini cōtra
gratiam q in libro de duabus animab⁹
dicit. Peccati inquit reum tenere quē
quā quia non fecit. qd facere nō potuit
summe iniquitatis z infanie est. His au-
ditis exilūt pelagius dicēs. Cur ergo
paruuli et illi q non habent gratiā sine
qua non possunt facere mandata diui-
na rei tenentur. hic autē qua occasione
dixerit in libro retractationum pelagio
rīdens aperit. Id enim ptra maniche-
os dixit. qui in hoīe duas naturas esse
ptendunt. vnā bonā ex deo. alterā
malā. ex gente tenebrarū que nunq;
bona fuit nec bonūz velle potest. quod
si esset non videretur ei imputandūz es-
se si non bonum faceret.

**Questio pela-
gi.**

**Determinatō
agustini.**

Aliud quod videtur contradi-

cere gratie dei addit.

Alibi etiaz aug⁹.

dicit. que huic gratie ptradicare vidē-
tur. qua iustificamur. Ait in libro ptra
adamantium manichei discipulum. nisi
quisq; voluntates suam mutauerit. bo-
num opari nō potest. quod in nostra po-
testate esse positum. dñs docet. vbi ait
Aut facite arbozem bonā zc. Quod au-
gustinus i retractationib⁹ non esse ptra
gratiam dei. quaz predicamus ostendit
In potestate quippe hominis est muta-
re in melius voluntatem. sed ea pote-
stas nulla esse nisi a deo def de quo di-
ctum est. Dedit eis potestātē filios dei
fieri. Cum enim hoc sit in potestate qd
cum volumus facimus. nichil tam in po-
testate quā ipsa voluntas est sed prepa-
ratur a domino volūtas. eo ergo mon-
dat potestatem.

**Determinatio
aug⁹. in retra-
ctationibus.**

**Aliud testimonium eiusdem
quod videtur aduersum.**

Hic etiam intelli-

gendum est quod in eodem ait sez in no-
stra potestate esse vt vel inferi bonitate
dei. vel excidi eius seueritate merea-
mur. Quia in potestate nostra non est
nisi qd nostram sequitur voluntatem.
cūcuz preparatur a domino. facile fit
opus pietatis etiam quo impossibile
et difficile fuit.

**Aug⁹. in li. de
duab⁹ aiab⁹.**

Aliud testimonium.

In expositione

quoq; quorundam propositionum epi-
stole ad romanos quedaz aug⁹. interse-
rit que vident huic doctrine gratie ad-
uersari. Ait em. Quod credimus nrm
est. Quod aut bonum operamur illud
est qui credentibus dat spiritum sanc-
tūz et paulo post. Nostrum est credere

et velle. Illius autem dare credenti-
bus et volentibus facultatē bene ope-
randi per spūm sanctum. Que qualiter
intelligi debeant aug. in libro retracta-
tionū. aperit dicens. Lex est quidem
a deo esse qd operamur bonum & eadē
regula vtriusq; est et volendi scz et fa-
ciendi. et vtrumq; ipsius est. quia ipse
preparat voluntatē et vtrumq; nostruz
quia non fit nisi volentibus nobis. Illa
itaq; pfecto non dixissem. si iam scires
etiam ipsam fidem inter spūm sancti
munera reperiri.

Adhuc addit aliud quod vide-
tur contrarium.

Illud etiaz dili-
genter est inspiciendum quod aug. in li-
bro sententiarum prosperi ait. scz quia
posse habere fidem sicut posse habere
caritatem natura est hominum. habere
autem fidem sicut habere caritatē gra-
tia est fidelium. Quod non ita dictuz ē
quali ex libero arbitrio valeat haberi
fides vel caritas. sed quia aptitudinez
naturalez habet mens hominis ad cre-
dendum vel diligendum que dei gratia
pvenēta credit et diligit / quod sine gra-
tia non valet.

Testimonio hieronimi astru-
it quid tenendū de gratia et li-
bero arbitrio vbi triplex here-
sis iudicatur scz ioviniani ma-
nichei pelagij.

Ad ergo de gra-
tia et libero arbitrio indubitāter tene-
amus qd hieronimus in explanatōe sū-
dei catholice ad damasuz papā. ioviniani
ac manichei ac pelagij errores col-
lidēs docet. Libez inquit sic pstemur
arbitriū vt dicamus nos semp indige-
re dei auxilio. Et tam illos errare qui
cū manicheo dicunt hominē peccatū vi-
tare non posse q̄ illos qui cum ioviniani

no asserunt hominem non posse peccare
Uterq; tollit arbitrij libertatez. Nos
vero dicimus hoīem semper et peccare
et nō peccare posse vt semper nos libe-
ri psteamur esse arbitrij. hec est fides
quam in catholica ecclesia didicimus
et quam semper tenuimus.

Utrum homo ante peccatum
eguerit gratia operante et co-
operante.

Post hoc cō-
sideranduz vtrum homo
ante peccatum eguerit
gratia opante et coope-

rante. Ad qd breuiter dicimus. qz ne-
mo coopante tantum & etiam operāte
gratia indigebat. non quidē scdm om-
nem opandi modum operantis gratie.
Operatur em̄ liberando et preparando
voluntatē hoīs ad bonuz. Egebat itaq;
homo ea. nō vt liberaret voluntatē su-
am q̄ peccati serua non fuerat / & vt pre-
pararet ad volenduz efficaciter bonum
qd per se nō poterat. Non em̄ poterat
bonū mereri sine gratia. vt aug. in en-
cheridion euidenter tradit. Illam inq̄t
immortalitatem in qua poterat nō mo-
ri / natura humana perdidit per liberū
arbitriuz. Vanc vero in qua poterit nō
mori acceptura est per gratiam quam
fuerat si non peccasset / acceptura p me-
ritum. Quamuis sine gratia nec tūc vl-
lum meritum esse potuissz. quia et si ip-
sum peccatum in solo erat arbitrio con-
stitutum. non tamē iusticie habende vl-
retinende sufficiebat liberum arbitriū
nisi diuinum preberetur adiutorium.
Ecce his verbis satis ostenditur q̄ an-
te peccatum homo indigebat gratia o-
perante et cooperante. Non enim ha-
bebat quo pedem mouere posset sine
gratie operantis et cooperātis auxilio
habuit tamen quo poterat stare.

Utrum homo ante lapsum virtu-
tes habuerit.

DI.
XXIX +1

Quod opā-
te et coopante
eguerit & ope-
rante nō egue-
rit scdm oēm
modū quo ip-
se operatur.

Aug in ench.

Preterea queri

lolet. vtrum homo ante lapsum virtu-
tem habuerit. Quibusdam videt q nō
habuerit id ita pbare conantibus. In-
sticiāz inqunt non habuit. quia precep-
tum dei contempsit. Nec prudentiam
quia sibi non prouidit. Neq; tempanti-
am / quia aliena appetit. Nec fortitudi-
nem. quia prauē suggestioni cessit. Qui-
bus respondentes dicimus eū quidem
non tunc habuisse has virtutes quādo
peccauit sed ante et tūc amisisse. quod
multis sanctorum testimonijs compro-
batur. **A**it enim augustinus in quada-
m omelia. Adam p̄dita caritate malus in-
uentus est. **I**tes princeps vitiorum dū
vicit adam de limo terre ad imaginem
dei factum pudicitia armatum tempe-
rantia compositum / caritate splendidū
primos parētes illis donis ac tantis bo-
nis ex poliauit / pariterq; pemit. De hoc
eodem ambrosius ad sabinum ait. **Q**uā-
dam adam solus erat non est pruaricatus /
quia eius mens deo ad herebat. Super
psalmum quoq; dicit q homo ante pec-
catu; beatissimus auraz carpebat ethe-
ream. sed quomodo sine virtute beatif-
simus erat. **A**ug. quoq; super genesim
dicit Adam ante peccatu; spiritali mē-
te p̄ditum fuisse. Non est ergo dubi-
tandum hominem ante peccatum vir-
tutibus fuisse. sed illis per peccatū ex-
poliatum fuisse.

De eiectione hominis de para- diso.

In illius quoq;

peccati penam eiectus est de paradiso i-
istum mileriarum locum sicut in gene-
si legit. **N**unc ergo ne forte mittat ma-
num suā zumat de ligno vite z come-
dat et viuat in eternum. emisit eū deus
de paradiso voluptatis. **H**is verbis i-
sinuari videtur q nūq; moreretur / si
postea de illo sumpsisset ligno.

Quo intelligendum sit illud neumat de ligno vite z como- dat z viuat in eternum.

S; quia per pec-

catu; iam mortuū corpus habebat. illa
verba ex tali intellectu accipi possunt
Deus modo irati loquens de homine
superbo ait. **V**idete ne forte mittat ma-
num suā zē. **I**d est caute vos angeli ne
comedat de ligno vite quo indignus ē.
de quo si perlitisset / comedere / viuet
ret in eternum. **S**ed modo ppter ino-
bedientiam indignus est comedere. **E**t
sicut ybo dixit / ita ope exhibuit. **E**mi-
sit em eum deus de paradiso. u. in lo-
cum sibi congruum sicut plerumq; ma-
lus cum inter bonos vinere cepit. si i-
melius mutari noluerit / de bonorū cō-
gregatione pellitur. pondere prauē cō-
suetudinis pressus.

De flameo gladio ante paradi- sum posito z pena que transyt in posteros.

De vero ad illd

posset accedere collocavit deus āte pa-
radisum cherubin z flameum gladium
atq; versatilem ad custodiendam vitam
ligni vite. **Q**uod iuxta literam potest **Strabus.**
hoc modo accipi. **Q**uia per ministeriū
angelorum ignea custodia ibi constitu-
ta fuit. **H**oc enim per celestes potesta-
tes in paradiso visibili factum esse cre-
dendum est / vt per angelicum ministe-
rium ibi esset quedam ignea custodia /
non tū frustra. s; quia aliquid significa-
ret de paradiso spūali. **C**herubin enim
interpretat plenitudo scientie. hec est
caritas / q plenitudo legis est dilectio
Gladius autem flameus pene tempora-
les sunt / que versatiles sunt. quoniam
tempa volubilia sunt. **I**lla ergo ad cu-
stodiā ligni vite ideo posita sūt ante pa-
radisum. quia ad vitam non reditur nī
si per cherubin scz plenitudinē scientie

Testimonijs
sanctorū affir-
mat hoiez pri-
mū habuisse
virtutes.

Ambros.

id est caritatem. et per gladium versati
lem. i. tolerantia passionum temporalium.

**An homo ante peccatum com
mederit de ligno vite.**

Potest autem q

ri vtrum de ligno vite ante peccatu co
mederit homo. De hoc augustinus in
libro de baptismo parvulorum sic ait.
Rede pfecto intelliguntur primi ho
mines ante maligni dyaboli persuasio
nem abstinuiffe a cibo vetito atq; vfi fu
isse pcessis. His verbis ostenditur q de
ligno vite ante peccatum sumpserint.
quibus preceptum erat vt de omni lig
no paradisi comederent nisi de ligno
scientie boni et mali.

**Quare no sunt facti immorta
les si comederit de ligno vite.**

Quare ergo per

petua soliditate est beata immortalita
te vestiti non sunt vt nulla infirmitate
vel etate in deterius mutarentur. hac
em virtutem naturaliter illd lignuz ha
buiffe dicif. sed forte non hoc confere
bat nisi sepe de illo sumeretur. Potuit
ergo fieri vt de illo sumeret semel et no
sepius qui per aliquam moraz in paradi
so fuisse intelligitur. cum scriptura di
cat eum ibi soporatu fuisse quado co
sta de latere eius assumpta est et inde
formata mulier et animalia ante eu du
cta quibus nomina imposuit.

**Quare per adam peccatus et pena
transiit in posteros.**

Superio

ribus insinuaturn est licz
ex parte. non em perfecte
sufficiunt exponere qua
liter pmus homo deliquerit. et q p pec
cato penam subierit quibus adficien

dum est peccatu simul ac penam per eu
transisse in posteros. Sicut apostolus o
stendit inquiens. Sicut per vnum ho
minem peccatum in hunc mundu intra
uit. ita in omnes hoies mors ptransyt

**Quid illud peccatum fuerit
originale an actuale.**

Hic primo vide

dum et quod fuit illud peccatum origi
nale scz an actuale. et si de originali in
telligatur psequenter quid sit origina
le peccatum. et quare dicatur origina
le et quo pertranierit vel per transeat
in omnes diligenter inuestigandu est.
Quibusdam placuit de peccato actuali
ade illud accipere afferentibus no hoc
apostolum senisse cu inferius ait. Sic
per inobedientiam vnus hominis pec
catores constituti sunt multi. ita et.
Evidenter inquiunt. etiam ipso nomie
exprimit apostolus peccatum quod p
vnum hominem intrauit in mundum.
scz inobedientiaz. Inobedientia vero
peccatum actuale est.

**Quomodo intrasse in mundu
dicunt.**

Hoc autem dicunt

intrasse in mundu non traductione ori
ginis sed similitudine prevaricationis.
omnesq; in illo vno peccasse dicunt quia
omnibus ille vnus peccandi ex empluz
extitit. hoc male senserunt quidaz here
tici qui dicti sunt pelagiani. de quibus
augustinus in libro de baptismo paruu
lorum commemorat dicens. Scienduz
est inquit hereticos quosdam qui noia
ti sunt pelagiani dixisse peccatu prime
transgressionis in alios homines non p
pagatione s mutatione transisse Unde
etiam in parvulis nolunt credere p bap
tismum solui originale peccatu. qd in
nascentibus nullum esse omnino pten
dunt. Sed eis dicitur. qz si apostolus

**Quidaz illud
accipiunt de
actuale.**

**Hoc dicunt pe
lagiani.**

Solutio.

**Qi.
XXX.**

peccatum mutationis non ppagationis
intelligi voluisset. eius principē non a
dam s̄ dyabolus diceret. De quo in li/
bro sapientie dicit. Inuidia dyaboli
mors intransit in orbem terrarum. Et
q̄ non vult intelligi hoc esse factū ppa/
gatione s̄ mutatione cōtinuo subiūxit
Scriptura Imitantur aut eum qui sunt
ex pte ipsius. Imitantur quidem adam
quotquot per inobedientiam transgre/
diuntur mandatum dei. Sed aliud est
q̄ exemplum est voluntate peccanti/
bus/aliud q̄ origo est cum peccato na/
scentibus. Non est igitur accipiendus
peccatum ade transisse in oēs imitatio/
nis tantum exemplo sed ppagationis
et originis vitio.

Hic aperit illud esse peccatum
originale q̄ transit i posteros

Et est illud pecca

tum originale vt aperte augustinus te/
statur quod per adam transiit in om/
nes per eius carnem viciatam concupi/
scentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum
hic inquitur.

Quod diligenter i

uestigandus est quid sit. de hoc em̄ san/
cti doctores subobscurē locuti sunt atq̄
scolastici doctores varia senserunt.

Quorundam de originali pec/
cato opinio.

Quidā enim pu

tant originale peccatum esse reatum pe/
ne p peccato primi hominis id ē debi/
tum vel obnoxietatem qua obnox̄ et
addicti sumus pene temporali et eterne
p primo hominis actuali peccato. quia
p illo vt aiunt omnibus debetur pena
eterna nisi per gratiam liberentur. Ju

sta horum sententiam oportet dici ori/
ginale peccatum nec culpam esse nec pe/
nam. Culpā non esse ipsi fatētur. pena
quoq̄ secundū eos esse nō potest. Quia
si debitum pene originale peccatum est
cū debitum pene non sit pena nec origi/
nale peccatum est pena. Quod etiam q̄
dam eorū admittunt dicentes in scrip/
tura originale peccatum sepe nomina/
ri reatū. et reatum ibi intelligunt vt di/
ctum est obnoxietatem pene. et ea ratō
ne asserunt peccatum originale dici es/
se in paruulis. quia paruuli pro illo p̄/
mo peccato rei sunt pene. sicut p pecca/
to iniqui parentis aliqui exulant filiū se/
cundum iusticiam fori.

Hic originale peccatum est cul/
pa auctoritatibus probat.

Sed q̄ originale

peccatum culpa sit pluribus sanctorū
testimonijs edocet. super exodum vbi
dicitur primogenitū asini mutabis oue
Gregorius ait. Omnes in peccatis na/
ti sumus ex carnis delectatione pcepti
culpam originalem nobiscum traxim.
Unde et voluntate nostra peccatis im/
plicamur. Culpam ecce originalem di/
xit nos trahere. Unde constat origina/
le peccatum culpam esse. Augustinus
quoq̄ in libro de natura et gratia de
hoc eodem sic ait. Omnes vt ait aposto/
lus peccauerunt. vtq̄ vel in seipsis v̄/
in adam quia sine peccato non sunt vel
quod originaliter cōtraxerunt. vel q̄
malis moribus addiderunt. Peccatū
enim primi hominis non solum ipm / s̄
omne nocuit genus humanum. quia ex/
eo damnatione simul et culpam suscepi/
mus. Idem super psalmum q̄nquagesi/
mum. Quod de corpore mortuo semi/
nas. cum vinculo peccati originalis na/
scis et mortis. Ideo igitur se iniquitati/
bus pceptum dicit dauid. quia in omni/
bus trahitur iniquitas ex adam et vin/
culū mortis. Nemo enim nascitur nisi
trahens penam et meritū pene. Per

tum autem pene peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam peccatum trahit. Peccatum igitur originale culpa est quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Unde in ecclesiasticis dogmatibus scriptum est **F**irmissime tene et nullatenus dubites omnem hominem qui per concubitum viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci impietati subditum mortique subiectum. et ob hoc natura ire nasci filium a qua nullus liberatur nisi per fidem mediatoris dei et hominum. His et alijs autoritatibus euidenter ostenditur peccatum originale culpam esse et in omnibus concupiscentialiter genitis trahi a parentibus.

Quid sit quod dicitur peccatum originale scilicet fomes peccati id est concupiscentia.

Nunc superest vi

dere quid sit ipsum originale peccatum. quod non cum sit actuale non est actus sine motus anime vel corporis. Si enim actus est anime vel corporis actuale utique peccatum est. Sed actuale non est. Non est ergo actus vel motus. Quid ergo? Originale peccatum dicitur fomes peccati scilicet concupiscentia vel concupiscibilitas que dicitur lex membrorum siue languoris nature. siue tyrannus qui est in membris nostris siue lex carnis. Unde augustinus in libro de baptismo paruulorum. Est in nobis concupiscentia que non est permittenda regnare. Sunt et eius desideria que sunt actuales concupiscentie que sunt arma dyaboli que veniunt ex languore nature. Languor autem iste tyrannus est qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse victor tyranni atque in eum inimicum inuenire non obedias concupiscentie male. His verbis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

Quid noie concupiscentie intelligit que dicitur fomes peccati

Domine autem co

cupiscentie non actum concupiscendi sed vitium primum significauit cum eam dixit legem carnis. Unde idem in tractatu de verbis apostoli ait. Semper pugna est in corpore mortis huius. quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus finire non potest quoad viuimus quotidie minui potest / finire non potest. Que autem est concupiscentia cum qua nati sumus? Vitium utique est quod paruulum habiles concupiscere facit. adultum etiam concupiscentem reddit. Sicut enim in oculo ceci in nocte vitium cecitatis est si non apparet. nec discernit inter videntem et cecum nisi luce veniente. sic in puero vitium esse non apparet donec etatis profectionis tempus occurrat.

Quod per adam originale peccatum in omnes intrauit id est concupiscentiam.

Ex his datur in

telligi quid sit originale peccatum scilicet vitium concupiscentie / quod in omnes concupiscentialiter natos per adam intrauit eosque immanauit. Unde augustinus in libro de baptismo paruulorum. Adam propter imitationis exemplum / occulta etiam tabe carnalis concupiscentie sue / tabificauit in se omnes de sua stirpe futuros. Unde apostolus recte ait. In quo omnes peccauerunt.

Aug. in libro de baptismo paruulorum quomodo intelligat in quo omnes peccauerunt.

Circumspecte et si

ne ambiguitate dixit hoc apostolus. Siue enim intelligat in quo homine siue in quo peccato sanum est. In adam omnes peccauerunt ut in materia / non solum eius exemplo ut dicunt pelagiani. Quis enim ille vnus homo fuerat. in eo materia

In ecclesiasticis dogmatibus.

Ambrosius.

liter erant. Manifestum est itaq; omnes in adam peccasse quasi in massa Ipse enim per peccatum corruptus / quos genuit oēs nati sunt sub peccato. Ex eo igitur sicut cuncti sunt peccatores ita et in illo vno peccato quod intrauit in mundum recte omnes dicuntur peccasse. quia sic ab illo vno homine. sic ab eodem vno peccato immunes esse non possunt nisi ab eius reatu per christi baptismum absoluantur. Alia ergo sunt propria peccata in quibus tantum peccant quorum peccata sunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt. id est ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Quod sit peccatum in quo omnes peccauerunt scilicet originale quod ex inobedientia processit

Hoc est originale

peccatum quo peccatores nascuntur omnes concupiscentialiter geniti. quod ex adam sive ex eius inobedientia emanauit et in posterum demigravit. Unde apostolus consequenter per inobedientiam vnius hominis multos dicit constitutos esse peccatores / quod est actuale peccatum. Cum autem dixerit per vnum hominem peccatum intrasse in mundum et in eo omnes peccasse / quod de originali dictum est oportere accipi.

Ex quo sensu dictum est per inobedientiam vnius multi sunt constituti peccatores.

Quod ergo ait per inobedientiam vnius multi constituti sunt peccatores eo sensu dictum esse intelligendum est. quia ex inobedientia adeo scilicet ex peccato actuali adeo processit originale peccatum quo omnes peccatores nascuntur ut et in illo esset / et in omnes transfiret.

Quod peccatum originale in adam

fuit et in nobis est.

Unde augustinus iuliano

heretico nullum peccatum in parvulis esse contendenti respondens asserit. Peccatum originale ex voluntate adeo processisse. ac per eius in obedientiam in mundum intrasse. Querit enim iulianus per quid peccatum inuenitur in paruulo. ita inquit. Non peccat ille qui nascitur. non qui genuit non peccat ille qui condidit. Per quas tibi rimas inter tot presidia innocentie peccatum fingis ingressum? Et respondet sancta pagina. per vnum hominem peccatum intrauit in mundum per vnius inobedientiam ait apostolus. Quid querit amplius quid querit aptius. Item inquit iulianus. si per hominem peccatum intrauit in mundum. peccatum vel ex voluntate vel ex natura est. Si ex voluntate est mala est voluntas que peccatum facit. Si autem ex natura est mala est natura. Cui respondeo ex voluntate peccatum est. Querit forte. utrum originale peccatum ex voluntate sit respondet deo prorsus et originale peccatum ex voluntate esse. Quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est ut in illo esset. et in omnes transfiret.

Responso Aug.

Obiectio quorundam contra id quod supra dictum est omnes in adam fuisse homines.

Ad hoc autem quod

diximus in adam fuisse omnes homines quidam verborum sectatores sic obiciunt dicentes. non omnis caro que ab adam traducta est. in eo simul existere potuit. quia multo maioris quantitatis est quam fuerit corpus adeo. In quo nec tot etiam atomi fuerunt quam ab eo homines descenderunt. Quocirca verum non esse asserunt substantiam vniuscuiusque in primo fuisse parente.

Responsio ubi aperitur quali
ter fuerint in adam scdm ratio
nem seminales et quomodo ex
eo descenderint. scilicet lege p
pagationis.

Quibus respon

deri potest. q materialiter atq causa
liter non formaliter dicitur fuisse in pri
mo homine. Omne qd in humanis cor
poribus naturaliter est. descenditq a
pmo parente lege ppagationis et in se
actum et multiplicatū est nulla exterio
ri substantia in id trāseunte et ipsum i
futuro resurget. Formentū quidem ha
bet a cibis s non conuertunt cibi in hu
manam substantiam. Que scz per pro
pagationem descendit ab adam. Trā
misit em adam modicū quod de substā
tia sua in corpora filioz quando eos p
creavit id ē aliquid modicum de massa
substantie eius diuisum est et inde for
matū corpus filij. Quicq multiplicatōe
sine rei extrinsece adiectione actum est
Et de illo ita augmēto aliquid ide se
paratur unde formantur posterorū cor
pora et ita progreditur procreationis
ordo lege propagationis vsq ad finēz
humani generis. Itaq diligenter ac p
spicue intelligentibus patet. omnes se
cundum corpora in adam fuisse per se
minalem rationem. et ex eo descendis
se propagationis lege.

Autoritate et ratione probat
nichil extrinsecus conuerti in
humanam substantiam.

Quod non nichil

extrinsecum in humani corporis natu
raz transeat. veritas in euangelio signi
ficat dicens. Omne quod intrat in os
in ventrem vadit et in secessum emittit
Quod etiam ratione ostendi potest hoc
modo. Puer qui statim post ortuz mo
ritur in illa statura resurget quaz habi
tur erat si viueret vsq ad etatē. xxx.

annorum nullo vitio corporis impedi
tus. An ergo illa substantia que adeo
parua fuit mortua in resurrectione taz
magna erit nisi sui in se multiplicatiōe
Unde apparet q etiam si viueret non a
liunde sed in se augmentaretur illa sub
stantia. Sicut costa de qua facta est mu
lier / sic et panes euangelici. Non infi
ciamur tamen quin cibi et humores in
carnem et sanguinem transeant. Sed
non in veritate humane nature que a
primis descendit parentibus. Que so
la in resurrectione erit. reliqua vero ca
ro in quam cibi transeunt tanq super
flua in resurrectione deponetur que ta
men ciborum aliarumq rerum fomen
tis coalescit.

Quomodo peccatum origina
le a patribus transeat ad fili
os. an secundum animam an
secundum carnem.

Nunc sup **DI.**
est inuestigare qualiter **XXXI.**
illud peccatum a patri
bus transducatur in fili

os scz an secundum solam animam. an
secundum carnem siue secundū vtrūq
Putauerunt quidaz secundum animā
trahi peccatuz originale. non solum se
cundum carnem. quia non solum carnē
sed et animam ex traduce esse arbitra
ti sunt. Sicut enim in generatione pro
lis de carne paterna substātaliter tra
hitur caro. ita etiam de gignentis ani
ma / animam geniti essentialiter dedu
ci ab his extimas. Ideoq sicut de cor
rupta carne caro corrupta seminatur.
ita etiam de anima peccatrice aia pec
catriz. corruptōne originali infecta ab
illis trahi dicitur.

Hęc predictam opinionem dam
nat. et q per carnem traduca
tur peccatum dicit et quomo
do ostendit.

Quod cibi i car
nē transeunt s
non in eā que
descendit ab a
dam.

Opinio quo
rundam male
credentiū ani
mas esse ex
traduce.

Hoc autem fides ca

tholica respuit. et tanquam veritati aduer-
sum damnat. que non animas sed car-
nem solam sicut superius diximus ex tra-
duce esse admittit. Non ergo secundum ani-
mam sed secundum carnem solam peccatum
originale trahit a parentibus. Est enim
peccatum originale ut supra diximus
concupiscentia non quidem actus sed vitium.
Ipsa concupiscentia est lex membrorum vel
carnis que est morbidus quidam affectus
vel languor qui commouet illicitum
desiderium. id est carnalem concupiscentiam
que lex peccati dicitur. que dicitur ma-
nere in carne. non quoniam in anima sit. sed
quia per corruptionem carnis in anima sit.

Unde aug.
ad valerium.

Quare concupi-
scencia dicitur
esse in carne.

Causam corruptionis carnis o-
stendit. ex qua in anima pec-
catum fit.

Caro enim propter

peccatum corrupta fuit in adam adeo
ut cum ante peccatum vir et mulier sine
incentivo libidinis et concupiscentie fer-
uore possent peruenire. essetque thorax im-
maculatus. iam post peccatum non vale-
at fieri carnalis copula absque libidino-
sa concupiscentia que semper vitium est
et etiam culpa. nisi excusetur per bona
opera coniugii. In concupiscentia ergo
et libidine concipitur caro formando in
corpore plures. Unde caro ipsa que concipi-
tur inuitiosa concupiscentia polluitur et
corrumpitur. ex cuius contactu anima
cum infunditur maculam trahit qua pollui-
tur et fit rea. id est vitium concupiscentie quod
est originale peccatum.

Propter corruptionem carnis
que est causa peccati dicitur pec-
catum esse in carne.

Ideoque ipsum pec-

catum dicitur manere in carne. Caro
ergo que in concupiscentia libidinis semi-

nat. nec culpam habet nec actum culpe sed
causam. In eo ergo quod seminat corrup-
tio est. In eo autem quod nascitur concupiscentia
viciu est. Unde ambrosius de ver-
bis apostoli sic ait. Quomodo habitat
peccatum in carne cum non sit substan-
tia sed priuatio boni. Ecce primi homi-
nis corpus corruptum est per peccatum.
Ipsa quoque corruptio per conditionem offensi-
onis manet in corpore robur tenens diui-
ne sententie date in adam. cuius consortio
anima maculatur peccato. Per id er-
go quod facti causa manet in habitare dici-
tur peccatum in carne. hoc est lex car-
nis. Idem non habitat peccatum in ani-
ma sed in carne. quia peccati causa ex
carne est. non ex anima. quia caro est ex
origine carnis peccati. et per traducem
caro fit causa peccati. anima vero non tra-
ducitur. et ideo in se causam peccati non ha-
bet. Aug. quoque ex carne peccatum ani-
mam pertrahere in sermone quodam de
verbis apostoli ostendit dicens. Vitium
concupiscentie est quod anima ex carne
contrahit. Natura quippe humana non
opere dei. cum vitio primitus est insti-
tuta. sed ex voluntatis arbitrio priorum
hominum venienti vitio est sauciata.
Ita ut non sit in carne bonum. sed vitium
quo inficitur anima.

De causa originalis peccati
que est in carne utrum sit cul-
pa an pena.

Hic queri solet

utrum causa peccati originalis que di-
cta est in carne esse culpa sit vel pena si-
ue aliquid aliud. culpa esse non potest.
quia culpa non est in re irrationali. Si
enim culpa esset in carne ante infusionem
anime actualis esset vel originalis. Sed
actualis ibi non est. nec originalis cul-
pa est. quia ipsa causa est originalis pec-
cati. Si autem pena est. que est illa pas-
sibilitas vel mortalitas vel alia corrup-
tio. Nos enim defectus carni inesse con-
stat.

Quid sit culpa
probat.

Hic aperitur quid sit scilicet feditas tracta ex libidine coeum que viciū vel corruptio dici potest.

Ad quod dici potest

quia multiplex defectus carnis et precipue pollutio quedam ex feruore coitus parentum et concupiscentia libidinosa contrahit caro dum concipitur causa est originalis peccati que recte vitium siue corruptio carnis appellari potest. Que feditas maior videtur esse in carne concupiscentialiter inducta quā in ea vnde traducitur. et quod vitium vel corruptio sit in carne ante coniunctionem anime effectu probatur cum anima infunditur que ex corruptione carnis maculatur. Sicut in vase dinoscitur vitium esse cum vinum infusum acefcit.

Inductu similiū ostendit non absurde filios peccatum a parentibus eorum mundis.

De autem mire

mur et intellectu turbeni audientes peccatum originale filios traducere a parentibus iam per baptismum ab illo peccato mundatis diuersarum similitudinū inductione id posse fieri insinuat augustinus in libro de baptismo paruulorum ita inquit. Quomodo preputium per circumcisionem auferitur manet tamen in eo quem genuerunt circumcisi. Quomodo etiam palea que opere humano tanta diligentia separatur. manet tamen de fructu qui de purgato nascitur tritico. ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignunt quod adhuc vetustum traiciunt. non ex hoc quod lex in nouitate promouit eos inter filios dei. Non enim generant parentes filios secundum illam generationem qua de nouo nati sunt. sed potius secundum eam qua carnaliter et ipsi primum sunt generati.

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo.

Jam ostensum est

quid sit originale peccatum. et qualiter a parentibus in filios. et per carnem in animam transeat. Ex quibus etiam innote scit quare dicatur originale peccatum idcirco scilicet quia ex vitiosa lege originis nostre in qua concipimur scilicet carnis libidinosa concupiscentia traducitur ut super dictum est. Non enim quia ex carne tracta ab adam concepti sumus. ideo peccatum traximus. quia et christi corpus ex eadem carne formatum est que ab adam descendit. sed eius conceptus est celebratus. non lege peccati. id est concupiscentia carnis vnde et caro eius peccatrix non fuit immo operatione spiritus sancti. Postea vero conceptus non fit sine libidine. et ideo non est sine peccato. Quod euidenter augustinus ostendit in libro de fide ad petrum dicens. Quia dum si inuicem vir mulierque miscetur. sine libidine non est parentum concubitus. ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus. ubi peccatum in paruulos non transmittit propagatio. sed libido. nec fecunditas nature humane facit homines cum peccato nasci. sed feditas libidinis quā homines habent ex illius iustissima condemnatione peccato. Ideo beatus dauid propter originale peccatum quo naturaliter obstricti filii sunt ire. dicit iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet ex lege conceptionis traduci originale peccatum. quod nisi conceptio sic fieret in carne anima ex carnis coniunctione concupiscentia vitium non traheret.

Objectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus.

Aug. in li. de fide ad petrū

Ad hoc oppo

nitur hoc modo. In ipso conceptu ubi dicitur transmitti peccatum, propagatur caro nec tamen infunditur anima secundum philosophos, sed iam effigato corpore. Quod etiam moyses in exodo aperte significat ubi agit de percussura mulieris pregnantis. Siquis inquit percusserit mulierem pregnantem et abortum fecerit si adhuc informis fuerit puerperum multabitur pecunia. Si autem formatum fuerit reddat animam pro anima. Formatum vero intelligitur propria anima animatum et in forme, quod nondum habet animam. In ipso ergo conceptu cum caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur cum peccatum non possit esse ubi anima non est.

Responsio cum solutione.

Ad quod dici potest.

quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, non quia peccatum originale ibi sit, sed quia caro ibi trahitur ex quo peccatum sit in anima cum infunditur. Et utrumque vocatur conceptus, scilicet et cum caro propagatur, formamque corporis humani recipit, et cum anima infunditur quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Unde quod natum est in te. Proprie autem natiuitas dicitur in lucem editio.

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptismo cum et post sit illa concupiscentia que dicitur originale peccatum.

C. DI.
XXXII.

Quoniam supra dictum est originale peccatum esse vitium concupiscentie, as-

signatumque quomodo a parentibus transmittitur et originale dicatur superest inue-

stigare quomodo in baptismo dimittatur, cum etiam post baptismum remaneat concupiscentia que ante fuerat. Unde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentia vel non remitti in baptismo. Manet quippe ut ait augustinus, in corpore mortis huius, carnalis concupiscentia cuius viciosis desideriis non obedire precipitur. Que tamen concupiscentia quotidie minuitur in perficientibus et continentibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen dominatur et regnat sicut ante immo per gratiam baptismi mitigatur, et minuitur ut post dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias, nec post baptismum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, sed tamen pena peccati est. Ante baptismum vero pena est et culpa.

Originalis peccatus duobus modis dimittitur scilicet extenuatione sui et solutione reatus

Duplici ergo ratione

peccatum originale dicitur dimitti in baptismo, quia per gratiam baptismi vitium concupiscentie debilitatur atque extenuatur, ita ut iam non regnet nisi consensu reddatur ei vires et quia reatus ipsius soluitur. Unde augustinus, in libro de baptismo parvulorum. Gratia per baptismum id agitur ut vetus homo crucifigatur et corpus peccati destruat, non ita ut in ipsa vivente carne concupiscentia resperfa et innata repente absumatur, et non sit, sed ne oblit mortuo que inerat nato. Nam si post baptismum vixerit in carne habet concupiscentiam cum qua pugnet, eamque adiuvante deo super si tamen non invacuus gratiam eius suscepit. Non itaque hoc prestatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili creatoris, ut lex peccati que est in membris prorsus extinguatur et non sit, sed ut quidquid mali ab homine factum dictum cogitatum est totum

Aug. in li. de
nuptijs et con-
cupiscentijs.

aboleat
habeat
to reatu
las anim
separab
hic aper
baptism
tismum
boletur.
do etiaz
peupisce
in eodem
quam ap
ait Non
corpore.
qui ex ac
quam non
nino plen
manet in
peratum
sensu quo
gnum pr
cetetur
peupisce
cif dimi
ibi solut
lijs etia
edocet.
num. Lex
his est quo
ce mortis
in membris
rituali et m
la est q. rea
quorenascu
q. operatur
car fideles
peupiscenti
mat et laua
est et ipse pe
tras natus.
male concup
ue locutione
de nuptijs et
tia carnis lic
deputetur in
le natuscitur o
cato. Item
carnis in bap

aboleatur. ac velut factum non fuerit habeatur. **I**pa vero concupiscentia. soluto reatus vinculo. quo per illaz dyabolus animaz retinebat. et a suo creatore separabat. maneat in certamine. **E**cce hic aperte ostendit ea ratione dimitti in baptismo. non quia non maneat post baptismum. sed quia reatus in baptismo aboletur. **D**einde id ipse ostendit eo modo etiam dimitti. quia baptismi gratia concupiscentia ipsa mitigatur et minuitur in eodem libro ita dicens. **L**ex carnis quam apostolus appellat peccatum cum ait **N**on regnet peccatum in vestro corpore. non sic manet in membris eorum qui ex aqua et spiritu renati sunt tanquam non sit eius facta remissio ubi omnino plena sit remissio peccatorum. sed manet in vetustate carnis tanquam superatum et peremptum nisi illicito consensu quodammodo reuiuiscat. et in regnum proprium dominationemque reuocetur. **H**ic aperte insinuat in baptismo concupiscentiam debilitari. ex quo et dimitti dimitti. non solum ideo quia reatus ibi soluit quem remissionis modum alij etiam pluribus testimonijs scriptura edocet. **A**lt enim augustinus per iulianum. **L**ex que in membris est vitium carnis est quod ex pena peccati extraducente mortis puenit. **S**ed lex ista que est in membris remissa est regeneratione spiritali et manet in carne mortali. **R**emissa est quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. **M**anet autem quia operatur desideria contra que dimittuntur fideles. **I**dem in sermone quodam de concupiscentia carnis. **P**er gratiam baptismi et lauacrum regenerationis solutus est et ipse concupiscentie reatus cum quo erat natus. et quidquid antea consensit male concupiscentie siue cogitatione siue locutione siue actione. **I**dem in libro de nuptijs et concupiscentia. **C**oncupiscentia carnis licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum. quecumque tamen proles nascitur obligata est originali peccato. **I**tem dimittitur concupiscentia carnis in baptismo. non ut non sit sed ut

non imputetur in peccatum. hoc est enim non habere peccatum. non esse reum peccati. **Q**uomodo ergo alia mala pretereunt actu et remanent reatu. ut homicidium et similia. **I**ta e contrario fieri potest ut concupiscentia pretereat reatu et maneat actu. **E**x predictis euidenter monstratur quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

De feditate quam caro ex libidine coitus contrahit virum in baptismo diluatur.

Bolet autez hic

queri utrum et ipsa caro in baptismo ab illa feditate purgetur quam in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit. **Q**uibusdam videtur quod sicut anima a reatu purificatur. ita et caro ab illa pollutione purgatur. ut sicut duobus completur misterium baptismi scilicet aqua et spiritu. ita ibi duo purgentur anima scilicet a reatu. et caro ab illa contagione. quod quidem probabile est. **A**lij vero putant tantum animam ibi mundari. carnem vero non ab illa feditate purgati. **S**i vero remanet illa feditas usque ad precreationem filiorum que fit in concupiscentia carnis. videtur natura carnis magis ac magis corrumpi. et magis corrupta videtur caro proles quam parentis. quia de carne pollutionem quam habuit a conceptu retinente trahitur polluta et in concupiscentia precipitur. unde et polluitur et ita ex duplici causa contaminatur. **U**nde maior videtur pollutio carnis in prole quam fuerit in parente. **A**d quod illi dicunt. quia licet caro proles ex carne feda seminet et in concupiscentia concipitur non tamen feditatem maiorem trahit quam caro unde seminat habuerit. **Q**uamuis etiam si fedior atque immundior sit caro proles. et ideo magis corrupta quam caro parentis. **N**on inde ut aiunt fit per iudicium veritatis. quia nec absurdum esse dicunt. si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur. neque ex

Quibusdam dicunt in carne mundari ab illa pollutione alij non.

Responso illorum.

ipsa magis corrupta anima magis inficitur.

Ex quo auctore fit illa concupiscentia deo scz vel alio.

Preterea queri

solet vtrum concupiscentia que post baptismum remanet. et tamen penalitas e ante baptismum vero pena erat et culpa ex deo auctore sit vel ex alio Ad qd breuiter respondentes dicimus. quia i quantum pena est deum habet auctore In quantum vero culpa est dyabolum siue hominem habet auctorem.

Qua iusticia aie munde ex creatione illud peccatum imputetur cum non possit vitare.

Bolet etiaz que

ri qua iusticia teneatur illo peccato anima innocens a deo creata. cum non sit in potestate sua illud vitare Non em per liberum arbitrium illud committit quia non prius est anima quam illi peccato est obnoxia.

Responsio quorundam falsa.

Ad hoc quida di

cunt ideo animam ream esse illius peccati licet munda a deo sit creata. quia cu infanditur corpori pdelectatur carni ex quo peccatu contrahit Quod si esset iam non originale sed actuale diceret Potius ergo ideo recte potest dici illi imputari anime illud peccatum quod ex corruptione corporis inenitabiliter trahit. quia vt ait aug. in libro de ciuitate dei. Non fuit corruptio corporis que aggravat animam causa peccati primi sed pena. nec caro corruptibilis aiam peccatricem fecit. sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Utrum illud peccatum sit voluntarium. vel necessarium.

Illud etiaz non

immerito queri potest. vtrum peccatu originale debeat dici voluntarium vel necessarium. Et necessarium potest dici. quia vitari non potest. Unde et propheta dicit. De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non in congrue appellatur. qz ex voluntate primi hominis pcessit. vt augustinus in primo li. retradationum ostendit dicens. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis. non absurde vocatur voluntarium. quia ex prima hominis mala voluntate contractum. factum est quodammodo hereditarium.

Quare deus animam corpori iungit sciens eam inde maculari. et ideo damnari.

Si vero queris.

cur deus qui fecit animam ipsam sine macula. et scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere. et aliquando ante baptismum se iungi ab ipso corpore. et sic damnari eam corpori iungit. respondemus ex altitudine iudiciorum dei id provenire. et nec iniuste id a deo fieri. Ipse enim non incongrue humane conditionis modum. que a principio instituit. licet peccata hominum intercesserint sine immutatione continue seruat. Corpora de materia a principio sine vitio facta fingens. animasqz de nichilo creans. eorumqz coniunctione homines perficiens. Cum ergo vtraqz hominis natura a deo sine vitio sit instituta. licet a se peccato sit vitata. non ideo immutabilis deus. humane conditionis primariam legem mutare debuit siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis qualis a deo creatur.

Hic aquibusdam q

ri solet. vtrum anima talis sit ante baptismum qualis a deo creatur qd non est probare conantur. hoc modo anima in corpe creatur. in cuius coniunctioe peccato maculat. Quamcito ergo est peccatum habet. nec prius fuit quam peccatum habuerit. Non est ergo talis qualis a deo creatur. Creatur em a deo in nocens et sine vitio. et nunquam talis est. Ad quod dici potest. quia non omnino talis et qualem eam deus fecit. Deus enim bonam eam fecit. et bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas quaz in creatura a peccatore suscepit. quam bonitatem propter peccatum penitus non amisit. sed vitia tam habuit. quam deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona non esset anima. in ea malum esse nequiret. Cum si possit malum esse nisi in bono ut post dicitur. Non ergo omnino talis est anima qualis a deo est creata. Sicut quis pollutas habens manus. non tale habuit pomum quale ego dedi mundis manibus ego enim dedi mundum.

An anime ex creatione sint eales in donis naturalibus.

Illud quoque non

incongrue queri solet. vtrum omnes anime ex creatione eales sint. an alie alijs excellentiores. Pluribus non irrationabiliter videtur qd ex ipsa creatione alia alijs excellant in naturalibus donis. ut in essentia alia alijs sit subtilior. et ad intelligendum memorandumque habilior. utpote acutiori ingenio et perspicaciori intellectu preedita. qd non improbabiler dicitur cum in angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis alie pre alijs polleant et tamen ante baptismum a corpe discedentes pare

penam. et post baptismum statim equalem coronam sortiuntur. qz ingenij acumen vel traditas premium vel penam in futuro non collocat.

An peccata omnium precedentium primi parvuli originaliter trahant ut peccatum ade.

P

Redictis

adiciendum videtur an peccata precedentium primi ad parvulos tran

seant. sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. et si peccata parentum trahant in parvulos. vtrum omnium qui fuerunt ab adam usque ad ipsos. an aliorum et non omnium.

Quid super hoc aug. in encheridion dicere videtur

De hoc aug. in

encheridion ambigue dixerit. Unde enim approbare peccata parentum precedentium imputari parvulis non omnium tamen qui fuerunt ab adam ne importabili et nimia sarcina in pena eterna gravarent parvuli. sed tantum eorum parentum qui eos a quarta generatione precesserunt. Quod confirmat illis verbis quibus in exodo dominus ait. Ego sum deus visitans iniquitates patrum usque in tertiam et in quartam generationem quasi peccata parentum proximorum tantum parvulis imputentur et non alia. quod est per moderationem divine miserationis.

Eorum ponit documenta qui dicunt transire in parvulos parentum delicta.

Et quod non illud so

lum primi hominis delictum parvulos

DI.
XXXIII

absolutio.

teneat sed etiam alia illi quibus ita videtur. ex eo confirmant. quod etiam paruuli non modo maiores dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerum non per singularem in remissionem peccati. Et dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit. In iniquitatibus conceptus sum. et in peccatis conceptus me mater mea. Non dicit iniquitate vel peccato. Unde putant non tantum illud peccatum originale. sed etiam plura quae in peccato adeo reperiri possunt. et alia parentum peccata patribus imputari.

De in illo vno primo peccato plura reperiuntur.

Quod vero in actuali peccato adeo plura notari veleant peccata augustinus in encheridion innuat. Possunt inquit intelligi plura peccata in vna transgressionem adeo si in sua quasi membra diuidatur. Nam et superbia est illic. quia homo in sua potius est se quam dei potestate dilexit. Et sacrilegium. quia deo non credidit. Et homicidium quia se in mortem precipitauit. Et fornicatio spiritualis. quia integritas mentis humane serpentina suasionem corrupta est. Et furtum. quia ciuius prohibitus et usurpatus est. Et auaritia. quia plusquam sufficere illi debuit. appetiuit et si quid aliud in hoc vno inveniri potest.

De parentum peccatis an paruulos teneant.

Deinde de parentum peccatis utrum paruulis imputentur magis opinando quam asserendo disceptat ita inquit. Parentum peccatis paruulos obligari. non solum primorum hominum. sed etiam suorum. de quibus ipsi nati sunt non improbabiler dicitur. Illa quippe diuina

sententia. reddam peccata patrum in filios. tenet eos ante regenerationem usque adeo ut etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus sum. et in peccatis conceptus me mater mea. Non dixit iniquitate vel in peccato. cum et hoc recte dici posset. Sed iniquitates et peccata dicere maluit. quia et in illo vno quod in omnes homines pertransiit. atque tam magnum est ut in eo mutaretur humana natura reperiuntur sicut supra disseruit plura peccata et alia parentum quae non ita possunt mutare naturam. reatu obligant filios nisi gratia dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum quibus ab ipso adam usque ad patrem suum pro generationibus suis quisque succedit non immerito disceptari potest. utrum omnium malis actibus et multiplicatis delictis originalibus qui nascitur implicetur ut tanto peius quanto posterius quisque nascatur. An propterea deus in tertiam et quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur. quia iram suam quantum ad progenitorum culpam non extendit ulterius moderatione miserationis suae ne illi quibus regenerationis gratia non offertur nimia sarcina in ipsa eterna damnatione premerentur si cogerentur ab ipso initio generis humani. omnium precedentium parentum suorum originaliter peccata protrahere. et penas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta scripturis sanctis diligentius perscrutatis ac tractatis valeat vel non valeat reperiri. temere affirmare non audeo. Ecce perspicuum sit lectori augustinus. superiora dixisse non asserendo. sed diuersorum opinioniones referendo.

Ostendit augustinus. sibi forte contrarium si id sentiret.

Alioquin sibi ipsi contradicere ostendit qui in eodem libro omnium mitissimam dicit esse penam

paruulorum
caco. bis
corrit. q
nale. p
derunt.
tanto quib
ommation
bit iniqui
paruulorum
esse leuissim
catis pat
si ade. Si e
qualis eter
originali no
q. ipso per
genit actual
penis. si p
bit. paruuli
aliam ignis
mis penas se
pebunt imper
plurim pecca
etiam ea quib
tur. si q. pecca
aliqui scriptur
tali numero.
nos in eodem
singularem n
peccatificari f
dom ut aufer
at serpentes
conuerso p p
lari numerus
tu sunt em qu
non ait mo
de corde. Et
quos cum vn
quo dixerunt.
Ita et illud or
mero significat
in peccatorum re
peccatis vel in

An actuale
vius ceteri

hic q
peccatum

parvulorum quod originali tantum tenent peccato. his verbis. **M**itissima sane pena eorum erit qui preter peccatum quod originale praxerunt. nullum insuper addiderunt. et in ceteris qui et addiderunt. tanto quisque ibi tolerabilior habebit damnationem. quanto hic minorem habuit iniquitatem. **E**cce hic aperte dicit parvulorum penam omnium aliarum penarum esse levissimam. **Q**uod si est. non ergo peccatis patrum precedentium obligantur nisi si adeo. **E**t enim pro peccatis parentum actualibus eternaliter puniuntur. quia pro suo originali non ita minus sed forte magis quam ipsorum pateres puniuntur. **N**on ergo pro peccatis parentum actualibus nec est pro actualibus propriis. sed pro originali quod a parentibus transmissum parvuli damnabuntur. pro eo nullam aliam ignis materialis vel conscientie vel miserationis sensuri. nisi quod dei visione carebunt imperpetuum. **U**no ergo et non pluribus peccatis parvuli obligati sunt. **U**nus etiam ea quibus illa opinio muniri videtur. scilicet quod peccata et iniquitates in parvulis aliqui scriptura esse significat veteres plurali numero. **I**ta determinat augustinus in eodem libro. quia in scriptura per singularem numerum pluralis numerus sepe significari solet. ut ibi. **P**ra ergo ad deum ut auferat a nobis serpentes. non ait serpentes quos patiebatur populus. **E**t econverso pro plurali significat singularis numerus ut in evangelio. **M**ortui sunt enim qui querebant animas parvulorum. non ait mortuus est. cum loqueretur de herode. **E**t in exodo. **F**ecerunt deos aureos cum unum fecerunt vitulum. de quo dixerunt. **I**sti sunt dii tui israel. **I**ta et illud originale unum plurali numero significat. **C**um dicimus parvulos in peccatorum remissione baptizari et in peccatis vel iniquitatibus recipi.

Quod in actuale peccatum adeo sit gravius ceteris.

Hic queri solet

utrum peccatum adeo transgressionis ex quo

processit originale. et in quo plura superioribus notata sunt peccata gravius fuerit ceteris peccatis. **Q**uibusdam ita esse videtur quia illud peccatum totam humanam naturam mutavit. sicut augustinus dicit in encheridion. **I**llud unum peccatum in loco et habitu tante felicitatis admissum tam magnum est. ut in uno homine originaliter ut ita dixerim radicabiliter totum genus humanum damnaret. **I**dem in libro de civitate dei. **T**anto maiori in iusticia violatum est illis mandatum quanto facilius poterat observantia custodiri. **R**espondum enim ipsi voluntati cupiditas resistebat. quod de pena transgressionis postea secutum est. **H**is aliisque videntur auctoritatibus quod illud peccatum ceteris aliorum hominum peccatis gravius esse dicunt. **N**on etiam ratione ostendere laborant hoc modo. **M**agis nocuit illud peccatum quod aliquid aliorum. quia totum humanum genus vitiauit ac morti usque subdidit quod nullo alio peccato factum est. **M**aiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum quod aliquid aliud.

Responsio contra illos ubi alia peccata ostendunt illo maiora.

Ad quod dici potest

quia licet illud peccatum humanam naturam mutaverit in necessitatem mortis et in totum genus humanum reatum diffuderit. non est tamen putandum gravius fuisse peccato in spiritum sanctum. quod neque hoc neque in futuro ut veritas ait dimittitur. **Q**uod vero totam humanam naturam corripit. non ideo est quia fuit gravius cunctis aliis peccatis. **S**ed quia ab homine promissum est quod in uno homine tota humana natura persistebat. et ideo tota in eo corrupta est. **M**aioremque effectum mali intulit. quia ad multiplices defectus qui ex eo manaverunt sed non quia ad penam eternam quae graviorem non meruit. quae plures postea meruerunt per alia peccata. immo alios graviorem pro

Quare quibusdam magis esse videtur ceteris.

meruisse credim⁹ iraz q³ adaz meruerit

¶ An illud peccatum sit primis dimissum parentib⁹ *

¶ Si autem queri

tur utz illud peccatum fuerit dimissum primis parentib⁹. Dicimus eos p⁹ peccatam veniam psecutos. **¶** An augustinus in libro de baptismo paruuloru ait. Sicut illi primi parentes postea iuste viuendo credunt per domini sanguinem ab extremo liberati supplicio. non tñ in illa vita meruerunt ad paradysum reuocari. sic et caro peccati etiaz remis⁹ sis peccatis. si homo in ea iuste vixerit non p⁹tinuo meret⁹ eam mortez non peti quam traxit de ppagine peccati.

¶ Q³ peccata parentum visitant⁹ in filios. et q³ non sunt aduersa que deus dicit in exodo et in ezechiele *

¶ Et licet peccatis

parentum nisi ade paruuli non obligentur. non est tamen dissimulandum peccata parentum in filios redundare. sicut dominus in exodo ad moysen ait. Ego sū deus fortis zelotes visitans iniquitates patz in filios vsq³ in terciam et quartaz generationem his q³ oderunt me. **¶** His verbis aperte insinuat q³ deus reddit peccata patz super filios tercios et q³rtos. **¶** Quic autez videt aduersari quod dominus ait in ezechiele. Quid est q³ in⁹ vos parabolam vertitis in puerbium istud dicentes. Patres comederunt vnam acerbam et dentes filioz obstupescunt. **¶** Quia ego dicit domin⁹. hec erit vobis vltra pabola. b in puerbiū **¶** Dēs anime mee sunt vt anima patris. ita et anima filij mea est. **¶** Et anima q³ peccauerit ipsa moriet⁹. **¶** Filius non portabit iniquitatem p⁹ris. et pater non portabit iniquitatem filij. **¶** Iusticia iusti sup eum erit. et impietas impij super eū erit. **¶** Iust

¶ Quātas ezechiel q³ videt aduersari legi.

verbis videt⁹ deus corrigere pphetam q³ maledixerit in lege. **¶** Si enim peccata patz reddit in terciam et quartaz generationē **¶** In iusticia videt⁹ esse dei vt alius peccet et alius puniat. **¶** Quomodo enim iustum est alium peccare. et alium peccata lugere.

¶ Determinatio premissaruz auctoritatum / convenientiaz ostēdens *

¶ S³ vt ait hierōi

mus ne lex et pphete. i. exod⁹ et ezechiel immo ipse deus q³ et hic et ibi locutus ē in sententijs discrepare videat⁹. attendamus finem illius auctoritatis exodi. **¶** Dicto enim. reddam iniquitates patz in filios. addit. his qui oderūt me. per q³ euidenter ostendit. non iō punire filios / quia peccauerunt patres. s³ q³ eis similes quodaz hereditario malo deum oderunt **¶** Illud ergo q³ in exodo dominus dicit / sicut hieronimus tradit. non id sonat q³ multi existimant. nec est simile huic puerbio. **¶** Patres comederunt vnam acerbam et c. **¶** Illud enim exodi hieronimus super ezechielem. **¶** Et augustinus super psalmum. **¶** Deus laudē meam ne tacueris. de filijs peccata patrū imitantib⁹ accipiendum censet. super quos dicit⁹ deus reddere peccata patz q³ punit eos / eo q³ imitant⁹ peccata patrū. non q³ patres peccauerunt **¶** Non itaq³ corrigit dominus i ppheta quod ante dixerat in lege. s³ quomodo intelligenduz sit aperit. **¶** Unde et illos qui p⁹ue intelligebant arguit qui dicebant patres comederunt et c.

¶ Quare dixerat i terciā et quartam generationē. et quare patres eoruz tñ commemorauit

¶ Deruntamen si

de imitatorib⁹ maloz illud accipit. q³ re terciam et quartam generationez tñ

commemoravit. cum in qualibet rei generatione teneant qui peccata patrum imitant. et quare patres commemora-
uit. Cum et illi omnes mali sint qui quo-
rumlibet malorum peccata imitant. Sed
ideo patres specialiter nominavit. quia
maxime patres filii imitari solent. quos
cipue diligunt et terciam et quartam ge-
nerationem ideo memoravit. quia solent
parentes interdum tamdiu vivere do-
nec filios tercios et quartos habeant. qui
patrum iniquitates videntes. eorum impie-
tatis heredes per imitationem efficiun-
tur. secundum hunc modum recte intelligitur
ad litteram quod in exodo dicitur.

**Quomodo illud exodi intelli-
gi debeat secundum misterium.**

Quod etiam mi-
stice intelligendum esse ostendit. ex eo
quod parabola dicitur. Si enim parabola est
ut ait hieronimus. aliud verbis sonat
aliud sensu pertinet. Unde aliqui ita edi-
serunt patrem in nobis esse dicunt leue-
pundum sensuum scilicet primus motus sug-
gestionis vel cogitationis. filium vero
si cogitatio preceperit peccatum. in quo
notatur sensus et delectatio mulieris ne-
potem. si quid cogitaveris atque prece-
ris. opere compleveris vel complere de-
creveris. in quo notatur sensus viri si
ue patratis peccati. per nepotem autem
si non solum feceris. sed si in eo glorieris
et hec est quarta generatio. non quia tres
precesserint. sed quarta dicitur. quia quarto
loco a primo motu qui est quasi primum
meras. Deus ergo primos et secundo a
stimulos cogitationum quos greci pro-
pathesis vocant sine quibus nullus ho-
minum esse potest non puniet eternaliter.
Sed si cogitata quis facere decreverit
et que fecit corrigere noluerit que sunt mor-
talia peccata et tertia et quarta genera-
tio.

**Per quid probetur quod primus mo-
tus non puniatur eternaliter.**

Ad probandum

vero ut ait hieronimus quod primus pul-
sus cogitationis non puniatur eternaliter a
deo. illud de genesi asserendum est. Chaim
enim peccavit irridens nuditatem pa-
tris. et sententiam non ipse sed filius eius
chanaan accepit. Maledictus chanaan
servus erit fratribus suis. Que enim iusti-
cia est ut pater peccaverit et filius puni-
tus sit. sed ministerio illud dictum est.

Que de peccato animadvertenda sunt.

Est predictum
da de peccato actuali di-
ligenti indagine quedam
consideranda sunt scilicet que
fuerit origo et causa primi peccati utrum
res bona. an res mala. postea in qua re
sit peccatum. deinde quid sit peccatum
et quot modis fiat. et de differentia ip-
sorum peccatorum.

**Que fuit origo et causa pecca-
ti prima.**

Causa et origo

prima peccati res bona extitit. quia an-
te primum peccatum non erat aliquid
malum unde ostendit. Cum enim originem
et causam habuerit. aut ex bono aut ex
malo habuit. Sed malum ante non erat
ex bono ergo ortum est. Prius enim in
angelo ortum est peccatum. et postea in
homine. Et quid erat angelus nisi bona
natura dei. Non ex deo ortum est ma-
lum. quod fuit in angelo. non ex alio quam ex
angelo. ex bono ergo ortum est. Unde au-
gustinus in responsionibus contra iulianum
hereticum qui dixerat. Si ex natura pec-
catus est. tunc mala est natura ait. Que
so ut si potest respondeat. Manifestum
est ex voluntate mala tanquam ex arboze
fieri omnia opera mala. tanquam fructus ma-
los. sed ipsam malam voluntatem unde

dict exortam nisi ex bono. Si enim ex angelo. quid est angelus nisi bonus opus dei. Si ex homine. quid erat ipse homo nisi bonum opus dei. immo quod erant hec duo antequam in eis orirentur mala voluntas. nisi bonum opus dei et bona et laudanda natura. Ergo ex bono oritur malum. nec fuit unde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo quod ex voluntate mala / nulum malum precessit. sed ex bono originem habuit. Hic aperte dicimus primam causam et originem mali bonam fuisse naturam. Et nihilominus ostendit cuius peccati fuerit causa. scilicet male voluntatis

Quod mala voluntas secundaria causa fuit malorum.

Malas autem vo-

luntas illa angeli et hominis causa est etiam malorum subsequentium. scilicet malorum operum et malorum voluntatum. Unde augustinus in encheridion. Nequaquam dubitare debemus rebus bonarum que ad nos pertinent causam non esse nisi bonitatem dei. Malorum vero ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem. prius angeli postea hominis. Hoc primum est creature rationalis malum. id est prima privatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis. id est angeli vel hominis et deficientem ab immutabili bono id est a deo causarum esse malorum rerum ad nos pertinentium. quod causa est tam peccatorum quam penarum quibus premis humana natura. Prima ergo origo et causa peccati bonum fuit. et secunda malum quod ortum est ex bono.

In qua re sit peccatum. an in bona. an in mala et dicitur quod in bona tantum.

Ostensa origine

mali / superest videre in qua re sit malum id est an in re bona. an in re mala. Qui recte acuteque sapit. non nisi in bono ma-

lum esse intelligit id est in natura bona. Malum enim est corruptio vel privatio boni. ubi autem bonum non est. non potest esse corruptio vel privatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona. Sicut enim morbi ac vulneribus corrumpuntur corpora / que ut ait augustinus in encheridion sunt privationes eius boni quod dicitur sanitas. ita et animorum quecumque sunt vicia. naturalium sunt privationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur nisi privatio boni. Bonum enim inveniunt malum est / quamvis quantumcumque minuat. necesse est ut aliquid remaneat. si adhuc natura est. Non enim presumi potest bonum quod est natura nisi et ipsa presumat. Cum vero corrumpitur id malum est eius corruptio. quod eam qualicumque privatur bono. Nam si nullo bono privatur non nocet. Nocet autem. adimit ergo bonum quamdiu itaque natura corrumpitur. inest ei bonum quod prius. Ac per hoc nullum est quod dicitur malum. si nullum sit bonum. sed bonum omnino malo carens. integrum bonum est. Cum vero inest malum. viciatum bonum est. nec malum unquam potest esse vllum ubi est bonum nullum. Unde res mira perficitur. ut quod omnis natura in quantum natura est bonum est. nichil aliud dici videatur cum viciosa est natura mala natura esse dicitur. nisi malum esse quod bonum est. nec malum esse nisi quod bonum est. Hac preteritione evidenter insinuat. malum non posse esse nisi in re bona. ubi etiam licet absurdum videatur / manifeste dicitur esse malum quod bonum est

Quod ex premissis sequitur scilicet quod dicitur malus homo. dicitur malum bonum.

Ex quo colligitur

nihil aliud significari cum dicitur homo malus. nisi bonum malum. Unde augustinus in eodem subdit. Quid est malus homo nisi mala natura. Quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonum est. quod natura est. quid aliud est malus homo /

nisi malum bonū. Tamen cum duo ista discernimus. inuenimus nec ideo malū quia homo est. nec ideo bonum quoniam iniquus. Sed bonum. quia homo malum quia iniquus. Omnis itaq; natura etiam si viciosa sit. inquantum natura est bona est. inquantum viciosa est mala est.

Ex regula dyaleticorum de contrariis fallit in his scilicet bono et malo.

Ideoq; in his contrariis que mala et bona vocantur illa dyaleticorum regula deficit. qua dicunt nulli rei duo simul inesse contraria. Pulchrum enim potus aut cibus simul dulcis est et amarus. Nullum simul ubi album ibi et nigrum. et hoc in multis ac pene in omnibus reperitur contraria. ut in una re simul esse non possint. Cum autem bona et mala nullus ambigat esse contraria non solum simul esse possunt. sed mala omnino sine bonis. et nisi in bonis esse non possunt. Et hec duo contraria ita simul sunt. ut si bonum non esset in quo esset prius nec malum esse potuisset. Quia non modo ut persisteret. sed unde oriretur corruptio non haberet. nisi esset quod corrumpere. quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt. et nisi in bonis non sunt. nec fuit prius unde oriretur vlla mali natura. nisi ex angeli et hominis natura bona. unde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum facit ad alia transiturus.

Ex his aperitur quod primo et secundo supra diximus investigandum scilicet que fuerit origo mali. et in qua re sit. Ex bona enim re ortum. et in bona re persistere premissis testimonijis comprobatur.

Sententie illi qua dictum est bonum esse malum opponitur de propheta que ait De his qui dicunt bonum malum.

Ad hoc autem quod

dictum est malum esse quod bonum est. quodam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus incidimus in illam sententiam prophetica ubi legitur. De his qui dicunt bonum malum. et malum bonum. Igitur si hanc maledictionem vitare volumus nullatenus dicere debemus bonum esse malum et e converso. Hoc autem augustinus in eodem libro determinat dicens. Id quod dictum est in prophetia intelligendum esse de ipsis rebus quibus homines mali sunt non de hominibus. Unde qui adulterium dicit bonum in eum cadit illa prophetica detestatio. et in eum qui dicit malum esse hominem vel bonum esse iniquum. qui enim dicit hominem in quantum homo est malum esse bonitatem esse iniquitatem. operis dei culpatur quod homo et vicius hominis laudat quod est iniquitas.

Determinatio augustinus

Quid sit peccatum.

Quid sit peccatum. Est hoc videndum est quid sit peccatum. Peccatum est ut ait augustinus. omne dictum vel factum vel concupitum quod sit contra legem dei. Idem in libro de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iusticia vetat. In utraque assignatione de actuali peccato agitur et mortali non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala. siue locutio et operatio prava. id est ad malum tam interior quam exterior. ex altera vero tantum ostenditur esse actus interior. Voluntas enim ut in superioribus dictum est motus animi est. ad ergo interior est. Ambrosius quoque in libro de paradiso ait Quid

DI
XXXV

est peccatum nisi preuaricatio legis diuine / et celestium inobedientia preceptorum. ergo in preuaricante peccatus est / sed in mandante culpa non est. Non enim consisteret peccatum si interdictio non fuisset. Non persistente autem peccato. non solum malicia. sed etiam virtus fortasse non esset. Que nisi aliquid malicie fuissent semina. vel subsistere. vel eminere non posset. Ecce preuaricationem legis et inobedientiam diffinit ambrosius esse peccatum.

Diuersorum sententias de peccato ponit.

Triplex opinio de peccatis.

Quocirca diuer

sitatis huius verborum occasione de peccato plurimi diuersa senserunt. Alii enim dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum. et non actus exteriores. Alii voluntatem et actus. alii neutrum dicentes omnes actus esse bonos et a deo et ex deo auctore esse. Alii autem nihil est ut ait augustinus super iohannem. Omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso factum est nihil. id est peccatum quod nichil est. et nihil fiunt homines cum peccant. Supra etiam dixit augustinus quod malum est priuatio boni vel corruptio boni. quod etiam in libro lxxxiiij. questionum ait. Summum malum nullum modum habet. caret enim omni bono. Et modus aliquid boni est. non igitur est. quia nulla specie continetur. totumque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum vel maliciam non esse a deo creatam sed a dyabolo inuentam / qui et ipse bonus creatus est. Idem etiam in libro contra manicheos. quid sit peccare ostendit dicens Peccare quid aliud est nisi in veritatis preceptis vel in ipsa veritate errare. Quod si non voluntate faciunt / peccatores iniuste iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum quid dicendum est.

Quia sententia de peccato proponitur.

Hanc dici potest

et libere tradi debet. Peccatum esse actum malum interiozem et exteriorē. scilicet malam cogitationem locutionem et operationem. Precipue tamen in voluntate consistit peccatum. ex qua tanquam ex arbore mala. procedunt opera mala. tanquam fructus mali.

Quia sententia de peccato ponitur hic

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam et actum in quantum sunt esse naturas et ideo bona. in quantum vero mala sunt esse peccata.

Quidam autem

diligenter attendentes verba augustini quibus supra et in alijs scripture locis vtitur. non indecite tradunt voluntatem malam et actus malos. in quantum sunt vel in quantum actus sunt / bona esse. in quantum vero mala sunt / peccata esse. qui voluntatem et actum quancumque bonam dei naturam esse dicunt in quantum actus est vel voluntas. et ex deo auctore esse. in quantum vero inordinate / et contra legem dei fit et sine debito caret peccatum est / et ita in quantum peccatum est / nihil est. nulla enim substantia natura est.

Autoritatibus probant volū / tates et actus omnes esse bona in quantum sunt.

Quod autem vo

luntas omnis et actio bonum sit in quantum est ex eo probant quod ait augustinus in libro de octoginta quatuor questionibus. De boni tantummodo causa est. Quo circa mali auctor non est. quia omnium quod sunt auctor est. que in quantum sunt intacta bona sunt. Idem probans nihil casu fieri

in mundo a temere fit. prudentia. do non pu amminile a substantia e pertinet. Q tum est boni ind bonus cetera bona. et per se. si bono quantum est vnam etiam ergo casu fit imitant ad quatum est casus in p na ait. Ille si omnino incon sunt nisi ab illi tui bona sunt sunt.

Quid ex p

Ex p

loqit atq infer mala actio est. si quia est qui d tem esse / mala luntas sue actio e in quantum v num similit est. vicium a deo n Ad augustinu lxxxiiij. questi voluntas q est longe ab est a v cat. Ex hoc loco quantus viciol quantum vicio peccatum est v ordinem / nec fit in quantum non non habet

Alia proba

in mundo ait in eodez. Quidqd casu fit temere fit. qdqd temere fit. non fit dei puidencia. Si g casu aliq sunt in mundo non puidencia vniversus mundus amministraf. Si non puidencia vniu/sus mund' amministraf aliq natura vl substantia est que ad op' puidencie no pertinet. Omne autem qd est inquantum est bonum est. Summum em est illud bonuz cuius participatione sunt cetera bona. et omne qd mutabile est non per se. s' boni illius participatione inquantum est bonum est. quaz vel qd diuinam etiaz puidenziaz vocam'. Nihil ergo casu fit in mundo. His testimonijs innitunt ad ostendendu omne qd est inquantum est bonuz esse. Unde idez augustinus in pmo libro de doctrina xpiana ait. Ille summe ac primitus est qui omnino incommutabil est et cetera que sunt nisi ab illo esse non possunt. et in tm bona sunt inquantuz acceperunt vt sint.

Quid ex predictis sequatur.

Ex predictis col

ligit atqz infer. qz si mala voluntas et mala actio est. inquantum est bona est. s' quis est qui diffitet malam voluntatem esse et malaz actionem. Mala g voluntas siue actio inquantuz est bonum e et inquantum voluntas est vel actio bonum similit est. s' ex vicio mala est. qd viciu a deo non est. neqz aliquid est. Qd augustinus notasse videt in li. de. lxxxiiij. questionib' dicens. Viciu e voluntas q est homo deterior. qd viciu longe ab est a voluntate dei vt ratio docet. Ex hoc loco pbant voluntatem inquantuz viciosa est non esse a deo. et inquantum viciosa est peccatum est. Et peccatum est vt aiunt inquantuz no hz ordinem nec finem debitum. Ita et actio inquantum ex malo pcedit et ordinem non habet. et ad malum tendit

Alia probatio qz omnis actus

inquantum est bonus est.

Item et aliter p

bant omnem actum interiore vel exterioriore inquantum est esse bonum. quia non esset actus malus nisi esset res bona qz non est aliq res mala. nisi eadez res bona sit. Un aug. in encheridion Omnis natura bonum est. nec res aliq mala esset. si res ipsa que mala est natura non esset. Non g potest esse malum nisi esset aliquod bonum. Qd cum dici videat absurde. pncipio tamen ratiocinationis nos pcellit h' dicere. Expremissis testimonijs asserunt omnes actus inquantum sunt esse res bonas. nec aliqd esse malum. i. peccatum. nisi idez quoqz fm aliquid bonum sit. et omniuz q sunt inquantum sunt deum auctorem predicant et eius voluntate omnia esse quecunqz sunt. q inquantu sunt nature sut

Augustin' in ench.

Summa predictoz pstrin' git.

Obiectio contra illos qui dicunt omnes actus inquantum sunt esse bonos

Quibus opponi

tur Si omnia que sunt inquantuz sunt bona sunt et nature sunt. g adulteriu et homicidiu et illia inquantu sunt bona sut et nature sut et deo volente fiunt Quod si est tunc illi qui faciunt illa bona agunt qd penitus absurdum est. His vo sic illi respondent. Dicunt equidez adulterium homicidiu et huiusmodi. no simpliciter actus denotare. s' actum vicia. Adusqz ipsos adulterij et homicidij inquantum sunt vel inquantum act' sunt a deo esse et bonas naturas esse. s' no inquantum adulteriu et homicidiu sunt Et id non sequi dicunt si actus q homicidia et adulteria sunt a deo sunt qz homicidia et adulteria a deo sunt.

Ratio illoruz

Alia illoruz oppositio contra eoldem.

Item alit eis op.

ponit. Si aliqd non est malū qd nō sit natura vl' res bona. quō g peccata sūt. Non credē in deū. non ire ad eccliam et hmoi. cum ista nō sint nature. immo oīnino non sint. Nō est em aliqd vl' res aliq non ire ad eccliaz. vel non credē et hmoi. Ad qd dicunt his atq hmoi di. ctōib' q vident pūtiōes simplicit' nōtare. z nihil ponē. qz p negociatōez dicunt vere aliq poni actusqz p eas significari. Non credere em in xpm. incredulitatē dicunt. z nōie incredulitatis malū mentis actū significari. Ita etiaz cum dicit nō ire ad eccliaz malū est. nō euntis pte p' significat. i. volūtas mala vl' ppositū h est em declinare a bono. z iō malum ē sic econverso declinare a malo bonū est sicut g declinatō a malo aliqd ponit. s. voluntatē. z ppositū vitādi malū. Nō em potest esse bonuz qd omnino nihil ē ita declinatio a bono qd est significat scz voluntatē z ppositū mali. z fm b va est et general' illa peccati mortal' descriptō quaz sup posuit augustinus.

Item mal' ad' inquantuz peccatum est sit priuatio vel corruptio boni.

Potest etiā que

ri ab eisde. cum pām sit vt sup deū ē pūatio vl' corruptio boni. z oīs actus mal' sit pām. vtz sit pūatio vel corruptio boni inquantuz pām est vel non. Si em inquantū est pām corruptio boni ē cum corruptio vel pūatio boni pena sit homini. Inquantuz g pām est pena ē. qd si est tunc inquantuz pām bonuz ēē videt' z a deo esse. Si aut non inquantuz pām est corruptio ē. Querit g fm qd corruptio sit. si em corruptio est. et non inquantuz pām est. cum nō sit nisi bonum ptereq in eo qd pām est. g inquantū bonum ē. corruptio vel priuatio boni ē. Ad qd etiaz ipsi dicunt actū malū non inquantū est. neqz inquantuz bonū est esse pūationez vel corruptioez

Responso vbi tradunt q dicunt p negotiationez ali quid ponē vt nō credē i deū et hmoi

Responso vbi dicit inquantū peccatū esse priuatio boni nō tātum pena.

boni. s. inquantuz pām est. non tñ inquantū pām est pena ē vel aliqd qd a deo sit. Et em ex vbiis pmissis aug. colligitur. pām dicat' corruptio vel priuatio actiue. nō passiue. Nam iō malum vel pām dicat' corruptio boni. qz naturam bonam qualicunqz pūat bono. Nam si non priuat aliq bono non nocet. vt sup aug. ait. Nocet autē. adimit g bonuz. Non autem nocet nisi inquantum pām est. g inquantuz peccatū est priuat bono. Itaqz inquantum peccatum est priuatio est vel corruptio boni.

Quomodo inquantum peccatum est possit corrumpere bonum cum nihil sit.

Sz cum nihil sit

inquantum pām est quō potest bonum corrumpē vel adimere. ang. te b docet in li. de natura boni dicens. Abstinerē a cibo non est aliq substantia. tñ substantia corporis si omnino abstineat a cibo languescit z frangitur. Sic nō est substantia pām. eo tñ natura anime corrumpitur

Responso augustinus per similitudinem

Item peccatuz proprie corruptio est anime. et quomodo.

Peccatum bo. i.

culpa pprie anime corruptio est. Si autem querit in q possit corrumpi anima in pabola illi' q incidit in latrones q eū vulnerauerūt spoliauerūt z clarescit. Incidit em homo in latrones qn per pām in ptatez dyaboli trahit' z tunc p pām expoliat' gratuitis bonis. i. vtutib' et in naturalib' bonis vulnerat'. q sunt rō vel intellectus memoria et ingenium et huiusmodi. q per peccatum obtenebratur z viciant'. p peccatuz etiā priuat il' bono cuius participatione cetera bona sunt. q tanto magis priuat' quanto magis se ab eo elongat.

Qualit' homo se elongat a deo scz per dissimilitudinem quaz facit peccatum.

gat bō per vbiqz tot ipso sunt questionib' dei abutuntur. neq. s. g. tem anim. g non fm. eo lōge sit. z tanto lon. la aut vt a. stionib' recipiunt. ludo null. simil. si. ex nulla. lia. cuius p. cumqz deo. pere dissim. boies adeo. admodū pe. natio vel co. el etiaz p. pōis. Si. ill' immo. quaz habu.

vtz pena. Ad qd fac. memoriā r. nationem. actiue vl' p. factum. g. boni dicit' z. fm efficien. bonum. p. passionez. em culpa. pena. alte.

Quod quod et pena. cata z ca. cata z ca.

Ab eo autē se elō

gat hō per p̄m̄ non loci distantia. qz vbiqz tot⁹ ⁊ p̄s est omnib⁹. ⁊ omnia in ipso sunt vt ait aug. in li. de. lxxxiij. questionib⁹. ⁊ ipse locus non est. loc⁹ tñ dei abusive dī templū dei. nō qd eo p̄ti neas. s̄ qd ei p̄s sit ⁊ inhabitans. id autem anima mūda intelligit. Per p̄m̄ ḡ non fm̄ locū aliq̄s longe sit a deo. ⁊ in eo lōge sit qd ab ei⁹ silitudine recedit. ⁊ tanto longius q̄to sit dissimilior. **Al** la aut vt ait aug. in li. de. lxxxiij. questionib⁹. Que p̄ticipatiōe silia sunt deo recipiunt dissimilitudinē. At ipsa similitudo nullomō ex aliq̄ pte pōt esse dissimil. **Uñ** sit vt cum silitudo patris fili⁹ sit. ex nulla pte patri possit esse dissimilis. cuius participatione silia sunt. que cunqz deo silia sunt. ⁊ illa possunt recipere dissimilitudinē. **Nihil** est autē qd hoīez adeo deo dissimilem faciat quem admodū p̄m̄. **Cum** autē p̄m̄ sit p̄uatio vel corruptio boni q̄ est in anima est etia p̄uatio ⁊ corruptio boni cor⁹ poris. **Vic** corpus hoīs p̄uauit bñficio illi⁹ immortalitatis et impassibilitatis quaz habuit ante peccatum.

En pena sit p̄uatio boni.

Querī aut̄ solet

vtz ⁊ pena sit p̄uatio vel corruptio boni **Ad** qd facile rñderi potest si p̄dicta ad memoriā reuocent. **Dixim⁹** em̄ sup̄ p̄uationem vel corruptionē boni accipi active vl' passive. i. fm̄ efficientiā vl' effectum. **Ideoqz** p̄uatio vel corruptio boni dī ⁊ peccatum ⁊ pena. s̄ peccatū fm̄ efficientiā. qz p̄uat vel corrumpit bonum. **Pena** autem fm̄ effectū. i. fm̄ passionē q̄ est effect⁹ peccati. **Aliud** est em̄ culpa ⁊ aliud pena. **Altez** est dei. i. pena. altez dyaboli vl' hoīs ē. i. culpa

Q quedam simul sunt peccata et pena peccati. quedam peccata ⁊ cā peccati. alia vero peccata ⁊ causa et pena peccati.

Liendū est

tunc quedaz sic esse peccata vt sint etia pene peccatorz **Uñ** aug. super illum locū psalmi. lviij supercecidit ignis ⁊ non videt solē ait Ignis superbie ⁊ p̄cupiscentie ⁊ ire intelligit. **Istas** penas pauci videt. ideo eas maxime cōmemorat aplūs in eplā ad Ro. ⁊ enumerat mltā q̄ peccata sūt ⁊ pene peccati. **Itez** int̄ primū em̄ peccatū apostasie ⁊ vltimam penā ignis eterni. media q̄ sunt ⁊ peccata sunt ⁊ pene peccati. **Greg⁹** quoqz sup̄ ezechieles ait. **Contemnentī** q̄ non vult penitere poit de⁹ offendiculū. vbi scz ḡuius impingat **Peccatū** em̄ qd per p̄nāz ci⁹ cius nō delet. aut p̄m̄ est ⁊ causa peccati. aut p̄m̄ ⁊ pena peccati. aut peccatū simul ⁊ cā ⁊ pena peccati **Uñ** moyses. **Rondūz** sunt p̄pleta peccata am⁹ morreoz. **Et** dauid inq̄t. **Appone** iniq̄tatem sup̄ iniq̄tatez cor⁹ **Et** ali⁹ p̄pha. **Sanguis** sanguinē tetigit. i. p̄m̄ peccato additū ē. **Paul⁹** quoqz ait **Prop** terea tradidit illos de⁹ in passionē ig⁹ nominē ⁊c. **Et** itez. vt impleant peccata sua sp. **Iohanni** quoqz p̄ angelū dī. qui in sordib⁹ est sordescat adhuc. **Ex** his testimonijs colligit̄ peccatū aliq̄s ⁊ peccatum esse ⁊ penāz peccati.

Ex predictis questio orta scilicet an inquantūz peccatū ē sit pena peccati.

Et iō merito q̄ri

tur vtz inquantū p̄m̄ est sit pena peccati **Q** nō videt / cū om̄is pena peccati iusta sit **Uñ** aug. in li. retra. **Dis** pena peccati iusta est ⁊ supplicium nominat. **Si** ḡ peccatum qd est peccatum ⁊ pena peccati inquantūz p̄m̄ est / pena peccati est. cū om̄is pena iusta de iusticia dei veniat. videt inquantū p̄m̄ est in stū esse ⁊ a deo puenire. **Ad** qd illi re / spondet p̄m̄ sic dici penāz peccati. qz p̄ peccatū in qd merito p̄cedentis peccati homo labitur deserente deo cor⁹

Ratio illorū vbi docet ex q̄ sensu p̄m̄ dī pena peccati vel pena.

rumpit bona natura. Sic ignis eternus
est pena malorum quia ea cruciantur. nec tamen
ipse cruciatus malorum ignis est sed per ignem
fit in homine. ita per peccatum corrumpitur
natura et imminuit bonum nature. et est
ipsa imminutio et corruptio boni. passio
et pena. et non est essentialiter ipsius peccati per
quod fit. sed ideo peccatum dicitur ut premissum est
quia per peccatum illico ut peccat homo fit in ho-
mine illa corruptio que tamen fit deo aucto-
re. Illa enim pena siue passio que est boni
corruptio a deo est. Illius tamen ut sic di-
cam materia et causa est peccatum quod a deo non
est. Quod videtur augustinus notasse et iuxta hunc
sensum intellexisse cum ait in libro de pre-
destinatione sanctorum. Predestinatione deus causa pre-
sciuit que fuerat ipse facturus. id est omnia ma-
la. quia et si sunt quedam que ita peccata sunt
ut etiam pene sint peccati. secundum illud apostoli
Tradidit illos deus in passionem et non
tamen peccatum dei est sed iudicium. id est pena.
In scriptura enim sepe nomine iudicii pena
intelligitur. Sic diligenter intendentes in
sinuare videtur ea que peccata sunt et pene
peccati. non inquantum peccata sunt. sed in
quantum pene dei esse dicuntur. Nam cum
dixisset deum non esse facturum mala aliqua
id est peccata. quia posset ei obici quedam
peccata esse etiam penas peccati. et pena
peccati omnia iusta est. et ideo a deo est quasi de
terminando secundum quod faciat ea. vel secundum quod
non faciat addidit reliqua. Iuxta vero pre-
dictam intelligentiam peccata sane dicun-
tur pene. unde apostolus appellat eas passio-
nes ignominie. quia ut ait autoritas licet
quedam peccata sint que delectent sunt
tamen passionem nature nominande. quia
per ea corrumpitur natura.

**Quod cum omne peccatum possit dici
pena. non tamen omne est pena peccati**

Et licet ex hoc sen-

tu omne peccatum mortale possit dici pe-
na. non tamen omne potest dici pena peccati
Pena enim peccati ut predictum est est illud
cuius causa est aliud preceedens peccatum.
Nam peccatum sic dicitur pena peccati respec-

tu preceedens. Quo fit ut idem peccatum
et causa sit et pena peccati. sed alterius pec-
cati pena. et alterius causa. Ut enim gregorius
in moralibus ait. Peccatum quod penitentia
non diluit suo pondere mox ad aliud tra-
hit. Unde fit ut non solum peccatum sit. sed
et causa peccati. Et illo quippe culpa sub-
sequens oritur. Peccatum vero quod ex pec-
cato oritur. non solum peccatum. sed et
pena peccati est. quia iusto iudicio de-
cor peccantis obnubilat. ut prece-
dentis peccati merito etiam in alia cadat.
quem enim liberare noluit deferendo p-
cussit. Proinde ut augustinus ait Pre-
cedentis est hec pena peccati. et tamen
etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim
iustissimi dei traditi sunt ut ait aposto-
lus de quibusdam. siue deferendo siue
alto modo explicabili siue inexplicabi-
li. in passionem ignominie ut crimina cri-
minibus vindicarentur. et supplicia pec-
cantium non tantum sint tormenta. sed
et viciorum incrementa. Illa ergo pec-
cata que enumerat apostolus. quia de
superbia sunt. non solum peccata. sed
et supplicia sunt. Ecce ex his iam fit per-
spicuum quedam peccata etiam penas
et causas peccati esse. et illud peccatum
esse penam peccati. quod causam pre-
cedentem habet peccatum atque illud pec-
catum esse causam peccati. quod est me-
ritum sequentis culpe.

**Ex predictis videtur significa-
ri ipsa eadem que peccata sunt
esse et penas peccati.**

Bed cum ait cri-

mina criminibus vindicari. videtur in-
sinuare ea ipsa que peccata sunt essen-
tialiter esse penas peccati id est punitio-
nes peccati. Ad hoc autem inquirunt il-
li et similia dicta esse secundum rationem
predictam. et ideo intelligenda fore se-
cundum premissam expositionem. In-
telligentia enim dictorum ex causis est
assumenda dicendi.

Aug. contra
iulianum.

Quod non obuiat veritati si quis dicat ipsa peccata esse penas peccati essentialiter.

In nullotamen

preiudicium factum veritati putat. si quis dicat ipsa eadem peccata essentialiter ut ita dicam esse penas. id est. punitiones peccatorum precedentium quam iuste sunt et a deo sunt nec tamen inquantum peccata sunt et a deo sunt. nec inquantum peccata sunt. pene peccati sunt. et tamen inquantum peccata sunt. priuationes boni sunt. Et ut supra dictum est causaliter et active dicunt priuationes

Aperte ostendit peccata quedam esse penam peccati. et penam ipsam iustam esse a deo.

Quod autem que

daz peccata pena sint et ipsa pena iusta sit et a deo sit. euidenter tradit augustinus in libro retractationum primo dicens. quedam necessitate fieri ab homine que mala sunt et eadem iusta pena peccati sunt. Sunt inquit quedam necessitate facta improbanda. ubi homo vult recte facere et non potest. unde est illud apostoli. Non quod volo facio bonum. sed quod odi malum hoc ago. Et illud caro concupiscit aduersus spiritum. et spiritus aduersus carnem. Hec enim inuicem aduersantur ut non ea que vultis faciatis. Et hec omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si non est ista pena hominis sed natura nulla ista peccata sunt. Si enim non recedit ab eo modo quo naturaliter factus est homo cum hec facit et ea utique facit que debet. Si autem homo quia ita est non est bonus. nec habet in potestate ut sit bonus siue non videndo qualis esse debeat siue videndo et non valendo esse que leui se esse debere videt. penam istam quod esse dubitet. Omnis autem pena si pec-

cati pena est. iusta est. et supplicium nominatur. Si autem iniusta est pena. que niam penam esse nemo ambigit. iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omni potentia dei et iusticia dubitare dementis est. iusta est hec pena. et pro peccato aliquando impenditur. Non enim quisquam iniuste dominatur. aut surripere hominem potuit velut ignorantem deo. aut extorquere iniusto tanquam inuidiozi ut hominem iniusta pena cruciaret. Relinquit ergo ut hec pena iusta de damnatione hominis veniat. His atque alijs pluribus testimonijs docetur quedam esse peccata et penas peccati essentialiter.

De quibusdam que sine dubio peccata sunt et pene ut ira inuidia

Preterea nulla

tenus ambigendum est quedam peccata absque ullo scrupulo penas esse. ut inuidia que est dolor alieni boni. et ira que etiam non inquantum pene sunt peccata sunt. Ita etiam de cupiditate et timore et alijs huiusmodi sentiendum est. Unde augustinus in libro lxxxiii. questionum ait. Omnis perturbatio passio. omnis cupiditas perturbatio. Omnis ergo cupiditas passio. Omnis vero passio cum est in nobis ipsa passione patimur. Omnis ergo cupiditas cum est in nobis ipsa cupiditate patimur. Et inquantum cupiditas est patimur ea. Omnis autem passio inquantum ipsa patimur. non est peccatum. ita et de timore. Non enim persequens est ut si patimur timores. id non sit peccatum. quia multa sunt peccata que patimur sed non inquantum patimur eis.

Quod verbis augustini premissis quedam sententia iero. obuiare videtur.

Illud autem diligenter

est adnotandum quod super positis verbis augustini dicentis quedam necessitate

facta esse improbanda et mala. videtur obuiare quod iero. ait in explanatione sui dei. quod licet super sit positum tamen ut perfectius sciat iterare non piget. **Ex**ecramus inquit eorum blasphemiam quod dicunt impossibile aliquid homini a deo esse preceptum. et mandata dei non a singulis sed ab omnibus in commune posse suari et paulopost. et tam illos errare dicimus qui cum manicheo dicunt hominem peccatum vitare non posse. quam illos qui cum ioviniano asserunt hominem non posse peccare. **E**cce iero. dicit errorem esse si quis dicat hominem vitare peccatum non posse. **Q**ui autem dicit quedam necessitate fieri. quedam dicit non posse vitari. **C**um ergo id augustinus. dicat videtur aut erroris esse quod tradit. aut non esse verum quod iero. ait.

Determinatio contrarietates submouens de sanctorum medio

Id quod dici potest

quod augustinus. dicit secundum statum huius misericordie ad quam pertinet ignorantia et difficultas ut idem ait in libro de libero arbitrio quod ex iusta damnatione descendit illud tradidit ut et venialia peccata includit. **I**ero. vero tamen de mortalibus peccatis loquitur que unusquisque gratia illuminatur vitare valet. vel de homine secundum statum liberi arbitrii ante peccatum illud dicit hieronimus.

Epilogum facit ad alia transiturus.

Vatis diligenter

eorum possumus. scilicet quod dicunt omnes actus naturas esse. et inquantum sunt. bonos esse. in quo tractatu quedam interseruimus que non ex eorum tantum persona accipienda sunt. quia ab omnibus catholice sapientibus absque hesitatione tenent. atque autoritatum testimonis et rationibus eorum. et dem traditionem munivimus quod dicunt

omnes actus essentia sui id est inquantum sunt esse bonos. **Q**uosdam vero inquantum inordinate fiunt peccata esse. **A**ddunt quoque quosdam non tamen essentia. sed etiam genere bonos esse ut reficere esurientem quod actus est de genere operis misericordie. quosdam vero actus absolute ac perfecte bonos dicunt. quia non solum essentia vel genus. sed etiam causa et finis commendat. ut sunt illi qui ex bona voluntate perveniunt et bonum finem metiuntur.

Aliorum ponit sententias qui dicunt malos actus nullo modo esse a deo nec esse bonos siue in eo quod sunt siue alio modo

Sunt autem **DI XXXVII**
et alii plurimi longe aliter de peccato et de actus sentientes. asserunt enim voluntatem malam et actum malum peccata esse et nulla ratione bona. nec secundum aliquam rationem ex deo auctore esse. quia sine deo fiunt. sine eo namque ut ait evangelista factum est nihil id est peccatum quod dicitur esse nichil. non quia non sit actio prava vel voluntas mala que aliquid est. sed quia a vero esse separant homines. et ad malum trahit et licet ad non esse deducit. **Q**ui enim a summi boni participatione recedunt quod solum vere ac proprie est. merito non esse dicuntur. **I**deoque augustinus dicit super iohannem. peccatum nihil esse nichilque fieri cum peccant homines. **H**ac ergo ratione asserunt peccatum nichil esse quia a vero esse hominem elongat voluntatemque malam atque actionem siue locutionem malam peccatum esse dicunt. quia prevaricatio et inobedientia hec sunt et contra legem dei fiunt. que tamen sunt. sed ab homine vel dyabolo. non a deo. **N**ullatenus enim hec a deo esse dicunt siue inquantum sunt siue alio modo.

Qualiter determinent verba augustiniana premissa quibus ait omne quod est inquantum est bonum est

Illa quoque augustiniana verba quibus dicit omne quod est inquantum est bonum esse et deum habere auctorem de naturis siue de substantiis tamen accipienda fore tradunt. Substantie vero nomine atque nature dicunt significari substantias ipsas et ea que naturaliter habent scilicet que precreta sunt eis sicut anima naturaliter habet intellectum et ingenium et voluntatem et huiusmodi. quod ex verbis augustiniani premissis colligitur ubi bonum hominem appellat bonam naturam. et malum hominem malam naturam. secundum hanc ergo assertionem vel acceptionem mali actus non sunt nature vel substantie. nec etiam boni actus quod utique videtur augustinum innuere in libro retractationum. distinguens inter substantias siue naturas et bonas actiones siue malas. **A**perietur enim quomodo intelligendum sit quiddam in libro de vera religione ab eo traditum ait libro de substantiis atque de naturis dictum est. **I**nde enim disputabat non de bonis actionibus atque peccatis. **A**perite hic videtur dividere inter naturas siue substantias et actiones siue peccata. **I**deoque asserunt prefati doctores actiones interiores vel exteriores non esse naturas vel substantias. que si male sunt. peccata sunt. neque a deo sunt. **Q**uod vero mali actus non sint nature. augustinus videtur notare in prima ratione contra pelagianos ita dicens. **O**pera dyaboli que vicia dicuntur actus sunt non res. **I**dem in quarto. **O**mne malum natura non est. sed actus accidens alieni ex defectu boni. **Q**uamobrem quod natura non est. deus non fecit. quia natura est omne quod fecit. **I**tem omne quod natura bonum est. deus ex nihilo fecit. non dyabolus.

Secundum hos res aliquae sunt que a deo non sunt quibus homines mali sunt.

Ex quo colligitur

res aliquas esse que a deo non sunt. eisque homines mali sunt. quod nihilominus et ipsi concedunt innitentes verbis augustiniani superius positis. qui in enchiridionem determinans illa verba prophetie. **U**t his que dicunt bonum malum. dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt. non de hominibus hoc esse intelligendum. **S**unt ergo aliquae res quibus homines mali sunt. **I**d autem quo homo fit deterius a deo non est quia ut ait augustinus in libro octogintaquatuor questionum. **D**eus auctore non fit homo deterius. non est ergo deus auctor rerum quibus homo fit deterius. **E**t sunt aliquae res ut dictum est. quibus homines mali fiunt. **S**unt ergo aliquae res. que a deo non sunt quia peccata ipsa sunt. **I**deoque scriptura in pluribus contestatur locis deum non esse auctorem malorum id est eorum que peccata sunt.

Ex parte eorum premissis opponitur sententia. in illo verbo deus auctor malorum non est.

In hoc autem

verbo superiorum sententia recte opponitur qui dicunt deum esse auctorem eorum que mala sunt non inquantum mala sunt sed inquantum sunt et inquantum mala sunt dicant ea nihil esse. **Q**uid ergo mirum si deus non est auctor eorum inquantum nichil sunt. cum nichil nullus auctor existere queat. **I**deoque cum dicitur deus esse auctor omnium que sunt bonorum isti subintelligi volunt. **B**ona autem illa esse dicunt que naturaliter sunt. **E**a vero naturaliter esse dicunt non solum que substantie sunt vel concreta substantie qualiter supra acceperunt sed et omnia que naturam non privant bono. et ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia.

vbi de natura siue substantia vel de his que naturaliter sunt s'mo occurrit. **B**ed sup illum locum psalmi non est substantia ita aug. de substantia differuit. vt premisse s'ne videat cōsentire dicens. Substantia intelligit illud qd sumus qdqd sumus hō pecus. terra. sol. omnia ista substantie sunt in eo ipso q sunt nature ipse substantie dicunt. **P**az quod nulla est substantia nihil omīno ē Substantia est q aliquid esse. deus fecit hominem subaz. s per iniquitatez lapsus est hō a substantia in q factus est. **I**niqtas quippe ipsa non est substantia. **N**ō enim iniquitas est natura quaz forma vit deus. **P**er iniquitas est perversio quā fecit hō. nature omnes per ipsum facte sunt. **I**niqtas p ipsum facta non est qz iniquitas non est substantia **I**n illo himno trium puerorū vniuersa creatura laudans deum p'memorat. **L**audant enim omnia deum. scz que fecit deus. laudat ibi serpens deum s non avaricia. **O**mnia reptilia ibi nominata sunt. s nō aliqua vicia. **V**icia em ex nobis et ex nostra voluntate habem. et vicia nō sunt substantia. **I**ntendant diligēt his vbi bis premissaz assertores sententiaz et pcipere poterunt rōnez et causaz dictorū vbi scriptura de natura vel suba mētio nem facit. **I**llaz vero sententiaz iudicium prudentis lectoris cui vtriusq sentencie noticiāz dedimus plenarie. arbitrio relinquimus ad ea q adhuc nobis supersunt tractanda festinantes.

De peccato nō de pena intelligit cum dicitur deus non est auctor mali.

Lum ergo nobis

in hōmnes p'sentiant catholici tractatores scz q deus non est auctor malorū. **C**auendum est tñ ne malorū nomine penas sicut peccata generaliter includas penaz enim deus auctor est. sicut ipse p pphetaz ait. **N**on est malum in ciuitate. qd dominus non fecerit. **I**tem alibi

ex p'sona sua ait **E**go suz de' creās malum et faciens bonum. **E**cce hic dicitur creasse et fecisse malum. s mali nomine pena intelligit non peccatum sicut ecōuerso cum dicitur deus non esse auctor malorū. nomine mali intelligunt peccata. **I**deoz augustinus q dixerat in li. lxxxiij. questionum q deus auctor mali non sit in primo libro retractationū quomodo id intelligendum sit apit dicens. **V**idendum est ne male intelligat quod dixi. deus auctor mali non est q et omnium que sunt auctor est. qz inquantum sunt intantum bona sunt. et ne hinc putet. non ab illo esse pena malorū que vtiq malum est. his qui puniunt. **B**ed hoc dixi ita sicut dictum est. deus mortem non fecit cum alibi scriptū sit mors et vita a domino est. **M**alorū ergo pena que a deo est. malum est quidez mal sed in bonis dei operib' est. quoniam iustum est vt mali puniant. et vtiq bonū est omne qd iustum est. **V**ic ergo dicit deus non fecisse mortem. qz non fecit illud p quo mors infligit. i. peccatum. **A**udisti lector causam dictorū ex qua sana intelligentia sumat cum dicit deus non est auctor mali. et deus mortē nō fecit

De voluntate et fine ex quo et ipsa iudicatur.

Dist predi

cta de voluntate eiusq fine differendū est **S**ciendū ergo est q ex fine illo vt ait aug. voluntas p'gnoscat vtz recta. an p'ua sit **F**inis aut bone voluntatis beatitudo ē. vita eterna ipse deus. male vō finis est aliud scz mala delectatio vel aliqd aliud in q non debz voluntas quiescere. finez bonū insinuat p'pba dicens. **O**mnis consumationis vidi finem et c. **C**aritas ergo cuius mandatū est latum. finis omnis p'sumationis est id est omis bone voluntatis et actiōis

Quō dictum sit deus mortem nō fecit.

DI XXXVIII

Quid sit boni finis.

ad quā omni
vnde aug.
vna referunt
et apostolus
de corde pur
fita. **O**mnis
tas est id est
peccatorū.
ne vel aliqua
referat ad ea
et primi et n
oportet fieri
cūm recte fu
p'p'lo monet
dei et primi
tur quā sit n
actiōis bone
et supra offer

Qui e
temliū ponit
nem. vnde et p
am dicit apol
et recte dicitur
am. qz vt ait
spiritus p'p'lo le
mplet. **O**mnis
in ipso est et vi
extendat. **S**un
cum peruenie
habet q ampl
id q debeat p
atq sup'p'mu
spiritus sancti
nos. s vnu fi
vnu deus

Omnes b
habent fun
bonediu

Aug. i ench.

ad quā omne preceptū referendū est. Unde aug. in ench. Omnia precepta diuina referunt ad caritatem de qua dicit apostolus. finis precepti est caritas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta. Omnis itaque precepti finis caritas est. id est ad caritatem refertur omne preceptū. Quod vero ita sit vel timore pene vel aliqua intentione carnali ut non referatur ad caritatem que est dilectio dei et proximi et nondum sit quemadmodum oportet fieri quous fieri videatur. Tunc enim recte fiunt que mandat deus et quod consilio monet cum referunt ad dilectionem dei et proximi. His verbis aperte insinuat quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bone scilicet caritas que deus est ut supra ostendimus.

Quod deus est finis omnis bone actionis quia caritas est nec tantum spiritus sanctus sed etiam christus et pater nec hi sunt tres fines sed unus.

Qui ergo carita

tem sibi ponit finem. deum sibi ponit finem. unde et christum finem legis ad iusticiam dicit apostolus esse omni credenti. et recte dicit christus finis legis ad iusticiam. quia ut ait aug. in li. sententiarum pro spero in christo lex iusticie non presumit. sed implet. Omnis enim perfectio ex ipso et in ipso est et ultra que non est quod spes se extendat. Finis fidelium christus est ad quem cum peruenit currentis intentio. non habet quod amplius possit venire. sed habet id quod debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus deus pater est et filius et spiritus sanctus. nec hi tres. sunt tres fines. sed unus finis. quia non tres domini sed unus deus.

Quod omnes bone voluntates unum habent finem et tamen quedam bone diuersos fines sortiuntur.

Sz querit utrū

omnes bone voluntates unum tantum habeant finem. de hoc aug. in. xj. li. de trinitate ita ait. Alie atque alie voluntates suos proprios fines habent quod tamen referuntur ad finem illius voluntatis qua volumus beate viuere et ad eam peruenire vitam que non referatur ad aliud. sed amanti per seipsam sufficiat quemadmodum voluntas videndi finem habet visionem. et voluntas videndi se nesciam finem habet fenestre visionem. Altera vero est voluntas per fenestras videndi transeuntes. cuius item finis est visio transeuntium. Ad quod etiam predictae referuntur voluntates. Item recte sunt voluntates et omnes sibi in se religate si bona est illa ad quam cuncte referuntur. Si autem praua est prauae sunt omnes. et ideo rectarum voluntatum connexio. Item quoddam est ascendentium ad beatitudinem. quod certis velut passibus agitur. Prauarum autem et distortarum voluntatum implicatio vinculum est quo alligabitur qui hic agit. ut proiciatur in tenebras exteriores. His autoritatum testimoniis euidenter monstratur plures in fidelibus rectas esse voluntates. proprios ac diuersos fines habentes. et tamen unum eundemque. quia omnes referuntur ad unum qui est finis finium. de quo paulo ante diximus. Ita e conuerso forte est et in malis.

Quedam huic sententie videntur aduersari.

Veruntamen hu

ic sententie qua dictum est fidelium quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri. et tamen ad unum referri. videtur obuiare quod alibi aug. mouet ne scilicet nobis duos fines constituamus ita inquit in li. de ser. do. in monte. Non debemus in euangelizare ut manducemus sed ideo manducare ut euangelizemus ut cibum non

fit bonum quod appetit. & necessarium adiūctū ut illud impleat. Querite primum regnum dei & hec omnia adiūctur vobis. Non dixit primum querite regnum dei. & deinde querite ista quia sunt necessaria. Sed ait hec omnia adiūctur vobis id est hec consequent. si illa queratis. ne cum ista queritis. illinc avertamini aut ne duos fines constitutatis ut & regnum propter se appetatis et ista necessaria. propter illud. ergo propter regnum dei tantum debemus operari omnia non solum vel cum regno dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic aperte dicit ne duos fines nobis constituamus. & unum tantum. i. regnum dei cum supra dixerit bonas voluntates alias & alias proprios habere fines

Hic ostenditur quomodo licet videantur non repugnent pre dicta.

Hec autē sibi nō

repugnare animadvertit qui verbis premissis simplici oculo diligenter intendit. Qui enim dixit ne duos fines nobis constituamus. & omnia propter regnum dei faciamus. Ipse premisit quod debemus manducare ut evangelizemus. Cum autem hoc ita facimus actionis illius finem evangelium constituimus. & et hunc finem ad regnum dei referimus. Manducamus enim propter evangelium. & manducamus & evangelizamus propter regnum dei. Duos ergo fines nobis in manducando constituimus. Sed ista facientes nunquid peccamus. absit. Nam et ipse sic facere suadet si diligenter eius verba inspiciamus. Cum ergo ait. ne duos fines nobis constituamus. fines in diversa tendentes intelligi voluit scilicet quorum aliter ad alterum non referat. Ita et cum dicit propter regnum dei tamen omnia agenda. ne cum ipso mercedem temporalem meditando. ita intelligendum est ut non meditemur appetendo. cum regno mercedem temporalem. ita quod non propter reg-

**Quō intelli-
gendū sit illū
ne duos fines
nobis constitua-
mus.**

num. & propter se. ut scilicet regnum propter se appetamus & ista propter illud sicut ipse docet. Si enim petimus vitam eternam petimusque etiam temporalia a deo si ea petimus propter vitam eternam. non offendimus. neque sinistra tunc scit quid faciat dextera quia mercedem temporalis non propter se meditatur. & propter regnum dei. ut sit levis sub capite & dextera in amplexu. Alioquin si hec temporalia propter se querimus. sicut eterna miscet dextre sinistra Ideoque cum dominus dixerit. attendite ne iusticiam vestram faciatis coram hominibus ut videamini ab eis. alibi ait. Sic luceant opera vestra bona coram hominibus ut gloria patris vestri qui in celis est etc. Propter deum ergo omnia facienda sunt ut omnia que facimus omniumque fines ad eum referamus.

De differentia voluntatis & intentionis et finis.

Bolet etiam que

ri quid distet inter voluntatem & intentionem ac finem. Ad quod dici potest inter voluntatem & finem certo atque evidenti modo distinguere. quia voluntas est quod volumus aliquid. Finis vero voluntatis est vel illud quod volumus. per quod impletur ipsa voluntas. vel potius aliud propter quod illud volumus. Intentio vero interdum per voluntatem interdum per finem voluntatis accipitur que diligens ac pius lector in scriptura ubi hec occurrunt discernere studeat. Finis vero voluntatis est delectatio bona vel mala. ad quam nititur quisque pervenire. Unde augustinus super illum locum psalmi. scrutans corda et renes. ait sic. deus solus scrutatur corda. i. quid quisque cogitet & renes id est quid quicquid delectet. quia finis cure & cogitationis est delectatio. ad quam cura & cogitatione nititur quisque pervenire & paulopost. Opera nostra que sunt in dictis & factis possunt homines videre. sed quod animo fiant et quod venire cupiant.

Quid sit finis

solus deus videt. qui cum videt cor es-
se in celo. et non delectari nos in carne
sed in domino. id est cum bone sunt co-
gitationes et earum fines dirigit iustū
Idem super alterius psalmi locum il-
lum scz in laqueo isto quem absconde-
runt comprehensus est pes eorum dicit
pes anime amor est. qui si prauus est di-
citur cupiditas vel libido. Si rectus di-
citur caritas eo mouet anima quasi ad
locum quo tendit. id est ad delectationē
bonam vel malā quo se peruenisse per
amorem letatur. **Finis** ergo voluntas
ut premissum est dicitur et illud quod
volumus et intentio ad illud respicit ppter
quod volumus et voluntas ad illud quod
volumus ut verbigratia si velim esuri-
entem reficere ut habeam vitam eter-
nam voluntas est. qua volo reficere esu-
rientem. cuius finis est refectio esurien-
tis. Intentio vero qua sic ad vitam per-
uenire volo. **Finis** vero supremus ē ip-
sa vita quam et alius finis refertur.

Quoniam illa intentio sit voluntas.

Et querit utrum

intentio talis sit voluntas. et si voluntas
est. an in hoc opere una sit eademque vo-
luntas. qua volo reficere esurientem. et
qua volo habere vitam eternam. **U-**
tetur nempe talis intentio voluntas es-
se ut enim voluntas est. qua volo refi-
cere esurientem. ita et voluntas est qua
per illud volo habere vitam. **Et** alia quā
dem videtur voluntas esse. qua volo ha-
bere vitam. et alia qua pauperi subue-
nire volo. **Sed** ista ad illam refertur.
Nam et si hoc ita placeat ut in eo cum ali-
qua delectatione voluntas acquiescat.
nondum tamen illud quo tenditur. sed
hoc ad illud refertur. ut illud depute-
tanquam patria ciuis. **Istud** vero tanquam re-
fectio vel mansio viatoris. et sunt iste vo-
luntates affectus siue motus mentis qui
bus quasi gressibus vel passibus tendi-
tur ad patriam. **Sicut** ergo altera est
voluntas videndi fenestras ut sup. do-

cente aug. didicimus. altera quā ex ista
necitur voluntas scz per fenestras vi-
dendi transeuntes. **Ira** nonnullis alia
videtur esse voluntas elemosinas dan-
di pauperi. alia voluntas habendi vitam
Alij autem putant quod una sit voluntas et
hic et ibi. sed ppter subiectorum multipli-
citatem diuersitas memoratur volun-
tatum. **Ceterum** quodlibet horum ve-
rum sit. illud nulli in ambiguum venit.
quin voluntas ex suo fine pensetur. utrum
recta sit an praua. peccatum an gratia
et quin nomine intentionis aliquando
finis. aliquando voluntas intelligatur

Cum voluntas sit de his que ho-
mo naturaliter habet. quare
peccatum fore dicatur cum nul-
lum aliud naturale peccatum
sit.

Hic autem **DI**
oritur questio satis ne- **XXXIX**
cessaria ex superioribus
causam trahens. **Pictu-**

est enim supra voluntatem inesse natu-
raliter homini. sicut intellectus et me-
moriam. **Que** autem homini naturalia sunt
quantumcumque viciant bona tamen es-
se non desinunt. quia non valet vicium
bonitatem in qua deus eam fecit peni-
tus consumere. ut verbi gratia. **Intel-**
lectus vel ratio et ingenium ac memoria
et si vicis ac peccatis obnubilentur et
corrumpant. bona tamen sunt. nec pec-
cata nominantur sicut aug. de ratione
que est imago dei in qua facti sumus eni-
denter ostendit in. xv. li. de trini. hec ē
inquit imago in qua homines sunt creati
qua ceteris animalibus presunt quā crea-
tura in rebus creatis excellentissima ē
cum a deo iustificatur a deformi forma
in formosam mutatur formam **Erat** enim
inter vicia natura bona. hec autem ima-
go ratio est vel intellectus. **Cum** ergo
voluntas de naturalibus sit quare ip-
sa non semper bonum est et si aliquan-
do vicis subiaceat **Ad** facile ridentur

Reperit ppter
da subdes ex
emplum.

Alia vo-
luntas hec ab
alia sit.

qui dicunt omnia que sunt inquantum sunt bona esse. quia et ipsam voluntatem inquantum est vel inquantum voluntas est ut supra posuimus bonum esse asserunt. sed inquantum inordinata est. mala est et peccatum. Ubi potest ab eis rationabiliter queri si voluntas inquantum inordinata est. peccatum est quare ergo intellectus ratio et ingenium et huiusmodi cum inordinata sunt. peccata non sunt. Inordinata vero sunt si cut voluntas cum ad rectum finem non tendunt eorumque actus preuicacitatis existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim naturalem scilicet potentiam volendi. aliquando actus ipsius vis significari. vis autem ipsa naturaliter anime insita nunquam peccatum est. sicut nec vis memorandi vel intelligendi. Sed actus huius vis qui et voluntas dicitur tunc est peccatum quando inordinata est.

Quare ad voluntatis sit peccatum si actus aliarum potentialium non sunt peccata.

Sed adhuc que

ritur quare huius naturalis potentie actus peccatum sit. si aliarum potentialium actus peccata non sunt. sed potentie memorandi cuius actus est memorare. et potentie intelligendi. cuius actus est intelligere. Ad quod et ipsi dicunt. quia alterius generis est actus ille voluntatis quam actus memorie vel intellectus. Sic enim actus est ad aliquid adipiscendum vel non amittendum. qui non potest esse de malis. quin sit malus. Velle enim mala malum est. Sed intelligere vel memorare mala non est malum. Quamuis eorum quidam etiam hos actus malos esse interdum non improbe asserant. Memorat enim interdum quis malum ut faciat. et querit intelligere verum ut sciatur impugnam. Ecce qualiter soluit prima missa questio ab his qui tradunt omnia esse bona inquantum sunt. Qui vero dicunt

Responsio secundum quosdam.

cunt voluntates malas peccata esse et nullo modo bona brevius respondent dicentes actum voluntatis non esse de naturalibus. sed vim ipsam et potentiam volendi que semper bonum est. et in omnibus est. etiam in parvulis in quibus nondum est actus eius.

Quomodo intelligendum sit illud et homo etiam qui seruus est peccati naturaliter vult bonum.

Preterea queri

solet quomodo intelligendum sit. quod ait ambrosius exponens illud verbum apostoli Non quod volo illud ago. sed quod nolo. illud facio. Dicit enim quod homo subiectus peccato. facit quod non vult. quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hec semper caret effectu nisi gratia dei adiuuet. et liberet. Si homo subiectus peccato est vult quidem malum et operatur. quia seruus est peccati. et eius voluntatem. sicut supra dixit augustinus libenter facit. Quomodo ergo naturaliter vult bonum. an est eadem voluntas id est idem motus quo libenter peccato seruit et quo naturaliter vult bonum. Sed non est eadem voluntas. que ergo istarum est. qua cum homo iustificatur a seruitute peccati liberatur. At enim differuimus superius gratia dei voluntatem hominis liberat et adiuuat quam voluntatem hominis preparat adiuuandam et adiuuat preparatam. Sed que est illa voluntas. an illa que naturaliter vult bonum. an illa que libenter seruit peccato. Si tamen due sunt voluntates proposita est questio profunda que varia aduersis expositione determinatur. Alii enim dicunt duos esse motus. unum quo vult bonum naturaliter. et quare naturaliter dicitur. quia talis fuit motus nature. humane in prima conditione in qua creati sine vitio sumus. que proprie natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate recta. An in ecclesiasticis

Propositam questionem ex qua paretur secundum illos qui dicunt duos esse motus.

Propositam questionem ex qua paretur secundum illos qui dicunt duos esse motus. Aditum per voluntas pensari debet enim secundum quod inquantum naturam absolute dicendi omnes remunerationem simpliciter dicunt. Nam simpliciter actus qui bonam rationem id est qui

dogmatibus scriptum est. **F**irmissime tene primos homines bonos et rectos esse creatos cum libero arbitrio quod possunt si volunt propria voluntate peccare. eosque non necessitate sed propria voluntate peccasse. **R**ecte ergo dicitur homo naturaliter velle bonum quia in recta et bona voluntate conditus est. **S**uperior enim scintilla rationis que etiam ut ait iero. in caym non potuit extinguere bonum semper vult. et malum semper odit. alium autem dicunt motum esse mentis quo mens relicta superiorum lege. subicit se peccatis. eisque oblectatur. **I**ste motus ut aiunt. antequam assit alicui gratia dominatur et regnat in homine. alterumque deprimunt motum. utrumque tamen ex libero arbitrio est. **V**eniente autem gratia. ille malus motus eliditur. et alter naturaliter bonus liberatur et adiuvatur ut efficaciter bonum velit. **A**n gratia vero licet naturaliter homo velit bonum. **N**on tamen absolute concedi oportet bonam habere voluntatem. sed potius malam. **A**lii autem dicunt unam esse voluntatem id est unum motum quo naturaliter vult homo bonum et ex vicio vult homo malum. eo quod deleatur. et in quantum vult bonum naturaliter bonus est. in quantum malum vult. malus est.

An ex fine omnes actus pensati debeant ut simpliciter boni vel mali dicantur.

mitantur. et ad bonum finem tendunt. **M**ali vero simpliciter dici debent. quod peruersam habent causam et intentionem unde ambrosius ait. **A**ffectus tuus operi tuo nomen imponit. et augustinus super psalmum tricesimum primum. **N**emo computet bona opera sua ante fidem. **I**ta enim videtur mihi esse ut magne vires et cursus celerrimus. preter vias quia ubi ipsa fides non erat. bonum opus non erat. **B**onum enim opus intentio facit. **I**ntentionem fides dirigit. **N**on valde attendas quid homo faciat. sed quod cum facit attendat. quo lacertos optime gubernationis dirigat. **H**is testimoniis insinuare videtur ex affectu et fine opera bona esse vel mala quibus consonat quod veritas in euangelio ait. **N**on potest arbor bona fructus malos facere neque arbor mala fructus bonos facere. **N**omine arboris non natura humane mentis sed voluntas intelligitur. que si mala fuerit non bona sed mala opera facit. **S**i vero bona fuerit bona non mala facit opera.

Utrum omnia opera hominis ex affectu et fine sint bona vel mala.

Sed queritur utrum

omnia opera hominis ex affectu et fine sint bona vel mala. **Q**uibusdam ita videtur esse qui dicunt omnes actus esse indifferentes ut nec boni nec mali per se sint. **S**ed ex intentione bona bonus. et ex mala malus sit omnis actus. **S**ecundum quos quilibet actus potest esse bonus si bona intentione geratur. **A**lii autem videtur quod quidam actus in se mali sint ita ut non possint esse nisi peccata etiam si bonam habeant causam. et quidam in se boni. ita ut et si malam habeant causam non tamen boni esse desinant. **N**on testimonio augustinus confirmant qui dicunt bonum aliquando non bene fieri. **N**on enim quis inuitus vel necessitate facit non bene facit. quia non bona facit intentione

Opinio quorundam quod dicunt omnes actus indifferentes.

DI XL

Post hec de actibus adiciendum videtur utrum et ipsi ex fine sicut voluntas pensari debeant boni vel mali. licet enim secundum quosdam omnes boni sint in quantum naturaliter sunt non tamen absolute dicendi sunt omnes boni. nec omnes remunerabiles. sed quidam mali simpliciter dicuntur. sicut et alii boni. **N**am simpliciter ac vere sunt boni illi actus qui bonam habent causam et intentionem id est qui voluntatem bonam co-

Qui ad sim-
pliciter boni di-
cendi sunt

Qui simpliciter
mali.

vt ait augustinus super iohannes. **P**er
nilis inquit timor non est in caritate in
quo quamuis credatur deo non tamen
in deum. et si bonum fiat non tamen be
ne. **N**emo enim inuitus bene facit etiā
si bonum est quod facit. **E**cce habes q
aliquis non bene facit illud qd bonum
est. **F**acit ergo quod bonum est inten
tione non bona. **I**deo asserunt illi que
daz opera esse talia que sic bona sunt q
mala esse nō possunt quocunq modo fi
ant. sicut econuerso quedaz sic sunt ma
la. vt nō possint esse bona quacunq ex
causa fiant. alia autem esse opera. que
ex fine vel ex causa bona sunt vel mala
et ad illa referunt sanctoruz testimonia
quibus ex affectu vel intentione iudici
um operum pensari dicunt. **T**riptitam
edunt isti differentiam actuum.

Alter augustinus sentire vi
detur qui dicit opera hominis
esse bona vel mala ex intentio
ne et causa et preter quedā que
per se peccata sunt.

Sed augustinus
evidentissime docet in libro ptra men
daciū omnes actus fm intentionez et
causam iudicandos bonos vel malos p
ter quosdam qui ita sunt mali vt nunq
possent esse boni. etiā si bonaz videā
tur habere causas. **I**nterest **A**ugust. in
quit plurimuz qua causa. quo fine. qua
intentione quid fiat. **S**ed ea que pstat
esse peccata. nullo bone canse obtentu
nullo quali bono fine. nulla velut bona
intentione facienda sunt. **E**a qppe ope
ra hominuz. si causas habuerint bonas
vel malas. nunc sunt bona. nunc mala.
que nō sunt per seipsa peccata sicut vi
ctū prebere pauperib' bonum est. si sit
causa misericordie cum recta fide. et cō
cubitus coniugalīs quando sit causa ge
nerandi. si ea fide fiat vt gignantur re
generandi. hec rursus mala sunt si ma
las habeant causas velut si iactantie cā
pascitur pauper. aut lasciuie causa cuz

vroze concumbis. aut filij generantur
non vt deo sed vt dyabolo nutrantur.
Cum vero opera ipsa p se peccata sunt
vt furta / stupra / blasphemie / quis di
cat causis bonis esse facienda vel pecca
ta non esse. vl' quod est absurdus iusta
peccata esse. **Q**uis dicat furemur diui
tibus vt habeamus quid demus paupi
bus. aut falsa testimonia proferamus /
non vnde innocentes ledantur sed poti
us saluent. duo enim bona hec sunt vt
inops alatur. et innocens non puniat.
aut quis dicat adulterium esse facien
dum vt per illam cum qua sit homo de
morte liberetur. **T**estamenta etiam ve
ra cur non supprimimus et falsa suppo
nimus. ne hereditates habeant qui ni
hil boni agunt. **S**ed hū potius qui in
digentes adiuuant cur nō fiant illa ma
la propter hec bona / si propter hec bo
na. nec illa sunt mala. **C**ur non ab im
mundis meretricibus que ditant stup
tores rapiāt. diuitias vir bonus. vt in
digentibus eas largiatur. **C**um maluz
nullum malum sit si pro bono fiat / quis
hoc dicat nisi q res humanas moresq
conatur et leges subuere / quod eniz
facimus non dicat recte fieri posse nec
impune tantum. verum etiam gloriose
vt in eo non timeatur supplicium / si spe
retur et premiuz si semel concesserimus
in malis actibus non quid fiat / si quare
fiat est querendum. vt quecunq p bo
nis fiunt causis / nec ipsa mala. esse iudi
centur. **A**t iusticia merito punit eum q
dicit se subtraxisse superflua diuiti vt
preberet pauperi. et falsarum. qui alie
num corripit testamentū vt is esset he
res qui faceret elemosinas largas. non
ille qui nullas. et eum qui se fecisse ad
ulterinm ostendit. vt per illam cuz qua
fecit hominem de morte liberet. **H**z di
cet aliquis ergo equandus est fur cui
bet furi qui voluntate misericordie fu
ratur. **Q**uis hoc dixerit. sed hoz duo
rum non ideo quisq est bonus. quia pe
ior est vnus. **P**eor enim est qui concu
piscendo q qui miserando furat / sed
si furtum omne peccatum est / ab omni

furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum etiam si aliud sit genus. aliud leuius peccatum. Punc autem querimus quis actus peccatum sit vel non. Non quid grauius sit vel leuius. intende lector propositis verbis tota mentis consideratione que non inutili habent exercitationem et dinoscas quis actus sit peccatum qui scilicet malam habeat causam. nec ille tantum quia sunt nonnulli actus qui et si bonas habeant causam. tamen peccata sunt ut supra positum est. Ex quo consequi videtur quia non semper ex fine iudicatur voluntas siue actio mala sicut in illis que per se peccata sunt. Illa enim cum quod gesserit pro aliqua bona causa bonum videtur habere finem nec ex fine voluntas est mala. nec ex voluntate actio sit mala. sed ex actione voluntas sit praua. In quibus aliqui ponunt actum iudeorum qui crucifigendo christum arbitrabantur se obsequium prestare deo. quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse scilicet dei obsequium. et tamen voluntates eorum et actionem perversam fore asserunt. De bonis autem nulla fit exceptio in promissis verbis augustinus. quoniam omnis voluntas bona ex fine sit bona. et ex voluntate omnis actio bona. bona est. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala est. Nec omnis mala actio ex fine et ex voluntate mala est. et omnis qui habet malam causam mala est. sed non omnis que bonam causam habet bona est. Ideoque cum ex affectu dicitur nomen imponi operi. in bonis operibus generaliter vera est hec regula. sed in malis excipiuntur illa que per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera finem intentionem et causam iudicantur bona vel mala exceptis his que per se mala sunt id est que sine prevaricatione nequeunt fieri.

Quidam dicunt predicta non posse fieri bono fine.

Que tamen qui

dam contendunt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur et pauperibus tribuat non pro bono ut aiunt furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificium deo offert idem facit ut auctoritas ait. ac si immolaret filium in conspectu patris victimet vel sacrificium carnis deo offerat. Abominabilis nempe deo est impiorum oblatio. Ita etiam et hominem per adulterium a morte liberare malum esse dicunt. Et si enim bonum sit hominem a morte liberare. tamen sic hominem liberare malum fore asserunt. Ideoque augustinus in superioribus dicitur temperasse sermonem. cauteque locutum ubi ait. Ea que constat esse peccata et nullo quasi bono fine. nulla velat bona intentione facienda. Non enim simpliciter dixit bono fine et intentione bona. sed addidit quasi velut. quia talia non fiunt bono fine. et bona intentione. sed intentione que videtur bona. et fine qui putatur bonus sed non est. Nec ideo exceptit augustinus. ista ut aiunt quin causas habeant malas. Sed quia causas habent que videntur bone. sunt tamen male.

An omnis intentio vel actio eorum qui carent fide sit mala.

Quoniam intentio

actio ut supra dictum est bonum opus faciat. et fides intentionem dirigat non immerito queri potest. utrum omnis intentio omneque illorum opus malum sit qui fidem non habent. Si enim fides intentionem dirigit. et intentio bonum opus facit ubi non est fides. nec intentio bona. nec opus bonum esse videtur. quod a quibusdam non irrationabiliter asseritur. qui dicunt omnes actiones et voluntates hominis sine fide malas esse que fide habita bone existant. Unde apostolus ait. Omne quod non est ex fide peccatum est. Quod

Quidam dicunt omnes actiones hominis sine fide esse malas que in fide bono sunt.

exponens augustinus ait. **O**mnis infirmitas vita peccatum est. et nichil bonum est sine summo bono. ubi deest agnitio eterne veritatis. falsa virtus est etiam in optimis moribus. et iacobus in epistola canonica ait. Qui offendit in uno scilicet in caritate. factus est omnium reus. Qui ergo fidem et caritatem non habet. omnis eius actio peccatum est. quia ad caritatem non refertur. Quod enim ad caritatem non refertur. ut supra meminit augustinus. non fit quemadmodum fieri oportet. Ideoque malum est. Non ergo mandata custodit qui caritate caret. quia sine caritate nullum mandatorum custoditur. unde augustinus. super epistolam ad galathas ait. Custoditionem legis dicit apostolus. non inebriari. non occidere. non mechari. et alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia que sine caritate fide et spe impleri non possunt. Nullum ergo mandatum implet. nullumque bonum opus facit qui fidem et caritatem non habet. Impossibile est enim ut ait apostolus sine fide aliquid placere deo. que ergo sine fide fiunt bona non sunt quia omne bonum placet deo.

Autoritatibus
monunt suam
opinionem.

Que sine caritate
non custodiuntur
mandata.

Que premissae sententiae obiciuntur ex verbis augustini.

His autem obiectis quod supra dixit augustinus. scilicet quod in servili timore et si bonum fiat non tamen bene. Nemo inuitus bene facit etiam si bonum est quod facit. Sic enim dicit bonum fieri si non bene ab illo qui caritatem non habet. Qui enim serviliter timet caritatem vacuus est. de quo tamen hic dicitur. quia bonum facit. sed non bene. qui etiam super illum locum psalmi. turtur inuenit sibi nidum ubi reponat pullos suos dicit quod iudei heretici et pagani opera bona faciunt. quia vestiunt nudos. et pauperes. et huiusmodi. sed non in nido ecclesie. id est in fide. et ideo percutiantur pulli eorum. Quibus illi respondent dicentes bona opera appellari hu-

iusmodi que sine caritate fiunt. non quia bona sint quando sic fiunt. quod evidenter supra augustinus docuit. sed quia bona essent si aliter fierent. que etiam sui genere sunt bona. sed ex affectu fiunt mala

Aliorum sententia de premissa questione qua querebatur si omnis actio eorum mala est qui fidem non habent.

Alij vero qui tripariam distinctionem actuum faciunt opera cuncta que ad nature subsidium fiunt semper bona esse asserunt. Sed quod augustinus mala esse dicit si malas habeant causas. non ita accipiendum est quasi ipsa mala sint. sed quia peccant et mali sunt qui ea malo fine agunt. Item et illud aliud scilicet bonum opus intentio facit. et intentionem fides dirigit. determinant dicentes ibi bonum vocatur quod remunerabile est ad vitam. non quod illud sit solum bonum opus. immo etiam alia plura. licet non ea ratione qua illa sit bona. Bonum enim multipliciter accipitur scilicet per utile. pro remunerabili. per signo boni. per specie boni. per licito. et forte alijs modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam. quare fides dirigit. Sed non illa sola bona est ut aiunt. Nam si quis iudeus vel malus christianus necessitatem proximi relevaverit naturali pietate ductus bonum fecit. et bona fuit voluntas qua illud fecit.

Quibus moribus
dicitur dicat bonum.

Hic ponuntur quedam augustinus capitula que retractant non quasi prave dicta sed quo sensu dixerit insinuans.

Post hoc investi-gari oportet qualiter intelligendus sit quod augustinus ait in libro de vera religione usque adeo inquit peccatum voluntarium malum est ut nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium. Huiusmodi dicti rationes

augustinus aper-
it. **P**otest
si diligenter
rillima. p-
rum est
non quod est
catum p-
tus et causa
illa que non
merito dicitur
coacta per
sine voluntate
peccat igno-
quod cum fac-
ciendum. et
sua spiritum
concupiscit
ait quod vult.
sunt volen-
vult. et illud
le peccatum
tate mala p-
sum est quod
voluntarium
pietatem sit
cato hominis
ter peccatis
tam dicant
ignorantiam
eadem tamen
voluntaria
mittuntur.
Aliud cap-
Illi
telligentia p-
rudo anima
non in volunt-
tate. retracta-
dicant. **P**otest
temia. qua
tate esse pecc-
cat quod nolo
quod nullo
cuique intelligi
nato peccata
peccatum.

Capitulum p
mum.

aug. aperiens in li. retractationum di-
cit. Potest videri falsa hec diffinitio. si
si diligenter discutiat inueniet esse ve-
rissima. peccatum quippe illud cogitan-
dum est quod tantummodo peccatum est
non quod est etiam peccati pena. scz pec-
catum primum hominis quod fuit pecca-
tus et causa peccati. si non pena quous
illa que non voluntaria peccata non im-
merito dicunt. quia vel a nescientibus vel a
coactis perpetrant. non omnino possunt
sine voluntate committi. quoniam et ille qui
peccat ignorans voluntate utique facit.
quod cum faciendum non sit putat esse fa-
ciendum. et ille qui percupiscente aduer-
sus spiritum carne. non ea que vult fac-
concepiscit quidem nolens. et in eo non fa-
cit quod vult. si vincit percupiscentie con-
sentit volens. et in eo non facit nisi quod
vult. et illud quod in parvulis est origina-
le peccatum ex prima hominis volun-
tate mala tractum est. Non itaque fal-
sum est quod dixi. id est usque adeo peccatum
voluntarium est recte. Ecce qualiter acci-
piendum sit illud scz vel de primo pec-
cato hominis vel de omnibus generali-
ter peccatis mortiferis. quorum licet que-
dam dicant non voluntaria. que scz per
ignorantiam et per infirmitatem fiunt.
Eadem tamen ea ratione possunt dici
voluntaria quia sine voluntate non com-
mittuntur.

Aliud capitulum.

Illius etiam in-
telligentia perquirenda est quod in li. de
duabus animabus edidit inquiens. Nusquam
nisi in voluntate peccatus est. quod etiam
in li. retractationum plane determinat
dicens. Potest putari ista falsa esse sen-
tencia qua diximus nusquam nisi in volun-
tate esse peccatum. cum apostolus di-
cat quod nolo hoc facio recte. Et peccatus
quod nusquam est nisi in voluntate illud pri-
cipue intelligendum est quod iuxta dam-
natio percuta est id est primus hominis
peccatum. In eodem quoque li. de dua-

bus animabus aliud tradidit considera-
tione dignum. ait enim. Non nisi volun-
tate peccat. ipsamque voluntatem diffi-
nit dicens. Voluntas est animi motus
cogente nullo ad aliquid vel non amit-
tendum vel adipiscendum. huius dicti
causam aperiens. et intelligentiam pa-
dens in li. retractationum ait. hoc propter
rea dictum est ut hac diffinitione volens
a nolente discerneres. et sic ad illos re-
ferres intentio qui in paradiso fecerunt
mali originem peccando nullo cogente
peccato id est libera voluntate. quia et sci-
entes contra preceptum fecerunt. et ille tem-
ptator suavit ut hoc fieret non coegit. Quia
qui nesciens peccavit. non incongruen-
ter nolens peccasse dici potest. quoniam
et ipse qui nesciens fecit. volens tamen
fecit. ita nec tale peccatum sine volunta-
te esse potuit. si voluntas facti ibi fuit non
peccati voluntas. quod tamen factus fuit
peccatum. Hoc enim factum est quod fie-
ri non debuit. Quisquis autem sciens
peccat si potest cogenti ad peccatum si-
ne peccato resistere. nec tamen facit. utique
volens peccat. quia qui potest resistere
non cogitur cedere. quapropter pecca-
tum sine voluntate esse non posse veris-
simum est. Ex his liquet qualiter supe-
riora accipienda sint

Quia mala voluntas est volunta-
rium peccatum.

Si autem omne

peccatum mortale voluntarium est cum
voluntas mala peccatum sit mortale con-
stat voluntatem ipsam esse voluntarium
peccatum. quid enim ut ait aug. tamen in
voluntate quod ipsa voluntas sita est. Vo-
luntas itaque mala recte voluntarium di-
citur peccatum. quia in voluntate consi-
stit. Voluntas quippe ut ait aug. in eo-
dem. est prima causa peccandi. aut nul-
lum peccatum est prima causa peccandi
nec est cui recte imputetur peccatum nisi
peccanti. Non ergo est cui recte impu-
tetur nisi voluntati. Hoc autem de peccato

actuali et mortali intelligendum est. Neque his verbis aliud voluit ostendere augustinus. ut ipse ait in retractationibus. nisi quia voluntas est qua peccatur et qua recte vivitur.

In voluntas et actio mala in eodem homine et circa eandem rem sunt unum peccatum an plura

DI
XLII

Quoniam autem voluntas mala et operatio sint peccatum. queri solet utrum in eodem homine et circa eandem rem hec duo unum sint peccatum vel diversa. ut si quis voluntate furatur voluntatem habuit malam que peccatum est. et actum malum qui iteque peccatum est. Hec autem duo diversa sunt scilicet voluntas et actio. Sed nunquid diversa sunt peccata an unum. dicunt quidam unum esse peccatum. Alii vero dicunt diversa esse peccata. quia cum constet hec duo esse diversa. aut diversa duo peccata dicunt. aut duo diversa non peccata. Quibus alii respondent. hec duo diversa non esse peccata plura. Non enim plura peccata sunt sed peccatum unum quia una prevaricatio vel inobedientia in utroque admittitur siue quando vult. siue quando agit. et unus est ibi contemptus. si minor cum in voluntate solum peccatum continetur. Maior vero cum voluntati etiam operatio additur. et ideo maius sit peccatum. si non plura. cum voluntas operi mancipetur.

Alia contra eosdem oppositio

Sed adhuc eisde obijciunt si unum tantum illa duo peccata sunt cum quis voluntate mali prius precepta deinde opus patrauerit non per aliquo ante opus reus est nisi per quo ante opus reus erat. cum adhuc in sola voluntate peccatum persistebat. Nullus enim reus est eterne mortis nisi pro peccato

Sed peccatum aliud non est amissus actione quam prius admissum erat voluntate. Non ergo per aliquo alio iste fit deus nabilis actu peccando quam ante fuerat cum sola voluntate delinquebat. Ad hoc etiam et illi respondent dicentes. propter peccatum quidem tantum illum reum futurum constitui quamvis eius voluntas et actio unum sit peccatum. per alio tamen reus factus est actu peccando. quam prius erat sola voluntate delinquendo. quia pro actu qui est aliud quam voluntas licet non aliud peccatum

Responsio

Alia aduersus eosdem obiectio

Item et adhuc questioni instant dicentes hec duo ideo diversa esse peccata. quia diversorum legis mandatorum prevaricationes sunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti scilicet non furaberis. alio furandi voluntas scilicet non concupisces rem proximi tui. Cum autem hec duo diversa mandata sint. quibus illa duo prohibentur patet illa duo diversas esse prevaricationes. diversa ergo peccata. Ad quod etiam illi dicunt diversa quidem esse mandata. quibus illa duo distinctim prohibentur. ut augustinus docet super exodum. Veruntamen in illis non observatis. una tantum prevaricatio incurritur. unumque contrahitur peccatum licet duo diversa illis prohibeantur. Sicut e converso duo sunt mandata caritatis quibus duo precipiuntur diligere. una tamen in eis nobis commendatur caritas

Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque peniteat.

Preterea solus qui cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi et actio transierit. nondum tamen vera habita penitentia. Atque illud peccatum usqueque peniteat sit in eo. quod non esse videtur. quia voluntas illa que prius fuit non est neque

Opinio contra illos qui dicunt unum esse peccatum.

actio. qz neq; vult illud neq; illud agit/
qd ante voluit z egit. **N**on est igno/
randum peccatum duob' modis dici es/
se in aliq. z transire scilicet actu z reatu.
Actu est in aliq dum ipsum peccatus e/
vt actio vl' voluntas in peccante e. **R**ea/
tu vo cum p eo siue transierit siue assit
mēs hominis polluta est z corrupta to/
tusq; homo suplicis obligatus perpe/
tuis. nec vnq; est in aliq peccatum actu
preter originale. quin sit etiaz reatu. s/
est reatu interdum postq; transit actu.

Quibus modis dicit in scrip/
tura reatus.

Reat' autem in

scriptura multipliciter accipit scilicet
p culpa. p pena. p obligatione pene
temporalis vel eterne. **S**i enim morta/
le est obligat nos pene eterne. si venia/
le obligat nos pene temporali. **D**uo e/
nim sunt genera peccatorum mortalium
scilicet z venialium. mortale est per qd
homo mortem eternam mereat. **C**rimen
enim vt ait augustinus est quod est dig/
num accusatione z damnatione. **V**enia/
le est quod hominem vsq; in reatum p/
petue mortis non grauat. **V**eruntamē
penam meretur. s; facile indulget.

De modis peccatorum qui mul/
tipliciter assignantur.

Modi autem pec

catorum varias in scriptura habent di/
stinctiones in qua dicitur peccatus duo/
bus modis committi scilicet cupidita/
te et timore. vt augustinus tradit sup/
illum locum psalmi. **I**ncensa igni z suf/
fossa. **H**is enim duobus modis dic om/
nia peccata mortalia includi. z incen/
sa ea dicit que ex cupiditate male ince/
dente oriuntur. **S**uffossa vero que ex/
timore male humiliante pueniunt. qd
est quando quis cupit non cupienda vl'
timet non timenda. **A**libi vero dicitur

peccatum fieri tribus modis scilicet co/
gitatu verbo. z opere. **U**nde ieronim?
super ezechielem. tria generalia delicta
sunt quibus humanum subiacet genus.
Aut em cogitatione. aut sermone. aut
opere peccamus. **H**is aliquando etiaz
additur quartus modus scilicet cōsue/
tudinis. qd in quadriduano lazaro sig/
nificatum est. **D**icitur quoq; homo pec/
care in deum. in se. z in proximum. **I**n
deum. cum de deo male sentit vt here/
ticus. vel que dei sunt usurpare presu/
mit indigne participando sacramentis
vel quando nomen dei pelerando con/
temptibile facit. **I**n proximum peccat
cum proximus iniuste ledit. **I**n se vero
cum sibi et non aliq nocet.

Quomodo differant delictum
et peccatum.

Variam quoq;

appellationem habet. **D**icitur em pec/
catum et delictum. et delictum fortasse
est. vt ait augustinus in questionib' le/
uitici. declinare a bono. peccatum e fa/
cere malum. **A**liud est enim declinare
a bono. aliud est facere malum. **P**ecca/
tum ergo est perpetratio mali. **D**elictū
desertio boni. **Q**uod et ipsum ostendit
nomen. **Q**uid enim aliud sonat delictū
nisi derelictus. z qui delinquit quid de/
relinquit nisi bonum. **V**el delictum est
quod ignoranter fit. **P**eccatum quod
scienter committitur. **I**ndifferenter ta/
men z peccatum nomine delicti. z deli/
ctum nomine peccati appellatur.

De septem principalib' vicijs

Propterea sciē

dum est septem esse vicia capitalia vel
principalia. vt greg. super exodum ait
scilicet inanem gloriam. iram. inuidiam
accidiam vel tristitiam. avariciā. castri/
margiam. luxuriam. **Q**ue vt ait iohes
criso. significata sunt in. viij. populis q

Prima disti/
ctio.

Secunda di.

terram pmissionis israeli pmissam te-
nebant. De his quasi. vii. fontibus cu-
de animarum mortifere corruptele ema-
nant. et dicuntur hec capitalia quia ex eis
oriuntur omnia mala. Nullum enim ma-
lum est quod etiam non ab aliquo horum
originem trahat.

**De superbia que est radix om-
nis mali.**

Ex supbia tamen

omnia mala oriuntur et hec et alia. quia
ut ait gregorius. radix cuncti mali est super-
bia de qua dicitur. Inicium omnis pec-
cati est superbia que est amor proprie ex-
cellentie. Cuius quatuor sunt species. ut
gregorius ait. Prima est. cum bonum quod
habet quis sibi tribuit. Secunda cum
credit a deo esse datum. sed tamen pro
suis meritis. Tercia cum se iactat habe-
re. quod non habet. Quarta cum cete-
ris despectis singulariter vult videri.
Merito ergo radix omnis mali dicitur
superbia. Quia autem videtur obviare
quod apostolus ait. Radix omnium ma-
lorum est cupiditas quia si radix omnium ma-
lorum est cupiditas ergo superbie. Quo-
modo ergo superbia radix est et inicium
omnis peccati.

**De quatuor spe-
ciebus superbie**

**Cupiditas
est radix om-
nium malorum.**

**Quo sensu utrumque radix dica-
tur omnium malorum scilicet et su-
perbia et cupiditas.**

Sed utrumque

recte dictum esse intelligitur. Si genera
peccatorum singulorum non singula gene-
rum uterque locutione includi intelligan-
tur. Nullum quippe genus peccati est.
quod interdum ex superbia non pueni-
at. Nullum etiam quod ex cupiditate
aliquando non descendat. Sunt enim
nonnulli hominum qui ex cupiditate fi-
unt superbi. et aliqui ex superbia fiunt
cupidi. Est enim ut ait augustinus ho-
mo qui non esset amator pecunie nisi per
hoc putaret se excellentiorē esse. Itaque

ut excellat diuitias cupit. Tali homini
ex superbia oboritur cupiditas. et ali-
quis qui non amaret excellere nisi puta-
ret per se diuitias maiores habere. Itaque
ergo excellere laborat quia diuitias ha-
bere amat. Hinc innascitur superbia id
est amor excellentie ex cupiditate. Pa-
tet ergo quod ex superbia aliquando cupi-
ditas. et ex cupiditate aliquando su-
perbia oritur. et ideo de utraque recte dicitur
quod sit radix omnis mali.

**De peccato in spiritum sanctum
quod dicitur etiam peccatum
ad mortem.**

Et preterea

quia quoddam peccatum ge-
nus ceteris gravius et ab-
ominabilius quod di-
citur peccatum in spiritum sanctum de
quo in evangelio. veritas ait. Qui pec-
caverit in spiritum sanctum non remitte-
tur ei. neque hic neque in futuro. Et iohan-
nes in epistola canonica. est peccatum
ad mortem. non pro eo dico ut quis oriet
Qui enim peccat in patrem remittetur
ei. et qui peccat in filium remittetur ei.
Qui autem blasphemauerit in spiritu
sanctum non remittetur ei neque hic neque
in futuro.

**DI
XLIII**

**Quid sit illud
peccatum.**

Quorundam opinio.

Sed queritur quid

sit illud peccatum in spiritum sanctum vel ad
mortem. quoddam dicunt illud peccatum esse
desperationis vel obstinationis. Obstina-
tio est indurate mentis in malitia perstina-
tia per quam homo fit impenitens. Despera-
tio est quod quis diffidit penitus de boni-
tate dei. extimans suam maliciam diui-
ne bonitatis magnitudine excedere. Si-
cut caym qui dixit. Maior est iniustitia
mea. quam ut veniam merear. Utrumque vo-
letur peccatum in spiritum sanctum. quia
spiritus sanctus est amor patris et filii. et
benignitas que se invicem et nos diligunt
que tanta est cuius finis non est. Recte

ergo in spiritum sanctum delinquere dicuntur. qui sua malicia dei bonitatem superare putant. et ideo penitentiam non assumunt et qui iniquitati tam pertinaci mente inherebant ut eam nunquam relinquere proponant. et ad bonitates spiritus sancti nunquam redire. patientia dei abutentes. et de misericordia dei nimis presumptuosos quibus placet malicia propter se sicut propter bonitas. Isti nimis pertinacia et presumptione peccant autumantes deum non esse iustum. Illi desperatione deum non bonum estimant. tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum divine indulgentie. quo se recipiant fluctuantes. atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis dicentes misericordiam nullam esse et quod super peccatores necessaria damnatio debetur.

¶ Utz omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum.

¶ Bed qrit utruz

omnis obstinatio mentis in malicia obdurate omnisque desperatio sit peccatum in spiritum sanctum. Quidam dicunt omnem obstinationem et omnem desperationem peccatum esse in spiritum sanctum quod si est aliquando illud peccatum remittitur. quia multi etiam obstinatissimi et desperatissimi conuertuntur. ut aug. ait super illum locum psalmi. convertam in profundum maris. id est in eos qui erant desperatissimi. et ibi mittit cristallum suum sicut buccellas. id est obstinatos facit aliorum doctores. Alium conversio ibi etiam evidenter ostendit ubi ait qui educit vindictas in fortitudine. Si militer et eos qui exasperant qui habitant in sepulchris. secundum istos illud peccatum dicitur irremissibile non quia aliquando dimittatur. sed quia vix et raro et difficulter dimittitur. Non enim solum cristallus nisi vehementi spiritus impetu. Alii vero tradunt non quamlibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritum sanctum. Sed illam tam

tum quam comitatur impenitentia. quod etiam impenitentiam dicunt esse peccatum in spiritum sanctum. Sed quod aug. dicit. impenitentia est peccatum in spiritum sanctum. Sed cum obstinatus aliquis sic est ut non peniteat discuti oportet an aliud obstinatio aliud impenitentia sit in eo peccatum an idem. Sed diuersis modis promissum. Secundum istos peccatum illud dicitur irremissibile eo quod nunquam dimittatur. Unde aug. etiam dicit. quod hoc solum peccatum veniam mereri non potest. et iero. quia taliter peccans dignum penitere non potest. et ideo recte iohannes dicit. ut non pro eo oret quis. quia qui sic peccat orationibus ecclesie hic vel in futuro iuari non potest. habens cor induratum tanquam lapis. Sicut de dyabolo legitur. post hanc vitam quam valde mali sunt meritis ecclesie iuari non possunt.

¶ Qualiter accipitur peccatum in spiritum sanctum.

¶ Est etiam alia hu

iusmodi peccati assignatio. hoc enim peccatum aug. diffiniens in li. de sermone domini in monte ait. Peccatum ad mortem est cum post agnitionem dei per gratiam christi oppugnat aliquis fraternitatem et aduersus ipsam gratiam quam reconciliatus est deo inuidie faucibus agitur. quod fortasse est peccatum in spiritum sanctum. quod peccatum non dicitur remitti. non quod non sit ignoscendum peccanti si peniteat. Sed quia tanta est labes peccati illius ut deprecandi humilitatem subire non possit etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere et enuntiare cogatur. ut iudas cum dixit peccavi facilius desperans cucurrit ad laqueum quam humilitate veniam peteret. quod propter magnitudinem peccati iam ex damnatione peccati. tales habere credendum est. Ecce quidam afflictio peccati in spiritu sancto vel ad mortem habita est. quod illud peccatum esse tradit oppugnatione fratris per agnitionem et inuidiam gratie post reconciliationem

quod species quedam obstinationis intelligi potest. Illam tamen diffinitionē aug. in libro retractationum rememorans aliquid adiciendum ibi fore nec asserendo se dixisse aperit ita dicens. quod quidem non confirmaui. quoniam hoc putare me dixi. **B**ed tamen adiciendum fuit si in hac scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam. quoniam de quacunq; pessimo in hac vita constituto non est desperandum. nec pro illo imprudenter oratur. de quo non desperatur. **H**is verbis insinuat peccatum premissa diffinitione descriptum. tunc solum debere dici ad mortem. vel in spiritum sanctum. cum non habet dimittere penitentiam. nec de aliquo peccatore desperandum est in hac vita. et ideo pro omni esse orandum. **U**nde illud iohannis non pro eo dico ut quis orat. sic accipiendum videtur. ut pro aliquo peccato ad mortem vel in spiritum sanctum postquam finierit hanc vitam non oremus. **D**um autem in hac vita est. nec peccatum illius iudicare. nec de illo desperare. sed pro illo orare debemus. **U**nde augustinus de verbis domini de impenitentia que est blasphemia in spiritum sanctum sic ait. **I**sta impenitentia vel cor impenitens quamdiu quisq; in hac carne vivit. non potest iudicari. de nullo enim desperandum est quamdiu ad penitentiam patientia dei adducit. **P**aganus est hodie. iudeus infidelis est hodie. hereticus est hodie. scismaticus est hodie. quod si cras amplectatur catholicam pacem. et sequatur catholicam veritatem. quid si isti quod in quocunq; genere erroris notas. et tanquam desperatissimos damnas. antequam finiant istam vitam agunt penitentiam et inveniunt veram requiem et vitam in futuro. **N**olite ergo ante tempus quicquam iudicare. **E**x his ostendit pro singulis peccatoribus in hac vita esse orandum nec de aliquo esse diffidendum quia converti potest dum in hac vita est quia non potest sciri de aliquo utrum peccaverit ad mortem vel in spiritum sanctum. nisi cum ab hac vita discesserit. nisi forte a

licui per spiritum sanctum mirabiliter revelatum fuerit. **E**x predictis aliquatenus capi potest quomodo accipiat peccatum in spiritum sanctum scilicet invidentia gratie fraternitatem impenitentis oppugnans. que utique obstinatio esse videtur. et omnis impenitentis obstinatio atque desperatio. **N**otandum vero est quod non omnis qui non penitet impenitens dici potest. quia impenitentia proprie obstinati est et ut quidam volunt etiam desperati.

Alia assignatio peccati in spiritum sanctum.

De hoc quoque peccato in spiritum sanctum ambrosius in libro de spiritum sancto differens diffinitam assignationem tradit dicens. **C**ur dominus dixerit. qui blasphemaverit in filium hominis dimittetur ei qui antequam blasphemaverit in spiritum sanctum neque hic neque in futuro dimittetur ei. diligenter adverte. non quid alia est offensio filii. alia spiritum sancti sicut una dignitas sic una iniuria. **S**ed si quis corporis specie deceptus humani remissius aliquid sentit de christi carne quam dignum est habet culpam. **N**on est tamen exclusus a venia. **S**i quis vero sancti spiritus dignitatem. maiestatem et potestatem abneget sempiternam. et putet non in spiritu dei eici demonia sed in beelzebub non potest ibi exhortatio esse venie. ubi sacrilegi plenitudo est. **S**atis hic apte explicatur quid sit peccatum in spiritum sanctum scilicet quod illi augustinus de scriptiōni congrue videtur. quod illud peccatum dicitur esse invidentia gratie oppugnans fraternitatem. **Q**ui enim post cognitionem veritatis sancti spiritus veritatem negat. eiusque opera dicit esse beelzebub potestati. bonitati. et gratie dei invidere non dubitat. **N**on utique distinctio illa verborum sic accipienda est quasi trium personarum diuise sint offense. sed ibi peccatorum genera distincta sunt. **P**eccatum enim in patrem id intelligitur quod sit

per infirmitatem. quia patri scriptura frequenter attribuit potentiam. **P**eccatum in filium quod fit per ignorantiam. quia sapientia filio attribuitur. **T**ercium expolitum est. **Q**ui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiam facile veniam adipiscitur sed non ille qui peccat in spiritum sanctum. **C**um autem una sit potentia. sapientia. bonitas trium quare patri potentia. filio sapientia. spiritui sancto bonitas sepius assignetur. superius dictum est.

De potentia peccandi. an sit homini vel dyabolo a deo.

Dist predicta consideratione dignum occurrit. utrum peccandi potentia sit nobis a deo. vel a nobis. **P**utant quidam potentiam recte agendi nobis esse a deo. **P**otentiam vero peccandi non a deo sed a nobis vel a dyabolo esse sic mala voluntas non a deo nobis est sed a nobis et a dyabolo. **B**ona autem a deo tantum nobis est.

Ratio ad probandum quod bona voluntas non sit homini nisi ex deo.

Bone namque voluntatis et cogitationis incipit non homini ex seipso nasci. sed diuinitus parari et tribui in eo deus euidenter ostendit quia nec dyabolus nec aliquis angellorum eius ex quo in hanc caliginem sunt detrusi. bonam potuit vel poterit resumere voluntatem. quia si possibile foret ut humana natura postquam a deo auersa bonitate perdidit voluntatis. ex se ipsa rursus eam habere potuisset multo possibilis hec natura haberet angelica. que quantominus grauatur terreni corporis pondere tantomagis hac esset predata facultate. **N**on ergo homo vel angelus a se voluntatem bonam habet

et potest. sed malam. **S**imiliter et de potentia inquirunt. per similitudinem voluntatis de potentia boni vel mali differentes quod illa sit a deo non ista.

Autoritatibus astruit potentiam peccandi esse a deo.

Sed pluribus san

ctorum testimonijs indubitanter monstratur. quod potestas mali a deo est a quo est omnis potestas. ait enim apostolus. **N**on est potestas nisi a deo. **Q**uod non de potestate boni tantum. sed et mali intelligi oportet. **C**um pilato etiam veritas dicat non haberes in me potestatem nisi datum esset tibi desuper. **M**alicia nempe hominum. ut ait augustinus cupiditatem nocendi per se habet. potestatem autem si ille non dat non habet. ideoque dyabolus antequam aliquid tolleretur. iob dicebat domino. **M**itte malum tuum. id est da potestatem quia etiam nocentium potestas non est nisi a deo sicut sapientia ait. per me reges regnant et tyranni per me terram tenent. **U**nde iob de domino ait. qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. de populo israel dicit deus dedit eis regem in ira mea. **N**ocendi enim voluntas potest esse ab hominis animo. potestas autem non est nisi a deo. et hoc ab dita aptaque iusticia. **N**am per potestatem dyabolo datam iustos deus facit suos. de hoc etiam grege. in moralibus ait. **T**umoris elatio. non potestatis ordo. in crimine est. **P**otentiam deus tribuit. **E**lationem vero potentie malicia nostre mentis inuenit. **T**ollamus ergo quod de nostro est. quia non potentia iusta. sed actio praua damna. **H**is autoritatibus alijsque pluribus euidenter ostendit quod non est potestas boni vel mali cuiusque nisi a deo equo et si te lateat equitas

In aliquando resistendum sit potestati.

Hic oritur questio

non transilienda silentio. **D**ictū est enim supra quod potestas peccandi vel nocendi non est homini vel dyabolo. nisi a deo. **A**postolus autem dicit. quod qui potestati resistit. dei ordinationi resistit. **C**um ergo dyabolo sit potestas mali. dei ordinatione eius potestati non esse resistendum videtur. **S**ed sciendum est apostolum ibi loqui de seculari potestate scilicet rege et principe et huiusmodi. quibus non est resistendum in his que iubet deus eis exhiberi scilicet in tributis et huiusmodi. **S**i vero princeps aliquis vel dyabolus aliquid iusserit vel suaserit contra deum tunc resistendum est. **A**ugustinus determinans quando resistendum sit potestati in libro de natura boni ait. **S**i illud iubeat potestas quod non debeas facere hic sane contemne potestatem timendo maiorem potestatem. **I**psos humanarum rerum gradus adverte. **S**i quid iusserit procurator. nūquid faciendum est. si contra proconsulem iubeat. **R**ursus si quid ipse proconsul iubeat. et imperator aliud iubeat. nunquid dubitatur illo contempto illi esse serviendum. ergo si aliud imperator aliud iubeat deus. contempto illo obtemperandum est deo. **P**otestati ergo dyaboli vel hominis tunc resistimus cum aliquid circa deum suggererit. in quo dei ordinationi non resistimus sed obtemperamus. **H**ic enim deus precepit ut in malis nulli potestati obediamus.

Explicit liber secundus.